

**İNÖNÜ VE MİHALGAZİ (ESKİŞEHİR)
İLÇE VE KÖYLERİNDE ETNOBOTANİK
ARAŞTIRMALAR**

Merve Uzun

Yüksek Lisans Tezi

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Farmasötik Botanik Anabilim Dalı

Eskişehir, Haziran 2015

Tez danışmanı: Prof. Dr. Ayla Kaya

Bu tez çalışması, Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından desteklenmiştir (Proje No. 1402S037)

Jüri ve Enstitü Onayı

Merve Uzun'un “İnönü ve Mihalgazi (Eskişehir) İlçe ve Köylerinde Etnobotanik araştırmalar başlıklı”, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı’ndaki Yüksek Lisans tezi, 17.06.2015 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Prof. Dr. Ayla Kaya Anadolu Üniversitesi	
Üye	Prof. Dr. Emine Akalın İstanbul Üniversitesi	
Üye	Doç. Dr. Y. Bülent Köse Anadolu Üniversitesi	

Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
...26.05.2015... tarih ve14..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Dilek Ak
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÖNSÖZ

Eskişehir'in İnönü ve Mihalgazi ilçelerinde yürüttüğüm bu çalışmada, bölge halkının bitkileri kullanım amaçları araştırılmıştır. 13 ay boyunca yürüttüğüm çalışmamın sonuçlarının gelecek çalışmalara temel oluşturmasını ve ilaç keşiflerine giden yolda bir temel taşı olmasını umut ediyorum.

Çalışmam sırasında bana destek veren, bilgi ve tecrübeleri ile yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Ayla Kaya'ya teşekkür ederim.

Bilgi ve yardımlarını benden esirgemeyen Doç. Dr. Yavuz Bülent Köse, Yrd. Doç. Dr. İlham Eröz Poyraz ve Uzm. Nagehan Saltan'a teşekkür ederim.

Arazi çalışmalarım boyunca her zaman yanımda olan değerli eşim Tunay Uzun'a her türlü fedakarlık ve yardımından ötürü teşekkür ederim.

Değerli annem ve babama varlıklarını her zaman hissettirdikleri ve maddi manevi tüm yardımları için teşekkür ederim.

Bölge halkıyla iletişim kurmamda yardımcı olan İnönü Belediye Başkanlığı, Mihalgazi Belediye Başkanlığı, köy muhtarları, bana kapılarını ve bilgilerini açan İnönü ve Mihalgazi halkına teşekkür ederim.

Çalışmam esnasında vefat eden, benden yardımlarını esirgemeyen Oklubalı köy sakini Mahmut Demir'e rahmet ve yakınlarına baş sağlığı diliyorum.

İNÖNÜ VE MİHALGAZİ (ESKİŞEHİR) İLÇE VE KÖYLERİNDE ETNOBOTANİK ARAŞTIRMALAR

ÖZET

Bu araştırma Eskişehir'in İnönü ve Mihalgazi ilçelerindeki bitkilerin halk arasında çeşitli kullanılışlarını saptamak amacıyla yapılmıştır. Şubat 2014 – Nisan 2015 tarihleri arasında 48 gün boyunca İnönü ilçesi ve bağlı bulunan 12 köy ile Mihalgazi ilçesi ve bağlı bulunan 4 köy ve 1 belde ziyaret edilmiştir. Bu bitkilerin yöresel adları, kullanılan kısımları, kullanılışları, hazırlanışları, uygulama şekilleri ve uygulama süreleri hakkında bilgiler derlenmiştir. Toplanan örnekler Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Herbaryumu'nda (ESSE) saklanmaktadır. Bu çalışmanın sonucunda 124 taksonun kullanımı tespit edilmiştir. Bunlardan 87'si tıbbi olarak, 61'i gıda olarak, 6'sı baharat olarak, 7'si kozmesötik ve kozmetik olarak, 21'i hayvan hastalıklarında, 13'ü hayvan yemi olarak, 8'i boyama amaçlı, 8'i yakacak olarak, 33'ü diğer amaçlarla kullanılmaktadır. Literatürde etnobotanik kullanımına rastlanmayan 15 takson ilk defa çalışmamızca tespit edilmiştir. Ayrıca 5 endemik takson rapor edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Eskişehir, Etnobotanik, İnönü, Mihalgazi, Tıbbi bitki, Türkiye

AN ETHNOBOTANICAL SURVEY OF THE İNÖNÜ AND MİHALGAZİ DISTRICTS OF ESKİŞEHİR PROVINCE (TURKEY)

ABSTRACT

This survey has an aim to identify the various folk usage of the plants in Mihalgazi and İnönü (Eskişehir) districts. The field works have been done during 48 days from February 2014 to April 2015. During this research 12 villages of İnönü district and 5 villages of Mihalgazi district have been visited. The information for these plants, such as local names, their usages, used parts, methods of preparation, administration dosage and duration of treatments have been recorded. The collected specimens are kept in the Herbarium of the Faculty of Pharmacy, Anadolu University (ESSE). As a result of this identification, 124 taxa (101 wild, 24 cultivated) have been determined for several usages. Among them 87 taxa are used as medical purposes, 61 taxa as food, 6 taxa as spice, 7 taxa as dermocosmetics and cosmetics, 21 taxa for animal diseases, 13 taxa as fodder, 8 taxa 8 taxa as fuel and 33 taxa have been established for different usages. The ethnobotanical uses of 15 taxa are recorded for the first time. Besides, 5 taxa are endemic.

Key words: Eskişehir, Ethnobotany, İnönü, Medicinal plant, Mihalgazi, Turkey

	SAYFA
ÖZGEÇMİŞ	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
ÇİZELGELER DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
GİRİŞ ve AMAÇ	1
KAYNAK BİLGİSİ	4
Araştırma Alanı	4
Bölgenin Tarihçesi	8
İnönü	8
Mihalgazi	9
Bölgenin Kültür ve Turizm Yapısı	10
İnönü	10
<i>İnönü Savaşları Karargah Müzesi</i>	10
<i>Sit alanları</i>	10
<i>Su kaynakları</i>	10
<i>Hava sporları</i>	11
<i>İnler</i>	11
<i>Camiiler</i>	12
<i>Dodurga (Darıdere) Barajı</i>	13
Mihalgazi	13
<i>Termal kaynaklar</i>	13
<i>Camiiler</i>	14
Bölgenin Coğrafik Yapısı	15
İnönü	15
Mihalgazi	15
Bölgenin İklimi ve Bitki Örtüsü	16
İnönü	16
Mihalgazi	16
Bölgenin Ekonomisi	16

İnönü	16
Mihalgazi	19
Bölgenin Nüfus Yapısı ve Eğitim Kurumları	21
İnönü	21
Mihalgazi	22
GEREÇ ve YÖNTEM	24
Araştırma Bölgesinde Yapılan Çalışmalar	24
Anket Uygulaması	25
Herbaryum Çalışmaları	26
Bulguların Değerlendirilmesi	27
BULGULAR	28
<i>Equisetum ramosissimum</i> Desf.	28
<i>Juniperus excelsa</i> Bieb.	30
<i>Juniperus oxycedrus</i> L. subsp. <i>oxycedrus</i>	31
<i>Ephedra campylopoda</i> C. A. Meyer	33
<i>Pinus nigra</i> Arn. subsp. <i>pallasiana</i> (Lamb) Holmboe	34
<i>Amaranthus retroflexus</i> L.	36
<i>Beta maritima</i> L. var. <i>pilosa</i> Del.	37
<i>Beta vulgaris</i> L. var. <i>altissima</i> Döll.	38
<i>Spinacia oleracea</i> L.	39
<i>Allium cepa</i> L.	40
<i>Allium sativum</i> L.	42
<i>Pistacia terebinthus</i> L. subsp. <i>palaestina</i> (Boiss) Engler	44
<i>Pistacia vera</i> L.	45
<i>Rhus coriaria</i> L.	47
<i>Daucus carota</i> L. subsp. <i>carota</i>	49
<i>Eryngium campestre</i> L. var. <i>virens</i> Link	50
<i>Petroselinum crispum</i> (Miller) A.W. Hill	51
<i>Arum detruncatum</i> C. A. Meyer var. <i>detruncatum</i>	54
<i>Hedera helix</i> L.	55
<i>Achillea setacea</i> Waldst. & Kit.	56
<i>Achillea wilhelmsii</i> C. Koch	58

<i>Anthemis tinctoria</i> L. var. <i>pallida</i> D.C.	59
<i>Anthemis tinctoria</i> L. var. <i>tinctoria</i>	61
<i>Calendula arvensis</i> L.	62
<i>Carduus nutans</i> L. subsp. <i>leiophyllus</i> (Petr.) Stoj. et Stef.	63
<i>Centaurea solstitialis</i> L. subsp. <i>solstitialis</i>	65
<i>Chondrilla juncea</i> L. var. <i>juncea</i>	66
<i>Cichorium intybus</i> L.	68
<i>Helianthus annuus</i> L.	70
<i>Leontodon asperimus</i> (Willd.) Endl.	71
<i>Leontodon crispus</i> Vill. subsp. <i>asper</i> (Waldst. & Kit.) Röhl	72
<i>Matricaria chamomilla</i> var. <i>recutita</i> L. var. <i>recutita</i> (L.) Fiori	73
<i>Senecio vernalis</i> Walst. & Kit.	75
<i>Sonchus oleraceus</i> L.	76
<i>Taraxacum serotinum</i> (Waldst. et Kit.) Poriet	77
<i>Berberis vulgaris</i> L.	79
<i>Alkanna tubulosa</i> Boiss.	80
<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik	81
<i>Eruca sativa</i> Miller	83
<i>Nasturtium officinale</i> R. Br.	85
<i>Raphanus sativus</i> var. <i>niger</i> L. var. <i>niger</i> (Mill) J. Kern.	86
<i>Capparis spinosa</i> L. var. <i>spinosa</i>	87
<i>Sambucus nigra</i> L.	88
<i>Chenopodium album</i> L. subsp. <i>album</i> var. <i>album</i>	90
<i>Chenopodium botrys</i> L.	91
<i>Kochia scoparia</i> (L.) Schrad.	92
<i>Cistus laurifolius</i> L.	93
<i>Colchicum triphyllum</i> G. Kunze	94
<i>Cornus mas</i> L.	96
<i>Corylus maxima</i> Miller	99
<i>Ecballium elaterium</i> (L.) A. Rich	100
<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	103
<i>Medicago sativa</i> L. subsp. <i>sativa</i>	104
<i>Quercus cerris</i> L. var. <i>cerris</i>	106

<i>Erodium cicutarium</i> (L.) Lâ'herit. subsp. <i>cutarium</i>	108
<i>Hypericum perforatum</i> L.	109
<i>Crocus antalyensis</i> Mathew	112
<i>Crocus chrysanthus</i> (Herbert) Herbert	114
<i>Crocus olivieri</i> Gay subsp. <i>olivieri</i>	115
<i>Crocus sieheanus</i> Barr ex Burt	116
<i>Juglans regia</i> L.	117
<i>Lamium purpureum</i> L. var. <i>purpureum</i>	120
<i>Melissa officinalis</i> L. subsp. <i>officinalis</i>	122
<i>Mentha spicata</i> L. subsp. <i>tomentosa</i> (Briq.) Harley	123
<i>Ocimum basilicum</i> L.	124
<i>Salvia tomentosa</i> Miller	126
<i>Teucrium chamaedrys</i> L. subsp. <i>lydium</i> O. Schwarz	128
<i>Thymus leucostomus</i> Hausskn. et. Velen. var. <i>argillaceus</i> Jalas	129
<i>Viscum album</i> L. subsp. <i>album</i>	132
<i>Viscum album</i> L. subsp. <i>austriacum</i> (Wiesb.) Vollman	134
<i>Abelmoschus esculentus</i> (L.) Moench.	135
<i>Alcea pallida</i> Waldst. et. Kit.	136
<i>Malva neglecta</i> Wallr.	138
<i>Malva nicaeensis</i> All.	141
<i>Ficus carica</i> L. subsp. <i>carica</i>	143
<i>Morus rubra</i> L.	145
<i>Olea europea</i> L. var <i>europea</i>	146
<i>Phillyrea latifolia</i> L.	148
<i>Dactylorhiza saccifera</i> (Brongn.) Soo	149
<i>Paeonia peregrina</i> Miller	150
<i>Papaver rhoeas</i> L.	151
<i>Plantago lanceolata</i> L.	153
<i>Plantago major</i> L. subsp. <i>intermedia</i> (Gilib.) Lange	155
<i>Platanus orientalis</i> L.	157
<i>Calamagrostis arundinaceae</i> (L.) Roth	159
<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers. var. <i>villosus</i> Regel	160
<i>Hordeum murinum</i> L.	162
<i>Phragmites australis</i> (Cav.) Trin. ex Steudel	163

<i>Setaria adhaerens</i> (Forsskal) Chiovenda	164
<i>Zea mays</i> L. subsp. <i>mays</i>	165
<i>Fagopyrum esculentum</i> Moench	167
<i>Polygonum cognatum</i> Meissn.	168
<i>Rumex acetosella</i> L.	170
<i>Rumex crispus</i> L.	171
<i>Portulaca oleracea</i> L.	173
<i>Punica granatum</i> L.	175
<i>Adonis flammea</i> Jacq.	177
<i>Consolida orientalis</i> (Gay) Schrod.	178
<i>Nigella sativa</i> L.	179
<i>Reseda lutea</i> L. var. <i>lutea</i>	181
<i>Paliurus spina-christi</i> Miller	182
<i>Amygdalus communis</i> L.	185
<i>Cerasus avium</i> (L.) Moench	187
<i>Crataegus monogyna</i> Jacq. subsp. <i>monogyna</i>	189
<i>Crataegus tanacetifolia</i> (Lam) Pers.	192
<i>Cydonia oblonga</i> Miller	194
<i>Prunus spinosa</i> L. subsp. <i>dasyphylla</i> (Schur) Domin	197
<i>Pyrus elaeagnifolia</i> Pallas subsp. <i>elaeagnifolia</i>	199
<i>Rosa canina</i> L.	200
<i>Rubus sanctus</i> Schreber	206
<i>Rubia peregrina</i> L.	209
<i>Populus alba</i> L.	210
<i>Salix babylonica</i>	211
<i>Arceuthobium oxycedri</i> (DC.) M. Bieb.	213
<i>Verbascum glomeratum</i> Boiss.	215
<i>Capsicum annuum</i> Miller	216
<i>Datura stramonium</i> L.	218
<i>Tilia rubra</i> subsp. <i>caucasica</i> DC.	
subsp. <i>caucasica</i> (Rupr.) V. Engler	219
<i>Celtis australis</i> L.	221
<i>Urtica dioica</i> L.	223
<i>Vitex agnus-castus</i> L.	229

<i>Vitis vinifera</i> L.	231
<i>Peganum harmala</i> L.	233
<i>Tribulus terrestris</i> L.	235
TARTIŞMA ve SONUÇ	238
Tıbbi Olarak Kullanılan Bitkiler	241
Farmakolojik sınıflandırma	253
Gıda Olarak Kullanılan Bitkiler	260
Baharat Olarak Kullanılan Bitkiler	263
Kozmesötik Ve Kozmetik Olarak Kullanılan Bitkiler	264
Hayvan Sağlığında Kullanılan Bitkiler	264
Hayvan Yemi Olarak Kullanılan Bitkiler	266
Yakacak Olarak Kullanılan Bitkiler	267
Boyama Amaçlı Kullanılan Bitkiler	268
Farklı Etnobotanik Kullanışı Olan Bitkiler	268
Bitkilerin Yöresel İsimleri	270
Verilerin Karşılaştırılması	276
KAYNAKLAR	305
Ek-1	313

ÇİZELGELER DİZİNİ

ÇİZELGE NO VE ADI	SAYFA
Çizelge 1 İnönü ve Mihalgazi kültür envanteri	14
Çizelge 2 İlçelerin 2012 yılında tarım alanı kullanımı	19
Çizelge 3 2013 yılı sebze ve tahıl ürünleri bitkisel üretim verileri	20
Çizelge 4 2013 yılı hayvansal üretim verileri	21
Çizelge 5 İnönü ilçesi köy nüfusları	21
Çizelge 6 İnönü ilk ve ortaöğretim kurumları, mevcut ve konumları	22
Çizelge 7 Mihalgazi ilçesi köy nüfusları	22
Çizelge 8 Mihalgazi ilk ve ortaöğretim kurumları, mevcut ve konumları	23
Çizelge 9 Etnobotanik Bilgi Kayıt Formu	24
Çizelge 10 Anket uygulaması yapılan okullar	25
Çizelge 11 Herbaryum etiketi form örneği	26
Çizelge 12 Endemik taksonlar ve tehlike kategorileri	239
Çizelge 13 Tıbbi olarak kullanılan bitkiler	241
Çizelge 14 Gıda olarak kullanılan bitkiler	260
Çizelge 15 Baharat olarak kullanılan bitkiler	263
Çizelge 16 Kozmesötik ve Kozmetik olarak kullanılan bitkiler	264
Çizelge 17 Hayvan sağlığında kullanılan bitkiler	264
Çizelge 18 Hayvan yemi olarak kullanılan bitkiler	266
Çizelge 19 Yakacak olarak kullanılan bitkiler	267
Çizelge 20 Boyama amaçlı kullanılan bitkiler	268
Çizelge 21 Farklı etnobotanik kullanışı olan bitkiler	268
Çizelge 22 Aynı yöresel isim verilen türler	271
Çizelge 23 Aynı yöresel isim verilen cinsler	271
Çizelge 24 Bitkilerin yöresel isimleri	271
Çizelge 25 Araştırma bölgelerine göre tıbbi amaçlarla kullanılan bitkiler	277
Çizelge 26 Araştırma bölgelerine göre gıda olarak kullanılan bitkiler	280
Çizelge 27 Tıbbi amaçlarla kullanılan bitkilerinin seçilmiş çalışmalarla karşılaştırılması	282
Çizelge 28 Gıda olarak kullanılan bitkilerinin seçilmiş çalışmalarla karşılaştırılması	284

ŞEKİLLER DİZİNİ

ŞEKİL NO VE ADI	SAYFA
Şekil 1 İnönü ve Mihalgazi ilçelerinin konumu	4
Şekil 2 İnönü ve Mihalgazi ilçelerinin köylerinin konumu	5
Şekil 3 Erenköy köyünün genel görünümü	5
Şekil 4 Oklubalı köyünün genel görünümü	6
Şekil 5 İnönü Merkez’den bir görüntü	6
Şekil 6 Mihalgazi Merkez’in genel görünümü	7
Şekil 7 Bozaniç köyünden bir görüntü	7
Şekil 8 İnönü Merkez’de kayaların görüntüsü	8
Şekil 9 İnönü Savaşları Karargah Müzesi	10
Şekil 10 İnönü Merkez’de inlerin görüntüsü	11
Şekil 11 Sultan Alaaddin Çarşı Cami	12
Şekil 12 Yenice Cami	12
Şekil 13 Sakarılıca kaplıcaları	13
Şekil 14 Sakarılıca kaplıcaları	14
Şekil 15 İnönü ovasından bir görüntü	15
Şekil 16 Sakarya Nehri’nden bir görüntü	16
Şekil 17 İnönü’de tarım arazileri	17
Şekil 18 Seyitaliköy’de işlenen şeker pancarları	17
Şekil 19 Dutluca köyünde arıcılık yapılan bir alan	18
Şekil 20 Esnemez köyü’nde hayvancılık görüntüleri	18
Şekil 21 Bozaniç köyünde tarım arazisi ve örtü artı tarım görüntüleri	19
Şekil 22 Karaoğlan köyünde taze soğan demeti yapan köylüler	20
Şekil 23 <i>Equisetum ramosissimum</i> doğal görünümü	28
Şekil 24 <i>Juniperus excelsa</i> doğal görünümü	30
Şekil 25 <i>Juniperus oxycedrus</i> subsp. <i>oxycedrus</i> doğal görünümü	31
Şekil 26 <i>Ephedra campylopoda</i> doğal görünümü	33

Şekil 27	<i>Pinus nigra</i> subsp. <i>pallasiana</i> doğal görünümü	34
Şekil 28	<i>Amaranthus retroflexus</i> doğal görünümü	36
Şekil 29	<i>Beta maritima</i> var. <i>pilosa</i> doğal görünümü	37
Şekil 30	<i>Beta vulgaris</i> var. <i>altissima</i> doğal görünümü	38
Şekil 31	<i>Spinacia oleracea</i> doğal görünümü	39
Şekil 32	<i>Allium cepa</i> doğal görünümü	40
Şekil 33	<i>Allium sativum</i> toprak altı gövdeleri	42
Şekil 34	<i>Pistacia terebinthus</i> subsp. <i>palaestina</i> doğal görünümü	44
Şekil 35	<i>Pistacia vera</i> doğal görünümü	46
Şekil 36	<i>Rhus coriaria</i> doğal görünümü	47
Şekil 37	<i>Rhus coriaria</i> meyve ve çiçeklerinin doğal görünümü	48
Şekil 38	<i>Daucus carota</i> subsp. <i>carota</i> doğal görünümü	49
Şekil 39	<i>Eryngium campestre</i> var. <i>virens</i> doğal görünümü	50
Şekil 40	<i>Petroselinum crispum</i> doğal görünümü	51
Şekil 41	<i>Arum detruncatum</i> var. <i>detruncatum</i> doğal görünümü	54
Şekil 42	<i>Hedera helix</i> doğal görünümü	55
Şekil 43	<i>Achillea setacea</i> doğal görünümü	56
Şekil 44	<i>Achillea wilhelmsii</i> doğal görünümü	58
Şekil 45	<i>Anthemis tinctoria</i> var. <i>pallida</i> doğal görünümü	59
Şekil 46	<i>Anthemis tinctoria</i> L. var. <i>tinctoria</i> doğal görünümü	61
Şekil 47	<i>Calendula arvensis</i> doğal görünümü	62
Şekil 48	<i>Carduus nutans</i> subsp. <i>leiophyllus</i> doğal görünümü	64
Şekil 49	<i>Centaurea solstitialis</i> subsp. <i>solstitialis</i> doğal görünümü	65
Şekil 50	<i>Chondrilla juncea</i> L. var. <i>juncea</i> doğal görünümü	67
Şekil 51	<i>Cichorium intybus</i> doğal görünümü	68
Şekil 52	<i>Helianthus annuus</i> doğal görünümü	70
Şekil 53	<i>Leontodon asperimus</i> doğal görünümü	71
Şekil 54	<i>Leontodon crispus</i> var. <i>asper</i> doğal görünümü	72
Şekil 55	<i>Matricaria chamomilla</i> var. <i>recutita</i> doğal görünümü	73
Şekil 56	<i>Senecio vernalis</i> doğal görünümü	75
Şekil 57	<i>Sonchus oleraceus</i> doğal görünümü	76
Şekil 58	<i>Taraxacum serotinum</i> doğal görünümü	77
Şekil 59	<i>Berberis vulgaris</i> doğal görünümü	79

Şekil 60	<i>Alkanna tubulosa</i> doğal görünümü	80
Şekil 61	<i>Capsella bursa-pastoris</i> doğal görünümü	81
Şekil 62	<i>Eruca sativa</i> doğal görünümü	83
Şekil 63	<i>Nasturtium officinale</i> doğal görünümü	85
Şekil 64	<i>Raphanus sativus</i> var. <i>niger</i> doğal görünümü	86
Şekil 65	<i>Capparis spinosa</i> var. <i>spinosa</i> doğal görünümü	87
Şekil 66	<i>Sambucus nigra</i> doğal görünümü	88
Şekil 67	<i>Chenopodium album</i> subsp. <i>album</i> var. <i>album</i> doğal görünümü	90
Şekil 68	<i>Chenopodium botrys</i> doğal görünümü	91
Şekil 69	<i>Kochia scoparia</i> doğal görünümü	92
Şekil 70	<i>Cistus laurifolius</i> doğal görünümü	93
Şekil 71	<i>Colchicum triphyllum</i> doğal görünümü	94
Şekil 72	<i>Cornus mas</i> doğal görünümü	96
Şekil 73	Sakarılıca köyü'nde <i>Cornus mas</i> meyvelerinden yapılmış şerbet ikramı	98
Şekil 74	<i>Corylus maxima</i> doğal görünümü	99
Şekil 75	<i>Ecballium elaterium</i> doğal görünümü	101
Şekil 76	<i>Elaeagnus angustifolia</i> doğal görünümü	103
Şekil 77	<i>Medicago sativa</i> subsp. <i>sativa</i> doğal görünümü	105
Şekil 78	<i>Consolida orientalis</i> doğal görünümü	106
Şekil 79	<i>Quercus cerris</i> L. var. <i>cerris</i> doğal görünümü	108
Şekil 80	<i>Erodium cicutarium</i> subsp. <i>cutarium</i> doğal görünümü	109
Şekil 81	<i>Hypericum perforatum</i> doğal görünümü	113
Şekil 82	<i>Crocus antalyensis</i> doğal görünümü	114
Şekil 83	<i>Crocus chrysanthus</i> doğal görünümü	115
Şekil 84	<i>Crocus olivieri</i> subsp. <i>olivieri</i> doğal görünümü	116
Şekil 85	<i>Crocus sieheanus</i> doğal görünümü	117
Şekil 86	<i>Juglans regia</i> doğal görünümü	120
Şekil 87	<i>Lamium purpureum</i> var. <i>purpureum</i> doğal görünümü	122
Şekil 88	<i>Melissa officinalis</i> subsp. <i>officinalis</i> doğal görünümü	123
Şekil 89	<i>Mentha spicata</i> subsp. <i>tomentosa</i> doğal görünümü	124
Şekil 90	<i>Ocimum basilicum</i> doğal görünümü	126

Şekil 91	<i>Salvia tomentosa</i> doğal görünümü	128
Şekil 92	<i>Teucrium chamaedrys</i> subsp. <i>lydium</i> doğal görünümü	130
Şekil 93	<i>Thymus leucostomus</i> var. <i>argillaceus</i> doğal görünümü	132
Şekil 94	Bayırtepesi'nden (Okclubalı) toplanmış kaya kekiği	132
Şekil 95	<i>Viscum album</i> subsp. <i>album</i> doğal görünümü	134
Şekil 96	<i>Viscum album</i> subsp. <i>austriacum</i> doğal görünümü	135
Şekil 97	<i>Abelmoschus esculentus</i> doğal görünümü	136
Şekil 98	<i>Alcea pallida</i> doğal görünümü	138
Şekil 99	<i>Malva neglecta</i> doğal görünümü	141
Şekil 100	<i>Malva nicaeensis</i> doğal görünümü	143
Şekil 101	<i>Ficus carica</i> subsp. <i>carica</i> doğal görünümü	145
Şekil 102	<i>Morus rubra</i> doğal görünümü	146
Şekil 103	<i>Olea europea</i> var. <i>europea</i> doğal görünümü	148
Şekil 104	<i>Phillyrea latifolia</i> doğal görünümü	149
Şekil 105	<i>Dactylorhiza saccifera</i> doğal görünümü	150
Şekil 106	<i>Paeonia peregrina</i> doğal görünümü	151
Şekil 107	<i>Papaver rhoeas</i> doğal görünümü	153
Şekil 108	<i>Plantago lanceolata</i> doğal görünümü	156
Şekil 109	<i>Plantago major</i> subsp. <i>intermedia</i> doğal görünümü	157
Şekil 110	<i>Platanus orientalis</i> doğal görünümü	159
Şekil 111	<i>Calamagrostis arundinaceae</i> doğal görünümü	160
Şekil 112	<i>Cynodon dactylon</i> var. <i>villosus</i> doğal görünümü	162
Şekil 113	<i>Hordeum murinum</i> doğal görünümü	163
Şekil 114	<i>Phragmites australis</i> doğal görünümü	164
Şekil 115	<i>Setaria adhaerens</i> doğal görünümü	165
Şekil 116	<i>Zea mays</i> subsp. <i>mays</i> doğal görünümü	167
Şekil 117	<i>Fagopyrum esculentum</i> doğal görünümü	168
Şekil 118	<i>Polygonum cognatum</i> doğal görünümü	170
Şekil 119	<i>Rumex acetosella</i> doğal görünümü	171
Şekil 120	<i>Rumex crispus</i> doğal görünümü	173
Şekil 121	<i>Portulaca oleracea</i> doğal görünümü	175
Şekil 122	<i>Punica granatum</i> doğal görünümü	177
Şekil 123	<i>Adonis flammea</i> doğal görünümü	178
Şekil 124	<i>Nigella sativa</i> doğal görünümü	179

Şekil 125	Satılmak üzere paketlenmiş <i>Nigella sativa</i> tohumları	180
Şekil 126	<i>Reseda lutea</i> var. <i>lutea</i> doğal görünümü	181
Şekil 127	<i>Paliurus spina-christi</i> doğal görünümü	182
Şekil 128	<i>Amygdalus communis</i> doğal görünümü	185
Şekil 129	<i>Cerasus avium</i> doğal görünümü	187
Şekil 130	<i>Crataegus monogyna</i> subsp. <i>monogyna</i> doğal görünümü	189
Şekil 131	<i>Crataegus tanacetifolia</i> doğal görünümü	192
Şekil 132	<i>Cydonia oblonga</i> doğal görünümü	194
Şekil 133	<i>Prunus spinosa</i> subsp. <i>dasyphylla</i> doğal görünümü	197
Şekil 134	<i>Pyrus elaeagnifolia</i> subsp. <i>elaeagnifolia</i> doğal görünümü	199
Şekil 135	<i>Rosa canina</i> doğal görünümü	201
Şekil 136	<i>Rubus sanctus</i> doğal görünümü	206
Şekil 137	<i>Rubia peregrina</i> doğal görünümü	209
Şekil 138	<i>Populus alba</i> doğal görünümü	210
Şekil 139	<i>Salix babylonica</i> doğal görünümü	212
Şekil 140	<i>Arceuthobium oxycedri</i> doğal görünümü	213
Şekil 141	<i>Verbascum glomeratum</i> doğal görünümü	215
Şekil 142	<i>Capsicum annuum</i> doğal görünümü	216
Şekil 143	Dutluca köyünde kurutulmuş <i>Capsicum annuum</i> meyveleri	217
Şekil 144	<i>Datura stramonium</i> doğal görüntüsü	218
Şekil 145	<i>Tilia rubra</i> subsp. <i>caucasica</i> doğal görüntüsü	219
Şekil 146	<i>Celtis australis</i> doğal görüntüsü	221
Şekil 147	<i>Urtica dioica</i> doğal görüntüsü	223
Şekil 148	<i>Vitex agnus-castus</i> doğal görüntüsü	230
Şekil 149	<i>Vitis vinifera</i> doğal görüntüsü	231
Şekil 150	<i>Peganum harmala</i> doğal görüntüsü	233
Şekil 151	Kurutulmuş <i>Peganum harmala</i> bitkisi	234
Şekil 152	<i>Tribulus terrestris</i> doğal görünümü	235
Şekil 153	Bitkilerin kullanım amaçları	238
Şekil 154	Etnobotanik kullanımı rapor edilen en yaygın familyalar	239
Şekil 155	Yüz yüze ve anket yöntemiyle görüşülen kaynak kişilerin yaş aralıkları	240
Şekil 156	İnönü ve Mihalgazi’de bitki toplayan aile bireylerinin miktarı	240

Şekil 157	Tıbbi bitkilerin kullanılan kısımlarına göre dağılımı	258
Şekil 158	Bitkilerin en sık kullanıldığı sağlık problemleri veya tedavi amaçları	258
Şekil 159	2012 yılı Türkiye ilaç tüketim miktarı	259
Şekil 160	Gıda bitkilerinin kullanılan kısımlarına göre dağılımı	263
Şekil 161	Tıbbi amaçlarla kullanılan bitkilerin araştırma bölgeleri arasında karşılaştırılması	277
Şekil 162	<i>Urtica dioica</i> bitkisinin İnönü ve Mihalgazi ilçelerinde tıbbi kullanım amaçlarına göre kullanım sıklığı	279
Şekil 163	Gıda olarak kullanılan bitkilerin araştırma bölgeleri arasında karşılaştırılması	280
Şekil 164	Bozaniç köylüleri ile yapılan bir görüşme	286
Şekil 165	Oklubalı köyünde bahçelerinde bitki toplayan köylüler	286
Şekil 166	Göktepe (Esnemez)' de köylüler rehberliğinde bitki toplama	287
Şekil 167	Göktepe (Esnemez)' de bitki toplama	287
Şekil 168	<i>Prunus spinosa</i> subsp. <i>dasyphylla</i> odunundan yapılmış baston	288
Şekil 169	<i>Verbascum glomeratum</i> yaprağının kullanılışının gösterilişi	288
Şekil 170	Esnemez' de köylüler rehberliğinde bitki toplama	289
Şekil 171	Kepeztepe (Erenköy)' de köylüler rehberliğinde bitki toplama	289
Şekil 172	Yürükyayla köylülerle yapılan bir görüşme	290
Şekil 173	Karaoğlan' da <i>Calamagrostis arundinaceae</i> bitkisinin kullanımının gösterilmesi	290
Şekil 174	<i>Cornus mas</i> meyvelerinden yapılmış marmelat	291
Şekil 175	<i>Kochia scoparia</i> bitkisinden yapılmış süpürge	291
Şekil 176	Sakarılıca' da biber salçası yapımı	292
Şekil 177	Sakarılıca köylüleri ile bir görüşme	292
Şekil 178	İnönü Merkez Pazar görüşmeleri	293
Şekil 179	İnönü Merkez' de <i>Quercus cerris</i> var. <i>cerris</i> odunundan yakacak hazırlanışı	293
Şekil 180	Dutluca' da köylülerle yapılan bir görüşme	294
Şekil 181	Kurutulmuş <i>Capsicum annuum</i> meyveleri	294
Şekil 182	Dutluca' da köylülerle yapılan bir görüşme	295

Şekil 183	Dutluca Ilıcaksu’da yetiştirilen süs kabakları	295
Şekil 184	Gıda olarak tüketmek üzere hazırlanmış <i>Portulaca oleraceae</i> bitkisi	296
Şekil 185	İnönü Merkez’de köylülerle yapılan bir görüşme	296
Şekil 186	İnönü Merkez’de köylülerle yapılan bir görüşme	297
Şekil 187	Seyitaliköy’de şeker pancarından pekmez yapılışı	297
Şekil 188	Seyitaliköy’de şeker pancarı pekmezi ve haşlamasının tadılması	298
Şekil 189	Yukarıkuzfındık’ta köylülerle yapılan bir görüşme	298
Şekil 190	Kümbetyeniköy’de <i>Pinus nigra</i> odunundan yapılmış bank	299
Şekil 191	Kümbetakpınar’da çam ağacından yapılmış masa ve banklar	299
Şekil 192	Sakarılıca’da köylüler tarafından <i>Paliurus spina-christi</i> meyveleri toplanması	300
Şekil 193	Bozaniç’te <i>Hypericum perforatum</i> bitkisinden hazırlanmış halk ilacı	300
Şekil 194	Oklubalı’da köylülerle yapılan bir görüşme	301
Şekil 195	İnönü Merkez’de <i>Polygonum cognatum</i> toplayan köylüler	301
Şekil 196	Yürükyayla’da <i>Urtica dioica</i> toplayan köylüler	302
Şekil 197	Halk ilacı olarak kullanılmak üzere hazırlanmış <i>Rubus sanctus</i> kökleri	302
Şekil 198	Ilgınderesi (Kümbetakpınar)’nde bir köylü ve çobanla görüşme	303
Şekil 199	Oklubalı’da köylülerle yapılan bir görüşme	303
Şekil 200	Dutluca’da köylülerle yapılan bir görüşme	304
Şekil 201	Bozaniç köyünde köylülerle yapılan bir görüşme	304

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

(Ic)	: En az endişe verici
(nt)	: Tehdit altına girebilir
*	: Bölgede yetiştirilen bitkiler
Alt.	: Yükseklik
Dat.	: Tarih
Det.	: Teşhis eden kişi
ESSE	: Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Herbaryumu
Fam.	: Familya
Leg.	: Toplayan kişi
Loc.	: Lokasyon
LR	: Az tehdit altında
Nom.	: İsim
Subsp.	: Alttür
Var.	: Varyete
VU	: Zarar görebilir

GİRİŞ ve AMAÇ

Geleneksel tıp ya da halk hekimliği, farklı kültürlere ait insanların teoriler, inançlar ve deneyimlerine dayanarak elde ettiği, sağlığın sürdürülmesinin yanı sıra koruma, teşhis, gelişme ya da mental ve fiziksel hastalıkların tedavisi amacıyla kullandığı bilgi, beceri ve tecrübelerin toplamıdır (http-1). İnsanlar, hastalıkları tedavi edebilmek için çeşitli pratiklere başlangıçtan itibaren sürekli olarak başvurmaktadır (http-2). Halk hekimliğinde, bitkilerin kullanımı oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

Halk hekimliği, sağlık hizmetlerinin önemli ve sıklıkla hafife alınan bir parçasını oluşturmaktadır. Halk hekimliği dünyada neredeyse her ülkede var olmaktadır ve gün geçtikçe halk ilaçlarına olan talep artmaktadır (WHO, 2013).

Türkiye’de, özellikle geleneksel kesimde bu tür uygulamalara, oldukça sık rastlanmaktadır. Halk arasında "Kocakarı" diye bilinen ve kendine göre tedavi uygulamaları bulunan kişiler, aslında birer "halk hekimi"dirler. Bunlar çoğunlukla tedavi yöntemlerini büyüklerinden öğrenmiş, deneyimli kişiler olup, tedavide bitkisel, hayvansal ve madensel maddelerle hazırladıkları "halk ilacı"nı kullanarak hastalıkları tedavi etmeye çalışmaktadırlar (http-3).

Halk ilaçlarının hazırlanmasında ise çoğunlukla çevrede yetişen bitkilerden yararlanılmaktadır. "Şifalı bitkiler" denen bu tür bitkilerin ülkemizde yoğun bir kullanımı vardır (http-3).

Halkın deneme yanılma yoluyla uzun tecrübeler sonucunda hastalıkların tedavisinde kullandığı ve iyi sonuç alacağına inandığı otların tümünün yöresel bir adı bulunmaktadır. Tedavide kullanılan bu otların hangi mevsim ve aylarda toplanması gerektiği ve bitkinin hangi kısımlarının kullanılması halinde daha yararlı olacağı yine halkın uzun tecrübeleri sonucunda ortaya çıkmıştır (http-4).

Yabani bitkilerin gıda kaynağı olarak kullanımı da eski çağlara kadar uzanmaktadır. Bu bitkilerin kültür bitkilerine göre daha besleyici özelliklere sahip olması, vitamin ve minerallerce daha zengin olması besin kaynağı olarak değerlerini arttırmaktadır.

Binlerce yıldan beri tıbbi bitkilerin halk tarafından, çeşitli hastalıkların tedavi edilmesi amacıyla kullanılması, etnobotanik teriminin ortaya çıkışında büyük rol oynamıştır (Kendir ve Güvenç, 2010). Etnobotanik, ilk kez 1896 yılında John W. Harshberger tarafından ‘insanlarla bitkiler arasındaki ilişkileri inceleyen bilim dalı’ olarak tanımlanmıştır (http-5).

Etnobotaniğin ilgi alanına, bitkinin adlandırılması, kullanılması, toplanması, yetiştirilme ve gıda ya da ilaç haline getirilme şekli, reçetesi, tarifi, formülü, bulunduğu kültürde taşıdığı anlam ya da kullanılmayan bitkiler girer. Tıbbi ve gıda olarak kullanımı olan bitkiler, günlük hayatta bitkilerden faydalanma şekilleri (çeşitli alet yapımı gibi) ve hatta etrafta bulunan bitkilere yerel isim verilmesi etnobotaniğin konusudur (Lange, 2006).

Türkiye’de ise bu çalışmalar etnobotanik adı ile, 19. Yüzyılın başlarından itibaren yürütülmeye başlanmış (Baytop, 1984) olsa da bu çalışmaların geçmişi çok daha eskiye dayanmaktadır. Dioskorides’in yazdığı ve Anadolu tıbbi bitkileri hakkındaki bilinen en eski ve en önemli kaynak olan ‘Materia Medica’ adlı eserde

500 kadar tıbbi bitkiden bahsedilmektedir. 12000 civarında takson sayısı ile dünyada bulunduğu iklim kuşağında oldukça zengin floraya sahip olmasının, 3800 civarında endemik takson içermesinin yanında Türkiye, binlerce yıldır birçok medeniyetin merkezi olması nedeniyle çok farklı kültürleri içinde barındırdığından dolayı da bitkilerin kullanımı açısından son derece zengindir (Erik ve Tarıkahya, 2004).

Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'nde 30 yıl önce "Tabiata dönüş" akımı başlamıştır. Bu akım, kimyasal maddeler kullanılmadan tabii şartlarda yetiştirilmiş sebze, meyve ve tahılların gıda olarak kullanımı ile başlamış ve bitkilerin ilaç olarak kullanımı arttırmış ve yaygınlaştırmıştır (Sezik, 1990). Günümüzde bitkisel kaynaklı doğal ürünlerin tedavide kullanımına olan ilginin artmasının sebepleri arasında, sentetik ilaçların yan etkilerinin fazla olması, ilaç etkileşimleri, oldukça yaygın kullanılan antibiyotiklere karşı bakterilerin direnç geliştirmesi, bitkilerin kolay ulaşılabilir olması ve zararsız olduklarının düşünülmesi sayılabilir.

Gelişmekte olan ülkelerdeki milyonlarca insan özellikle kıtlık zamanlarında yemek ihtiyaçlarını karşılamak için yabani bitkilere başvurmaktadır (FAO, 2004; Balemie ve Kebebew, 2006). Food and Agriculture Organization of United Nations istatistiklerine göre, 2012-2014 yılları arasında yaklaşık 805 milyon insan yetersiz beslenmiştir (http-6). Beslenme kaynaklarındaki bu yetersizlikler etnobotanik araştırmalarla ortaya çıkarılan yenilebilir yabani bitkilerin alternatif besin kaynağı olması ile giderilebilir.

Diğer yandan, yabani bitkilerin tedavide doğrudan kullanımı istenmeyen yan etkiler gözlenmesine, etkisiz tedaviye, bitkilerin doğada yok olmasına yol açabilir. Halk arasında sinüsleri açmak için sinüzitte buruna damlatılan *Ecballium elaterium* bitkisinin meyve usaresi tahriş edici olduğu ve ödem yaptığı için tehlikelidir (Tanker ve ark., 2014). Doz ayarlaması, standardizasyon ve doğru bitkinin kullanılması da bitkilerle tedavide göz önünde bulundurulması gereken konulardır. Anadolu'da halk arasında sıklıkla kullanılan *Salvia* cinsine ait 90 kadar tür bulunmaktadır ve bir seferde 15 gr dozun aşıldığı durumlarda taşikardi, sıcaklık hissi kramp ve denge bozuklukları yapabilmektedir (Özata, 2009).

Etnobotanik çalışmalar, bir bölgede yerel olarak kullanılan yabani bitkilerden güvenilir ve etkili ilaçlara giden yolda köprü görevi görmektedir. Etnobotanik çalışmalar 3 şekilde ilaç keşfi ile sonuçlanabilir; birinci grupta etkisi klinik olarak kanıtlanmış değiştirilmemiş doğal bitkisel ürünler yer alır (ör. digitalis), ikinci grupta terapötik etkisi sadece yerel kullanımı ile önerilmiş değiştirilmemiş doğal bitkisel ürünler yer alır (ör. vinkristin), son grupta ise halk tıbbında kullanımına dayanılarak değiştirilmiş doğal ya da sentetik ilaçlar (ör. aspirin) yer alır (Cox, 1994).

Atropa belladonna'dan elde edilen atropin oftalmolojide, *Ephedra sinica*'dan elde edilen efedrin bronş genişletici olarak, pseudofedrin dekonjestan olarak, *Digitalis purpurea*'dan elde edilen digitoksin ve digoksin kardiyotonik olarak ve *Veratrum album*'dan elde edilen protoveratrin hipertansiyonda kullanılmaktadır (Cox, 1994). Bunlar, etnobotanik çalışmaların tıp dünyasına katkılarının sadece küçük bir kısmıdır.

Eskişehir flora bakımından oldukça zengin bir şehirdir. İl sınırları içinde 2000'e yakın bitki türü doğal yayılış göstermektedir. Eskişehir'in sahip olduğu türler örneğin İngiltere'nin sahip olduğu bitki türlerinin toplamından bile daha fazladır. Ayrıca özellikle Sündiken ve Türkmen Dağları başta olmak üzere ilimizin tüm dağ, step, ova, yayla ve ormanlarında yetişen bu türlerden 14'ü dünyada sadece Eskişehir ilinde doğal olarak yetişmektedir. Bunlar; *Gypsophila osmangaziensis* (Çöven otu), *Hesperis turkmendaghensis* (Jülyen), *Hypericum sechmenii* (Kantaron), *Centaurea nivea*, *Centaurea sericea* (Peygamber çiçeği), *Alyssum niveum* (Alis), *Cephalaria aytachii* (Acımık), *Campanula pamphylica* subsp. *tokurii* (Çan çiçeği), *Sideritis gulendamiae* (Dağ Çayı), *Aethionema dumanii* (Taşçanta), *Achillea ketenoglui* (Beyaz civan perçemi), *Convolvulus pulvinatus* (Kahkaha çiçeği), *Sideritis gulendamiae* (Dağ çayı), *Verbascum eskisehirensis*, *Verbascum gypsicola* (Sığır kuyruğu) (Ocak, 2012).

Eskişehir, tarih boyunca Hititler, Frigler, Lidyalılar, Persler, Makedonlar, Roma uygarlıkları gibi çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmış olması halk hekimliği yönünden de zengin bir kültürel mirasa sahip olduğunu düşündürmektedir ([http-7](http://7)).

Bu çalışmada Eskişehir iline bağlı Mihalga ve İnönü ilçe ve köylerinde yaşayan halkın tıbbi, gıda ve diğer amaçlarla kullandıkları bitkilerin etnobotanik yönden araştırılması, ekonomiye katkılarının ortaya konulması ve geleneksel bilginin kaybedilmesinin önlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma alanının seçiminde, flora zenginliği, yapılan literatür taramalarında bölgenin etnobotanik açıdan incelenmemiş olduğunun saptanması, ilçelerin birbirinden farklı iklim ve bitki örtüsü özelliklerine sahip olması durumları göz önünde bulundurulmuştur.

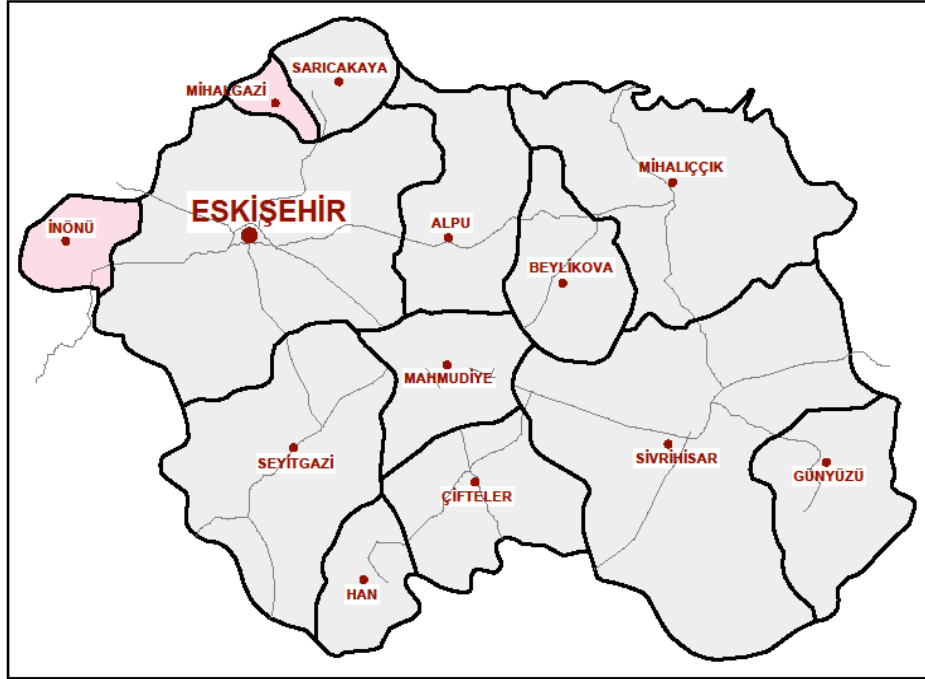
KAYNAK BİLGİSİ

Araştırma Alanı

Araştırma alanı, Eskişehir il sınırları içerisinde yer alan İnönü ilçesi ve kapsadığı 12 köyü ile Mihalgazi ilçesi ve kapsadığı 1 belde ve 4 köyü içine almaktadır.

Eskişehir, İç Anadolu Bölgesinin Kuzeybatısında 29° 58' ve 32° 04' doğu boylamları, 39° 06' ve 40° 09' kuzey enlemleri arasındadır. Kuzeyinde Bolu, doğusunda Ankara, güneyinde Konya-Afyon, batısında Kütahya-Bilecik illeri bulunmaktadır. Yüzölçümü 13.652 km²'dir. Bölge topografik yapısında, doğu-batı gidişli fayların etkisiyle, aynı yönde uzanan doruklar ve çöküntü ovalar oluşmuştur. Eskişehir-İnönü ovaları en tipik örnektir. Bölgenin en büyük akarsuyu Sakarya Nehrinin bir kolu olan Porsuk Çayı'dır. Uzunluğu 460 km'dir. Bölgeye güneybatıdan girip, doğudan çıkmaktadır (Eskişehir Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2005).

Eskişehir'in 14 tane ilçesi bulunmaktadır (http-8). İnönü ilçesi, ilin en küçük 3. İlçesi olup yüzölçümü 341 km²'dir. Mihalgazi ise, 118 km² yüzölçümü ile Eskişehir'in en küçük ilçesidir (Bebka, 2012a; Bebk, 2012b). İnönü ilçesi, Eskişehir'in batısında yer alırken, Mihalgazi ilçesi kuzeyinde yer almaktadır (Şekil 1). Türkiye florası kareleme sistemine göre, İnönü, Eskişehir'in genelinin olduğu gibi B3 karesinde, Mihalgazi ise hem B3 hem A3 karesinde yer almaktadır.

Şekil 1. İnönü ve Mihalgazi ilçelerinin konumu

İnönü ilçesinin 12 köyü bulunmaktadır (Şekil 2). Bunlar; Aşağıkuzfındık, Yukarıkuzfındık, Dereyalak, Dutluca, Erenköy, Esnemez, Kümbet, Kümbetakpınar, Kümbetyeniköy, Oklubalı, Seyit Ali, Yürükyayla köyleridir (http-20).

Şekil 2. İnönü ve Mihalgazi ilçelerinin köylerinin konumu

Mihalgazi ilçesinin 4 köyü ve 1 beldesi bulunmaktadır (Şekil 2). Köyleri Sakarılıca, Bozaniç, Demirciler ve Karaoğlan'dır. İlçeye bağlı tek belde ise Alpogut'tur (http-9).

Şekil 3. Erenköy köyünün genel görünümü

Şekil 4. Oklubalı köyünün genel görünümü

Şekil 5. İnönü Merkez'den bir görüntü

Şekil 6. Mihalgazi Merkez'in genel görünümü

Şekil 7. Bozaniç köyünden bir görüntü

Araştırma alanını kapsayan Eskişehir ilinde daha önce yapılan çalışmalarda, Mihalıccık ilçesinin gıda olarak tüketilen yabani bitkileri (Yücel ve ark., 2010), Çifteler ilçesinin gıda olarak tüketilen yabani bitkileri (Yücel ve Unay, 2008), ve kent florasına ait bazı bitkilerin tıbbî kullanımları ve türkçe yerel adları (Köse ve ark., 2005) belirlenmiştir.

Bölgenin Tarihçesi

İnönü

İlçede Eserönü adlı mevkide yapılan çalışmalara göre, ilçe Frigler'den bu yana yerleşim yeri olarak kullanılmaktadır. Sonrasında Lidyalılar'ın ve Persler'in İnönü'de yer aldıkları tahmin edilmektedir. İnönü, M.S.395'te Bizans toprakları arasına katılmıştır. İnönü Kalesi ve Kandilli Köyü'nden çıkan tarihi eserler bölgede Bizans varlığını kanıtlamaktadır. Bizanslar zamanında kasabanın şimdiki yerine yani kayaların önüne çekildiği anlaşılmaktadır.

Şekil 8. İnönü Merkez'de kayaların görüntüsü

Kasabanın Bizanslılar zamanında adının Basilika olduğu anlaşılmıştır. Sonradan Selçuklu egemenliğine geçen bölgede, 1191 Haçlı Seferlerinin ilk grubu ile Kılıçarslan'ın öncüleri burada çatışmışlardır. 1289'a kadar Selçuklu hakimiyetinde olan ilçede yönetimin ahilerin elinde olduğu bilinmektedir. Bu ahilerden, peygamber soyundan geldiği bilinen Ali Şeyh Kuddusi ve oğlunun mezarı Alçengel Camii'nin bahçesinde bulunmaktadır. İnönü Selçuklu sultanı tarafından Osmanlı devletinin kurucusu Osman Bey'e 1289 da hediye olarak verilmiştir. Osmanlı devleti zamanında İnönü pek gelişmemiş ancak II. Mahmut devrinde Kütahya iline bağlı bir nahiye olmuştur. Daha sonraları İnönü Bilecik iline bağlı Söğüt kasabasına bağlanmıştır.

İnönü ilçesinin tarihi önemi, Kurtuluş Savaşı'ndaki I.II. İnönü Savaşları'nın bu bölgede başarı ile sonuçlanmasıyla ortaya çıkmıştır (Bebka, 2012a). 09-11 Ocak 1921 tarihleri arasında gerçekleşen Birinci İnönü Muharebesi ile 23 Mart – 1 Nisan 1921 tarihleri arasında gerçekleşen İkinci İnönü Muharebesi Türk kuvvetlerinin zaferiyle sonuçlanmıştır. Bu durum, TBMM Hükûmetinin kurduğu düzenli ordu ile kazandığı bu ilk zafer, onun içte ve dışta tanınmasını sağlayıp,

saygınlığını artırmış, daha sonra kazanılacak zaferlerin de bir başlangıcı olmuştur (http-10).

Savaşın yapıldığı tepe, bugün üzerine okul yapılmış olan Tarassat Tepe'dir. 16 ay Yunan işgalinde kalan ilçe, Büyük Taarruz'dan sonra 3 Eylül 1922'den itibaren özgürlüğüne kavuşmuş ve 1963 yılına kadar Bilecik ilinin Bözüyük ilçesine bağlı iken, bu tarihten itibaren Eskişehir'e bağlanmış ve 1987'de ilçe olmuştur (Bebka, 2012a).

Mihalgazi

Mihalgazi'nin, paleolitik dönemden bu yana yerleşim yeri olarak kullanılan bir bölge olduğu bilinmektedir.

Bizanslılar döneminde Mihalgazi'nin de yer aldığı Orta Sakarya Vadisi'nin gelişmiş bir yerleşim yeri olarak kullanıldığı, bölgede bulunan kale kalıntıları, su yolları, mezarlar ve süs eşyalarından anlaşılmaktadır (Bebka, 2012b).

1292 yılında Osman Gazi, Rum köyleri bulunan Bolu ve Orta Sakarya bölgesine sefer düzenlemiştir. Bu seferde Orta Sakarya (Karaağaç'dan başlayan ve Gümele'nin doğu tarafından uzanan vadi), sonradan müslüman olan Köse Mihal (Mihail Kosses)'e katkılarından dolayı kılıç hakkı olarak verilmiştir.

Bu köylerin alınmasından sonra Türkler, hayvancılık için ideal olan yaylalara yerleşmeye başlamıştır. Yaylaların yaz için, vadinin de kış aylarında hayvanlar için ideal olması sebebiyle göçebe Türkler yazın yaylada, kışın vadide kurulan gümelere yaşamaya başlamıştır. Orta Sakarya vadisinde ilk Türk köyü, Kayı Türkleri tarafından bugünkü Mihalgazi ilçesinin olduğu bölgede kurulmuştur.

Yayladan gümeye gidelim tabire zamanla "gümelere" gidelim şekline ve daha sonra da "gümele"ye" gidelim şekline dönüşmüştür. Zamanla bu Türk köyünün adı Gümele olmuştur. Gümele 1300–1350 yılları arasında kurulmuştur. Gümele'nin kuruluşundan sonra zamanla bölgedeki Rum köylerinin yerini Türk köyleri almıştır (http-11).

Önceleri Sultanönü (Eskişehir) sancağına bağlı köyken, sırasıyla önce Göynük kazasıyla birlikte önce Bursa, sonra Bolu sancaklarına bağlanmıştır. 1868 yılında Gümele, Kastamonu vilayetinin Bolu sancağının Göynük kazasına bağlı köyü iken 1894 yılında Bilecik'in Söğüt İlçesinin İnhisar bucağına bağlanmıştır. Köylük durumu 32 yıl sürmüştür (http-12).

Kurtuluş Savaşı esnasında, Gümele halkının savunması işgalci kuvvetlerin Sakarya nehri'ni geçmesine engel olmuştur. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra 1925-1928 yılları arasında, Mustafa Kemal Atatürk tarafından Gümele'ye ödül olarak nihayelik verilmiş, ayrıca "Mihalgazi"lik ünvanı verilmiştir (http-11). Aynı yıl Mihalgazi İnhisar'dan ayrılarak Söğüt'e bağlı bir bucak olmuştur (http-12).

1944 yılına kadar Söğüt' e bağlı bir bucak iken, bu tarihten itibaren Eskişehir İline, 1958 yılında da Sarıcakaya ilçesine bağlanmıştır.

1967 yılında Belediye Teşkilatı kurulmuş, 20.05.1990 tarih ve 3644 sayılı kanunla Mihalgazi ilçe olmuş ve 14.08.1991 tarihinden itibaren Mihalgazi'de ilçe teşkilatı fiilen hizmet vermeye başlamıştır (Bebka, 2012b).

Bölgenin Kültür ve Turizm Yapısı

İnönü

İnönü savaşları karargah müzesi

İnönü Savaşları'nda Garp Cephesi Komutanı İsmet İnönü'nün Karargâh Binası olarak kullandığı ev, 1987 yılında Kültür Bakanlığı'na devredilmesiyle 1 Nisan 2001'de restore edilerek müze olarak ziyarete açılmıştır. Müzede İnönü Savaşlarını içeren fotoğraflar, İnönü'nün ve diğerkumandanların vermiş oldukları cephe emirleri, Akşehir 1185 Sefer Malzeme Ana Depo Komutanlığı'nca verilen silahlar, savaş alanından toplanan silah ve askeri malzemeler sergilenmektedir (Bebka, 2012a).

Şekil 9. İnönü Savaşları Karargah Müzesi

Sit alanları

İlçede höyük ve tarihi eserlerin bulunduğu sit alanları mevcuttur (<http-13>).

Su kaynakları

Pınarbaşı Ilıca Kaynağı İnönü İlçesi'nin güneybatısında fay boyunca yüzlek vermektedir. Sıcaklığı 26°C, debisi 60 lt/sn dir. (Eskişehir Çevre ve Orman

Müdürlüğü, 2005) Mineralce zengin bir su kaynağı olup turistik tesislere de ev sahipliği yapmaktadır.

Hava sporları

Coğrafi konum itibari ile İnönü, Türkiye’de 1. sırada, Dünyada 2. sırada hava sporlarına uygun hava akımına sahiptir. Türk Hava Kurumu İnönü Eğitim Merkezinde her yıl yüzlerce öğrenci eğitim almaktadır (http-13). 1936 yılında İnönü ilçesinde kurulan İnönü Uçuş Eğitim Merkezi, Türkiye’nin en önemli uçuş ve hava sporları merkezlerinden biridir. Kamp olanakları, paraşüt, balon ve diğer hava sporları gibi turistik aktivite imkanları sağlanmaktadır (Bebka, 2012a).

İnler

İlçenin ismini aldığı doğal inler bulunmaktadır. Burada, 1. ve 2. İnönü savaşlarının yaşandığı dönemde kadın ve çocukların sığındığı, insan eliyle yapılan sur kalıntıları gözlenebilmektedir. İnlerin 2. katından da açık havada ilçenin, arazinin ve çevre köylerin çok rahat gözükebilecek bir manzaraya sahiptir (http-13).

Şekil 10. İnönü Merkez’de inlerin görüntüsü

Camiiler

İnönü ilçesi, özellikle Osmanlı dönemi mimarisini yansıtan camilere ev sahipliği yapmaktadır. İlçenin başlıca tarihi camileri, Sultan Alaaddin Çarşı Camii (1369), Yenice Camii (1709), Orta Camii (1936) ve Alçengel Camii (1899)'dir (Bebka, 2012a).

Şekil 11. Sultan Alaaddin Çarşı Cami

Şekil 12. Yenice Cami

Dodurga (Darıdere) barajı

Porsuk çayının kollarından Sarısu Deresi üzerinde inşa edilmiştir. İnönü İlçe arazisini sulaması ve Sarısu Deresi'nin taşkınlarını önleme amacını taşımaktadır. Baraj yeri her ne kadar Bilecik sınırları içerisinde ise de yaylası Eskişehir'dedir (Eskişehir Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2005).

Mihalgazi

Termal kaynaklar

Mihalgazi ilçesinin Sakarılıca Köyü'nde bulunan termal kaynaklar, en büyük turizm potansiyelidir. Sıcaklığı 43- 48° C arasında değişen ve debisi 3 Lt /sn olan kaplıca suyu, yörede bulunan hamamlara kapalı bir kanalla ulaştırılmaktadır (Bebka, 2012b).

Kaplıca suyunun kaplıca yönetmeliğine uygun olduğu raporla belgelenecek 27 Temmuz 2001 tarih ve 24472 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Mineralizasyonu 2305 mg/lt, sıcaklığı 57°C olarak tespit edilen su, banyo uygulamaları şeklinde kronik dönemdeki romatizmal hastalıkların tedavisinde, ortopedik ve nörolojik hastalıkların rehabilitasyonunda; içme uygulamaları şeklinde üst gastrointestinal sistemin fonksiyonel rahatsızlıklarında tamamlayıcı tedavi unsuru olarak kullanılabilir (http-14).

Sakarılıca Mevkii, 17.10.1993 tarih ve 21731 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile Turizm Merkezi ilan edilmiştir.

Şekil 13. Sakarılıca kaplıcaları

Şekil 14. Sakarılıca kaplıcaları

Camiiler

1799 yapımı Gürleyik Camii ve Bozaniç ve Karaoğlu köylerinde Osmanlı'dan kalma camiiler tarihi ve turistik öneme sahiptir.

İnönü ve Mihalgazi ilçelerinde kültür envanteri kapsamına giren yer ve yapılar Çizelge 1' de belirtilmiştir.

Çizelge 1. İnönü ve Mihalgazi kültür envanteri (Eskişehir Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2005)

İlçe	Ad	Adres	Grup
İnönü	Alçengel Cami haziresi	Alçengel meydanı	Mezarlar
İnönü	Selekarı mevkii	—	III.derece arkeolojik ve doğal sit
İnönü	Selekarı höyük	Selekarı mevkii	I ve III. derece arkeolojik sit
İnönü	Ardıç ağacı	Oklubalı	Doğal varlık
Mihalgazi	Sakarılıca kaplıcaları	Sakarılıca	Doğal sit

Bölgenin Coğrafik Yapısı

İnönü

Ege, Marmara ve İç Anadolu Bölgelerinin kesiştiği noktada yer alan İnönü, doğuda Eskişehir Merkez, güneyde Kütahya, güneybatı, batı ve kuzeyde Bilecik illeriyle çevrilidir. İlçe, denizden 840 metre yükseklikte bulunmaktadır. Eskişehir'e 35 km. uzaklıktaki ilçenin yüzölçümü 341 km² olup, Eskişehir ilinin en küçük 3. ilçesidir (Bebka, 2012a).

İlçe genel olarak düz bir yapıya sahiptir. Sündiken dağlarıyla Uludağ ve Türkmen dağı arasındaki dağların (Emir – Türkmen dağları) birbirine yaklaştığı, Marmara bölgesine doğru dar bir geçit bıraktığı yerde İnönü ovası bulunmaktadır. Eskişehir ovasının batıya ve güneybatıya doğru uzanan iki kolundan kuzeydekidir. Porsuk çayının kollarından Sarısu, ovadadan geçer (http-15).

Şekil 15. İnönü ovasından bir görüntü

İnönü ovası, hem Sarısu'nun eski alüvyonlarını hem de yeraltı suyu yönünden en önemli akifer alüvyonlar barındırmaktadır. Ovadaki yeraltı suyu sanayi, kullanma, sulama ve içme suyu olarak kullanılmaktadır (Eskişehir Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2005).

Mihalgazi

Mihalgazi ilçesi, Eskişehir ilinin kuzeyinde yer alır. Yüzölçümü açısından, Eskişehir'in en küçük ilçesidir. Yüz ölçümü 130,83 km²'dir (Bebka, 2012b). Doğusunda Sarıcakaya ilçesi, batısında Bilecik ili İnhisar ilçesi, kuzeyinde Bilecik ili Yenipazar ilçesi, güneyinde Eskişehir ili Merkez ilçesi ile çevrilidir.

Ülkemizin en önemli akarsularından olan Sakarya nehri ilçeyi doğudan batıya ikiye bölmektedir. İlçe toprakları kuzeyden Koroğlu Dağları, güneyden ise

Sündiken Dağları ile çevrilmiştir. Farklı coğrafi bölgelerin geçiş sahasında yer almaktadır. Yörenin denizden yüksekliği 220 metredir (http-12).

Şekil 16. Sakarya Nehri'nden bir görüntü

Bölgenin İklimi ve Bitki Örtüsü

İnönü

İlçede karasal iklim hâkimdir. Doğal bitki örtüsü genel olarak bozkır ve ormandan oluşmaktadır. İlçede yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve sert geçer, kış aylarında don olaylarına rastlanır. İlkbahar ve sonbahar aylarında yağışlar yağmur şeklindedir. Çok sık olmamakla birlikte, ilkbaharda ve sonbaharda da kar yağışlarının gözlendiği olmuştur (Bebka, 2012a).

Mihalgazi

İlçenin etrafının dağlarla çevrili olması ve bu dağlar arasında bir çukur durumunda olması nedeniyle ilçede mikroklima iklim görülmektedir.

Yüksek dağların arasında 214 metrelik rakımı ile, Karadeniz ve Akdeniz İklimleri arasında bir geçiş ikliminin yaşandığı Mihalgazi'de kışlar çok sert geçmemekte, en çok yağış ilkbahar ve sonbaharda görülmektedir. İlçede 1975 yılından bu yana ölçülen kış ayları için en düşük sıcaklık ortalaması -0,5 derecedir.

Doğal bitki örtüsü; nemli orman, kuru orman alanları ile maki (sürekli yeşil görünen ağaççık-çalılık) ve psödomaki (maki benzeri çalılık) alanlarından oluşmaktadır (Bebka, 2012b).

Bölge Ekonomisi

İnönü

İlçe ekonomisinde tarım, hayvancılık ve sanayi sektörleri başlıca geçim kaynaklarını oluşturmaktadır.

Yetiştirilen tarımsal ürünlerin başında buğday, arpa, şeker pancarı, ayçiçeği gelmektedir. İlçenin tarımsal en önemli gelir kaynağı tahıllardan elde edilmektedir. Buğday, arpa, şeker pancarı gibi ürünlerin üretimi yaygındır. 2011 yılı itibariyle 74 020 dekarlık buğday üretim alanıyla en önemli tarımsal ürün buğdaydır. Buğdayın ardından 15 000 dekarlık üretim alanıyla arpa ve 9 608 dekarlık üretim alanıyla şeker pancarı ilçede önemli yer tutan ürünlerdir (Bebka, 2012a).

Şekil 17. İnönü’de tarım arazileri

2012 yılında ilçede, 50176 ton şeker pancarı, 17197 ton buğday, 15100 ton mısır, 3379 ton arpa ve 101 ton ayçiçeği üretilmiştir (TÜİK, 2013).

Şekil 18. Seyitaliköy’de işlenen şeker pancarları

2012 yılı TÜİK verilerine göre İnönü ilçesinde, 12 621 hektar toplam işlenen tarım alanı bulunmaktadır (Çizelge 2). Bu alanın 12 588 hektarlık kısmını tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin ekim alanı oluştururken, 33 hektarlık kısmı ise sebze bahçeleri alanı oluştururken bölgede zeytin ağaçlarının bulunduğu alan yer almamaktadır (TÜİK, 2013).

İlçenin köylerindeki tarımsal eğilimler de ilçe merkeziyle paralellik göstermektedir. Ayrıca son yıllarda organik tarıma elverişli topraklarda organik tarım üreticiliği başlamıştır (Bebka, 2012a).

Şekil 19. Dutluca köyünde arıcılık yapılan bir alan

Hayvancılıkta sığır, manda, koyun ve keçi, yetiştirilmekte olup arıcılık da yapılmaktadır. Hayvancılığa bağlı süt ve süt ürünleri ekonomide önemli yer tutmakta olup, İnönü ilçesi özellikle manda yoğurt ve kaymağı ile ünlüdür (Bebka, 2012a).

Şekil 20. Esnemez köyü'nde hayvancılık görüntüleri

Bozüyük ve Eskişehir'e yakınlığı ve Bursa-Eskişehir otoyoluna oldukça yakın olmasından dolayı ilçede sanayi de gelişmiştir.

Sanayi sektörü kendi içinde sıralandığında ise ön plana otomotiv sektörü çıkmaktadır. Otomotiv sektörünün önde gelen üreticilerinden birine ait kamyonet fabrikası İnönü ilçesinde bulunmaktadır. Ayrıca otomotiv sanayiinin yan sanayisine ilişkin akü üretimi yapan fabrikalar da yine ilçede faaliyet göstermektedir. İkinci sektör olarak yer alan madencilik sektörü yabancı yatırımcı çekmekte ve bu alanda faaliyet gösteren fabrikalarda manyezit, bazalt ve krom

üretilmektedir. Seramik sektörü de ilçenin gelecek vaat eden bir başka sektörüdür ve seramik sağlık gereçleri ve seramik kaplama malzeme üretimi yapılmaktadır.

İstihdam açısından bakıldığında yine otomotiv, seramik ve maden sektörlerinin ön planda olduğu görülmektedir (Bebka, 2012a).

Çizelge 2. İlçelerin 2012 yılında tarım alanı kullanımı (hektar)

İlçe:	Toplam işlenen tarım ve uzun ömürlü bitkiler alanı	Toplam işlenen tarım alanı	Tahıllar ve diğer bitkisel ürünler alanı	Sebze bahçeleri alanı	Bağ alanı	Zeytin ağaçlarının kapladığı alan	Yem bitkileri alanı
İnönü	12 652	12 621	12 588	33	-	-	731
Mihalgazi	590	373	-	373	123	31	-

Mihalgazi

İlçenin mikro klima bölgesinde olması, tarımda verimliliği ve çeşitliliği arttırmıştır. Tarım ve hayvancılığın ilçede başlıca geçim kaynağı olduğunu gözlenmektedir.

İlçenin iklimsel farklılığı, tarımda da ürün yelpazesinin diğer birçok ilçeye göre çok çeşitli olmasına olanak vermektedir. Bu bağlamda sebzecilik, fide, tohumculuk ve meyvecilik ilçenin tarım alanında etkin olduğu başlıca alanlardır. Ürün bazında incelenecek olursa roka, yeşil soğan, domates, biber, marul, lahana, nar ve zeytin yaygın olarak yetiştirilen tarım ürünleridir. İlçede örtü altı tarım da yaygın olarak yapılmaktadır. Toplamda 700 dekarlık örtü altı tarım alanının 520 dekarı plastik seralardan, geri kalan 180 dekarı ise yüksek tünellerden oluşmaktadır. İlçede cam seracılık gelişmemiştir (Bebka, 2012b).

Şekil 21. Bozaniç köyünde tarım arazisi ve örtü artı tarım görüntüleri

2012 yılı TÜİK verilerine göre Mihalgazi ilçesinde, 590 hektar toplam işlenen tarım alanı ve uzun ömürlü bitkiler alanı bulunmaktadır (Çizelge 2). Bu alanın 373 hektarlık kısmını sebze bahçeleri alanı, 31 hektarlık kısmını zeytin ağaçlarının kapladığı oluştururken, tahılların ekili olduğu alan bulunmamaktadır (TÜİK, 2013).

Şekil 22. Karaoğlan köyünde taze soğan demeti yapan köylüler

Ayrıca ilçede yaygın biçimde tavuk yetiştiriciliği yapılmaktadır, bunun yanında büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık da geçim kaynakları arasındadır.

Çizelge 3. TÜİK verilerine göre 2013 yılı bazı sebze ve tahıl ürünleri bitkisel üretim verileri (http-16) (*Ekili alan (dekar) Üretim (ton), M:Mihalgazi, İ:İnönü)

	Domates	Salatalık	Patlıcan	Roka	Marul	Buğday	Şeker pancarı
M.	620/6398 *	330/3960	150/600	1120/ 1862	186/ 678	21/4	-/-
İ.	80/240	20/40	-/-	-/-	-/-	73241/ 21199	10343/52232

Türkiye İstatistik kurumu 2013 (http-17) verilerine göre ilçelerde yetiştirilen bazı tarım ürünleri karşılaştırıldığında Mihalgazi ilçesinin sebze üretiminde, İnönü ilçesinin ise tahıl ve şeker pancarı üretiminde önde olduğu gözlemlenmektedir (Çizelge 3). Hayvancılıkta ise, İnönü ilçesinde sığır ve koyun yetiştiriciliği daha yaygın iken, Mihalgazi ilçesinde kümes hayvanları yetiştiriciliği ve bal üretiminin daha yaygın olduğu gözlemlenmektedir (Çizelge 4).

Çizelge 4. TÜİK verilerine göre 2013 yılı hayvansal üretim verileri

	Sığır(baş)	Koyun(baş)	Kümes hayvanları(baş)	Bal üretimi(ton)
Mihalgazi	192	1140	74520	6500
İnönü	4215	11155	24871	3131

Bölgenin Nüfus Yapısı ve Eğitim Kurumları

İnönü

Türkiye İstatistik kurumu 2013 verilerine göre, İnönü ilçe merkezi sınırları dahilinde toplam nüfus 7260 olup, 3664'ünü erkekler, 3596'sını kadınlar oluşturmaktadır (http-18). İlçe köylerinin nüfusları Çizelge 5'de verilmiştir.

Çizelge 5. İnönü ilçesi köy nüfusları

Köy Adı	Köy Nüfusu
Aşağıkuzfındık	312
Dereyalak	370
Dutluca	202
Erenköy	305
Esnemez	192
Kümbet	140
Kümbetapınar	116
Kümbetyeniköy	233
Oklubalı	1.300
Seyitaliköyü	74
Yukarıkuzfındık	32
Yürükyayla	86

İnönü ilçesi genelinde bulunan ilk ve ortaöğretim kurumları, 2014 yılı öğrenci sayıları ve konumları Çizelge 6'da verilmiştir (http 22).

Çizelge 6. İnönü İlçesi ilk ve ortaöğretim kurumları, mevcut ve konumları

Okul adı:	Mevcudu:	Konum:
İnönü Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	247	İnönü Merkez
İnönü Kız Teknik ve Meslek Lisesi	84	İnönü Merkez
Şehit Ali İhsan Aydın İlkokulu	236	İnönü Merkez
Vehbi Koç Ortaokulu	254	İnönü Merkez
Oklubalı Sabri Kahvecioğlu İlkokulu	135	Oklubalı
Oklubalı Sabri Kahvecioğlu Ortaokulu	68	Oklubalı
Dereyalak İlkokulu	10	Dereyalak
İnönü Anaokulu	34	İnönü Merkez

Mihalgazi

Türkiye İstatistik kurumu 2013 verilerine göre, Mihalgazi ilçe merkezi sınırları dahilinde toplam nüfus 3483' tür. Nüfusun 1705'ini erkekler, 1778'ini kadınlar oluşturmaktadır (http-18). Mihalgazi ilçesi köylerinin nüfusları Çizelge 7'de gösterilmiştir.

Çizelge 7. Mihalgazi ilçesi köy nüfusları

Köy Adı	Köy Nüfusu
Alpagut	786
Bozaniç	216
Demirciler	96
Karaoğlan	381
Sakarılıca	463

Mihalgazi ilçesi genelinde bulunan ilk ve ortaöğretim kurumları, 2014 yılı öğrenci sayıları ve konumları Çizelge 8'de gösterilmiştir (http 21).

Çizelge 8. Mihalgazi ilçesi ilk ve ortaöğretim kurumları, mevcut ve konumları

Okul adı:	Mevcudu:	Konum:
Mihalgazi ilkokulu	94	Mihalgazi Merkez
Mihalgazi ortaokulu	141	Mihalgazi Merkez
Mihalgazi anaokulu	23	Mihalgazi Merkez
Alpagut ilkokulu	57	Alpagut
Alpagut ortaokulu	46	Alpagut
Şehit Nuri Tavşanlıoğlu Lisesi	50	Mihalgazi Merkez

GEREÇ ve YÖNTEM

Yapılan araştırmanın materyalini oluşturan bitki örnekleri, Şubat 2014 ile Nisan 2015 tarihleri arasında bölgeye yapılan arazi çalışmaları sonucu bizzat yazar tarafından toplanmıştır. Yöreden derlenen etnobotanik bilgilerin dayanağını oluşturan bu örnekler Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Herbaryumu'nda (ESSE) bulunmaktadır.

Tezle ilgili çalışmalarımız başlıca dört aşamada sürdürülmüştür:

1. Araştırma bölgesinde yapılan çalışmalar
2. Anket uygulaması
3. Herbaryum çalışmaları
4. Bulguların değerlendirilmesi

Araştırma Bölgesinde Yapılan Çalışmalar

Eskişehir'in İnönü ve Mihalgazi ilçelerinde halkın çeşitli amaçlarla yararlandığı, kullandığı veya yaşamında rolü olan bitkilerle ilgili bilgilerin yörede derlendiği ve bunların örneklerinin toplandığı çalışmalardır. Araştırma bölgesinde yapılan çalışmalar sırasında tez çalışması kapsamında belirlenmiş olan İnönü ilçesi ve bağlı bulunan 12 köy ile Mihalgazi ilçesi ve bağlı bulunan 4 köy ve 1 belde ziyaret edilmiştir. Bölgede 13 ay, her biri 2-6 gün arasında süren toplam 48 gün arazi çalışması yapılmıştır.

Bu saha çalışmalarında bölgede yaşayan insanlarla görüşmeler düzenlenerek araştırma amacı yöre halkına anlatılmıştır. Gerek muhtarlardan gerekse halktan yardım alınarak bitki kullanımı daha yoğun olabilecek kişilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Yaşları 26 ile 87 arasında değişen 176 kişi (122'si erkek ve 54'ü kadın) ile yüz yüze görüşülmüştür. Görüşülen kaynak kişiler; şifacılar, çobanlar, kırık çıkıkçılar, muhtarlar, belediye ve tarım müdürlüğü çalışanları, pazarcılar ve köy halkı olarak gruplandırılabilir. Kaynak kişilerle yapılan bu görüşmelerde bitkilerin yerel adı, hangi amaçla, nasıl ve hangi kısımlarının kullanıldıkları, nasıl hazırlanarak kullanıldıkları, toplandığı yer ve diğer bilgiler, bilgiyi veren kişi hakkındaki bilgiler Etnobotanik Bilgi Kayıt Formu (Çizelge 9) ve deftere not edilmiş, fotoğraflandırılmış, gerekli durumlarda ses ve video kayıtları alınmıştır. Kullanımı olan bitkilerin toplandığı yerin lokalite bilgileri not edilmiş, yüksekliği ve koordinatları GPS yardımıyla belirlenmiştir.

Arazi çalışmaları sırasında, kullanılışı olan bitkilere ait örneklerin, bilginin alındığı köyden toplanmasına özen gösterilmiştir. Ancak halk tarafından çok iyi bilinen ve yaygın olarak kullanılan, morfolojik yapısına bakılarak kolayca teşhis edilebilen bazı türler (*Juglans regia*, *Cornus mas*, *Prunus spinosa* vb.) her köyden ayrı ayrı toplanmamıştır. İlgili kişilere çalışmalar sırasında toplanan örneklerden oluşturulan referans koleksiyonu ve renkli resimler gösterilerek teşhisi sağlanmıştır. Bu yöntemle genellikle bitkinin bulunduğu yere ulaşmanın zor olduğu, bitkinin mevsimi olmadığı zamanlarda veya vakit kaybını önlemek amacıyla başvurulmuştur.

Çizelge 9. Etnobotanik Bilgi Kayıt Formu

Tarih:	
Etnobotanik Bilgi Kayıt Formu	
Bitkinin numarası:	Araştırma Bölgesi:
Adı-Soyadı:	Yaşı:
Bitkinin Yöresel adı:	Doğal mı? / Kültür mü?
Kullanım alanı (tıbbi, gıda, boya, ev eşyası, oyuncak, tütsü vb.):	
Kullanılan kısım:	
Kullanılış amacı:	
Kullanılış veya hazırlanış yöntemi:	
Uygulanış şekli (dahilen, haricen, vb.):	
Kullanılış şekli (tıbbi ise dozu, zamanı, süresi):	
Yan etkisi (varsa):	
Yetiştirme ortamı:	
Diğer bilgiler:	

Araştırma bölgesinde yapılan çalışmalar sırasında etnobotanik kullanımı olan bitkiler, halkla yapılan görüşmeler, araştırma bölgesinin bazı kesimleri fotoğraflandırılmıştır. Bu fotoğrafların hepsi (içlerinde kendisinin bulundukları hariç) Merve Uzun tarafından çekilmiştir.

Anket Uygulaması

Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınarak Ekim 2014 – Kasım 2014 tarihleri arasında İnönü ve Mihalgazi ilçelerinde bulunan ilk ve ortaöğretim kurumlarında eğitim öğretim görmekte olan öğrencilerin velilerine yönelik anket formu (EK-1) uygulaması yapılmıştır. Uygulama yapılan okullar Çizelge 10'da verilmiştir.

Çizelge 10. Anket uygulaması yapılan okullar

İNÖNÜ İLÇESİNDE ANKET UYGULAMASI YAPILAN OKULLAR	
Okul Adı	Bulunduğu Yer
İnönü Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	Merkez
Şehit Ali İhsan Aydın İlkokulu	Merkez
Vehbi Koç Ortaokulu	Merkez
Oklubalı Sabri Kahvecioğlu İlkokulu	Oklubalı
Oklubalı Sabri Kahvecioğlu Ortaokulu	Oklubalı

Çizelge 10'un devamı	
MİHALGAZİ İLÇESİNDE ANKET UYGULAMASI YAPILAN OKULLAR	
Mihalgazi İlkokulu	Merkez
Mihalgazi Ortaokulu	Merkez
Şehit Nuri Tavşanlıoğlu Lisesi	Merkez
Alpagut İlkokulu	Alpagut
Alpagut Ortaokulu	Alpagut

Dağıtılan anket formları sayesinde yaşları 24 ile 78 arasında değişen 394 kişi ile anket yöntemi ile görüşülmüştür. Anket formlarından isim, yaş ya da eğitim durumu bildirilmemiş anket formları ile bitkilerin kullanımı ile ilgili eksik bilgi içerenler değerlendirmeye alınmamıştır. Elde edilen veriler ışığında görüşmeye değer bulunan ve ulaşılabilen kişilerle verdikleri bilgiler hakkında görüşmeler yapılarak bilgiler toplanmıştır.

Herbaryum Çalışmaları

Bölgeden toplanan bitki örneklerinin herbaryum materyali haline getirilme ve teşhis edilme çalışmalarıdır. Araziden toplanan bitki örnekleri Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Herbaryumu'na (ESSE) getirilerek preslenip kurutulmuş, derin dondurucuda (-18°C) 2-3 gün bekletilerek sterilize edilmiştir. Kartonlara yapıştırılarak etiket bilgileri yazılan örnekler herbaryum materyali haline getirilmiştir. Herbaryum materyallerinde bulunan etiket formunun örneği Çizelge 11'de gösterilmiştir.

Çizelge 11. Herbaryum etiketi form örneği

ESKİŞEHİR	
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ	
ECZACILIK FAKÜLTESİ HERBARYUMU	
Nom.	:
Fam.	:
Loc.	:
Dat.	:
Alt.	:
Leg.	:
Det.	:
ESSE No	:

Herbaryum materyali haline getirilen bitki örneklerine herbaryum numaraları verilmiş ve herbaryumumuzun kodu olan “ESSE” ile beraber belirtilmiştir. Teşhis ve bilimsel adlandırma aşamasında başlıca “Flora of Turkey and the East Aegean Islands” (Davis, 1965-1985; Davis ve ark., 1998; Güner ve ark., 2000) adlı eserlerden ve yardımcı olarak ‘Botanik kılavuzu’ (Baytop, 1998) kaynağından yararlanılmıştır. Yararlanılan diğer kaynaklar ise Eskişehir Çatacık Florası 1-2 (Ocak, 2010), Türkiye’nin Ağaçları ve Çalıları (Mamıkoğlu, 2007), Türkiye’nin Yenilebilir Yabani Bitkileri (Tuzlacı, 2007), Türkiye Bitkiler Listesi (Güner, 2012), Türkiye’nin En Güzel Yabani Çiçekleri (Tekin, 2005; Tekin, 2007) ve Fakültemizin Herbaryumu’dur.

Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma bölgesinde etnobotanik kullanımı tespit edilen bitkiler bulgular kısmında, sırasıyla Pteridophyta ve Spermatophyta bölümleri halinde; Spermatophyta bölümünde ise Gymnospermae ve Angiospermae altbölümleri kapsamında sunulmuştur. Familyalar, cinsler ve türler bu bölümler içinde alfabetik olarak belirtilmiştir. Yörede yetiştirilen bitkiler, adının başına (*) konularak işaretlenmiştir.

Bitkilerin deskripsiyonu, çiçek açma dönemi, yetişme ortamı ve bulunduğu yükseklik, Türkiye’de yayılışı ve genel yayılışı için başlıca “Flora of Turkey and the East Aegean Islands” (Davis, 1965-1985; Davis ve ark., 1998; Güner ve ark., 2000) adlı eserden yararlanılmıştır, bu eserler dışında yararlanılan çalışmalar mevcut ise ilgili yerde kaynak olarak belirtilmiştir. Literatür bilgileri araştırmalarında her bitki için Türkiye’de yapılmış olan etnobotanik konulu çalışmalar taranmış, kullanımı ve kayıtlı isimleri tespit edilen çalışmalar kaynak olarak gösterilerek bulgular kısmında yer almıştır.

Bitkilerin yöresel kullanışları belirtilirken, tıbbi amaçlı kullanımlar ilk sırada belirtilmiş, gıda amaçlı, hayvan yemi olarak kullanılanlar ve diğer amaçlı (eşya yapımı, yakacak, çocuk oyunları vb.) kullanımlar daha sonra belirtilmiştir.

BULGULAR

PTERIDOPHYTA

EQUISETACEAE

Equisetum ramosissimum Desf.

Gövde 75 cm'ye kadar boylanabilen, donuk mavimsi yeşil, genellikle alt kısımlarda sayısız dallanmıştır. Dallar boş, kınlar önce yeşil olgunlukta kahverengidir. Dişler siyah renkli ve kenarları darca beyaz, tepeleri kalıcı kılsıdır. Dalların en alt internodu gövde kınlarından daha kısadır. Strobil 12 mm'ye kadar uzayabilir.

Şekil 23. *Equisetum ramosissimum* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: -

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Nehir kenarları, nemli çayırlar, çakıllık; 1-1900 m

Türkiye'de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A8, B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9, B10, C3, C4, C5, C8, C9

Genel yayılışı: Avrupa, Asya, Afrika, Amerika

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Karaoğlan, 210 m, nehrin bitişindeki tarlaların kenarları, 30.08.2014, ESSE 14836; B3: İnönü: Dutluca, Ilıcak su, 900 m, boş ve taşlık alanlar, 25.09.2014, ESSE 14894

Yöresel ismi: Kırkkilit otu, Ulu

Kullanılan kısmı: Steril bitkinin toprak üstü kısmı

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak üstü kısmı damar tıkanıklığı ve hiperkolesterol rahatsızlıklarında infüzyon şeklinde hazırlanarak günde 1 su bardağı içilir. (Bozaniç)
2. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak şifa amaçlı çay olarak içilir. (Sakarılıca, İnönü Merkez, Kümbet Akpınar)
3. Toprak üstü kısmı üremi rahatsızlığında fazla ürenin vücuttan uzaklaştırılması amacıyla dekoksasyon şeklinde hazırlanarak (kaynatma işlemi 5 dakika sürdürülerek) aç ya da tok karnına 21 gün boyunca günde 1 çay bardağı içilir. (Dutluca)
4. Toprak üstü kısmı bel fıtığı, eklem ağrıları rahatsızlıklarında ve zayıflatıcı olarak bir tutamı su bardağında infüzyon şeklinde hazırlanarak günde 1 su bardağı içilir. (Oklubalı)
5. Toprak üstü kısmının infüzyon şeklinde hazırlanarak çay şeklinde içilmesi çocuğu olmayan kadınlara önerilir. (Kümbet Akpınar)
6. Toprak üstü kısmı ve *Achillea setacea* Waldst. & Kit. bitkisinin toprak üstü kısmı beraber dekoksasyon şeklinde hazırlanarak kadınların vajinal mikozis enfeksiyonlarında geniş bir leğene doldurularak günde 1 kez rahatsızlık geçene kadar içine oturularak haricen uygulanır. (Dutluca)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Kırkkilit, Sazak (Genç ve Özhatay, 2003; Cansaran ve Kaya, 2010), Sulak otu, Tespih otu (Bulut ve Tuzlacı, 2008), At Kuyruğu (Genç ve Özhatay, 2003; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Uysal ve ark., 2010; Tetik ve ark., 2013), Minare otu (Genç ve Özhatay, 2003), Ulama otu (Koçak ve Özhatay, 1999), Eklice ot, Eklicot (Kargıoğlu ve ark., 2010), Çam otu (Bulut ve Tuzlacı, 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Tüm Bitki; nefrit tedavisinde (Cansaran ve Kaya, 2010), idrar söktürücü, kum ve taş düşürücü, yara iyileştirici olarak, yaraların temizlenmesinde (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), toprak üstü kısmı; böbrek kumu ve taşı düşürmede (Koçak ve Özhatay, 1999; Genç ve Özhatay, 2003), antikoagulan olarak (Genç ve Özhatay, 2003), romatizma tedavisinde (Uysal ve ark., 2010; Tetik ve ark., 2013), hayvan yemi olarak (Kargıoğlu ve ark., 2010), saç dökülmesine karşı (Polat ve ark., 2013), karın ağrısı tedavisinde (Bulut ve Tuzlacı, 2013)

SPERMATOPHYTA

GYMNOSPERMAE

CUPRESSACEAE

Juniperus excelsa Bieb.

20 metreye kadar boylanabilen ağaçlar. Sürgünler silindirik, genişliği 0,8 mm'den az. Olgun yapraklar üçgensel, az çok yatık, 1 x 1,5 mm boyutlarında, arka kısımlarında belirgin şekilde oval, linear şekilli salgı organları bulunur. Kozalak küresel, 7 – 10 mm, koyu morumsu kahverengi. Tohumlar 4 – 6 tane.

Şekil 24. *Juniperus excelsa* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: -

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kuru kayalık yamaçlar; 300 – 2300 m

Türkiye’de yayılışı: Yaygın

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Esnemez, 995 m, boş alanlar, 15.02.2014, ESSE 14943

Yöresel ismi: Ardıç, Kara Ardıç

Kullanılan kısmı: Yaprak, tohum, kozalak, gövde ve dallar

Yöresel kullanılışı:

1. Kozalakları dekoksion şeklinde hazırlanarak karındaki şişkinlik rahatsızlıklarında günde 2-3 çay bardağı içilir. (Dereyalak)
2. Kozalakları kalp hastalıklarında dekoksion şeklinde hazırlanarak günde 1 bardak içilir. (Erenköy)

3. Tohumları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak boğaza yapışan sülüklerin çıkarılması amacıyla içilir. (Mihalgazi Merkez)
4. Tohumları çocuk düşürme amacıyla eskiden kullanım alanı bulurdu. (Kümbetapkınar)
5. Yaprak ve kozalakları beraber dekoksasyon şeklinde hazırlanarak mide rahatlatıcı olarak günde 1 çay bardağı içilir. (Esnemez)
6. Yaprak ve kozalakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak idrar söktürücü ve böbrek hastalıklarında durumlarda günde 1 çay bardağı içilir. (Alpagut)
7. Odununda kirman (yün eğermek için) yapılır. (Alpagut)
8. Gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır. (Mihalgazi Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Ardıç (Akaydın ve ark., 2013; Tetik ve ark., 2013), Evırsa, Hevırs (Yeşil ve Akalın, 2007), Kara ardıç (Kargioğlu ve ark., 2010; Özüdoğru ve ark., 2011), Çom ardıç (Kargioğlu ve ark., 2010)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyveleri; Diyabet, öksürük ve astım tedavisinde (Akaydın ve ark., 2013), gövdesi; mobilya yapımında (Yeşil ve Akalın, 2007), yakacak olarak (Yeşil ve Akalın, 2007; Kargioğlu ve ark., 2010), tohumları; yara iyileştirici (Tetik ve ark., 2013), yaprakları; hayvanlarda akciğer hastalıklarına karşı (Özüdoğru ve ark., 2011)

Juniperus oxycedrus L. subsp. *oxycedrus*

Dioik çalı ya da ağaçlar. Yapraklar lanseolat, 6 – 25 x 1,5 mm boyutlarında, akuminat, mukronat, yeşil renkli, üst yüzeyinde belirgin 2 tane stoma bandı bulunur. Olgun kozalaklar küresidir, koyu kırmızı, mor ya da parlak kahverengi, yüzeyi pürüzlü ve 6-8 mm’dir.

Şekil 25. *Juniperus oxycedrus* subsp. *oxycedrus* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: -

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Çam ormanları, meşe fidanlıkları, maki toplulukları; 1300 – 1800 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, B1, B2, B3, B4, B5, B6, B9, C3, C4, C5, C6, C7

Genel yayılışı: Güney Avrupa, Batı Suriye, Kuzey İran, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Kümbet köyüne 4 km kala, 1070 m, tepelik, 25.09.2014, ESSE 14961

Yöresel ismi: Dikenli Ardıç

Kullanılan kısmı: Kozalak, dallar

Yöresel kullanılışı:

1. Taze kozalakları gıda olarak kullanılır. (Esnemez)
2. Dallar ve kozalakları hayvanlara gıda olarak yedirilir. (Dereyalak, Kümbet)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Ardıç (Tuzlacı ve Tolon, 2000; Sezik ve ark., 2001, Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Genç ve Özhatay, 2003; Tuzlacı ve Emre, 2003; Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kargioğlu ve ark., 2008; Uğulu ve ark., 2009; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Deniz ve ark., 2010; Cansaran ve Kaya, 2010; Çakılcıoğlu ve ark., 2010; Uysal ve ark., 2010; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Akyol ve Altan, 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Sargın ve ark., 2013), Bodur ardıç (Bulut ve Tuzlacı, 2008), Kokar ardıç (Sezik ve ark., 2001) Ardıç üzümü (Ezer ve Avcı, 2004) Diken ardıcı (Tuzlacı ve Erol, 1999) Dikenli ardıç (Tuzlacı ve Emre, 2003; Bulut ve Tuzlacı, 2008), Ardıç katranı (Kültür, 2008), Katran ardıcı (Kargioğlu ve ark., 2010), Gilik (Özüdoğru ve ark., 2011), Andız (Bulut ve Tuzlacı, 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Kozalakları; nefes darlığında (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kargioğlu ve ark., 2008), diüretik olarak, romatizma tedavisinde, çocuk oyunlarında (Bulut ve Tuzlacı, 2008), karın ağrısında (Tuzlacı ve Erol, 1999; Genç ve Özhatay, 2003; Kargioğlu ve ark., 2010), böbrek taşı düşürmede (Tuzlacı ve Erol, 1999; Tuzlacı ve Emre, 2003; Deniz ve ark., 2010), astım tedavisinde (Tuzlacı ve Erol, 1999; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Kargioğlu ve ark., 2008; Kargioğlu ve ark., 2010; Deniz ve ark., 2010; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), antitüssif olarak (Tuzlacı ve Erol, 1999; Bulut ve Tuzlacı, 2013), soğuk algınlığına karşı (Tuzlacı ve Erol, 1999; Deniz ve ark., 2010), tüberküloz tedavisinde (Tuzlacı ve Erol, 1999), bronşit ve ülser tedavisinde (Tuzlacı ve Erol, 1999; Deniz ve ark., 2010), şeker hastalığında (Tuzlacı ve Erol, 1999; Tuzlacı ve Emre, 2003; Deniz ve ark., 2010), safra kesesi rahatsızlıklarında, prostat rahatsızlıklarında, intestinal parazitlere karşı (Tuzlacı ve Emre, 2003), yorgunluğa karşı (Tuzlacı ve Tolon, 2000), hemoroid tedavisinde (Deniz ve ark., 2010), meyveleri; safra taşı ve romatizma tedavisinde (Sargın ve ark., 2013), hemoroid tedavisinde (Ezer ve Avcı, 2004), kan temizleyici, diüretik, stomaşik, bağırsak kramplarına karşı, menstrual düzenleyici, antiseptik, ekspektoran, terletici olarak

(Uğulu ve ark., 2009), antitüssif (Uğulu ve ark., 2009; Özudoğru ve ark., 2011), üriner enflamasyonlarda, böbrek ve üriner taş düşürmede (Özudoğru ve ark., 2011), bronşit tedavisinde (Sezik ve ark., 2001; Özudoğru ve ark., 2011), astım tedavisinde (Özudoğru ve ark., 2011; Sargın ve ark., 2013), yaprakları; ginekolojik rahatsızlıklar ve hemoroid tedavisinde (Sezik ve ark., 2001), şeker hastalığında (Tuzlacı ve Erol, 1999), diş ağrısında (Bulut ve Tuzlacı, 2013), dalları; vücuttaki kızarıklıklar ve bronşit tedavisinde (Bulut ve Tuzlacı, 2013), yakacak olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008), katranı; romatizmada (Sargın ve ark., 2013), vücuttaki ezikler, iltihaplı yaralarda (Bulut ve Tuzlacı, 2008), intestinal parazitlere karşı (Tuzlacı ve Emre, 2003), egzema, enflamasyon yaraları ve kesiklerde (Kültür, 2008)

EPHEDRACEAE

***Ephedra campylopoda* C. A. Meyer**

Gövde toprak üstünde yatık, dallar gevşek, yay şeklinde kıvrık, tırmanıcı ya da sürünücü, kolay kırılır ve çizgilidir. Yaprak kınları kısa çanaksı, iki parçalı, lobları önce akut olgunlukta kemirilmiş gibi görünümde. Erkek çiçekler her demette 10 tane, demetler her nodda 2 - 4 tane. Dişi çiçekler çiftler halinde. Bakka 8 – 9 mm.

Şekil 26. *Ephedra campylopoda* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: -

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: -

Türkiye’de yayılışı: A2, A3, B1, B3, C4, C5, C6

Genel yayılışı: Balkanlar, Kıbrıs, Batı Suriye, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Bozaniç, 230 m, ağaç ve çalı etraflarında sarkık, 29.08.2014, ESSE 14845

Yöresel ismi: Ula.

Kullanılan kısmı: Tüm bitki

Yöresel kullanılışı:

1. Tüm bitki hayvan yemi olarak kullanılır. (Karaoğlan, Alpagut, Bozaniç)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: -

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: -

PINACEAE***Pinus nigra* Arn. subsp. *pallasiana* (Lamb) Holmboe**

30 metreye kadar boylanabilen ağaçlar. Kabuğu koyu gri-siyahımsıdır. Genç sürgünler tüysüzdür. Yapraklar 2 x 70 – 180 mm boyutlarında, koyu yeşil, sert, genellikle kıvrımlıdır. Tomurcuklar reçinelidir. Kozalak yumurtamsı, dik ya da yükselidir. Pullar yassılaştırmıştır.

Şekil 27. *Pinus nigra* subsp. *pallasiana* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: -

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: 300 – 1800 m

Türkiye’de yayılışı: B3

Genel yayılışı: Kıbrıs, Kırım, Batı Kafkaslar, Balkanlar, Batı Suriye, Karpat Dağları, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Aşağıkuzfındık, 1060 m, tepelik, 15.02.2014, ESSE 14945

Yöresel ismi: Çam, Karaçam

Kullanılan kısmı: Kozalaklar, reçine, tohum, gövde kabuğu, gövde ve dallar

Yöresel kullanılışı:

1. Taze yeşil açmamış çam kozalaklarından 3-4 tanesi 1 demlikte dekoksasyon şeklinde hazırlanarak, nefes darlığında günde 2-3 çay bardağı içilir.(İnönü Merkez, Oklubalı)
2. Kozalakları diabette dekoksasyon şeklinde hazırlanarak günde 1 su bardağı içilir. (Alpagut)
3. Kozalakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak balgam söktürücü olarak içilir. (Kümbet Yeniköy)
4. Reçinesi iltihaplı bölgeye haricen uygulanır, iltihap patlayana kadar bekletilir. (Oklubalı)
5. Reçinesi yaralı bölgeye haricen uygulanarak yara iyileştirici olarak kullanılır. (İnönü Merkez)
6. Tohum ve kozalakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak tüberküloz hastalığında günde 2-3 çay bardağı içilir. (Aşağıkuzfındık)
7. Gövde kabuğu törpülenerek yara üstüne yara iyileştirici haricen uygulanır. (Karaoğlan)
8. Kozalakları ve Çalı bakıldakları (*Paliurus spina-christi* meyveleri) astım tedavisinde dekoksasyon şeklinde hazırlanarak günde 1-2 bardak içilir. (Sakarılıca)
9. Dalları hayvanları kuvvetlendirmek için yedirilir. (Mihalgazi Merkez)
10. Gövdesi masa, sandalye gibi mobilyaların yapımında kullanılır. (Kümbetapkınar, Karaoğlan, Kümbetyeniköy, İnönü Merkez, Dutluca, Oklubalı, Mihalgazi Merkez, Demirciler)
11. Gövdesi merdiven yapımında kullanılır. (Bozaniç, Alpagut)
12. Gövdesi ve dalları yakacak olarak kullanılır. (Bozaniç, Oklubalı, Esnemez, İnönü Merkez, Kümbetyeniköy, Erenköy, Dereyalak, Yürükyayla, Aşağıkuzfındık, Alpagut, Demirciler, Mihalgazi Merkez)
13. Kozalakları yakacak olarak kullanılır. (İnönü Merkez, Dereyalak, Aşağıkuzfındık, Esnemez, Sakarılıca, Alpagut)
14. İğne yapraklarından çocuklar kolye küpe yapar. (İnönü Merkez)

LİTERATÜR BİLGİLERİ

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Karaçam (Fujita ve ark., 1995; Sezik ve ark., 2001; Cansaran ve Kaya, 2010), Çam sakızı (Fujita ve ark., 1995; Sezik ve ark., 2001), Karaçam sakızı, Çam yalamığı, Çam soymuğu, Çam filizi, Çam kozalakğı, Çam katranı (Fujita ve ark., 1995), Karaçam sulamığı, Çam, Karakatran (Sezik ve ark., 2001)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Reçinesi; sakız olarak (Cansaran ve Kaya, 2010), iltihaplarda, böcek ısırıklarında, öksürük ve bronşit tedavisinde (Fujita ve ark., 1995), abdominal pitozis tedavisinde, romatizma ağrılarında (Sezik ve ark., 2001), karın ağrısında (Fujita ve ark., 1995; Sezik ve ark., 2001), yapraklı sürgünleri; şeker hastalığında (Cansaran ve Kaya, 2010), astım tedavisinde (Şimşek ve ark., 2002), kökü; astım tedavisinde (Şimşek ve ark., 2002), bronşit ve öksürükte (Fujita ve ark., 1995), iç gövde kabuğu; karaciğer hastalıklarında, karın ağrısında, tüberküloz ve bronşit tedavisinde, genç sürgünler; romatizma tedavisinde (Fujita ve ark., 1995), meyveleri; antihelmintik, hemoroid tedavisinde

(Fujita ve ark., 1995), katranı; iltihaplarda (Fujita ve ark., 1995; Sezik ve ark., 2001), floem; tüberküloz tedavisinde (Sezik ve ark., 2001)

ANGIOSPERMAE

AMARANTHACEAE

Amaranthus retroflexus L.

15-100 cm uzunluğunda, dik, tek yıllık bitkiler. Gövde kısa ve yoğun tüylü. Yapraklar 3-7 x 2-4 mm boyutlarında, rombik-ovate, az çok her iki uca doğru daralan, undulat, tüysüz. Çiçek kurulu yoğun çiçekli, az çok braktesiz, yalancı spikalı, uçtaki spikalar yandakilerden çok daha uzun değil. Brakteoller sert sivri uçlu, 3-6 mm. Dişi çiçeklerin periantları 5 tane, linear-spatulat, çoğunlukla girik, kısaca mukronat. Meyve kırıxık ve kapaklı kapsül.

Çiçeklenme zamanı: Mayıs – Temmuz.

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Yol kenarları, ekilmiş veya ekilmemiş alanlar, yerleşim alanları çevresi; 0-1900 m

Türkiye’de yayılışı: A2, A3, B4, B9, C3

Genel yayılışı: Kuzey Amerika

Şekil: 28. *Amaranthus retroflexus* doğal görünümü

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: İnönü Merkez, 850 m, bahçe kenarları, 22.10.2014, ESSE 14830

Yöresel ismi: Yabani sirken, Kızılback

Kullanılan kısmı: Yaprakları

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları yemeği yapılarak ya da gözleme harcı olarak kullanılır. (İnönü Merkez, Dereyalak, Yürükyayla)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Bambıl, Banpıl, Pambıl, Panbıl, Pambul otu (Sargın ve ark., 2013), Karagöz pancarı, Kara sirkem, Karagöz otu, Kara pancar

(Cansaran ve Kaya, 2010), Bostanbozan (Korkut ve Akan, 2006), Kızılback (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Yücel ve ark., 2010), Karabaş otu (Bulut ve Tuzlacı, 2008), Horozibiğı (Özgökçe ve Özçelik, 2004) Tilkikuyruğı (Sarı ve ark., 2010) Bostan bozuntusu, Sılmık, Sılmıka raş (Yeşil ve Akalın, 2007), Tellice (Özüdoğru ve ark., 2011), Leğendur (Polat ve ark., 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprakları; soğuk algınlığı, grip, hiperkolesterolemi tedavisinde (Sargın ve ark., 2013), gıda olarak (Doğan ve ark., 2004; Yeşil ve Akalın, 2007; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Cansaran ve Kaya, 2010; Yücel ve ark., 2010; Özüdoğru ve ark., 2011) kısırlık tedavisinde (Özgökçe ve Özçelik, 2004), toprak üstü kısmı; gıda olarak (Yeşil ve Akalın, 2007; Bulut ve Tuzlacı, 2008), diyarede, karın ağrısında ve hazmettirici olarak (Polat ve ark., 2013)

***Beta maritima* L. var. *pilosa* Del.**

Tüylü, tek ya da çok yıllık, dik ya da toprak üstünde yatık, tek ya da çok gövdeli. Yapraklar dar ovat ya da deltoid, yaprak sapı uzun, kenarları kıvrımlı. Çiçekler tek ya da 2-8’li gruplar halinde, panikuladaki küçük, linear ya da genişlemiş, eliptik ovat braktelerin koltuğunda kümecik şeklinde, bazen uzun dallanmış çiçek durumları mevcut. Periant 3 mm’ye kadar, meyvede birbirine yakınlaşmış, segmentler az çok üçgenimsi ya da spatulat, bütün, az çok karınalı, dar zarımsı kenarlı.

Şekil 29. *Beta maritima* var. *pilosa* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs - Ağustos

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Deniz kıyısındaki kumsallar, nemli yerler

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, B3

Genel yayılışı: Avrupa, Asya, Kuzey Afrika kıyıları

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Seyitaliköy, 1100 m, tarla kenarları, 18.04.2014, ESSE 14968; B3: İnönü: Oklubalı, 830 m, bahçe kenarları, 28.08.2014, ESSE 14969

Yöresel ismi: Kızılca

Kullanılan kısmı: Yaprakları

Yöresel kullanılışı:

1. Yapraklarından salata ve yemek yapılır. (Yürükyayla, Seyitaliköy, Oklubalı)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: -

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: -

****Beta vulgaris* L. var. *altissima* Döll.**

Kökleri kuvvetli ve konikal şekilde, yaprakları undulat olan kültür bitkisi.

Çiçeklenme zamanı: -

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği:
Kültür bitkisi

Türkiye’de yayılışı: -

Genel yayılışı: -

Şekil: 30. *Beta vulgaris* var. *altissima* doğal görünümü

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: -

Yöresel ismi: Şeker pancarı

Kullanılan kısmı: Kök, yaprak, yaprak sapı, toprak üstü kısım

Yöresel kullanılışı:

1. Kökü, sedef, egzema ve karaciğer hastalıklarında pekmez, reçel veya turşu şeklinde tüketilir. (İnönü Merkez)
2. Kökü, kansızlıkta, diabette, vereme karşı koruyucu ve vücut kuvvetlendirici olarak pekmez, reçel veya turşu şeklinde tüketilir. (İnönü Merkez)
3. Kökü toprak üstü kısmından ayıklanarak temizlenir, makinede kıyılıp kazanda kaynatılır, bu su ayrı bir kazana alınıp kaynatılarak koyulaştırılır ve şeker pancarı pekmezi elde edilir. (Seyitaliköy, Esnemez, İnönü Merkez, Aşağıkuzfındık, Kümbetyeniköy, Yürükyayla)
4. Kökü, reçel yapımında kullanılır. (İnönü Merkez, Oklubalı, Kümbetapınar, Kümbetyeniköy)
5. Kökü, turşu yapımında kullanılır. (Oklubalı, Kümbetyeniköy)
6. Yaprığının sapı, turşu yapımında kullanılır. (İnönü, Mihalgazi Merkez)
7. Taze yeşil yaprakları haşlanarak gözleme harcı olarak kullanılır. (İnönü Merkez)
8. Toprak üstü kısmı (küspe olarak), hayvanlara süt arttırıcı olarak yedirilir. (Oklubalı, İnönü merkez, Yürükyayla, Kümbet, Dutluca, Karaoğlan)
9. Yaprakları hayvanların bağırsak hastalıklarında yedirilir. (İnönü Merkez)
10. Toprak üstü kısmı (küspe olarak) hayvan yemi olarak kullanılır. (Kümbet, Sakarılıca, Oklubalı, Yürükyayla, Mihalgazi Merkez)
11. Kökü, çocuklar tarafından araba yapılarak eskiden kullanım alanı bulurdu. (Oklubalı)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Kocabaş, Şeker pancarı (Cansaran ve Kaya, 2010)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprakları; gıda olarak (Cansaran ve Kaya, 2010), kökü; gıda olarak (Cansaran ve Kaya, 2010), bağırsak parazitlerine karşı (Cansaran ve Kaya, 2010), hemoroid tedavisinde (Yeşilada ve ark., 1999)

*** *Spinacia oleracea* L.**

Yaprakları geniş üçgensel sagit. Dişi çiçeklerin brakteolleri birleşik olmayan kültür bitkisi.

Çiçeklenme zamanı: -

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kültür bitkisi

Türkiye’de yayılışı: Kültür bitkisi

Genel yayılışı: Kültür bitkisi

Şekil 31. *Spinacia oleracea* doğal görünümü

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: -

Yöresel ismi: Ispanak

Kullanılan kısmı: Toprak üstü kısmı

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak üstü kısmı demir eksikliğinde gıda olarak tüketilir. (İnönü Merkez, Mihalgazi Merkez, Sakarılıca, Alpagut)
2. Toprak üstü kısmı vücuda kuvvet verici, çocuklarda gelişme zayıflığını giderici olarak yenerek tüketilir. (Alpagut)
3. Kemikleri güçlendirmek amacıyla gıda olarak tüketilir. (Mihalgazi Merkez, Alpagut)
4. Gebeyken yararlı olduğu için gıda olarak tüketilir. (Bozaniç, Oklubalı, İnönü Merkez, Kümbetyeniköy, Mihalgazi Merkez, Sakarılıca, Alpagut)
5. Toprak üstü kısmı soğanla kavrulup yumurta, pirinç ya da bulgurla pişirilip yemek yapılır. (Mihalgazi, Yukarıkuzfındık, İnönü Merkez, Kümbetyeniköy, Dereyalak, Aşağıkuzfındık, Kümbetyeniköy, Kümbetapkınar, Alpagut, Demirciler)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: -

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: -

AMARYLLIDACEAE

*** *Allium cepa* L.**

Soğanı basık-küresel. Gövdenin içi boş, yapraklar enine kesitte neredeyse yarı dairemsi. Spata kalıcı, genellikle 3 çenetli. Periant yıldızimsı, segmentler grimsi beya 3-4 mm. Stamenler korolla boyunu aşmış, iç filamentler her iki yüzünün tabanında küçük bir dişe sahip.

Şekil 32. *Allium cepa* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Haziran - Ağustos

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kültür bitkisi

Türkiye’de yayılışı: A2

Genel yayılışı: Kozmopolit

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 200 m, tarlalar, 28.06.2014, ESSE 14967

Yöresel ismi: Soğan

Kullanılan kısmı: Toprak altı gövdesi

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak altı gövdesi rendelenir eklem çıkmalarında eklem yerine oturtulduktan sonra ağrıyı azaltmak ve eklem kaynaşmasını sağlamak amacıyla tuz ile sarılırarak 12 saat boyunca bekletilir. (Alpagut)
2. Toprak altı gövdesinin kabukları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak iltihap söktürücü olarak günde 1 kez 1 su bardağı içilir. (Oklubalı, Alpagut)
3. Toprak altı gövdesi öksürük, boğaz enfeksiyonu, ateşlenme ve soğuk algınlığında dekoksasyon şeklinde hazırlanarak suyu bal ya da pekmezle karıştırılarak iyileşene kadar her gün 2-3 kaşık yenilir. (Oklubalı)
4. Toprak altı gövdesi gebelikte süt arttırıcı olarak tüketilir. (Kümbetyeniköy, İnönü Merkez, Dutluca, Dereyalak, Oklubalı, Aşağıkuzfındık, Mihalgazi Merkez, Bozaniç, Alpagut)
5. Toprak altı gövdesi ve kabuğu dekoksasyon şeklinde hazırlanarak çocuğu olmayan kadınlar tarafından içilir. (Oklubalı, İnönü Merkez, Aşağıkuzfındık, Alpagut)
6. Toprak altı gövdesi çocuğu olmayan kadınlar tarafından çiğ olarak tüketilir. (İnönü Merkez)
7. Toprak altı kısmı iştah açıcı, grip ve soğuk algınlığına karşı koruyucu olarak tüketilir. (Kümbet, Alpagut)
8. Toprak altı gövdesinin kabukları boyama amaçlı kullanılır. Beyaz koyun yünü soğan kabuğuyla kaynatılıp kızıl ya da kahverengi hale getirilir. (İnönü Merkez, Aşağıkuzfındık, Alpagut)
9. Toprak altı gövdesini çocuklar “topaç” olarak oynar. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Taze soğan (Sargın ve ark., 2013), Soğan (Fujita ve ark., 1995; Sezik ve ark., 1997; Yeşilada ve ark., 1999; Sezik ve ark., 2001; Ertuğ, 2002; Ezer ve Avcı, 2004; Bağcı ve ark., 2006; Ezer ve Arısan, 2006; Yeşil ve Akalın, 2007; Kargıoğlu ve ark., 2008; Kültür, 2008; Cansaran ve Kaya, 2010; Sarı ve ark., 2010; Hayta ve ark., 2014), Mutfak soğanı (Uğulu ve ark., 2009), Pivaz (Yeşil ve Akalın, 2007), Sirmuk (Tetik ve ark., 2013), Kahar, Kar (Polat ve ark., 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Soğanı; soğuk algınlığında (Cansaran ve Kaya, 2010), apse olgunlaşmasında (Fujita ve ark., 1995; Sezik ve ark., 1997; Yeşilada ve ark., 1999; Cansaran ve Kaya, 2010), baş ağrısında (Ertuğ, 2002), dolamada

(Ertuğ, 2002; Bağcı ve ark., 2006), karın ağrısında (Sezik ve ark., 2001; Ertuğ, 2002), gastirik ülserde, uterus enflamasyonlarında, abortif olarak (Sezik ve ark., 2001; Kültür, 2008), dizüride (Sezik ve ark., 2001), dismenorede (Sezik ve ark., 2001; Sargın ve ark., 2013), balgam söktürücü olarak (Ezer ve Avcı, 2004), arı sokmasında, çatlak ve kırıklarda, (Sezik ve ark., 1997), yara iyileştirici (Sezik ve ark., 1997; Yeşil ve Akalın, 2007; Kültür, 2008; Sarı ve ark., 2010), öksürük kesici (Ezer ve Avcı, 2004; Bağcı ve ark., 2006; Sarı ve ark., 2010), apse tedavisinde (Sezik ve ark., 2001, Sarı ve ark., 2010), burkulmalarda (Sezik ve ark., 1997; Kültür, 2008; Uğulu ve ark., 2009; Sarı ve ark., 2010), romatizmada (Yeşilada ve ark., 1999; Hayta ve ark., 2014), sikatrizan olarak (Hayta ve ark., 2014), ateroskleroziste (Ezer ve Arısan, 2006), enflamasyonlu yaralarda (Bağcı ve ark., 2006; Ezer ve Arısan, 2006; Yeşil ve Akalın, 2007; Kültür, 2008), eziklerde (Kargioğlu ve ark., 2008; Kültür, 2008; Uğulu ve ark., 2009; Sarı ve ark., 2010), ödem giderici (Kültür, 2008; Uğulu ve ark., 2009), hemoroidde, laksatif olarak (Kültür, 2008), sindirim düzenleyici, üriner enflamasyonlarda (Tetik ve ark., 2013), eklem ağrılarında (Yeşilada ve ark., 1999), arpacıkta, astımda, bulanık görmede (Bağcı ve ark., 2006), analjezik olarak, bronşitte (Polat ve ark., 2013), soğanı, tohum ve skapusu; gastrointestinal hastalıklar, renal kolik (Sargın ve ark., 2013), kabukları; boyama amaçlı (Yeşil ve Akalın, 2007)

*** *Allium sativum* L.**

Soğanı basık-ovoid, az çok eşit olan 5 – 15 (60) soğancıktan oluşmuştur. Yapraklar 4 – 10, 4 – 25 mm genişliğinde, düz, karıncalı. Spata 1 çenetli, uzun gagalı, düşüçüdür. Umbel birkaç çiçekli ve bir çok soğancıklı ya da sadece soğancıklı; brakteolludur. Çiçekler grimsi beyaz ya da pembe, nadiren beyaz. Periant segmentleri (1-)3 mm, lanseolat, akuminattır. Filamentler periant segmentlerinden kısa, içtekiler 3-5(-7), kuspisli, en uzununu 4 – 5 mm.

Şekil 33. *Allium sativum* toprak altı gövdeleri

Çiçeklenme zamanı: Haziran - Ağustos

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kültür bitkisi

Türkiye’de yayılışı: Kültür bitkisi

Genel yayılışı: Kültür bitkisi

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: -

Yöresel ismi: Sarımsak

Kullanılan kısmı: Toprak altı gövdesi

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak altı gövdesi hemoroid tedavisinde dekoksasyon şeklinde hazırlanarak ıltılır ve bir leğene doldurulur, günde 1 kez 10-15 dakika leğene oturularak tedavi edilir. (Karaoğlan)
2. Toprak altı gövdesinin soğancıklarından 1 dişi arı sokmasında ağrı kesici olarak dövülüp bölgeye sarılır. (Alpagut)
3. Toprak altı gövdesi hiperkolesterolde yenerek tüketilir. (İnönü Merkez)
4. Toprak altı gövdesi bağışıklık sistemi kuvvetlendirici olarak yenerek tüketilir. (Sakarılıca, Mihalgazi Merkez, Alpagut)
5. Toprak altı gövdesi bağırsak kurtlarının düşmesine yardımcı olduğu için yenerek tüketilir. (Oklubalı, Alpagut)
6. Toprak altı gövdesi doğal antibiyotik olarak yenerek tüketilir. (Oklubalı, İnönü Merkez, Sakarılıca, Alpagut)
7. Toprak altı gövdesi lohusada süt arttırıcı olarak yenerek tüketilir. (Kümbet Yeniköy)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Sarımsak (Fujita ve ark., 1995; Yeşilada ve ark., 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Sezik ve ark., 2001; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Ertuğ, 2002; Ezer ve Avcı, 2004; Ezer ve Arısan, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kültür, 2008; Cansaran ve Kaya, 2010; Çakılcıoğlu ve ark., 2010; Sarı ve ark., 2010; Uysal ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Akaydın ve ark., 2013; Akbulut ve Bayramoğlu, 2013; Sargın ve ark., 2013; Hayta ve ark., 2014), Sarmısak (Ertuğ, 2002; Tuzlaci ve Emre, 2003; Ezer ve Arısan, 2006; Kültür, 2008), Sir, Sırık (Polat ve ark., 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Soğancıklar; romatizma ağrılarında (Fujita ve ark., 1995), arı sokmasında, gıda olarak, nazara karşı (Bulut ve Tuzlacı, 2008), kulak ağrısında (Ertuğ, 2002; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Cansaran ve Kaya, 2010), güneş çarpmasında, böcek ısırmasında, gıda zehirlenmesinde (Sezik ve ark., 2001), bağırsak kurtlarında (Fujita ve ark., 1995; Sezik ve ark., 2001; Kültür, 2008; Sarı ve ark., 2010; Uysal ve ark., 2010; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Akbulut ve Bayramoğlu, 2013), hipertansiyonda (Tuzlacı ve Tolon, 2000; Sezik ve ark., 2001; Ezer ve Avcı, 2004; Ezer ve Arısan, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kültür, 2008; Çakılcıoğlu ve ark., 2010; Uysal ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Akaydın ve ark., 2013; Akbulut ve Bayramoğlu, 2013; Polat ve ark., 2013; Hayta ve ark., 2014), soğuk algınlığı ve grip, hayvanlarda karminatif olarak (Polat ve Satıl, 2011), kalp damar tıkanıklığında, kireçlemede (Sarı ve ark., 2010), saçkıranda (Hayta ve ark., 2014), yumurtalık hastalıklarında, saç onarıcı (Tuzlaci ve Emre, 2003), kulak ağrısında (Tuzlaci ve

Emre, 2003; Ezer ve Arısan, 2006; Sarı ve ark., 2010), alopeside (Ezer ve Arısan, 2006), arpacıkta (Ezer ve Arısan, 2006; Sarı ve ark., 2010), hemoroidde (Yeşilada ve ark., 1999; Sezik ve ark., 2001; Tuzlacı ve Aymaz, 2001), zehirlenmede (Tuzlacı ve Tolon, 2000; Kültür, 2008), lumbagoda (Kültür, 2008), sinüzitte (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), diabette (Tuzlacı ve Tolon, 2000), yara iyileştirici (Akbulut ve Bayramoglu, 2013) yaprak, soğan ve çiçek; diabette, soğuk algınlığında (Sargın ve ark., 2013), tohum; hiperkolesterolde, hipertansiyonda, kulak ağrısı ve enflamasyonunda, bronşitte (amsya)

ANACARDIACEAE

Pistacia terebinthus L. subsp. *palaestina* (Boiss) Engler

2-3 m çalılar ya da 6 metreye kadar boylanabilen küçük ağaçlar, genellikle mazılı. Yapraklar düşücü, imparipinnat ya da paripinnat; yaprakçıklar (1-)2-4(-6) çift, oblong-lanseolat, 3-7(-8) x 1.8-3(-4) cm, obtus, akuminat, mukronat, tüysüz, üst yüzü koyu yeşil, alt yüzü soluk, terminal yaprakçık (eğer varsa) kenar yaprakçıklardan daha geniş değil, genellikle indirgenmiş hatta kılsı bir yapıya kadar, yaprağın ana eksenini kanatlı değil, tüysüz. Meyveler panikula, küresel ya da genişçe ters ovat, 5-6 x 4-6 mm.

Şekil 34. *Pistacia terebinthus* subsp. *palaestina* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mart- Mayıs

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kayalık yamaçlar, maki ve pseudomaki, *Pinus brutia* ormanları; 50-1500 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, B2, B3, B5, B7, C1, C2, C3, C4, C5, C6

Genel yayılışı: Kıbrıs, Lazkiye, Lübnan, Filistin, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 210 m, yol kenarları, 29.06.2014, ESSE 14863

Yöresel ismi: Menengiç, Çitlembik

Kullanılan kısmı: Meyve

Yöresel kullanılışı:

1. Meyveleri, erkeklerde cinsel performans artırıcı olarak yenerek tüketilir. (Bozaniç)
2. Olgun meyveleri değirmende öğütülerek kahve yapılır. (Mihalgazi Merkez)
3. Meyveleri kavrularak çerez olarak tüketilir. (Mihalgazi Merkez, Sakarılica, Alpagut, Karaoğlan, Bozaniç)
4. Meyvelerinden elde edilen yağ eskiden idare lambalarında lamba yağı olarak kullanım alanı bulurdu. (Karaoğlan)
5. Gövde ve dallarından sepet ve baston yapılır. (Alpagut)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Sakızlık ağacı, Çetene, Menengüç (Cansaran ve Kaya, 2010), Çitemik, Çetimek (Ertuğ, 2002), Çedene (Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Çakılcıoğlu ve ark., 2010; Hayta ve ark., 2014), Çitlembik (Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Akyol ve Altan, 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013), Menengiç (Koçak ve Özhatay, 1999; Ertuğ, 2002; Keskin ve Alpınar, 2002; Çakılcıoğlu ve ark., 2007), Melengiç (Koçak ve Özhatay, 1999; Akaydın ve ark., 2013), Çetlemik, Şetlemik (Satıl ve ark., 2008), Çitlembik (Kargıoğlu ve ark., 2010), Sakız ağacı (Kargıoğlu ve ark., 2010; Polat ve ark., 2013), Çitlengiç, Melengeç, Sakızlık (Bulut ve Tuzlacı, 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; kalp hastalıklarında (Cansaran ve Kaya, 2010), nezleye karşı (Ertuğ, 2002), diüretik (Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), karın ağrısında (Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Hayta ve ark., 2014), üriner enflamasyonlarda (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Çakılcıoğlu ve ark., 2010), iştah açıcı (Koçak ve Özhatay, 1999; Hayta ve ark., 2014), uyarıcı, bilinç açıcı (Hayta ve ark., 2014), astımda (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), kuvvet verici (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), gıda olarak (Keskin ve Alpınar, 2002; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Kargıoğlu ve ark., 2010; Akaydın ve ark., 2013), meyve ve dallar; ülserde (Polat ve ark., 2013), tohum; yara iyileştirici (Akyol ve Altan, 2013), lateks; idrar yolları ve solunum yolları hastalıklarında, mide ağrılarında (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), sürgün; süs ve nazarlık olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008)

*** *Pistacia vera* L.**

10 metreye kadar boylanabilen ağaçlar. Yapraklar düşücü, 3 parçalı ya da imparipinnat. Yaprakçıklar geniş, 1-2(-3) çift, ovat ya da genişçe lanseolat, akut ya da obtus, mukronat, 5-10(-12) x 3-6 cm, ağsı damarlanmalı, terminal yaprakçık kenar yaprakçıklarla aynı ya da daha fazla genişlikte, seyrekçe kısa havlı, yaprağın ana eksenini kanatsız, tüylü. Meyveler panikulalı, ovat-oblong, 16-29 x 9-12 mm, tohum geniş yeşil kotiledonları içermekte, yenilebilir.

Şekil 35. *Pistacia vera* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: -

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kültür bitkisi

Türkiye’de yayılışı: B3, C6, C7, C8

Genel yayılışı: İran, Afganistan, Orta Asya, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Bozaniç, 230 m, yol kenarları, 29.08.2014, ESSE 14952

Yöresel ismi: Antepfıstığı

Kullanılan kısmı: Meyve

Yöresel kullanılışı:

1. Meyveleri, çerez olarak tüketilir. (Mihalgazi Merkez, Sakarılıca, Alpagut, Demirciler, Karaoğlan, Bozaniç)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Antep Fıstığı (Şığva ve Seçmen, 2009)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; gıda olarak (Şığva ve Seçmen, 2009), yaprak; yara iyileştirici olarak (Şığva ve Seçmen, 2009)

***Rhus coriaria* L.**

½- 3 metre boylanan çalılar, genç dallar yoğun kahverengi sık yumuşak tüylü. Yapraklar 9-15 mm boyutlarında, lanseolat-eliptik, testere dişli yaprakçıklardan oluşmuş, alt ve üst yüzünde seyrek yumuşak kılsı tüylü, üst damar boyunca küçük setalı. Petaller yeşilimsi beyaz, 3-4.5 mm. Drupa küresel, ince uzun yumuşak tüylü, kırmızımsı.

Şekil 36. *Rhus coriaria* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Haziran - Temmuz

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Fundalık, sahil, orman; 600-1900 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A4, A5, A7, A9, B1, B2, B3, B4, B5, C1, C2, C3, C4, C6, C10

Genel yayılışı: Akdeniz bölgesi, Kırım, Kafkasya, Kuzey İran, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Bozaniç, 228 m, yamaçlar, 29.06.2014, ESSE 14860; A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 220 m, tarla ve yol kenarları, 28.06.2014, ESSE 14861

Yöresel ismi: Sumak ağacı, Tetri, Tetre

Kullanılan kısmı: Meyve, dal uçları, taze sürgünler

Yöresel kullanılışı:

1. Meyveleri diş eti iltihabında dekoksasyon şeklinde hazırlanarak suyu ile günde 1-2 defa iltihap geçene kadar gargara yapılır. (Alpagut)
2. Meyvelerinin turşusu yapılarak diabette şeker düşürücü olarak yenerek tüketilir. (Bozaniç)

3. Dal uçları ve taze sürgünler mide ağrısını geçirmek amacıyla dekoksiyon şeklinde hazırlanarak bir çay bardağı içilir. (Bozaniç)
4. Meyvelerinden baharat elde edilir. (Bozaniç, Karaoğlu, Sakarılıca)

Şekil 37. *Rhus coriaria* meyve ve çiçeklerinin doğal görünümü

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Somak otu (Sargın ve ark., 2013), Sumak (Koçak ve Özhatay, 1999; Tuzlacı ve Erol, 1999, Sezik ve ark., 2001; Tuzlacı ve Aymaz, 2001, Ertuğ, 2002; Keskin ve Alpınar, 2002; Şimşek ve ark., 2002; Satıl ve ark., 2008; Şığva ve Seçmen, 2009; Cansaran ve Kaya, 2010; Çakılçioğlu ve Türkoğlu, 2010; Çakılçioğlu ve ark., 2010; Sarı ve ark., 2010; Yücel ve ark., 2011; Akyol ve Altan, 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Polat ve ark., 2013; Sargın ve ark., 2013; Hayta ve ark., 2014), Tetre (Cansaran ve Kaya, 2010), Tetire (Fujita ve ark., 1995), Somak (Ertuğ, 2002; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Satıl ve ark., 2008; Sarı ve ark., 2010), Tetra ağacı (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), Somalık (Bulut ve Tuzlacı, 2013), Teteri, Sicim otu (Koçyiğit ve Özhatay, 2006)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; gıda olarak (Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Akyol ve Altan, 2013), diyarede (Koçak ve Özhatay, 1999; Sezik ve ark., 2001), diabette (Sarı ve ark., 2010; Hayta ve ark., 2014), böbrek taşlarında (Tuzlacı ve Erol, 1999), antiseptik olarak (Çakılçioğlu ve Türkoğlu, 2010), hipertansiyonda (Polat ve ark., 2013; Hayta ve ark., 2014), yara iyileştirici (Hayta ve ark., 2014), ülserde (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), astımda (Koçak ve Özhatay, 1999), ağız yaralarında (Yücel ve ark., 2011), siğilde (Bulut ve Tuzlacı, 2013), yaprak; ülserde (Fujita ve ark., 1995; Tuzlacı ve Erol, 1999; Koçak ve Özhatay, 1999), karın ağrısında (Fujita ve ark., 1995), ayak çatlaklarında (Tuzlacı ve Erol, 1999), yara iyileştirici (Koçak ve Özhatay, 1999), mide ağrısında, hayvan yaralarında (Yücel ve ark., 2011), meyve ve yaprak; gastrointestinal hastalıklarda (Sargın ve ark., 2013), diyabette, gözdeki kurtlara karşı (Şimşek ve ark., 2002), tohum; kum sancılarında (Ertuğ, 2002), gıda olarak (Doğan ve ark., 2004).

APIACEAE

Daucus carota L. subsp. *carota*

İki yıllık, gövdeler genellikle dallanmış, 10-200 cm, kılsı tüylü, sert tüylü ya da hemen hemen tüysüz. Yapraklar 2-3-pinnat, segmentler çok değişken dişli, pinnatifit ya da pinnatisekt, son segment dar linear, tüylü ya da tüysüz, nadiren etli. Kollar (8-)10-çok sayıda, meyvede güçlüce içeri doğru kıvrılmış. Brakteler 1-2-pinnatisekt, genellikle çiçek ve meyvede geri kıvrık. Petaller beyaz, pembemsi ya da sarımsı. Umbel 5 cm veya daha fazla, merkez çiçekleri bazen verimsiz ve indirgenmiş. Meyve 2-4 mm; sekonder yolların dikenleri tabanda birbirleriyle kaynaşmamış, merikarpın genişliğinden daha kısa.

Şekil 38. *Daucus carota* subsp. *carota* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Haziran-Eylül

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Çayırılar, yamaçlar, kumullar, tarlalar; 1-2000 m

Türkiye’de yayılışı: A2, A5, A7, B1, B3, B4, B7, B9, C2, C5, C8, C10

Genel yayılışı: Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Kümbet, 920 m, boş alanlar, 25.09.2014, ESSE 14931

Yöresel ismi: Acı ot

Kullanılan kısmı: Toprak üstü kısmı

Yöresel kullanılışı:

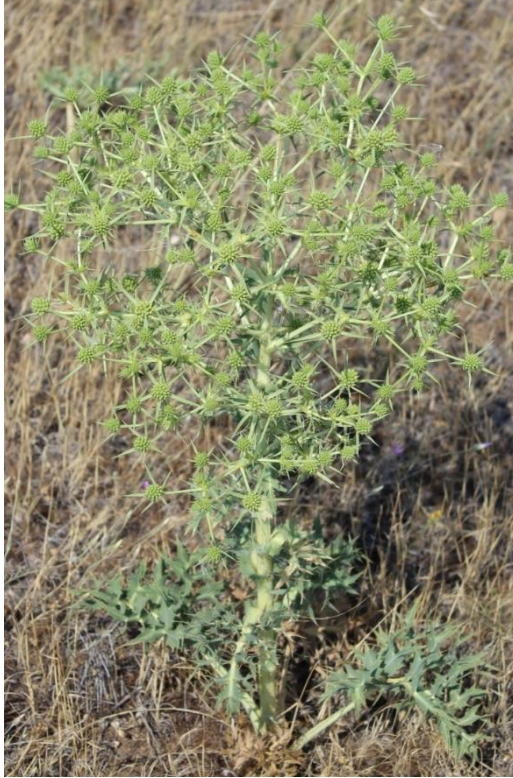
1. Toprak üstü kısmını hayvanlar yerse hasta olur, karınları şişer ve kulağı kesilip kanı akıtılarak tedavi edilir. (Kümbet)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Daraklık (Ertuğ, 2002), Süzek otu (Kargioğlu ve ark., 2008), Havuç (Satıl ve ark., 2008), Diş otu (Kargioğlu ve ark., 2010), Çakalboğan pıtırağı, Pıtırac (Bulut ve Tuzlacı, 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Çiçek; idrara çıkamamada (Ertuğ, 2002), sap; diş temizliğinde (Kargioğlu ve ark., 2008; Kargioğlu ve ark., 2010), meyve; göz bozukluklarında (Bulut ve Tuzlacı, 2013)

Eryngium campestre L. var. *virens* Link

Sert, çok yıllık, lifli boyunlu. Gövde genellikle tek, 30-60 cm, silindirik, genişçe dallanmış. Taban yaprakları kalıcı, bipinnatifit sekonder segmentlere genişlemiş, loblar ve kanatlı ana damar dikenli dentat (genç yapraklar basitten üç parçalı yapraklara değişken). Gövde yaprakları daha küçük, orta ve üsttekiler geniş, az çok gövdeyi sarıcı, tabanda dikenli kenarlı, çiçek durumundaki yapraklar genellikle üç parçalı. Çiçek durumu sarımsı yeşil, genişçe yayılmış, koremb şeklinde panikula formunda; kapitulum çok sayıda, ovoid küremsi, 7-13 mm. Brakteler 5-6, linear subulat, az çok üç yüzlü, genellikle 1-2 mm, ağsı damarlı, kenarları bütün. Brakteoller bütün, sepallerden daha uzun. Merikarplar lanseolat, akut, pullarla kaplı.

Şekil 39. *Eryngium campestre* var. *virens* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Temmuz-Eylül

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Ormanlıklar, taşlık yamaçlar, bozkırlar, nadasa bırakılmış araziler, kumullar; 1-1800 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A5, A7, B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9, C2, C3, C4, C5, C6, C7, C8

Genel yayılışı: Batı, Orta ve Güney Avrupa, Orta ve Güney Rusya, Kırım, Kuzey Afrika, Güneybatı Asya, Afganistan

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı, Oklubalı-Kütahya yolu 5. km, 945 m, tepelik, 27.06.2014, ESSE 14850

Yöresel ismi: Şekerdikeni

Kullanılan kısmı: Dallar

Yöresel kullanılışı:

1. Taze dalları diabette yenerek tüketilir. (Oklubalı)
2. Taze dalları tazeyken soyulup gıda olarak tüketilir. (Oklubalı, Yürükyayla)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Sütüldiken, Kuşkonmaz otu (Cansaran ve Kaya, 2010), Kenger, Kangar (Şığva ve Seçmen, 2009), Gazyağlı diken, Kenger diken, Kaplumbağa otu (Sarper ve ark., 2009), Kuşkonmaz (Kargioğlu ve ark., 2008), Boğadiken (Koçak ve Özhatay, 1999; Öztürk ve Dinç, 2005), Tavukgötü ürtmeği (Koçak ve Özhatay, 1999), Boğasiki (Özüdoğru ve ark., 2011), Yer kestanesi (Koçyiğit ve Özhatay, 2006)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Kök; hemoroidde (Koçak ve Özhatay, 1999), gıda olarak (Cansaran ve Kaya, 2010), tohum; peptik ülserde (Şığva ve Seçmen, 2009), gövde; görüş netleştirici olarak, psöriasiste, diabette (Sarper ve ark., 2009), gıda olarak (Özüdoğru ve ark., 2011), yaprak; yem olarak (Kargioğlu ve ark., 2008), gıda olarak (Koçyiğit ve Özhatay, 2006)

****Petroselinum crispum* (Miller) A.W. Hill**

Tüysüz, iki yıllık, gövde dik, silindirik, çizgili, 50-80 cm. yapraklar dış hatta üçgensiz ovat, 3-10 x 2-7 cm, tüysüz; segmentler kuneat-obovattan lanseolat-lineara değişken, genellikle derince düzensiz krenat loblara ayrılmış. Çiçek durumu panikulat koremb şeklinde, umbeller uzun saplı, umbelladaki dallar 7-20 tane, eşit değil, 1,5-4 cm; brakteler 1-3, subulat, 3-7 mm, bütün ya da üçe parçalı; brakteoller 5-8, subulat, küçük. Merikarplar 2,5-3x0,5 mm, olgunlukta hafifçe yay şeklinde kıvrık.

Şekil 40. *Petroselinum crispum* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Haziran-Ağustos

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Tarlalar, kültür bitkisi ya da kültürden kaçma, 1-2000 m

Türkiye’de yayılışı: A2, A4, B3

Genel yayılışı: Sardinya adası, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 210 m, tarlalar, 16.02.2014, ESSE 14888

Yöresel ismi: Maydanoz

Kullanılan kısmı: Yapraklar, dallar, kök

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprak ve dalları, dekoksion şeklinde hazırlanarak idrar yolu enfeksiyonlarında günde 1 kez 1 su bardağı içilir. (Karaoğlu, Sakarılıca, Oklubalı, Bozaniç, İnönü Merkez, Kümbetyeniköy, Mihalgazi Merkez, Alpagut)
2. Yaprak ve dalları, dekoksion şeklinde hazırlanarak idrar yolu enfeksiyonlarında günde 3 kez birer çay bardağı içilir. (Oklubalı)
3. Yaprak ve dallarından 1 tutam haşlanıp bir bezin arasına konularak idrar yolları iltihabı tedavisinde idrar yoluna konularak yarım saat bekletilir, hastalık sona erinceye kadar her gün tekrarlanır. (Bozaniç)
4. Yaprak ve dalları, iltihap söktürücü olarak dekoksion şeklinde hazırlanarak günde 1 su bardağı içilir ve eş zamanlı olarak salata şeklinde de yenerek tüketilir. (Oklubalı, İnönü Merkez, Kümbet, Mihalgazi Merkez, Alpagut)
5. Yaprak ve dalları iltihap söktürücü olarak yenerek tüketilir. (Alpagut)
6. Yaprak ve dalları dekoksion şeklinde hazırlanarak, diabette her gün 1 bardak içilir. (Sakarılıca)
7. Yaprak ve dalları dekoksion şeklinde hazırlanarak hipertansiyonda her gün günde 1 bardak içilir. (İnönü Merkez, Dutluca, Mihalgazi Merkez)
8. Yaprak ve dalları dekoksion şeklinde hazırlanarak böbrek hastalıklarında her gün günde 1-2 çay bardağı içilir. (Alpagut)
9. Yaprak ve dalları infüzyon şeklinde hazırlanarak böbrek taşı ve kumu düşürücü olarak hastalık geçene kadar içilir. (Kümbet, Alpagut)
10. Yaprak ve dalları dekoksion şeklinde hazırlanarak adet sancılarında ağrı kesici ve adet düzenleyici olarak günde 1 çay bardağı içilir, menstrual dönem öncesi içmeye başlanır. (Dereyalak, Mihalgazi Merkez)
11. Yaprak ve dalları dekoksion şeklinde hazırlanarak konstipasyon tedavisinde rahatsızlık geçene kadar içilir. (İnönü Merkez)
12. Yaprak ve dallarından bir demet dekoksion şeklinde hazırlanarak guatr tedavisinde günde 1 çay bardağı içilir. (Mihalgazi Merkez)
13. Yaprak ve dalları dekoksion şeklinde hazırlanıp soğutulularak sindirim kolaylaştırıcı, barsak çalıştırıcı olarak sabah aç karnına 1 su bardağı içilir. (Mihalgazi Merkez)
14. Yaprak ve dalları dekoksion şeklinde hazırlanarak zayıflatıcı çay olarak günde 1-2 su bardağı içilir. (İnönü Merkez)

15. Yaprak ve dalları yağ ile kavrulup eklem çıkmalarında eklem yerine oturtulduktan sonra ağrıyı azaltmak ve eklem kaynaşmasını sağlamak amacıyla 12 saat boyunca bölgeye sarılarak uygulanır. (Alpagut, Karaoğlu)
16. Yaprak ve dalları öksürüğü kesmek için çiğ olarak yenir. (İnönü Merkez)
17. Yaprak ve dalları göz sağlığı için yenerek tüketilir. (Karaoğlu, Mihalgazi Merkez, İnönü Merkez, Mihalgazi Merkez, Sakarılıca, Alpagut)
18. Yaprak ve dalları hazmı kolaylaştırmak amacıyla çiğ olarak yenerek tüketilir. (İnönü Merkez)
19. Yaprak ve dalları ödem giderici olarak dekoksion şeklinde hazırlanarak çay olarak ya da salata yapılarak tüketilir. (İnönü Merkez)
20. Yaprak ve dalları kanserden korunma amaçlı gıda olarak tüketilir (Sakarılıca, Mihalgazi Merkez, Alpagut)
21. Kökü dekoksion şeklinde hazırlanarak kalp damar hastalıklarında her gün günde 1 bardak içilir. (Mihalgazi)
22. Kökü dekoksion şeklinde hazırlanarak şifa verici çay olarak haftada 2 kez 1 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez)
23. Yaprak ve dalları dekoksion şeklinde hazırlanarak kadınlarda kısırlık rahatsızlıklarında içilir. (Oklubalı, Aşağıkuzfındık, Kümbetapınar, Alpagut)
24. Yaprak ve dalları lohusada süt arttırıcı olarak yenerek tüketilir. (Oklubalı, İnönü Merkez)
25. Gebeyken zararlı olduğu için ilk aylarda tüketilmez. (Oklubalı, İnönü Merkez, Dereyalak, Kümbetyeniköy, Mihalgazi Merkez, Karaoğlu, Alpagut)
26. Toprak üstü kısmı salata ve yemeklerde tüketilir. (Oklubalı, İnönü Merkez, Dereyalak, Kümbetyeniköy, Kümbet, Aşağıkuzfındık, Yukarıkuzfındık, Demirciler, Bozaniç, Mihalgazi Merkez, Karaoğlu, Alpagut)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Madenüs (Cansaran ve Kaya, 2010), Maydanoz (Yeşilada ve ark., 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Ezer ve Avcı, 2004; Bağcı ve ark., 2006; Ezer ve Arısan, 2006; Satıl ve ark., 2008; Cansaran ve Kaya, 2010; Deniz ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Sarı ve ark., 2010; Uysal ve ark., 2010; Akaydın ve ark., 2013; Akbulut ve Bayramoğlu, 2013; Hayta ve ark., 2014)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Herba; enflamasyonda, nefritte, zayıflatıcı, (Cansaran ve Kaya, 2010), nefes darlığında (Ezer ve Avcı, 2004), direkt olarak (Ezer ve Avcı, 2004, Cansaran ve Kaya, 2010; Polat ve Satıl, 2011; Akaydın ve ark., 2013), böbrek ağrısında (Polat ve Satıl, 2011), karın ağrısında (Cansaran ve Kaya, 2010; Polat ve Satıl, 2011; Akaydın ve ark., 2013), böbrek taşında (Hayta ve ark., 2014, poazntı), ağız yaralarında (Hayta ve ark., 2014), hemoroidde (Ezer ve Arısan, 2006), üretral enflamasyonlarda (Cansaran ve Kaya, 2010; Akaydın ve ark., 2013), gıda olarak (Cansaran ve Kaya, 2010; Akaydın ve ark., 2013), gastrointestinal hastalıklarda (Yeşilada ve ark., 1999), kansızlıkta, böbrek ve karaciğer hastalıklarında, kan temizleyici (Deniz ve ark., 2010), gövde; üretral enflamasyonlarda (Ezer ve Arısan, 2006), kök; böbrek taşında (Ezer ve Arısan, 2006), yaprak; iltihaplı yaralarda (Bağcı ve ark., 2006), böbrek taşında, egzemada (Tuzlacı ve Tolon, 2000), nefes kokusunda (Bağcı ve ark., 2006; Akbulut ve

Bayramoglu, 2013), diüretik olarak (Akbulut ve Bayramoglu, 2013), sap; diüretik olarak, cilt güzelleştirici (Deniz ve ark., 2010)

ARACEAE

Arum detruncatum C. A. Meyer var. *detruncatum*

Yumru geniş, düşey. Yaprak sapları (10-) 15-45(-55) cm, en üstteki uzunca membransı kınlı. Lamina sagitat-hastat, (8-)9-21(-25) x (4-)6-16(-18,5) cm. skapus (10-)20-60 cm. Spata dışta yeşilimsi ya da yeşilimsi mor, içte yeşil ya da mor, (14,5-)20-38 x (2,5-)3,5-6,5(-8) cm, tüü 3,5-6,5(-7) cm, içte beyazımsı; lamina uzun ince akuminat uçlu. Spadiks (9-)12-24(-33) cm, (1/2-)3/5-3/4(-7/9) x spata. Dişi bölge (10-)11-21(-25) mm; alt steril bölge (2-)5-9(-12) mm; erkek bölge 4-11(-15) mm, menekşe mor; üst steril bölge 2-6(-10) mm. Steril filamentler mor, (1,5-)2-5(-9) mm, zayıf, subulat. Ek yapı kısaca saplı, (6-)9-19(-27) cm x (5-) 7-20(-24,5) mm.

Çiçeklenme zamanı: (Nisan-)Mayıs-Haziran

Şekil 41. *Arum detruncatum* var. *detruncatum* doğal görünümü

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: *Quercus* ve Konifer ormanları, kayalık yerler, yol kenarları, su yakınları; (70-) 1070-2060 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A9, B3, B4, B5, B6, B7, B9, C2, C3, C4, C5, C6

Genel yayılışı: Kuzey İran, Kuzey Irak, Türkiye

YÖRESEL BİLGİLER

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı, 830 m, taşlık tepe, çalı altları, 18.04.2015, ESSE 14970

Yöresel ismi: Gavur pancarı

Kullanılan kısmı: Yapraklar, skapus, spata

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları haşlanır, yoğurt ve tuzla bastırılıp bir gün bekletilir, kurutulur, grip ve soğuk algınlığında yenilir. (Oklubalı)
2. Yaprakları haşlanır, yoğurt ve tuzla bastırılıp bir gün bekletilir, kurutulur, çorbası yapılarak şifa verici olarak tüketilir. (Oklubalı)
3. Yaprakları haşlanır, yoğurt ve tuzla bastırılıp bir gün bekletilir, kurutulur, çorbası yapılarak hamile kadınlarda ağrı kesici olarak tüketilir. (Oklubalı)

4. Yaprakları haşlanır, yoğurt ve tuzla bastırılıp bir gün bekletilir, kurutulur, tarhana gibi çorbası yapılarak gıda olarak tüketilir. (Okclubalı)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: İhan bıçağı, İlhan burçağı, Yılan bıçağı, Yılan burçağı (Tuzlacı ve Erol, 1999), Nivic (Yeşil ve Akalın, 2007), Livik (Özüdoğru ve ark., 2011)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yumru; ülserde, bronşitte, hemoroid tedavisinde (Tuzlacı ve Erol, 1999), yaprak; ağrı kesici olarak, gıda olarak (Yeşil ve Akalın, 2007; Özüdoğru ve ark., 2011), nefes darlığında (Özüdoğru ve ark., 2011)

ARALIACEAE

***Hedera helix* L.**

Gövdeleri tırmanıcı, 30 metreye kadar boylanabilen, odunsu, çok yıllık bitki. Genç sürgünler ve çiçek durumu 0,15-0,4 mm genişliğinde yıldızsı tüylerle kaplı. Yapraklar tüysüz, her zaman yeşil, çiçekli sürgünlerdeki darca eliptik, dairemsi kalpsi, genellikle bütün, 5-8x5-10 cm; verimsiz sürgünlerdeki palmat, 3-5 loblu, (2-)4-8x2-6 cm. petaller 3-5 mm, yeşilimsi, önce dik, sonra geriye kıvrık. Bakka sarı, 6-12 mm.

Şekil 42. *Hedera helix* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Ağustos-Eylül

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Ormanlarda ağaçlarda tırmanıcı ya da yerde sürünücü; 1-1500 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, B3, C1, C3, C6

Genel yayılışı: Avrupa ve Asya’nın ılıman bölgeleri

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: İnönü Merkez, 850 m, mezarlık, 27.09.2014, ESSE 14841

Yöresel ismi: Kaya Sarmaşığı

Kullanılan kısmı: Yapraklar

Yöresel kullanılışı:

1. Yapraklarından 5-6 tanesi 1 demlik suda dekoksasyon şeklinde hazırlanır, iltihap kurutucu olarak 2 günde 1 su bardağı içilir. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Sarmaşık (Yeşilada ve ark., 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kültür, 2008; Satıl ve ark., 2008; Kargıoğlu ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011), Sarmaşık (Bulut ve Tuzlacı, 2008), Dağ sarmaşığı (Polat ve Satıl, 2011), Duvar sarmaşığı (Uğulu ve ark., 2009), Hebil, Yabani tevek (Özhatay ve Demirci, 2012)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; böbrek hastalıklarında (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Polat ve Satıl, 2011), böbrek taşı düşürmede (Bulut ve Tuzlacı, 2008), ülserde, dalak enflamasyonunda, soğuk algınlığında, grip, farenjitte, uykusuzlukta (Uğulu ve ark., 2009), kalp hastalıklarında (Özhatay ve Demirci, 2012), diabette (Kültür, 2008; Uğulu ve ark., 2009), kan temizleyici (Kültür, 2008; Uğulu ve ark., 2009), abortif olarak (Yeşilada ve ark., 1999), çıban tedavisinde (Tuzlacı ve Tolon, 2000), gövde; diabette (Kültür, 2008), kabuk; kan temizleyici (Kültür, 2008), kök; romatizmada (Kargıoğlu ve ark., 2010)

ASTERACEAE

***Achillea setacea* Waldst. & Kit.**

Şekil 43. *Achillea setacea* doğal görünümü

Yüksekliği 10-80 cm. Gövdeler boyuna çizgili, az çok ipeksi tüylü-yünlü. Gövde yaprakları taban yapraklarına benzer, ipeksi tüylü; taban yaprakları lineardan linear-lanseolata değişken, sapı 6-16 x 0,4-2(-3) cm, 2-3-pinnatisekt kılı segmentli, ana eksen 0,4-0,8 mm, dişsiz, son segmentler akuminat, genellikle kalabalık, 0,1-0,3(-0,5) mm genişliğinde; orta gövde yaprakları 1,5-6 x 0,3-1 cm. Kapitulum 40-150 ve daha fazla, korimbus 2,5-9 cm genişliğinde, çiçek durumu sapları 0,5-3 mm. İnvolukrum oblongtan linear-oblonga değişken, 3-4,5 x 1,5-2,5(-3) mm. Brakteler oblongtan lanseolata değişken, hemen hemen akut ya da akut, dar soluk kenarlı, kısa yumuşak tüylü. Ligulalar 4-6, beyaz, 1-1,2 mm; disk çiçekler 10-20.

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Ağustos

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Stepler, kayalık yamaçlar, çayırliklar, nadas tarlalar; 1-2300 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A6, A7, A8, B1, B3, B4, B5, B6, B8, B9, C2, C3, C4, C5, C6

Genel yayılışı: Güney, Orta ve Doğu Avrupa, Orta Rusya, Kırım, Kafkasya, İran, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Dutluca, Ilıcak su, 900 m, çayırliklar, 25.09.2014, ESSE 14848; B3: İnönü: Kümbetakpınar, 860 m, tepelik, 10.07.2014, ESSE 14971; A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 230 m, 18.07.2014, ESSE 14917

Yöresel ismi: Beyaz civanperçemi, Ayvadana, Ayvadene, Akbaşlı

Kullanılan kısmı: Toprak üstü kısmı, kapitulum

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak üstü kısmı karın ağrısı ve soğuk algınlığında infüzyon şeklinde hazırlanarak içilir. Rahatsızlık geçene kadar devam edilir. (Kümbetakpınar, Yürükyayla)
2. Toprak üstü kısmı adet düzensizlikleri ve hemoroidde infüzyon şeklinde hazırlanarak günde 1 bardak içilir. (Sakarılıca)
3. Tohumu ezilerek şekerle karıştırılır, çocuklarda gaz çıkarıcı olarak yenerek kullanılır. (Kümbetakpınar)
4. İki baş çiçek 1 demlik suda infüzyon şeklinde hazırlanarak karın ağrısı, mide ağrısı, kadın hastalıklarında şeker atılmadan ılık olarak günde 1 bardak içilir. (Dutluca, Sakarılıca)
5. Çiçekleri infüzyon şeklinde hazırlanarak karın ağrısında 1 bardak içilir. (İnönü Merkez)
6. Çiçekleri infüzyon şeklinde hazırlanarak ağrı kesici olarak içilir. (Dereyalak)
7. Topraküstü kısmı ile Kırkkilit otu (*Equisetum ramosissimum*) bitkisinin toprak üstü kısmı beraber dekoksiyon şeklinde hazırlanıp bir leğene doldurularak vajinal mikozis gibi enfeksiyonlarda içine oturulur. Rahatsızlık geçene kadar devam edilir. (Dutluca)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Civanperçemi (Cansaran ve Kaya, 2010, Özüdoğru ve ark., 2011), Hazeran (Cansaran ve Kaya, 2010), Ayvadana (Fujita ve ark., 1995), Ayvadene, Ayvabala (Oral ve Aslan, 2007)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Toprak üstü kısmı; karın ağrısında (Oral ve Aslan, 2007), çiçek ve toprak üstü kısmı; karın ağrısında (Fujita ve ark., 1995), tüm bitki; menstrual ağrılarda (Özüdoğru ve ark., 2011), çiçek; el işlerinde (Cansaran ve Kaya, 2010)

***Achillea wilhelmsii* C. Koch**

Yüksekliği 10-35 cm. Yapraklar yünsü-kısa yumuşak tüylü, genellikle az çok çıplaklaşan, gövde yaprakları linear, az çok eşit uzunlukta, en üsttekiler korimbosa ulaşır, orta gövde yaprakları (1-)1,5-4 x 0,1-0,3 cm, pinnatisekt, segmentler imbrikat ya da bazen aralıklı, 1 mm, 3 parçalı, loblar dairemsiden genişçe kuneata değişken, küçük dişli. Kapitulum 5-40, korimbus 1,5-5,5 cm genişliğinde, saplar 1-4(-7) mm. İnvolukrum genişçe ovoidden küremsiye değişken, 2,5-5 mm uzunluğunda ve genişliğinde. Brakteler lanseolattan oblonga değişken, obtus ya da az çok akut, dar şeffaf kenarlı, geri yatık az çok karışmış sık yumuşak tüylü. Ligulalar 3-5, parlak sarı, 1-1,5 mm; disk çiçekler 15-25.

Şekil 44. *Achillea wilhelmsii* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Temmuz

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Stepler, tarlalar; 500-2200 m

Türkiye’de yayılışı: A2, A3, A4, A5, A6, A8, B2, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9, B10, C2, C3, C4, C5, C6, C7, C8

Genel yayılışı: Batı Suriye, Transkafkasya, İran, Irak, Pakistan, Afganistan, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Kümbetakpınar, 860 m, tepelik, 10.07.2014, ESSE 14849

Yöresel ismi: Sarı civanperçemi

Kullanılan kısmı: Kapitulum

Yöresel kullanılışı:

1. Çiçekleri suda kaynatılır, sarı renk alan suya yünler daldırılıp çıkarılarak yün boyama amaçlı kullanılır. (Kümbet Akpınar)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Civanperçemi (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Çakılcıoğlu ve ark., 2010; Tetik ve ark., 2013; Hayta ve ark., 2014), Anababa otu (Şimşek ve ark., 2004), Kedi tırnağı (Sarper ve ark., 2009), Pazvat, Pesvana (ılıca), Ayvadene, Tavukkıcı, Gavur çovani (Oral ve Aslan, 2007)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Toprak üstü kısmı; karın ağrısında, kanlı diyarede, antiseptik, epitelize, bebek gazlarına karşı, kadın hastalıklarında, adet düzensizliklerinde (Oral ve Aslan, 2007), tüm bitki; yem olarak (Şimşek ve ark., 2004), süt arttırıcı, gastrik lezyon ve enflamasyonlarda (Sarper ve ark., 2009), yaprak; hemoroidde (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010, Çakılcıoğlu ve ark., 2010, hiperkolesterolde (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), kapitulum; emanogog olarak (Hayta ve ark., 2014), yara iyileştirici, abortif olarak (Özgen ve ark., 2012), genital hastalıklarda, hemostatik olarak (Tetik ve ark., 2013)

Anthemis tinctoria L. var. *pallida* D.C.

Grimsi yeşil ya da beyazımsı, çok yıllık, seyrekle ya da sıkça yatık tomentoz, kısa yumuşak tüylerle kaplı, bazen neredeyse tüysüz. Gövde tabana yakın kısımda dallanmış, az çok dik, 20-45(-60) cm, dallar sonunda tek çiçekli. Yapraklar 2-3 pinnatisekt, dış hatta oblanseolat ya da obovat, 1-5 cm, primer segmentler 3-5 parçalı, lanseolat ya da linear-lanseolat, 5-15x1,5-5 mm, kenar 3-7 çift üçgensel, akut, dikencik-tepecikli 1,5 mm loblara ayrılmış, genellikle güçlütü içe doğru katlanmış ama bazen düz kalır. Kapitulum radyat. İnvolukrum 1-1,2(-2) cm genişliğinde, seyrekle ya da sıkça beyaz tomentoz tüylü. İnvolukrumun iç brakteleri, kahverengi kenarlı, tepeleri iplikli. Ligulalar 20, beyaz ya da krem renkte, 4-8(-10) mm. Disk çiçekler 3-4 mm, olgunlukta tabanda şişkin değil. Palea oblong, akuminat, disk çiçeklerin uzunluğunda. Akenler 1,75-2 mm, az çok boyuna yollu, korona bütün, 0,25 mm.

Şekil 45. *Anthemis tinctoria* var. *pallida* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Haziran-Temmuz

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Stepler, kıyı kesimler, tarla kenarları, 200-2300 m

Türkiye’de yayılışı: A2, A3, A4, A5, A7, A8, B2, B3, B4, B6

Genel yayılışı: Yunanistan, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı, Bayırtepesi, 850 m, tepelik, 25.05.2014, ESSE 14912, B3: İnönü: Dereyalak, 1080 m, yol kenarları, 27.06.2014, ESSE 14918, B3: İnönü: İnönü Merkez, 840 m, kaplıca etrafı, 17.07.2014, ESSE 14972

Yöresel ismi: Beyaz papatya, papatya

Kullanılan kısmı: Toprak üstü kısmı, kapitulumlar

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak üstü kısmı kurutulup infüzyon şeklinde hazırlanarak karın şişkinliklerinde ve karın ağrısında sabah akşam bir çay bardağı içilir. (Dutluca)
2. Toprak üstü kısmı dekoksion şeklinde hazırlanarak pet şişeye konulup 1 gün soğuk bir yerde bekletilir, nefes darlığında ve balgam söktürücü olarak aç karnına günde 1-2 bardak içilir. (Oklubalı)
3. Toprak üstü kısmı grip ve soğuk algınlığında infüzyon şeklinde hazırlanarak günde 2-3 çay bardağı içilir. (Oklubalı, İnönü Merkez)
4. Toprak üstü kısmı sinüzit tedavisinde kaynatılarak buharı solunur. (Oklubalı)
5. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak sakinleştirici çay olarak günde 2 çay bardağı içilir. (Oklubalı, İnönü Merkez)
6. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak şifa verici çay olarak içilir. (Dutluca, Oklubalı)
7. Toprak üstü kısmı, *Thymus* türlerinin toprak üstü kısmıyla beraber dekoksion şeklinde hazırlanarak kan sulandırıcı olarak günde 1-2 çay bardağı içilir. (Oklubalı)
8. Çiçekleri infüzyon şeklinde hazırlanarak adet sancısını hafifletmek için çay olarak içilir. (Kümbet Akpınar, Dereyalak)
9. Çiçekleri kurutulup infüzyon şeklinde hazırlanarak bel ve baş ağrılarında günde 1 çay bardağı içilir. (Oklubalı)
10. Çiçekleri dekoksion şeklinde hazırlanıp süzülür, suyu renk açıcı olarak boyama amaçlı kullanılır. (Oklubalı, İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Yoğurt Çiçeği (Şığva ve Seçmen, 2009), Papatya (Özüdoğru ve ark., 2011; Özhatay ve Demirci, 2012; Akaydın ve ark., 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Sürgünler; karın ağrısında, ülserde (Şığva ve Seçmen, 2009), kapitulum; boğaz ağrısında, egzemada, diüretik olarak (Akaydın ve ark., 2013), nefes darlığında, rahatlatıcı, karın ağrısında, saç kuvvetlendirici (Özüdoğru ve ark., 2011), toprak üstü kısmı; soğuk algınlığında, gripte (Özhatay ve Demirci, 2012)

Anthemis tinctoria* L. var. *tinctoria

Grimsi yeşil ya da beyazımsı, çok yıllık, seyrekçe ya da sıkça yatık tomentoz, kısa yumuşak tüylerle kaplı, bazen neredeyse tüysüz, dik ya da yükselici karasal bitki. Gövde tabana yakın kısımda dallanmış, az çok dik, 20-45(-60) cm, dallar sonunda tek çiçekli. Yapraklar 2-3 pinnatisekt, dış hatta oblong, 1-5 cm, segmentler derince dişli, primer segmentler 3-5 parçalı, lanseolat ya da linear-lanseolat, 5-15x1,5-5 mm, kenar 3-7 çift üçgensel, akut, dikencik-tepecikli, 1,5 mm loblara ayrılmış, genellikle güçlüce içe doğru katlanmış ama bazen düz kalır. Kapitulum radyat. İnvolukrum 1-1,2(-2) cm genişliğinde, seyrek ya da sıkça beyaz tomentoz tüylü. İnvolukrumun iç brakteleri, kahverengi kenarlı, tepeleri ipliksi. Ligulalar 20, sarı renkli, 4-8(-10) mm. Disk çiçekler 3-4 mm, olgunlukta tabanda şişkin değil. Palea oblong, akuminat, disk çiçeklerin uzunluğunda. Akenler 1,75-2 mm, az çok boyuna yollu, korona bütün, 0,25 mm

Şekil 46. *Anthemis tinctoria* var. *tinctoria* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Eylül

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Stepler, tarlalar, kireçtaşı resifleri, maki araları, 1-1830 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A5, A6, A7, A8, B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9, C2, C3, C4, C5, C6, C8, C10

Genel yayılışı: Avrupa, Kafkasya, Batı Suriye, İran, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: İnönü Merkez, 820 m, boş alanlar, 22.10.2014, ESSE 14877; B3: İnönü: Kümbetapkınar, 870 m, taşlık tepe, 23.10.2014, ESSE 14878

Yöresel ismi: Sarı papatya

Kullanılan kısmı: Kapitulum

Yöresel kullanılışı:

1. Çiçekleri suda kaynatılır, sarı renk alan suya yünler daldırılıp çıkarılarak yün boyama amaçlı kullanılır. (Kümbetapkınar, İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Papatya (Şimşek ve ark., 2004; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kargioğlu ve ark., 2010; Akbulut ve Bayramoğlu, 2013), Sarı papatya (Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Kültür, 2008; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), Sarı bubacça (Kargioğlu ve ark., 2010)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Kapitulum; romatizmada, üşütmelerde, ateroskleroziste (Şimşek ve ark., 2004), soğuk algınlığında, saç rengi açıcı (Bulut ve Tuzlacı, 2008), diabette, boğaz hastalıklarında (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), boyamada (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), menstruasyon ağrılarında, karminatif olarak, saç güçlendirici, hemoroidde (Akbulut ve Bayramoğlu, 2013), toprak üstü kısmı; hemoroidde, öksürük kesici olarak (Kültür, 2008), yem olarak (Kargioğlu ve ark., 2010)

Calendula arvensis L.

Dik ya da toprak üstünde yayılan tek yıllık bitki. Gövdeler genellikle dallanmış, (5-)15-25(-30) cm, çoğunlukla kolayca düşen örümcek ağı tüylü. Yapraklar oblong ya da darca obovat, (1-)3-8(-10) x (0,4-)0,5-1,4(-2) cm, kısa yumuşak tüylü ya da zayıfça kolayca düşebilen tüylü, akut ya da obtus, kenarları hemen hemen bütün ya da belli belirsiz küçük dişli. Kapitulum 1-2 cm genişliğinde; dilsî çiçekler braktelerin uzunluğunun 2 katından daha kısa, sarı ya da turuncu; tüpsü çiçekler dilsî çiçeklerle aynı renkli, ya da bazen kahverengimsi ya da menekşemor renkli. Akenler heteromorfik; dıştakiler gagalı ve kayık şeklinde, ya da tamamen kayık şeklinde, içtekiler halka şeklinde ve pürüzlü, nadiren tüm akenler halka şeklinde ve pürüzlü.

Şekil 47. *Calendula arvensis* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı : Ocak-Haziran

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kültür arazileri, yol kenarları, boş alanlar, nadiren kayalık yamaçlar; 0-2000 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A5, A6, B1, B3, C1, C2, C3, C5, C6, C9

Genel yayılışı: Güney Avrupa, Kafkasya, İran, Afganistan, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 220 m, yol ve tarla kenarları, 28.02.2015, ESSE 14818; A3/B3: Mihalgazi: Mihalgazi Merkez, 210 m, yol kenarı, 28.02.2015; ESSE 14819

Yöresel ismi: Aynısefa, Nergüz

Kullanılan kısmı: Yaprak ve çiçekleri

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprak ve çiçekleri sıcak su ile ezilerek deri hastalıklarında bölgeye konularak uygulanır. (Mihalgazi Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Göbekli nergis (Sargın ve ark., 2013), Karagöz otu (Ertuğ, 2002)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Toptak üstü kısmı; deri kanserinde, yara yanık tedavisinde (Sargın ve ark., 2013), çiçek; ağrı kesici olarak (Ertuğ, 2002)

***Carduus nutans* L. subsp. *leiophyllus* (Petr.) Stoj. et Stef.**

Sağlam yapılı, iki yıllık, 15-100 cm, çok değişken bitki. Gövde oluklu, körfezli kantlı ya da üstte dağınık dikenli; dikenler genellikle sert, 1-7 mm. Gövde yaprakları kısaca pinnatlobattan derince 2-pinnatifite kadar değişken, loblar 2-7 mm boyunda dikenli, örümcek ağı tüylüden tüysüze değişken. Kapitulum genellikle dikenli dalların ya da dikensiz uzun çiçek sapının sonunda tek, dik ya da az çok sarkık. İnvolukrum basık-küremsi, ortası çukurcuklu, 3-5 x 3,5-8 cm, örümcek ağı tüylü, kısa yumuşak tüylü ya da hemen hemen tüysüz, orta brakteler dik, yayık ya da geriye kıvrık, genellikle ortada ya da ortanın üstünde daralmış, bazen hiç ya da hafifçe daralmış, üsttekiler farklılaşmış, ovattan linear-lanseolata kadar değişken, 1 damarlı, diken uçlu, 8-30 mm uzunluğunda; içtekiler linear-lanseolat, dik ya da üstte geriye kıvrık. Korolla 23-31 mm. Akenler 4-6 mm; papus 14-22 mm.

Şekil 48. *Carduus nutans* subsp. *leiophyllus* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: 0-2700

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Ekin tarlası, nadas tarla, boş alan

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, B1, B5, B6, B8

Genel yayılışı: Balkanlar, Orta ve Güney Rusya, Kafkasya

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Kümbetapkınar, 860 m, boş alanlar, 17.07.2014, ESSE 14902

Yöresel ismi: Pembe diken

Kullanılan kısmı: Kapitulum, tohumlar

Yöresel kullanılışı:

1. Tohumları akciğer ve karaciğer kanserinde dekoksiyon şeklinde hazırlanarak her gün içilir. (Kümbet Akpınar)
2. Çiçekleri infüzyon şeklinde hazırlanarak sedef hastalığında günde 1 su bardağı çay olarak içilir. (Esnemez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Deve diken, Eşek diken, Çakır diken, Eşek gengeri (Kültür, 2008)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Toprak üstü kısmı; hemoroidde, diabette, böbrek taşlarında (Kültür, 2008)

Centaurea solstitialis* L. subsp. *solstitialis

Tek yıllık, 15-60 cm, yatık az çok karışık sık yumuşak tüylü. Taban yaprakları ve alt yapraklar lirattan yan segmentleri 3-4 çift olan pinnatipartite kadar değişken, orta ve üst yapraklar lanseolattan linear-lanseolata kadar değişken, loblu ya da dişliden bütüne kadar değişken. İnvolukrum (11-)13-16 x (6-)8-12 (-15) mm, örümcek ağsı-tomentoz. Ek yapı yayık, saman rekli, 15-25(-30) mm diken, tabanda her iki tarafta 2-3 dikencikli, dış brakteler kısa dikencikli. Çiçekler sarı, marjinal olanlar radyant değil. Akenler 2-3 mm, dimorfik; marjinal donuk, siyahımsı, papussuz; merkez parlak yeşilimsiden kahverengiye değişken, beyaz papuslu, 3-4(-5) mm.

Şekil 49. *Centaurea solstitialis* subsp. *solstitialis* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Haziran-Ağustos

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: *Pinus* ormanları, kurak yamaçlar, nadas tarlalar, boş alanlar; 0-1900 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A7, A8, B1, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9, C1, C2, C3, C4, C5, C6, C8, C9

Genel yayılışı: Güney Avrupa, Güney Rusya, Kırım, Kafkasya, Lübnan, İran, Batı ve Orta Avrupa, Amerika, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: İnönü Merkez-Oklubalı yolu üzeri, yol kenarları, 825 m, 28.08.2014, ESSE 14928

Yöresel ismi: Kuşkonmaz

Kullanılan kısmı: Kök, Toprak üstü kısım

Yöresel kullanılışı:

1. Kökü parçalanarak ufalanır, dekoksasyon şeklinde hazırlanarak kafada çıkan yağ bezelerini eritme amacıyla her gün günde 1 su bardağı içilir. (İnönü Merkez)
2. Kökü çıkarılıp yıkanır parçalanarak dekoksasyon şeklinde hazırlanıp böbrek taşı düşürücü olarak aç karnına günde 1 kere içilir. (Oklubalı)

3. Kökü 1 kg toplanıp 3 kg suya konulur, su bir süre kaynadıktan sonra su miktarı 1 kg'a düşünce kapatılarak sıcakken süzülür. Su soğuyunca bir kez daha süzülür. Şişeye konarak buzdolabına konulur. Böbrek taşı düşürme amacıyla her sabah aç karnına yarım çay bardağı bitinceye kadar içilir. (İnönü Merkez)
4. Kökü dekoksasyon şeklinde hazırlanarak hararet giderici ve kalp sıkışmasını önleyici olarak gerekli durumlarda 1 bardak içilir. (İnönü Merkez)
5. Toprak üstü kısmı idrar yolu enfeksiyonunda dekoksasyon şeklinde hazırlanarak en az 15 gün aç karnına 1 su bardağı içilir. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye'de kayıtlı isimleri: Keygana diken (Korkut ve Akan, 2006), Çakırdiken (Fujita ve ark., 1995; Honda ve ark., 1996; Korkut ve Akan, 2006; Kargioğlu ve ark., 2008), Çakır diken (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Bulut ve Tuzlacı, 2013), Çakırca diken, Çakırca, (Bulut ve Tuzlacı, 2008), Sarıdiken (Sarı ve ark., 2010; Bulut ve Tuzlacı, 2013), Gelindili (Tuzlaci ve Emre, 2003; Bulut ve Tuzlacı, 2008), Zerdali diken (Honda ve ark., 1996; Akyol ve Altan, 2013), Süpürge otu (Kargioğlu ve ark., 2010), Belhok, Zerik (Tuzlacı ve Doğan, 2010), Kuşkonmaz diken (Bulut ve Tuzlacı, 2013), Güllüdiken, Sıtma otu (Honda ve ark., 1996)

Türkiye'de kayıtlı kullanımları: Tohum; Herpes virüs enfeksiyonlarında (Fujita ve ark., 1995), mesane taşlarında (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), kapitulum; malaryada (Honda ve ark., 1996; Bulut ve Tuzlacı, 2013), toprak üstü kısmı; sıtma tedavisinde (Bulut ve Tuzlacı, 2008), malaryada (Tuzlaci ve Emre, 2003; Tuzlacı ve Doğan, 2010), tüm bitki; hayvan yemi (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kargioğlu ve ark., 2008), kök; idrar yollarında kum ve taşlarda (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), karın ağrısında (Akyol ve Altan, 2013), gövde ve dallar; el işlerinde (Kargioğlu ve ark., 2010).

Chondrilla juncea* L. var. *juncea

Donuk mavimsi yeşil, iki ya da çok yıllık, tabanı odunsu ve dalları dik, zayıf ve yükselici. Gövdeler 40-100 cm, alt kısım genellikle az çok karışmış sık yumuşak tüylü, ve sert genellikle aşağıya yönelik tüylü. Yapraklar az çok tüysüz; taban yaprakları lanseolattan eliptike değişken, bütün ya da küçük dişliden pinnatifide değişken, çabuk solucu; gövde yaprakları daha küçük, üsttekiler genellikle uzun ve linear. Brakteler beyaz karışık sık yumuşak tüylü, orta damar sert tüylü ya da tüysüz; orta damar tüysüz, zamanla kalınlaşır; en içtekilerin kenarları zarımsı. Akenler 3 mm, soluk sarımsı kahverengimsi; gaga 4-5 mm, zayıf, tabanada eklemli değil; papus 6 mm.

Şekil 50. *Chondrilla juncea* L. var. *juncea* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Temmuz-Eylül

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kayalık alanlar, kumlu alanlar, nadas tarlalar; 150-2700 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A4, A5, A7, A8, B3, B4, B5, B7, B9, B10, C2, C3, C5, C6, C8, C9

Genel yayılışı: Kuzeybatı Afrika, Güney ve Orta Avrupa, Orta Rusya, Kuzey Irak, Kuzey İran, Batı Suriye, Afganistan, Sovyet Ermenistan

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 220 m, yol kenarları, 29.08.2014, ESSE 14839, A3/B3: Mihalgazi: Karaoğlan, 200 m, yol kenarı, 11.07.2014, ESSE 14886

Yöresel ismi: Karakavuk

Kullanılan kısmı: Lateks, yaprak

Yöresel kullanılışı:

1. Kökünden çıkan sütü diş çürümesini önleme amaçlı sakız olarak çiğnenir. (Mihalgazi Merkez, Karaoğlan)
2. Taban yaprakları gıda olarak kullanılır. (Karaoğlan, İnönü Merkez, Aşağıkuzfındık, Alpagut)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Sakız otu (Cansaran ve Kaya, 2010), Çengel sakızı (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), Karakavuk, Sakızlık (Kargıoğlu ve ark., 2010), Çıtlık (Özüdoğru ve ark., 2011)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Lateks; mide ağrısında (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), sakız olarak (Özüdoğru ve ark., 2011), tüm bitki; süpürge yapımında (Özüdoğru ve ark., 2011), yaprak; yara iyileştirici (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), toprak üstü kısmı; gıda olarak (Kargıoğlu ve ark., 2010)

***Cichorium intybus* L.**

Kabaca tüylü ya da hemen hemen tüysüz, kazık köklü çok yıllık bitki. Gövdeler dik, oluklu, 20-100 cm. taban yaprakları kısaca saplı, oblanseolat, dişliden runsinata değişken. Gövde yaprakları benzer, fakat sapsız ve sıklıkla akut kulakçıklı. Kapitulum 2,5-3,5 cm genişliğinde, koltuklarda ya da çiçek saplarının sonunda. Dış brakteler ovat, genellikle yayılcı; içtekiler lanseolat, dıştakilerden 2-3 kat daha uzun, tüysüz ya da tepeye doğru sert tüylü. Papus akenden 8-10 kat daha kısa.

Şekil 51. *Cichorium intybus* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: (Nisan) Haziran-Eylül

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Ekili tarlalar, çayırliklar, boş alanlar; 1-3050 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A9, B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9, B10, C1, C2, C3, C4, C5, C6, C8

Genel yayılışı: Avrupa, Batı Asya, Kuzey Afrika

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Yürükyayla, 1110 m, yol kenarları, 10.07.2014, ESSE 14913; B3: İnönü: Oklubalı, Tavşanbayırı, 840 m, tepe etekleri, 25.09.2014, ESSE 14914

Yöresel ismi: Acı ülek, Saçkıran otu

Kullanılan kısmı: Tüm bitki, yaprak

Yöresel kullanılışı:

1. Bitki kurutulur, yakılarak kül hale getirilir, eritilmiş tereyağı ile karıştırılır, ağzı kapalı bir kutuya konulur. Saçkıran olan bölge (baş, sakal) sabunla yıkanır, kaşınır, üzerine krem hale getirilen preparat her gün günde 1 kez sürülür. (Yürükyayla)
2. Taban yaprakları salatalara doğranarak ya da yufkaya sarılarak gıda olarak kullanılır. (Oklubalı)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Karakavuk (Yücel ve ark., 2010; Yücel ve ark., 2011; Sargın ve ark., 2013), Sakızlık otu, Eşek sakızı, Yabani hindiba, Yer sakızı, Ayakçak otu (Cansaran ve Kaya, 2010), Çukur otu, Çukur, Eşek karakavuşu (Sezik ve ark., 2001), Talişk (Özgökçe ve Özçelik, 2004), Hindiba (Uğulu ve ark., 2009; Uysal ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Kızılarıslan ve Özhatay, 2012; Özhatay ve Demirci, 2012; Sargın ve ark., 2013; Tetik ve ark., 2013; Akbulut ve Bayramoğlu, 2013), İndibahar, İndiba (Polat ve Satıl, 2011), Hindibağ (Çakılcıoğlu ve ark., 2010), Kaniş (Kaval ve ark., 2014), Çatlangoz, Çatlanguş (Özgen ve ark., 2012), Acı marul (Kargıoğlu ve ark., 2008), Mavihindiba, Radika, Sakızotu (Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), At çıtlığı, Çıtlımık (Özhatay ve Demirci, 2012), Acı hindibağ (Satıl ve ark., 2008), Ham Sütlüvan (Yeşilada ve ark., 1999), Çıtlık (Özüdoğru ve ark., 2011)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Tüm bitki; hipertansiyonda, taşikardide, karaciğer yağlanması, kan kanserinde (Sargın ve ark., 2013), pürгатif olarak (Kargıoğlu ve ark., 2008), gıda olarak (Satıl ve ark., 2008; Yücel ve ark., 2011), kök; böbrek taşı düşürmede, kanserde (Sezik ve ark., 2001), epilepside (Özgökçe ve Özçelik, 2004), egzemada (Özgen ve ark., 2012), iştah açıcı, diüretik, laksatif olarak (Uğulu ve ark., 2009; Akbulut ve Bayramoğlu, 2013), terletici, tonik (Akbulut ve Bayramoğlu, 2013), toprak üstü kısım; kanserde (Sezik ve ark., 2001), egzemada, hemoroidde, yara iyileştirici, fissürlerde (Özgen ve ark., 2012), kalp hastalıklarında, karaciğer hastalıklarında, öksürük kesici, bronşitte (Özhatay ve Demirci, 2012), çiçek; hemoroidde (Özgen ve ark., 2012), yaprak; yara ve kesiklerde (Sezik ve ark., 2001), böbrek taşı düşürmede, karın ağrısında (Polat ve Satıl, 2011), gıda olarak (Uysal ve ark., 2010; Yücel ve ark., 2010), dallar; dermatitte (Çakılcıoğlu ve ark., 2010), toprak üstü kısmı ve lateks; hipertansiyonda, prostat hastalıklarında, karın ağrısında (Kaval ve ark., 2014), hemoroidde (Yeşilada ve ark., 1999; Tetik ve ark., 2013), üriner hastalıklarda (Tetik ve ark., 2013), egzemada (Yeşilada ve ark., 1999), gıda olarak (Doğan ve ark., 2004), çiçek sapı; safra kesesi hastalıklarında, hepatitte, karın ağrısında (Uğulu ve ark., 2009), yaprak ve gövde; gıda olarak (Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), lateks; sakız olarak (Özüdoğru ve ark., 2011)

****Helianthus annuus* L.**

Dallanmamış tek yıllık, 1-3 m. Yapraklar ovattan kalpsiye kadar değişken, 10-40 x 5-35 cm. kapitulum genellikle tek; disk en az 5-10 cm genişliğinde. Disk korolla tüpleri tabanda sık beyaz yumuşak kılsı tüylü. Akenler geniş, genellikle 10-15 x 5-9 mm, renkleri çeşitli.

Şekil 52. *Helianthus annuus* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Temmuz

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kültür bitkisi, kültürden kaçma

Türkiye’de yayılışı: Kültür bitkisi

Genel yayılışı: Yaygın

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: -

Yöresel ismi: Ayçiçeği, Gündöndü

Kullanılan kısmı: Toprak üstü kısmı, kapitulum, gövde

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak üstü kısmı hayvanlara süt arttırıcı ve gıda olarak yedirilir. (Oklubalı)
2. Çiçeklerinin ortasına delik açılıp, ucu kıvrık demir çubukla tekerlek gibi sürülerek çocuklar tarafından kullanılır. (Oklubalı, İnönü Merkez, Alpagut)
3. Gövdesi ateş tutuşturmak için kullanılır. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Ayçiçeği (Cansaran ve Kaya, 2010; Sarı ve ark., 2010; Sargın ve ark., 2013), Gündöndü, Tırgaze (Koçyiğit ve Özhatay, 2006)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve, tohum ve yaprak; solunum sistemi hastalıkları, gripte, bronşitte (Sargin ve ark., 2013), gövde; oyuncak olarak (Koçyiğit ve Özhatay, 2006), tohum; gıda olarak (Cansaran ve Kaya, 2010), tüm bitki; yakacak olarak (Cansaran ve Kaya, 2010)

***Leontodon asperrimus* (Willd.) Endl.**

Kazık köklü, çok yıllık bitki. Tüy örtüsü kaba, kısaca dallanmış tüylü. Gövdeler 9-32 cm, tek ya da seyrek olarak tabanda dallanmış, nadiren üstte yapraklı, kapitulanın altında şişkin, brakteli, hispit. Yapraklar 4-14 x 0,6-1,5 cm, oblanseolat, seyrek olarak dentat, sıkça hispit. İnvolukrum darca ters koni şeklinde, 15-30 mm uzunluğunda; brakteler linear-akut, düzenlice imbrikat, kısa yumuşak tüylüden kılsıya değişken, dıştakiler kirpiksi-taraksı. Çiçekler sarı, pembe ya da mor. Akenler uzun gagalı, hepsi papuslu. Papus kirli beyaz, 30-50 tüylü.

Şekil 53. *Leontodon asperrimus* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Haziran-Temmuz

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Step, çakıllı yamaçlar, tebeşirli yamaçlar; 500-2000 m

Türkiye’de yayılışı: A4, A5, B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9, C2, C4, C5, C6, C8

Genel yayılışı: Kafkasya, Kuzey Irak, Kuzey ve Kuzeybatı İran, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı, Tavşanbayırı, 840 m, taşlık tepe, 18.04.2015, ESSE 14974

Yöresel ismi: Keklik otu

Kullanılan kısmı: Yaprak

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları gıda olarak kullanılır. (Oklubalı, İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Aş Yemliği (Tuzlacı, 2007)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprakları; gıda olarak (Tuzlacı, 2007)

***Leontodon crispus* Vill. subsp. *asper* (Waldst. & Kit.) Röhl**

Kazık köklü çok yıllık bitki. 2-4 çatalı kaba tüylü. Gövdeler 9-50 cm, tek ve seyrekçe brakteli ya da seyrekçe dallı ve yapraklı, kapitulumun altında şişkin değil. Yapraklar 5-18 x 1-1,7 cm, dış hatta oblanseolat, tepesi akut ve tabanda daralır, körfezli-dentattan pinnatilobata kadar değişken şekillerde, hispit. İnvolukrum yarıküresimsi, 10-20 mm uzunluğunda; brakteler linear-akuttan akuminata kadar değişken, az çok düzenlice imbrikat, dıştakiler kirpiksi-taraksı ve sırtta tüysüz ya da kısa yumuşak tüylü. Akenler gagalı, hepsi papuslu. Papus kirli beyaz, 15-42 adet tüylü.

Şekil 54. *Leontodon crispus* var. *asper* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Ağustos

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Orman, kayalık kireçtaşı yamaç, step; 250-2900 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A7, A8, A9, B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9, C4, C6, C10

Genel yayılışı: Güneydoğu Avrupa, Güneybatı Rusya, Kırım, Kafkasya, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı, Tavşanbayırı, 840 m, taşlık tepe, 25.09.2014, ESSE 14951

Yöresel ismi: Acı ülek, Acı güneş, Acı yünek, Acı güney

Kullanılan kısmı: Yapraklar

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları salata olarak tüketilir. (Oklubalı, Kümbetyeniköy, Aşağıkuzfındık)
2. Yaprakları hayvanlara süt artırıcı yem olarak yedirilir. (Aşağıkuzfındık)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: -

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: -

***Matricaria chamomilla* L. var. *recutita* (L.) Fiori**

Gövdeler 10-45 cm, tüysüz. Alt yapraklar 5-7 cm, tüysüz, dış hattı oblong, primer segmentler 10-12 çift. Kapitulum genellikle dal uçlarında tek, bazen hemen hemen korimbus. İnvolukrum ilk önce 5-6 mm genişliğinde, sonra 8 mm’ye kadar gelişen; brakteler oblanseolat, obtus ya da akut, 2,5-3,5 mm. Kapitulumun çevresindeki dilsî çiçekler 12-15; ligulalar 4-8 mm, başta yayık, daha sonra geriye kıvrılır. Disk çiçekler 1,25-1,5 mm. Akenler kahverengi, 0,75 mm, arka yüzünde 5 beyazımsı kostalı, koronasız.

Şekil 55. *Matricaria chamomilla* var. *recutita* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mart-Nisan

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Yol kenarları, boş ve ekili alanlar; 1-900 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A5, B1, B3, B4, C1, C2, C5

Genel yayılışı: Avrupa, Kırım, Kuzey Irak, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Karaoğlan, 220 m, yol kenarları, 06.04.2014, ESSE 14909; B3: İnönü: İnönü Merkez, 840 m, boş alanlar, 26.06.2014, ESSE 14910; B3: İnönü: Kümbetyeniköy, 910 m, boş alanlar, 15.02.2014, ESSE 14911

Yöresel ismi: Beyaz papatya

Kullanılan kısmı: Toprak üstü kısmı, kapitulum

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak üstü kısmı kurutularak infüzyon şeklinde hazırlanarak karın şişkinliklerinde ve karın ağrısında sabah akşam bir çay bardağı içilir. (Dutluca, Karaoğlan, Sakarılıca)
2. Toprak üstü kısmı kurutularak infüzyon şeklinde hazırlanarak mide rahatsızlıklarında günde 2-3 kez bir çay bardağı içilir. (Sakarılıca, Kümbet Yeniköy)
3. Toprak üstü kısmı dekoksiyon şeklinde hazırlanarak, diz ağrısında çay olarak içilir. (İnönü Merkez)
4. Toprak üstü kısmı kurutularak infüzyon şeklinde hazırlanarak iltihap söktürücü olarak günde 2 çay bardağı içilir. (Kümbetyeniköy, Oklubalı)
5. Toprak üstü kısmı kurutulup infüzyon şeklinde (15 dakika bekletilerek) hazırlanarak diş eti hastalıklarında günde 2-3 defa gargara yapılır. (Alpagut)
6. Toprak üstü kısmı kurutularak infüzyon şeklinde hazırlanarak idrar söktürücü olarak içilir. (Dereyalak)
7. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak kan temizleyici olarak sabah aç karnına 1 su bardağı içilir. (Kümbetyeniköy)
8. Toprak üstü kısmı kurutulup infüzyon şeklinde hazırlanarak şifa verici çay olarak içilir. (Bozaniç)
9. Çiçekleri kurutulup infüzyon şeklinde hazırlanarak sakinleştirici ve rahatlatıcı çay olarak günde 1 kez 1 su bardağı içilir. (İnönü Merkez, Mihalgazi Merkez, Alpagut)
10. Çiçekleri kurutulup infüzyon şeklinde hazırlanarak ateşli hastalıklarda ateş düşürücü olarak çayı içilir. (Kümbetyeniköy)
11. Çiçekleri kurutulup dekoksiyon şeklinde hazırlanarak konstipasyon tedavisinde günde iki defa içilir. (Sakarılıca)
12. Çiçekleri infüzyon şeklinde hazırlanarak saç güçlendirici, saçların parlaklığını arttırıcı olarak haftada 1 kez 1 su bardağı içilir. (Mihalgazi Merkez)
13. Çiçeklerinden hazırlanan çay, gebelikte düşük riski oluşturacağı nedeniyle tüketilmez. (Kümbetyeniköy)
14. Çiçekleri dekoksiyon şeklinde hazırlanıp süzülür, suyu saç rengi açıcı olarak boyama amaçlı kullanılır. (İnönü Merkez, Alpagut)
15. Çiçeklerinden çocuklar taç yapar. (İnönü Merkez, Aşağıkuzfındık, Dereyalak, Yürükyayla, Kümbet, Kümbetyeniköy, Mihalgazi Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Koyungözü (Cansaran ve Kaya, 2010), Papatya (Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kültür, 2008; Sarper ve ark., 2009), Papaçya (Bulut ve Tuzlacı, 2008), Babaçya (Tuzlacı ve Tolon, 2000)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Kapitulumlar; mide hastalıklarında, kalp hastalıklarında, taç yapımında (Bulut ve Tuzlacı, 2008), sindirim düzenleyici, laksatif olarak, göz zorlanmasında (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), çay olarak (Sarper ve ark., 2009), öksürük kesici olarak (Kültür, 2008, Bulut ve Tuzlacı, 2008), astımda, enteraljide, soğuk algınlığında, gripte, böbrek taşlarında, antiinflamatuvar olarak, karminatif, boğaz ağrısında, ağız yaralarında, ağız kokusuna karşı,

vajinitte, iltihaplı yaralarda, antiseptik olarak, yara iyileştirici (Kültür, 2008), karın ağrısında (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kültür, 2008), bronşitte (Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Kültür, 2008), yapraklı dallar; zayıflatıcı, ağrı kesici, saç dökülmesinde (Cansaran ve Kaya, 2010), tüm bitki; romatizmada, bebeklerin karın ağrısında, saç dökülmesinde, öksürük kesici, karminatif olarak (Tuzlacı ve Tolon, 2000)

***Senecio vernalis* Walst. & Kit.**

Dik tek yıllık, gövdeler (4-)10-40(-70) cm. Gövdeler ve yapraklar genellikle örümcek ağı tüylü, olgunlukta daha tüysüz. Taban yapraklar ovattan oblonga değişken, genellikle pinnatifit, çoğunlukla dentattan pinnatifit lobluya değişken, saplı; orta ve üst gövde yaprakları da benzer ama gövdeyi sarıcı. Kapitulum radyat, 1,5-2,5 cm genişliğinde, gevşek bir korimbusta doğar. İnvolukrum az çok çanak şeklinde; brakteleri 3-8 mm, lanseolat, tüysüz, genellikle siyah uçlu. Kalikula brakteleri 1,5-2,5 mm, linear, genellikle siyah uçlu. Ligulalar 5-9(-13), sarı, 5-10(-12) mm. Akenler 1,5-3 mm, basık tüylü. Papus 4-7 mm, beyaz.

Şekil 56. *Senecio vernalis* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: (Şubat-)Mart-Ağustos

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kumlu ve boş alanlar, tarlalar, kayalık yamaçlar; 1-3000 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A9, B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9, B10, C1, C2, C3, C4, C5, C6, C8, C9

Genel yayılışı: Orta ve Doğu avrupa, Balkanlar, Güney Rusya, Kırım, Güneybatı ve Orta Asya

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 220 m, boş alan, tarla kenarı, 1.03.2015, ESSE 14814; B3: İnönü: Oklubalı, Tavşanbayırı, 840 m, taşlık tepe, 18.04.2015, ESSE 14973

Yöresel ismi: Acı ünek

Kullanılan kısmı: Yaprak

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları gıda olarak kullanılır. (Okclubalı, Sakarılıca)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Sarı papatya (Kızılarşan ve Özhatay, 2008), Kanarya otu (Deniz ve ark., 2010)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Toprak üstü kısmı; yaralarda (Kızılarşan ve Özhatay, 2008; Deniz ve ark., 2010), yumuşatıcı, kurt düşürücü, adet sancılarında (Deniz ve ark., 2010), çiçekli dallar; gaz ağrısında (Tuzlacı ve Doğan, 2010)

***Sonchus oleraceus* L.**

Tek ya da iki yıllık, 10-50 cm, sıklıkla üstlerde guddeli tüylü ve çiçek durumu saplarının tepesinde beyaz tüylü. Taban yapraklar ovattan obovata değişken, bütün ya da tepede loblu, yaprak sapı kanatlı, alt gövde yaprakları oblongtan spatulata kadar değişken, pinnatifit-runsinat, loblar tabanda daralmaz, kulakçıklar akut, üst gövde yaprakları ovattan lanseolata değişken, bütün ya da pinnatifit, akut kulakçıklı; tüm yapraklar bütün ya da dişli kenarlı. İnvolukrum testi ya da çan şeklinde, bazen guddeli tüylü. Kapitulum 2-2,5 cm genişliğinde. Ligulalar soluk sarı, dıştakiler genellikle arkada kırmızı renğinde, korolla tüpleriyle az çok eşit. Aken 2-3 mm, hafifçe yassı, her yüzü 3 kostalı, kostalar arası kabarcıklı. Papus 6-10 mm.

Şekil 57. *Sonchus oleraceus* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mart-Mayıs

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Tarlalar, boş alanlar; 1-1300 m

Türkiye’de yayılışı: A2, A4, A6, A7, B1, B3, C2, C3, C5

Genel yayılışı: Avrupa, Kuzey Afrika, Kuzey ve Batı Asya, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: İnönü Merkez, 820 m, tarla kenarı, 22.10.2014, ESSE 14876

Yöresel ismi: Acı gıcı, Sütleğen, Sütlengeç

Kullanılan kısmı: Yapraklar, toprak üstü kısım

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları gıda olarak kullanılır. (İnönü Merkez, Oklubalı, Yürükyayla)
2. Toprak üstü kısmı, hayvanlara süt arttırıcı olarak yedirilir (İnönü Merkez, Oklubalı, Esnemez, Karaoğlan, Alpagut)
3. Toprak üstü kısmı hayvanlara yem olarak yedirilir. (İnönü Merkez, Esnemez, Alpagut)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Karagouk (Şimşek ve ark., 2004), Eşek helvası (Tuzlacı, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Akyol ve Altan, 2013) Eşek marulu, Kuzugevreği, Sökelek mancarı, Sütleğen, Sütlen, Sütlu ot (Tuzlacı, 2006)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Lateksi: gastrointestinal hastalıklarda (Şimşek ve ark., 2004), toprak üstü kısımları: gıda olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Akyol ve Altan, 2013), yaprakları: gıda olarak (Doğan ve ark., 2004).

Taraxacum serotinum (Waldst. et Kit.) Poriet

Bitki yoğun örümcek ağı tüylü. Yapraklar hemen hemen derimsi, bütün ya da çoğunlukla dentat ya da kısa lobat. Skapus, boylu boyunca örümcek ağı tüylü. İnvolukrum 1,5-2 cm uzunluğunda, nadiren kısa ya da uzun olabilir; involukrumu oluşturan dış brakteler kahverengi-kırmızımsı, linear ya da darca üçgensel, 12 mm’ye kadar, tepede kıvrılmış. Kapitulum 1,5-3,5 cm genişliğinde, stigmalar açık sarı. Akenler soluk kahverengi, tepenin yakınında küçük dikencikli, uzun bir strobil (1,2 mm) ile toplamda 5 mm, gaga 5-9 mm, papus soluk kahverengi, (5-)6-8 mm.

Şekil 58. *Taraxacum serotinum* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: (Haziran-) Ağustos- Ekim

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kuru yerler, stepler, tarlalar; 400-2400 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A9, B1, B2, B3, B4, B5, B6, B8, B10, C2, C3, C5

Genel yayılışı: Orta Avrupa, Balkanlar, Güney Rusya, Batı Sibirya, Kafkasya, İran, Lübnan, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı, Tavşanbayırı, 840 m, taşlık tepe, 25.09.2014, ESSE 14950

Yöresel ismi: Kaplumbağa otu, Yabani hindiba, Karahindiba

Kullanılan kısmı: Yapraklar, çiçekler, tüm bitki, toprak üstü kısım

Yöresel kullanılışı:

1. Tüm bitki dekoksiyon şeklinde hazırlanarak kan temizleyici, göz iltihabı ve egzama tedavisinde, idrar söktürücü olarak çay olarak gerekli durumlarda içilir. (İnönü Merkez)
2. Toprak üstü kısmı romatizma, göz iltihabı ve karaciğer hastalıklarında yenerek tüketilir. (İnönü Merkez)
3. Yaprakları salata olarak tüketilir. (Oklubalı, İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Karakavuk (Kargioğlu ve ark., 2008), Karahindi (Kargioğlu ve ark., 2010), Karahindiba (Özüdoğru ve ark., 2011)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yapraklar; gıda olarak (Kargioğlu ve ark., 2008), toprak üstü kısmı; gıda olarak (Kargioğlu ve ark., 2010), çiçekler; gıda olarak (Özüdoğru ve ark., 2011)

BERBERIDACEAE

Berberis vulgaris L.

2 m'ye kadar uzunlukta çalılar. Genç gövdeler sarı kabuklu ve olgunlukta kalıcılaşan siyah lentiselli, grimsi kabuklu. Yapraklar dikenlerden daha uzun, ovat-eliptik ya da obovat, kenarları az çok bütünden dikencikliye kadar değişken, genellikle aynı çalı üzerinde. Yaprakların üst yüzü stomasız. Rasemus 15-25 çiçekli. Bakka olgunlukta kırmızı kalır.

Şekil 59. *Berberis vulgaris* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kayalık yamaçlar, sel yatakları, orman, çalılık; 900-1500

Türkiye’de yayılışı: A2, A4, A5, A6, A8, B3

Genel yayılışı: Avrupa, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı: Oklubalı-kütahya yolu 5. Km, 945 m, tepelik, 26.06.2014, ESSE 14889; B3: İnönü: Esnemez, Hatıplar mandıra, eski yayla yolu üzeri, 1055 m, tepelik, 27.06.2014, ESSE 14890

Yöresel ismi: Karamuk

Kullanılan kısmı: Kök

Yöresel kullanılışı:

1. Kökü dövülür kaynatılır, pet şişelere doldurularak dolaba konulur. Diabette her gün aç karnına yarım çay bardağı içilir. (Oklubalı)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Hanım tuzluğu (Bağcı ve ark., 2006; Cansaran ve Kaya, 2010), Karamuk (Özgökçe ve Özçelik, 2004; Tetik ve ark., 2013), Kızambuk, Kızambık (Özgen ve ark., 2012)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; kalp hastalıklarında (Cansaran ve Kaya, 2010), bağırsak kurtlarında, karaciğer sağlığının korunmasında (Tetik ve ark., 2013), kök; hayvanlarda sarılıkta (Özgökçe ve Özçelik, 2004), sarılıkta (Özgen ve ark., 2012)

BORAGINACEAE

Alkanna tubulosa Boiss.

15-30 cm boyunda bitki, sıkça guddeli kısa yumuşak tüylü ve seyrekçe ya da orta yoğunlukta hispit-setalı, aşamalı olarak guddesiz, 1-2 mm boyunda setalı kıllara dönüşen kısa guddeli tüylü. Taban yapraklar oblong-kuneattan linear-lanseolata kadar değişken, 3-6 x 0,5-1 cm; gövde yaprakları genellikle daha geniş, 1,5-7 x 0,5-1,5 cm. Simoz meyvede 8-15 cm. Brakteler linear-lanseolat, 1-2,5 x 0,2-0,5 cm. Kaliks çiçekte 6-8 mm, meyvede 10-12 mm. Korolla 10-16 mm, dışı kısa yumuşak tüylü, lamina beyazımsıdan sarıya değişken, 2-5 mm, tüp kahverengimsiden menekşe rengine değişken. Küçük fındıksı meyve 3-5 mm, ağısı damarlanmalı; gaga güçlüce geriye kıvrık.

Şekil 60. *Alkanna tubulosa* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Nisan-Haziran

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: *Pinus* ormanları, kireçtaşlı yamaçlar, stepler, yaprak döken çalılar toplulukları, nadasa bırakılmış tarlalar; 400-1900 m

Türkiye’de yayılışı: B1, B2, B3, C2, C3, C4

Genel yayılışı: Ege Adaları, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı, Tavşanbayırı, 840 m, taşlık tepe, 18.04..2015, ESSE 14975

Yöresel ismi: Şıvanberberi, Ayvadana

Kullanılan kısmı: Toprak üstü kısmı

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak üstü kısmı dekoksiyon şeklinde hazırlanarak grip ve soğuk algınlığında çay olarak günde 1-2 bardak içilir. (Oklubalı)

Literatür Bilgileri

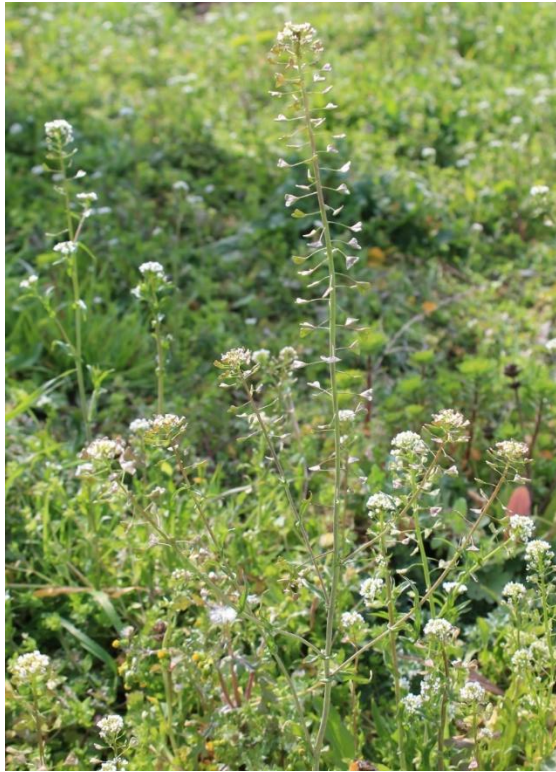
Türkiye’de kayıtlı isimleri: -

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: -

BRASSICACEAE

***Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik**

Tek ya da 2 yıllık otsu bitki, 4-50 cm, silindir biçiminde kazık köklü. Taban yaprakları rozet şeklinde, lirat, pinnatisekt. Gövde yaprakları akut, kulakçıklı ve gövdeyi sarı. Petaller beyaz, 2-2,5 x 0,5-1 mm, hafifçe tırnakçıklı. Meyveli sapları 5-12 mm. Meyve 3-9 x 2,5-6 mm, septum 5-7 x 1-1,5 mm, kanatsız. Tohum çok sayıda, 30 adete kadar, genellikle musilajlı.

Şekil 61. *Capsella bursa-pastoris* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Şubat- Ocak

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Ekili alanlar, boş alanlar; 1-2000 m

Türkiye’de yayılışı: A2, A4, A5, A6, A8, A9, B3, B5, B7, B9, C2, C3, C4, C5, C6

Genel yayılışı: Avrupa, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Bozaniç, 230 m, yol kenarı, 28.02.2015, ESSE 14815; A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 210 m, tarla kenarları, 28.02.2015, ESSE 14816; B3: İnönü: Oklubalı, 850 m, tepe etekleri, 18.04.2015, ESSE 14817

Yöresel ismi: Çoban çantası, Kuşpidesi, Kuşpide, Kuşbide, Cacık, Ebemekmeği, Gelin tırnağı

Kullanılan kısmı: Toprak üstü kısmı, yaprak

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak üstü kısmı dekoksasyon şeklinde hazırlanarak menopoz şikayetlerinin azaltılması amacıyla ve aşırı adet kanamalarında günde 1 bardak içilir. (İnönü Merkez)
2. Toprak üstü kısmı dekoksasyon şeklinde hazırlanarak kadınlarda kısırlık tedavisinde içilmesi tavsiye edilir. (Oklubalı)
3. Yaprakları gıda olarak salata ve yemeklerde kullanılır, yufka ekmeğe sarılarak yenilir. (Alpagut, Bozaniç, Sakarılıca, Oklubalı)
4. Tüm bitki hayvan yemi olarak kullanılır, fakat hayvan fazla yerse bitki zehirleyicidir. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Çobançantası (Genç ve Özhatay, 2003; Öztürk ve Dinç, 2005; Bağcı ve ark., 2006; Özbucak ve ark., 2006; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Uğulu ve ark., 2009; Sarı ve ark., 2010; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Kızıllar ve Özhatay, 2012; Akaydın ve ark., 2013; Sargın ve ark., 2013; Tetik ve ark., 2013; Hayta ve ark., 2014), Kuş ekmeği (Şimşek ve ark., 2004; Cansaran ve Kaya, 2010; Yücel ve ark., 2010), Çırnak, Çıynak (Şimşek ve ark., 2002), Kurt çırnağı, Kuşdili (Şimşek ve ark., 2004), Dağ marulu, Kaya marulu (Ertuğ, 2002), Kedi tırnağı, Çoban çadırı (Genç ve Özhatay, 2003), Bici bici (Akaydın ve ark., 2013), Kedi çırnağı (Sarper ve ark., 2009), Derelahanası, Kazayağı, Kazbağı, Kuşayağı (Kızıllar ve Özhatay, 2012), Ayşecik (Keskin ve Alpınar, 2002), Horozgübüvi (Akyol ve Altan, 2013), Isbatan (Kargıoğlu ve ark., 2010), Kuşkuş (Özüdoğru ve ark., 2011), Puronek, Pıronek (Polat ve ark., 2013), Ebemekmeği (Yücel ve ark., 2010), Deli tere, Çıldırak (Bulut ve Tuzlacı, 2013), Tavuktırnağı (Koçyiğit ve Özhatay, 2006)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Toprak üstü kısmı; yanık yaralarının tedavisinde, karın spazmlarında, romatizmada (Sargın ve ark., 2013), böbrek taşlarında (Genç ve Özhatay, 2003; Bağcı ve ark., 2006), emanogog, astranjen (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), iktidarsızlıkta (Hayta ve ark., 2014), gıda olarak (Doğan ve ark., 2004; Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Özbucak ve ark., 2006; Kargıoğlu ve ark., 2010), menstrual hastalıklarda (Tetik ve ark., 2013), diabette

(Bağcı ve ark., 2006; Tuzlacı ve Doğan, 2010), iç kanamalarda (Bulut ve Tuzlacı, 2013), yaprak ve sürgünler; gıda olarak (Cansaran ve Kaya, 2010), adet düzenleyici, adet azaltıcı (Ertuğ, 2002; Çakılcıoğlu ve ark., 2007), kanama dindirici (Ertuğ, 2002; Bağcı ve ark., 2006; Çakılcıoğlu ve ark., 2007), yaprak; gıda olarak (Şimşek ve ark., 2002; Yücel ve ark., 2010; Kızıllar ve Özhatay, 2012; Akaydın ve ark., 2013), hipertansiyonda, adet düzenleyici, hemoroidde, yara iyileştirici, kan dolaşımı bozukluklarında (Uğulu ve ark., 2009), baş ağrısında (Polat ve ark., 2013), meyve; bronşitte (Genç ve Özhatay, 2003), romatoid artrit (Akyol ve Altan, 2013), çiçekli dallar; damar sertliğinde, konstipasyon tedavisinde, diüretik olarak (Öztürk ve Dinç, 2005), taban yapraklar ve kök; gıda olarak (Keskin ve Alpınar, 2002), tüm bitki; gıda olarak (Şimşek ve ark., 2004, Özüdoğru ve ark., 2011), süt arttırıcı (Sarper ve ark., 2009)

****Eruca sativa* Miller**

Tek yıllık, fena kokulu otsu bitki. Gövde dik, basit ya da dallanmış, 10-50 cm. taban yaprakları rozet şeklinde, lirat-pinnatifit, yapraklar saplı. Gövde yaprakları hemen hemen sapsız. Petaller 15-21 x 5-6 mm, obovat. Meyveli saplar kalın, 3-6 mm. Meyve 17-38 x 3-5 mm, 5-9 mm boyunda gaga içerir, çenetler tüysüz ya da dağınık beyaz tüylü.

Şekil 62. *Eruca sativa* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mart-Mayıs

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Tarlalar, boş alanlar; 1-200 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A6, A7, A9, B3, B4, B5, B9, B10, C2, C3, C4, C6

Genel yayılışı: Batı, Orta ve Güney Avrupa, Kuzey Afrika, Güneybatı Asya, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 210 m, tarlalar, 18.05.2014, ESSE 14887

Yöresel ismi: Roka

Kullanılan kısmı: Yapraklar

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları diabette yenerek tüketilir. (Bozaniç)
2. Yaprakları salata yapılarak sindirim düzenleyici ve bağırsaklara faydalı olarak haftada 1-2 kez tüketilir. (İnönü Merkez)
3. Yaprakları kolesterol düşürücü olarak salata yapılarak tüketilir. (Alpagut)
4. Yaprakları ülser ve diğer mide rahatsızlıklarında gıda olarak tüketilir. (Mihalgazi Merkez)
5. Yaprakları böbrek hastalıkları ve astıma iyi geldiği için salata olarak tüketilir. (Sakarılıca)
6. Yaprakları, kanı temizlediği için gıda olarak tüketilir. (İnönü Merkez)
7. Yaprakları salatalarda gıda olarak tüketilir. (Mihalgazi Merkez, Demirciler, Karaoğlan, Sakarılıca, Bozaniç, İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Roka (Şimşek ve ark., 2002; Öztürk ve Dinç, 2005; Cansaran ve Kaya, 2010; Polat ve Satıl, 2011), Eşek turpu (Akaydın ve ark., 2013), Yabani roka (Kargioğlu ve ark., 2010)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak ve dallar; gıda olarak (Cansaran ve Kaya, 2010; Akaydın ve ark., 2013, Kargioğlu ve ark., 2010), yaprak; gıda olarak (Şimşek ve ark., 2002), iştah açıcı (Öztürk ve Dinç, 2005; Polat ve Satıl, 2011), kuvvet verici (Öztürk ve Dinç, 2005)

***Nasturtium officinale* R. Br.**

Rizomlu, çok yıllık otsu bitki, 8-90 cm. Yapraklar pinnat, tabanda kulakçıklı, lateral yaprakçıklar 3-7 parçalı, oblong eliptik, terminal yaprak genişçe az çok dairemsi, hepsi düzensizce dişli. Petaller beyaz. Silikva 11-18 mm. Tohumlar her lokulusta iki sırada, ağsı, her yüzde hemen hemen çok köşeli 25 gözlü.

Şekil 63. *Nasturtium officinale* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mart-Temmuz

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Akarsular, havuzlar, hendekler; 1-1650 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A6, A8, B3, B4, B5, B6, B7, C2, C3, C5, C6, C7

Genel yayılışı: Avrupa, Amerika, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: İnönü Merkez, 840 m, dere kenarları ve içleri, 21.03.2015, ESSE 14976

Yöresel ismi: Su teresi, Gerdeme, Gerdime

Kullanılan kısmı: Yapraklar

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları diabette taze olarak yenerek tüketilir. (Dereyalak, İnönü Merkez)
2. Yaprakları iştah açıcı gıda olarak tüketilir. (İnönü Merkez)
3. Yaprakları midedeki acı suyun giderilmesi amacıyla yenerek tüketilir. (İnönü Merkez)
4. Yaprakları gıda olarak tüketilir. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Su gedimesi (Sargın ve ark., 2013), Gerdeme otu (Sezik ve ark., 2001), Su teresi (Tuzlacı ve Erol, 1999; Sarper ve ark., 2009, Kargioğlu ve ark., 2010; Özüdoğru ve ark., 2011; Özhatay ve Demirci, 2012), Toklubaşı (Sarper ve ark., 2009), Ispatan (Özhatay ve Demirci, 2012), Germede (Uysal ve ark., 2010), Kazıyak (Keskin ve Alpınar, 2002), Gergirme, Gerdeme (Satıl ve ark., 2008), Çay teresi (Kargioğlu ve ark., 2010), Acı tere (Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Özüdoğru ve ark., 2011), Kijı, Tujik (Polat ve ark., 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Toprak üstü kısmı; gastrointestinal hastalıklarda, diüretik, iştah açıcı, egzemada (Sargın ve ark., 2013), karın ağrısında (Sezik ve ark., 2001; Polat ve ark., 2013), kısırlıkta (Tuzlacı ve Erol, 1999), diabette (Sarper ve ark., 2009), gıda olarak (Keskin ve Alpınar, 2002; Doğan ve ark., 2004; Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Sarper ve ark., 2009; Kargioğlu ve ark., 2010), tansiyon düşürücü (Özhatay ve Demirci, 2012; Polat ve ark., 2013), böbrek taşı düşürmede (Uysal ve ark., 2010), tüm bitki; gıda olarak (Özüdoğru ve ark., 2011)

****Raphanus sativus* L. var. *niger* (Mill) J. Kern.**

Turp gibi şişkin şekilde köklü ve az çok şişkin olan meyve 5-12 adet tohum arasında sıkışmış şekilde.

Çiçeklenme zamanı: -

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kültür bitkisi, kültürden kaçma

Türkiye’de yayılışı: C5

Genel yayılışı: -

Şekil 64. *Raphanus sativus* var. *niger* doğal görünümü

Yöresel Bilgiler

Herbarium örneği: B3: İnönü: Dutluca, Ilıcak su, 890 m, bahçe, 25.09.2014, ESSE 14885

Yöresel ismi: Siyah turp

Kullanılan kısmı: Kök

Yöresel kullanılışı:

1. Kökü rendelenip suda bekletilip süzülür, suyu balla tatlandırılarak böbrek taşı dökmek amacıyla aç karnına içilir. (Alpagut)
2. Kökünün içi oyulup bal konulur altına bardak konularak beklenilir, bardağa akan sıvı soğuk algınlığı, öksürük, boğaz enfeksiyonları, astım ve bronşit hastalıklarında içilir. (Oklubalı, Sakarılıca, Alpagut, Dutluca)
3. Kökü hazmı kolaylaştırdığı için yenerek tüketilir. (Kümbet)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Kara turp (Ezer ve Avcı, 2004; Sarı ve ark., 2010; Sargın ve ark., 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yumru; öksürük kesici, balgam söktürücü (Ezer ve Avcı, 2004), yaprak ve yumru; gastrointestinal hastalıklarda, astımda, bronşitte (Sargın ve ark., 2013)

CAPPARACEAE***Capparis spinosa* L. var. *spinosa***

Yapraklar yuvarlak ya da genişçe oval, 30-40 (-45) x 20-35 (-40) mm, küçük sivri kıvrık uçlu, tepesi emerginat, tüysüz. Çiçekler az çok zigomorfik, petaller beyaz. Stipulalar kalıcı, dikensi.

Şekil 65. *Capparis spinosa* var. *spinosa* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Temmuz

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Ekili alan yakını boş araziler

Türkiye’de yayılışı: A2, B1, B3, C5

Genel yayılışı: Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Bozaniç, 225 m, yamaçlar, 29.08.2014, ESSE 14903

Yöresel ismi: Kebere

Kullanılan kısmı: Tomurcuk

Yöresel kullanılışı:

1. Tomurcuklarından turşu yapılır. (Bozaniç)
2. Tomurcukları toplanıp satılır, ekonomik değeri vardır. (Bozaniç)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Gebre, Kedi tırnağı (Sargın ve ark., 2013), Keber (Korkut ve Akan, 2006; Şığva ve Seçmen, 2009) Gebere (Şığva ve Seçmen, 2009; Sargın ve ark., 2013; Gürdal ve Kültür, 2013), Gevil (Koçak ve Özhatay, 1999; Akaydın ve ark., 2013), Kapari (Koçak ve Özhatay, 1999; Sargın ve ark., 2013), Kebere (Koçak ve Özhatay, 1999)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Kök; göğüs kanserinde (Gürdal ve Kültür, 2013), tohum; diş ağrısında (Akaydın ve ark., 2013), ağrı kesici (Gürdal ve Kültür, 2013) kök, meyve ve tohum; hemoroidde, sporcu ayağı (mantar) hastalığında (Sargın ve ark., 2013), yaprak; romatizmada (Koçak ve Özhatay, 1999; Gürdal ve Kültür, 2013), çiçek tomurcukları; cinsel güç artırıcı (Korkut ve Akan, 2006), gıda olarak (Şığva ve Seçmen, 2009; Akaydın ve ark., 2013; Gürdal ve Kültür, 2013)

CAPRIFOLIACEAE

* *Sambucus nigra* L.

4-10 metre boyunda, fena kokulu, çalı ya da ağaçcık. Yaprakçıklar ovat-lanseolat, ovat- eliptik, 2-4 parçalı, 3-12 x 3-6 cm, testere dişli, alt yüzdeki damarlar tüylü, üst yüz tüysüz; stipulalar yok ya da subulat, 4 mm. Çiçek durumu genellikle 5 primer kollu, tepesi düz, 10-20 cm. Çiçekler krem renkli, 5 mm; anterler krem renkli. Drupa küresel, 6-8 mm, siyahımsı mor.

Şekil 66. *Sambucus nigra* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Nisan-Temmuz

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Çalılık araları, orman kenarları; 1-1700 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A5, A6, A7, A8, A9, B1, B2, B3, B7, B9

Genel yayılışı: Avrupa, Batı Suriye, Kuzey Irak, Batı İran, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Mihalgazi Merkez, 200 m, bahçe, 29.06.2014, ESSE 14924

Yöresel ismi: Mürver

Kullanılan kısmı: Çiçekler

Yöresel kullanılışı:

1. Çiçeklerinden reçel yapılır. (Mihalgazi Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Köpek üzümü (Sargın ve ark., 2013), Patpatik ağacı (Şimşek ve ark., 2002), Münever (Bulut ve Tuzlacı, 2008), Mürver (Genç ve Özhatay, 2003; Tuzlacı ve Emre, 2003; Fidan ve ark., 2004; Özbucak ve ark., 2006; Uğulu ve ark., 2009; Polat ve Satıl, 2011), Patırık (Sezik ve ark., 1997), Zince (Polat ve Satıl, 2011), Kara mürver (Uğulu ve ark., 2009), Lor, Lüver, Lüvor, Melikşah, Piran, Piren, Sultan, Sultanotu, Şahmelek, Şahmelik, Yiğidinotu (Kızıllarslan ve Özhatay, 2012), Patpatik (Tuzlacı ve Doğan, 2010; Polat ve ark., 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; üriner sistem enfeksiyonlarında, prostatitte, nefraljide (Sargın ve ark., 2013), çocuk oyunlarında (Uğulu ve ark., 2009), gıda olarak (Fidan ve ark., 2004; Özbucak ve ark., 2006), gövde; çıban tedavisinde (Şimşek ve ark., 2002), çiçek; öksürük kesici olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Polat ve Satıl, 2011), prostatik hipertrofide, diüretik olarak, diabette (Genç ve Özhatay, 2003), karın ağrısında, soğuk algınlığında, grip, mide bulantısında, baş dönmesinde (Polat ve Satıl, 2011), astımda (Tuzlacı ve Doğan, 2010), yapraklar; hayvan yaralarında (Genç ve Özhatay, 2003), abse olgunlaşmasında (Sezik ve ark., 1997), nem çekici olarak (Kızıllarslan ve Özhatay, 2012), romatizmada (Polat ve ark., 2013), kök; romatizmada (Genç ve Özhatay, 2003), toprak üstü kısım; şişkinlikte (Genç ve Özhatay, 2003), çiçekli dallar; bronşitte (Tuzlacı ve Emre, 2003), yaprak ve çiçekler; diüretik olarak, ekspektoran, sedatif, laksatif olarak, terletici, soğuk algınlığında, grip (Uğulu ve ark., 2009), gövde kabuğu; laksatif, diüretik, antiemetik olarak (Uğulu ve ark., 2009)

CHENOPODIACEAE

Chenopodium album L. subsp. *album* var. *album*

Tek yıllık, 20-150 cm boyunda bitki. Yapraklar 2-8 x 1-5 cm, ovat-lanseolat, düzensizce dişli, en alt diş en uzun, tepeye doğru düzensizleşir. Alt yapraklar genellikle 3 loblu, alt yüzünde unlu görünümde. Çiçekler kümecik halinde terminal ya da koltuklarda çıkan spikalar şeklinde sıralanmış, rasemoz ya da simoz. Periant segmentleri arkalarında halka şeklinde karinalı (kuruyunca az çok keskin). Perikarp serbest. Tohum kenarları obtus, az derin ışınsal oluklu, hemen hemen pürüzsüz.

Şekil 67. *Chenopodium album* subsp. *album* var. *album* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Ağustos

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Boş alanlar, ekili alanlar; 1-2000 m

Türkiye’de yayılışı: A2, A3, B3, B5, B7, B9, C3, C4, C9

Genel yayılışı: Avrasya, Kuzey Afrika

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Bozaniç, 210 m, tarla kenarı, 29.08.2014, ESSE 14831; B3: İnönü: İnönü Merkez, 850 m, boş alanlar, 28.08.2014, ESSE 14832

Yöresel ismi: Sirken

Kullanılan kısmı: Yapraklar

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları tazeyken soğanla kavrulup bulgur ya da pirinçle yemek olarak pişirilir. (Kümbetyeniköy, Oklubalı, İnönü Merkez, Bozaniç)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Sirken (Öztürk ve Dinç, 2005; Sarper ve ark., 2009; Yücel ve ark., 2010; Deniz ve ark., 2010; Yücel ve ark., 2011), Sirkem, Tatlı sirkem, Ak sirkem (Cansaran ve Kaya, 2010), Süpürge otu (Korkut ve Akan, 2006), Cimen, Evlidaotu, Güllüotu, Küllümancarı, Tavukotu (Kızıllarslan ve Özhatay, 2012), Sılmık (Yeşil ve Akalın, 2007), Kızıl Sirken (Kargioğlu ve ark., 2010), Kürdüm otu (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), Bostan güzeli (Özüdoğru ve ark., 2011), Selmı, Sılmastık (Polat ve ark., 2013), Sirgen (Deniz ve ark., 2010)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; analjezik olarak (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), böbrek taşlarında (Öztürk ve Dinç, 2005), gıda olarak (Yücel ve ark., 2010; Deniz ve ark., 2010; Özüdoğru ve ark., 2011), toprak üstü kısmı; sindirim kolaylaştırıcı (Polat ve ark., 2013), el işleri yapımında (Korkut ve Akan, 2006, Kargioğlu ve ark., 2010), gıda olarak (Sarper ve ark., 2009, Kızıllarslan ve Özhatay, 2012, Yücel ve ark., 2011, Yeşil ve Akalın, 2007, Kargioğlu ve ark., 2010), çiçekli dallar; diüretik ve müshil olarak (Deniz ve ark., 2010), yaprak ve sürgünler; gıda olarak (Cansaran ve Kaya, 2010)

***Chenopodium botrys* L.**

Tek yıllık, 10-50 cm, bütün kısımlar kısa guddeli tüylü, aromatik. Yapraklar 2-5 x 1-3 cm, ovat ya da oblong, her tarafta 4-6 loblu pinnatifit. Çiçek durumu uzun, terminal, neredeyse yapraksız dikasyum ya da birkaç çiçekli ve yaprak koltuklarında. Periant segmentleri akuminat, kenarları geniş membransı, arkada yuvarlak, neredeyse karinasız. Tohumlar horizontal ya da vertikal, pürüzsüz ya da belirsiz çukurcuklu ya da helisel kıvrımlı.

Şekil 68. *Chenopodium botrys* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Temmuz

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Boş kumlu ve taşlı yerler, yol kenarları, nehir yatakları, kültür arazileri; 1-1900 m

Türkiye’de yayılışı: A3, A4, A6, B2, B3, B5, C5

Genel yayılışı: Akdeniz, Orta Avrupa, Doğu Avrupa, Asya

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Dutluca, köy girişi, 900 m, taşlık yamaç, 25.09.2014, ESSE 14829

Yöresel ismi: Kokar ot

Kullanılan kısmı: Toprak üstü kısmı

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak üstü kısmı dekoksiyon şeklinde hazırlanarak şifa verici çay olarak içilir. (Okclubalı)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Sirken (Kargıoğlu ve ark., 2010)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Toprak üstü kısmı; hayvan yemi olarak (Kargıoğlu ve ark., 2010)

***Kochia scoparia* (L.) Schrad.**

Dallanmış, tek yıllık, 20-150 cm boyunda bitki. Genç sürgünler az çok odunsu. Yapraklar linear-lanseolat, düz, tüysüz ya da seyrek tüyler üst yüzde, alt yüzde daha sık tüylü, kirpiksi. Yalancı spika uzamış; çiçekler tek ya da çiftler halinde, sık ya da seyrek uzun tüyler kenarlarında bulunur. Periant ek yapıları üçgensel, kubbe şeklinde ya da baklavamsı ovat, genellikle erkek çiçeklerde bulunmaz. Stilus kısa, stigma ipliksi, uzun.

Şekil 69. *Kochia scoparia* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Haziran-Ağustos

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kültür arazilerinde arsız ot olarak, boş alanlar; 1-1200 m

Türkiye’de yayılışı: A3, A5, B3, B4, B5, B7, C4

Genel yayılışı: Avrasya

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı, 820 m, bahçe, 17.07.2014, ESSE 14834; A3/B3: Mihalgazi: Bozaniç, 210 m, tarla kenarı, 29.08.2014, ESSE 14833

Yöresel ismi: Süpürge otu

Kullanılan kısmı: Tüm bitki

Yöresel kullanılışı:

1. Bitki kuruduktan sonra süpürge yapılarak kullanılır. (Oklubalı, Bozaniç, Sakarılıca, Karaoğlan)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: -

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: -

CISTACEAE

***Cistus laurifolius* L.**

1-3 metre uzunluğunda çalı. Yapraklar lanseolat, akut, yaprak sapları uzun ve tabanda birleşik; üst yüz hemen hemen tüysüz, yapışkan, alt yüz gri, az çok karışık sık yumuşak tüylü. Simoz çiçek durumlarındaki çiçekleri yanlarda, 3-5 çiçekli, uzun saplı. Çiçekler 3-5 cm çapta, beyaz. Sepaller 3(-4) adet. Stilus kısa ya da yok.

Şekil 70. *Cistus laurifolius* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Haziran

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Akdeniz makileri, *P. nigra* ormanları; 50-1200 m

Türkiye’de yayılışı: A2, A3, A4, A5, B1, B2, B3, B5, B6, C2, C5

Genel yayılışı: İspanya, Akdeniz, Kuzey Yunanistan, Batı ve Orta Avrupa, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Esnemez, Göktepe, 1080 m, tepelik, ormanlık, 24.05.2014, ESSE 14904

Yöresel ismi: Tavşancık, Tavşancılık

Kullanılan kısmı: Dalları

Yöresel kullanılışı:

1. Dalları hayvanlara yedirilir. (Esnemez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Karahan, Garahan, Garahan otu, Karahan otu, Tavşancıl (Sargın ve ark., 2013), Tavşanak (Honda ve ark., 1996; Kargioğlu ve ark., 2010; Deniz ve ark., 2010; Sargın ve ark., 2013), Murt (Şimşek ve ark., 2002), Yetgüm (Ertuğ, 2002), Pamukla (Polat ve Satıl, 2011), Pamukluk (Sarı ve ark., 2010), Kalağan, Karağan, Domuz Karağanı (Tuzlacı ve Erol, 1999), Pinar (Honda ve ark., 1996; Kargioğlu ve ark., 2008; Deniz ve ark., 2010), Davşanak (Kargioğlu ve ark., 2008), Yavşancıl, Tistül, Karakan yaprağı, Karakan otu (Oral ve Aslan, 2007), Tavşancık (Kargioğlu ve ark., 2010), Domuzpamukluğu, Domuzpamuklusu (Bulut ve Tuzlacı, 2013), Domuzpamığı, Tavşanakçalısı (Honda ve ark., 1996)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; bel ağrısında (Şimşek ve ark., 2002), romatizmada (Honda ve ark., 1996; Tuzlacı ve Erol, 1999; Şimşek ve ark., 2002; Oral ve Aslan, 2007; Kargioğlu ve ark., 2008; Kargioğlu ve ark., 2010), tansiyon düzenleyici olarak (Oral ve Aslan, 2007), diabette (Kargioğlu ve ark., 2010), hemostatik olarak, antipiretik, dal uçları; diabette (Ertuğ, 2002, Polat ve Satıl, 2011), tohum; nefes darlığında, astımda (Kargioğlu ve ark., 2008), yaprak ve filizler; antidiyare olarak (Sarı ve ark., 2010), çiçekli dallar; diyarede (Bulut ve Tuzlacı, 2013), çiçek ve tomurcuklar; peptik ülserde (Honda ve ark., 1996), kök, tomurcuk ve yaprak; konstipasyonda, intestinal spazmlarda, diabette, hiperkolesterolemide, antipiretik ve terletici olarak (Sargın ve ark., 2013), kök, çiçek ve yaprak; karın ağrısında, dizanteride, öksürük kesici ve balgam söktürücü olarak (Deniz ve ark., 2010), tüm bitki; yakacak olarak (Kargioğlu ve ark., 2008)

COLCHICACEAE

***Colchicum triphyllum* G. Kunze**

Kormus 1,5-2(-2,5) x 1-1,5 cm, oblong-ovoid, dış tunik kestane-kahverengi, iç tunik soluk kestane-kahverengi, membransı, kalıcı değil, genişlemiş boyun bulunmaz. Yapraklar 3(-4), çiçeklerle aynı zamanda gelişir, linear-lanseolat, dik gelişen, çiçeklenme döneminde 2-4(-9) cm, olgunlukta 11-15 cm x 5-8(-11) mm, akut ya da hemen hemen akut, kenarlar skabrit ya da tüysüz. Çiçekler 1-4(-6), şekli çandan huniye kadar değişken. Periant segmentleri morumsu pembe ya da

beyazlaşmış morumsu pembe, darca eliptik ya da oblanseolat, 1,5-2,5(-3) cm x 5-8(-12) mm, obtus ya da akut, sıklıkla tabanda ipliksi lamelli ya da kulakçıklı, tüysüz. Filamentler 7-9 mm, tüysüz; anterler 2,5-3,5 x 1-1,5 mm, morumsu siyah ya da morumsu yeşil; polen sarı. Stilus düz, stigmalar nokta şeklinde. Kapsül ovoidden oblong ovoide kadar değişken, 2-3 x 1-1,5 cm, koyu kahverengi, tüysüz, tepecikli.

Şekil 71. *Colchicum triphyllum* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Şubat-Nisan(-Haziran)

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kayalık stepler, yol kenarları, eriyen karların yakınında kumlu açık yamaçlar; 700-2100 m

Türkiye’de yayılışı: A4, A5, A6, B1, B3, B4, B6, B7, C2, C5

Genel yayılışı: Kuzeybatı Afrika, Orta ve Güney İspanya, Yunanistan, Güney Rusya

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Esnemez, 995 m, boş alan, *Juniperus excelsa* altları, 15.02.2014, ESSE 14942

Yöresel ismi: Koyungözü, Gökdemir

Kullanılan kısmı: Kormus, toprak üstü kısım

Yöresel kullanılışı:

1. Kormusu yenilir. (Erenköy, Dereyalak)
2. Tüm bitki küçükbaş hayvanlara yedirilir. (Esnemez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: -

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: : -

CORNACEAE

****Cornus mas* L.**

3-5 metre boyunda çalı ya da ağaçcık. Yapraklar lanseolat, 2,5-8,5 cm, damarlar 3-5 çift. Çiçek durumu 1,5-2,5 cm, 15-20 çiçekli, hemen hemen sapsız; brakteler 6-10 mm, ovat-lanseolat. Çiçekler yeşilimsi, sarımsı; petaller 2-3 mm; sepaller 0,5 mm. Drupa 12-15x7 mm, elipsoid silindirik, önce sarı sonra kırmızılaşır.

Şekil 72. *Cornus mas* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mart-Mayıs

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Geniş yapraklı ağaç ormanları, çalılıklar; 20-1500 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A7, A8, A9, B2, B3, C3, C4, C5, C6

Genel yayılışı: Orta ve Güneydoğu Avrupa, Kırım, Güney Rusya, Kafkasya, Kuzey ve Kuzeybatı İran, Lübnan-Suriye sınırında dağlarda, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı, 820 m, bahçe, 16.07.2014, ESSE 14864

Yöresel ismi: Kızılcık

Kullanılan kısmı: Meyve, gövde, dallar

Yöresel kullanılışı:

1. Meyveleri dekoksion şeklinde hazırlanıp süzülür, diyarede bir bardak içilir. Aynı amaçla hoşaf ya da reçeli yapılarak da kullanılabilir. (İnönü Merkez, Yürükyayla, Alpagut)
2. Meyvelerinin soğuk algınlığı ve diabette tarhanası yapıp yenerek uygulanır. (Kümbetapkınar)
3. Meyveleri taze ya da kompostosu yapılarak ağızdaki yaraları iyileştirmek amacıyla tüketilir. (Alpagut)
4. Meyveleri dekoksion şeklinde hazırlanarak süzülmeden karın ağrısını geçirmek amacıyla tüketilir. (İnönü Merkez, Sakarılıca)
5. Meyveleri dekoksion şeklinde hazırlanarak süzülmeden ateş düşürücü olarak tüketilir. (Alpagut)
6. Meyvelerinden şurup yapılarak vücuda kuvvet verici olarak tüketilir. (İnönü Merkez)
7. Meyveleri reçel, komposto ya da şerbet olarak hazırlanarak kansızlıkta kan yapıcı olarak tüketilir. (Oklubalı)
8. Meyvelerinden marmelat, reçel, komposto ve şerbet yapılır. (İnönü Merkez, Oklubalı, Yürükyayla, Esnemez, Sakarılıca, Bozaniç, Alpagut)
9. Meyvelerinden pekmez yapılır. (Alpagut)
10. Gövde ve dallarından baston yapılır. (Esnemez, İnönü Merkez, Oklubalı, Yürükyayla, Alpagut)
11. Gövde ve dallarından sapan, balta sapı, diren ve keser sapı yapılır. (Alpagut)

Uyarı: Hipertansiyon hastası olanlar tansiyon yükselttiği için dikkatli tüketmelidir.

Şekil 73. Sakarnılıca köyü'nde *Cornus mas* meyvelerinden yapılmış şerbet ikramı

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Kızılcık (Fujita ve ark., 1995; Sezik ve ark., 1997; Genç ve Özhatay, 2003; Fidan ve ark., 2004; Ezer ve Arısan, 2006; Kültür, 2008; Sarı ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Akaydın ve ark., 2013; Polat ve ark., 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Hayta ve ark., 2014), Kirencik, Zoğal (Fujita ve ark., 1995), Kiren (Fujita ve ark., 1995; Yeşilada ve ark., 1999), Kızılcık kirazı (Özhatay ve Demirci, 2012), Güren (Bulut ve Tuzlacı, 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; diyarede (Fujita ve ark., 1995; Sezik ve ark., 1997; Yeşilada ve ark., 1999; Genç ve Özhatay, 2003; Kültür, 2008; Polat ve Satıl, 2011; Bulut ve Tuzlacı, 2013), güneş çarpmasında (Fujita ve ark., 1995; Yeşilada ve ark., 1999; Ezer ve Arısan, 2006), öksürük kesici (Genç ve Özhatay, 2003; Kültür, 2008), hipertansiyonda (Polat ve Satıl, 2011), diabette (Yeşilada ve ark., 1999; Özhatay ve Demirci, 2012; Hayta ve ark., 2014), nefritte, kalp hastalıklarında, gripte (Kültür, 2008), bronşitte (Yeşilada ve ark., 1999), soğuk algınlığında (Yeşilada ve ark., 1999; Kültür, 2008), gıda olarak (Doğan ve ark., 2004; Kızılarıslan ve Özhatay, 2012; Akaydın ve ark., 2013), çiçek; gastrit tedavisinde, mide ülserinde (Sarı ve ark., 2010), tohum; intestinal ağrılarda (Fujita ve ark., 1995), diabette (Genç ve Özhatay, 2003), kabuk; antifungal olarak (Kültür, 2008), yaprak; hipoglisemik olarak (Yeşilada ve ark., 1999), kınaya renk verici (Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), yaprak ve meyve; karın ağrısında (Akaydın

ve ark., 2013), soğuk algınlığı ve grip, üriner enflamasyonlarda (Polat ve ark., 2013)

CORYLACEAE

**Corylus maxima* Miller

10 m'ye kadar boylanabilen pürüzsüz, koyu gri-kahverengi gövdeli uzun çalılar. Yapraklar dairemsiden genişçe ovata kadar değişken, 7-12 x 6-10 cm, 7-10 çift damarlı, iki kez testere dişli ve hafifçe loblu, kısaca akuminat, alt yüzde sıkça kısa yumuşak tüylü. Yaprak sapları 0,5-1,5(-2) cm, sıkça guddeli sert tüylü. Stamenli amentum 10 cm'ye kadar. İnvolukrum tubular, üstte daralmış, fındıksı meyveden daha uzun, bazen alt kısımlar etli, kadifemsi ve saplı-guddeli, genişçe dişli loblu. Fındıksı meyveler ovoidden hemen hemen silindirike kadar değişik şekillerde, 15-25(-30) x 12-16(-20) mm, 3-6'lı kümeler halinde ya da bazen tek.

Şekil 74. *Corylus maxima* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mart

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kuzeybatı ve Kuzeydoğu anadolu'nun Karadeniz kıyılarında kültür bitkisi, kuzey yamaçlar, meyve bahçeleri; 100-800(-1000) m

Türkiye'de yayılışı: A2, A3, A7, A8, B3

Genel yayılışı: Güneydoğu Avrupa (Balkanlar), Kafkasya, Kıbrıs, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği:

Yöresel ismi: Fındık ağacı

Kullanılan kısmı: Tohum, dallar, sürgünler

Yöresel kullanılışı:

1. Tohumları kış aylarında vücut direncini artırıcı olarak tüketilir. (Dereyalak)
2. Tohumları zihin güçlendirici olarak tüketilir. (İnönü Merkez)
3. Tohumları gebelikte yararlı olduğu için tüketilir. (Kümbetyeniköy)
4. Genç dalları ve sürgünleri sepet yapımında, kuvvetli dalları baston yapımında kullanılır. (Karaoğlan, Esnemez, Bozaniç, Oklubalı, Mihalgazi Merkez, Alpagut)
5. Dallarını çocuklar tarafından ok yapılarak oynanır. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye'de kayıtlı isimleri: Fındık (Tuzlacı ve Aymaz, 2001, Yeşilada ve ark., 1999)

Türkiye'de kayıtlı kullanımları: Yaprak; yılan sokmasında, egzemada, kabartı ve kaşıntıda (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), tohum; erkeklerde afrodizyak olarak (Yeşilada ve ark., 1999), dallar; kaşıntıda (Yeşilada ve ark., 1999), yaprak ve kök; tüberküloz tedavisinde (Yeşilada ve ark., 1999)

CUCURBITACEAE

***Ecballium elaterium* (L.) A. Rich**

Çok yıllık otsu bitki. Gövdeler toprak üzerinde yatık, sağlam yapılı, sert tüylü, soluk yeşil, 25 cm'ye kadar. Yapraklar daha kalın, sert, koyu yeşil ve üst yüzü skabrit, alt yüzü soluk yeşil ve sık hispit-tomentoz tüylü, ovat-üçgenimsi, kalpsi, kenarları körfezli ve dalgalı, altta daha konkav, kısaca 5 loblu, taban loblar az çok dik, 4-14,5 x 3,5-17 cm. Çiçek durumu sapları dik, sert tüylü, 2- 10 cm. Erkek çiçek rasemozları 3,5-37 cm; petaller 8-16x4-7 mm. Dişi çiçekler genellikle erkek çiçeklerle beraber yaprak koltuklarından çıkar, çiçek durumu sapları 1-8 cm, petaller 6-12x3-6 mm. Meyve sarkık, 3-5x1,5-2,5 cm. pulpa çok acı. Tohumlar 4 mm'ye kadar.

Şekil 75. *Ecballium elaterium* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Nisan-Ekim

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Boş alanlar, yol kenarları, akarsu kıyıları; 1-600 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A5, B1, B3, C1, C2, C4, C5, C6

Genel yayılışı: Asor Adaları, Akdeniz Bölgesi, Güney Rusya, Kırım, Kafkasya, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Demirciler köy girişi, 235 m, yol kenarı, 29.06.2014, ESSE 14956

Yöresel ismi: Eşek hıyarı, Acı kevirdek, Acı kavun, Cırtlambıç

Kullanılan kısmı: Meyve, kök

Yöresel kullanılışı:

1. Olgun meyveler zeytinyağına konulur, güneşte sıcak havada 17-20 gün boyunca 2-3 günde bir çalkalanarak bekletilir ve süzülüp posası atılır. Bu şekilde hazırlanan karışım 10-20 sene kullanılabilir. Saç dökülmesine karşı dökülen bölgeye günde bir kez sürülür, durulanmaz. (İnönü Merkez)
2. Kökü ince ince kazınıp balla karıştırılarak kanserden korunma ve kanser tedavisi amacıyla yenilir. (Mihalgazi Merkez)
3. Meyvesinin suyu suyla karıştırılarak sinüzitte buruna damlatılır. (Kümbetapkınar)
4. Olgun meyveler zeytinyağına konulur, güneşte sıcak havada 17-20 gün boyunca 2-3 günde bir çalkalanarak bekletilir ve süzülüp posası atılır. Bu karışım gözlerine duman inmiş göremeyen hayvanların gözlerine birer damla damlatılarak görmesi sağlanır. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Eşek hıyarı (Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Uğulu ve ark., 2009; Deniz ve ark., 2010; Sarı ve ark., 2010; Sargın ve ark., 2013, Akyol ve Altan, 2013), Şeytan keleş (Yücel ve Tülükoğlu, 2000; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Tuzlacı, 2002; Honda ve ark., 1996; Sarı ve ark., 2010; Uysal ve ark., 2010; Deniz ve ark., 2010), Şeytan kavunu (Genç ve Özhatay, 2003), Şeytan keli (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), Acı kavun (Koçak ve Özhatay, 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Genç ve Özhatay, 2003; Ezer ve Arısan, 2006; Kültür, 2008; Kargioğlu ve ark., 2008) Acı hıyar (Sargın ve ark., 2013), Yabani kavun (Tuzlacı ve Tolon, 2000; Kültür, 2008; Cansaran ve Kaya, 2010), Yaban kavunu (Sarı ve ark., 2010), Acı düvelek (Tuzlacı ve Erol, 1999; Polat ve Satıl, 2011; Bulut ve Tuzlacı, 2013), Cırtlak otu (Sargın ve ark., 2013), Cırtlak (Sarı ve ark., 2010; Kargioğlu ve ark., 2010; Bulut ve Tuzlacı, 2013), İt hıyarı (Cansaran ve Kaya, 2010), İt kavunu (Cansaran ve Kaya, 2010), Deli kavun (Polat ve Satıl, 2011), Deli bostan (Tuzlacı ve Emre, 2003; Bulut ve Tuzlacı, 2008), Cırtatan (Honda ve ark., 1996; Koçak ve Özhatay, 1999; Kargioğlu ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Akaydın ve ark., 2013), Acı dülek (Kültür, 2008; Deniz ve ark., 2010; Bulut ve Tuzlacı, 2013) Karga düveleş, Kırlangıç kavunu (Ertuğ, 2002), Acı kelek (Ezer ve Avcı, 2004, Tuzlacı ve Erol, 1999), Yaban keleş (Ezer ve Avcı, 2004) Acı düğerek, Cırtlavık (Sarı ve ark., 2010), Cırtlatan (Şığva ve Seçmen, 2009), Cırt bostan, Köpek bostanı, Tosbağa bostanı (Tuzlacı ve Erol, 1999), Düvelek (Uysal ve ark., 2010), Patlangaç (Koçak ve Özhatay, 1999), Yaban düleş (Kültür, 2008), İt keleş, Cırtatan keleş (Oral ve Aslan, 2007), Delidülek (Bulut ve Tuzlacı, 2013), Cırtlağı (Honda ve ark., 1996)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyvesi: sinüzitte (Honda ve ark., 1996; Koçak ve Özhatay, 1999; Tuzlacı ve Erol, 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Yücel ve Tülükoğlu, 2000; Tuzlacı, 2002; Genç ve Özhatay, 2003; Tuzlacı ve Emre, 2003; Ezer ve Avcı, 2004; Ezer ve Arısan, 2006; Kültür, 2008; Şığva ve Seçmen, 2009; Uğulu ve ark., 2009; Deniz ve ark., 2010; Kargioğlu ve ark., 2010; Sarı ve ark., 2010; Uysal ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Sargın ve ark., 2013; Akaydın ve ark., 2013; Akyol ve Altan, 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013), romatizma tedavisinde (Yücel ve Tülükoğlu, 2000; Tuzlacı ve Emre, 2003; Ezer ve Arısan, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kültür, 2008; Polat ve Satıl, 2011; Sargın ve ark., 2013), sarılık tedavisinde (Honda ve ark., 1996; Koçak ve Özhatay, 1999; Tuzlacı ve Erol, 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Ertuğ, 2002; Tuzlacı, 2002; Genç ve Özhatay, 2003; Bulut ve Tuzlacı, 2008, Kültür, 2008; Uğulu ve ark., 2009; Sarı ve ark., 2010; Bulut ve Tuzlacı, 2013), kulak ağrısında (Tuzlacı ve Tolon, 2000; Genç ve Özhatay, 2003; Kültür, 2008; Uğulu ve ark., 2009), hemoroid tedavisinde (Tuzlacı ve Tolon, 2000; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Genç ve Özhatay, 2003; Uysal ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011), sıtma tedavisinde (Oral ve Aslan, 2007; Akaydın ve ark., 2013), mayasıl (Sarı ve ark., 2010), migren tedavisinde (Akaydın ve ark., 2013), nezle, grip, iltihap tedavisinde (Oral ve Aslan, 2007), egzema tedavisinde (Polat ve Satıl, 2011), ağrı kesici (Kültür, 2008), astımda (Koçak ve Özhatay, 1999), kökü: romatizmada (Bulut ve Tuzlacı, 2008), hemoroid tedavisinde (Tuzlacı ve Emre, 2003; Kargioğlu ve ark., 2008; Kültür, 2008), karın ağrısında (Bulut ve Tuzlacı, 2013), kanserde (Akyol ve Altan,

2013), tohumları; sinüzitte (Tuzlacı ve Erol, 1999), yaprakları; çiban tedavisinde (Bulut ve Tuzlacı, 2008).

ELAEAGNACEAE

***Elaeagnus angustifolia* L.**

Çalılar veya 7 m'ye kadar boylanabilen ağaçlar, az çok dikenli, genç sürgünler ve yapraklar gümüşü pullarla kaplı. Yapraklar 2–8 x 1–3 cm boyutlarında. Çiçekler az çok yapraklarla aynı zamanda oluşur. Periant dışta gümüşü, içte sarı, 8-10 mm, hoş kokulu. Meyve eliptik-oblong, 10-20(-30) x 6-12(-20) mm boyutlarında, kızılımsı kahverengi.

Şekil 76. *Elaeagnus angustifolia* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Nisan-Haziran

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Akarsu ve nehir kıyıları, kültür bitkisi; 0-1200 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A9, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9, B10, C2, C4, C5, C6, C7, C9, C10

Genel yayılışı: Avrupa’dan Kafkasya’ya, Suriye, İran, Afganistan, Pakistan

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Kümbetapkınar, 870 m, tepelik, 17.07.2014, ESSE 14844, B3: İnönü: İnönü Merkez, mezarlık karşısı, 840 m, 27.09.2014, ESSE: 14901

Yöresel ismi: İğde

Kullanılan kısmı: Meyve

Yöresel kullanılışı:

1. Bir avuç meyve dekoksiyon şeklinde hazırlanıp süzülerek, böbrek kum ve taşlarını düşürmek için, günde 2 su bardağı içilir, taş veya kum düşene kadar tedaviye devam edilir. (İnönü Merkez, Oklubalı)

2. Meyveleri mide rahatsızlıklarını gidermek amacıyla taze olarak yenilir. (Oklubalı)
3. Meyveleri bağırsak rahatsızlıklarını gidermek amacıyla taze olarak yenilir. (Yürükyayla)
4. Meyveleri gıda olarak tüketilir. (İnönü Merkez, Yürükyayla, Oklubalı)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: İğde çalısı (Sezik ve ark., 2001), İğde (Fujita ve ark., 1995, Honda ve ark., 1996; Tuzlacı ve Erol, 1999, Sezik ve ark., 2001; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Şimşek ve ark., 2002; Tuzlacı ve Emre, 2003; Bağcı ve ark., 2006; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kültür, 2008; Uğulu ve ark., 2009; Cansaran ve Kaya, 2010; Kargıoğlu ve ark., 2010; Sarı ve ark., 2010; Uysal ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Sargın ve ark., 2013; Tetik ve ark., 2013; Hayta ve ark., 2014)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; genital ve üriner sistem enfeksiyonları, diabetes, hiperkolesterolemi tedavisinde (Sargın ve ark., 2013) mide üşütmesinde (Şimşek ve ark., 2002), böbrek kumunu ve taşı düşürücü (Honda ve ark., 1996; Tuzlacı ve Erol, 1999; Sezik ve ark., 2001; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Tuzlacı ve Emre, 2003; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Uğulu ve ark., 2009), göz sulanmalarında (Bulut ve Tuzlacı, 2008), ülserde (Tuzlacı ve Erol, 1999), soğuk algınlığında, yüksek kolesterolde (Hayta ve ark., 2014), kusma önleyici, öksürük kesici (Bağcı ve ark., 2006), gıda olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kargıoğlu ve ark., 2010), çiçekleri; böbrek ağrısında (Uysal ve ark., 2010), ateş düşürücü (Bağcı ve ark., 2006), bilinç açıcı (Tetik ve ark., 2013), kök kabuğu; disüride (Fujita ve ark., 1995), dalları; siğil tedavisinde (Sezik ve ark., 2001), kabuğu; safra kesesi hastalıkları, böbrek taşlarında (Kültür, 2008), yapraklar; diyare tedavisinde (Polat ve Satıl, 2011), çiçek ve yapraklar; diüretik, ateş düşürücü, kabızlıkta, kuvvet verici, antiseptik (Çakılcıoğlu ve ark., 2007)

FABACEAE

****Medicago sativa* L. subsp. *sativa***

Çok yıllık otsu, gövdeler dik, 15-70 cm, yatık yumuşak tüylü. Stipulalar bütün. Yaprakçıklar 4-18 x 2-10 mm, yatık kısa yumuşak tüylü, alttaki yaprakları obovat, üsttekiler daha uzun, linear-oblanseolat, üstte serrat dişli, terminal diş yandakilerden uzun. Çiçek durumu sapı yaprak saplarından uzun, salkım 8-30 çiçekli, boyu eninin 1-3 (-4) kat boyunda. Çiçekler 6-12 mm, koyu menekşe renkli. Kaliks dişleri subulat, konikal yeşil tüpün 1-2 kat uzunluğunda. Meyve 2-4 adet gevşek heliselden oluşan açık spiral şeklinde, 5-9 mm, ağsı damarlanmalı, yatık yumuşak tüylü. Tohumlar 10-20 adet, 2-2,5 mm, sarı ya da kahverengi.

Şekil 77. *Medicago sativa* subsp. *sativa* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Nisan-Eylül

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kayalık yamaçlar, sık ağaçlıklar, çayırliklar, kumullar, yol kenarları, kültür arazileri; 1-2500 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A3, A5, A6, A7, A8, A9, B1, B2, B3, B4, B7, B8, B9, C3, C4, C5, C6, C10

Genel yayılışı: Avrupa’dan Orta Asya’ya, Kuzey Afrika; Türkiye ve Kafkasya’da kültür bitkisi.

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Bozaniç, 210 m, ekili arazi, 30.08.2014, ESSE 14835

Yöresel ismi: Yonca

Kullanılan kısmı: Tüm bitki, çiçek

Yöresel kullanılışı:

1. Bitki, hayvan yemi olarak kullanılır. (Dutluca, Bozaniç, Oklubalı, Aşağıkuzfındık, Esnemez, Karaoğlan, İnönü Merkez, Kümbetyeniköy, Kümbetakpınar, Dereyalak, Kümbet, Dutluca, Mihalgazi Merkez, Sakarılıca, Karaoğlan, Alpagut)
2. Bitki, hayvanlara süt arttırıcı olarak yedirilir. (Oklubalı, Esnemez, Kümbetyeniköy, İnönü Merkez, Yürükyayla, Aşağıkuzfındık, Kümbet, Dutluca, Mihalgazi Merkez, Sakarılıca)
3. Bitki, hayvanlara şifa verici olarak yedirilir. (Aşağıkuzfındık, İnönü Merkez, Kümbetakpınar, Dereyalak, Kümbetyeniköy)
4. Bitki, hayvanlarda hazmı kolaylaştırıcı olarak, kabızlıkta ve şişkinlikte yedirilir. (Oklubalı, İnönü Merkez)

5. Hayvanlara iştah arttırıcı olarak yedirilir. (Alpagut)
6. Çiçekleri, arıların bal yapması için kullanılır. (Dutluca)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Efek, Kara yonca (Cansaran ve Kaya, 2010), Hespist (Kaval ve ark., 2014), Yonca (Kargioğlu ve ark., 2010; Deniz ve ark., 2010)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Tüm bitki; yem olarak (Cansaran ve Kaya, 2010; Deniz ve ark., 2010), yapıştırıcı amaçla (Cansaran ve Kaya, 2010), deri kanamalarında (Kaval ve ark., 2014), Toprak üstü kısmı; yem olarak (Kargioğlu ve ark., 2010)

FAGACEAE

Quercus cerris* L. var. *cerris

Çoğunlukla yuvarlak tepeli, 25 m’ye kadar boylanabilen, yaprak döken ağaçlar. Yaşlı ağaçların kabukları derince yarıklı, yeşilimsi beyaz; genç sürgünler az çok karışık sık yumuşak tüylü veya az çok çıplak, soluk kahverengimsiden kırmızımsı kahverengiye kadar değişen renklerde. Tomurcuklar yaklaşık 4 mm, az çok karışık sık yumuşak tüylü veya az çok çıplak, kalıcı veya nadiren düşücü, yaklaşık 1 cm uzunluğundaki stipulalarla kuşatılmış durumda. Yapraklar sürgünler üzerinde dağılmış halde, dışta az çok oblong-eliptik, çok değişken, 5.5-14(-20) x 2.5-9 cm, basit veya derince pennat loblu; loblar basit veya sekonder loblu, 4-9 adet, mukronat; damarlar belirgin, ara damarlar çoğunlukla mevcut; tüy örtüsü altta yıldızsı-kısa havlı, soluk yeşilden yeşilimsi beyaza kadar değişen renklerde, üstte düzenli dağılımlı, çok sayıda yıldız tüylü, nadiren az çok çıplak, koyu yeşil. Yaprak sapı 3-20 mm. Çiçek durumu sapı güçlü ve 8 mm’ye kadar uzunlukta. Meyve ikinci yıl olgunlaşır; kupula yarı küresel veya kadeh şeklinde, iç çapı yaklaşık 20 mm, sarımsı kahverengi. Pullar linear-subulat, düzensiz yayık veya geriye kıvrık, 12 mm’ye kadar uzunlukta, kısa havlı. Meyve yarısına kadar kupula ile kuşatılmış, az çok düz tepeli, tepede kısa havlı.

Şekil 78. *Quercus cerris* L. var. *cerris* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Ağustos-Eylül

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Karışık ve yaprak döken ormanlar; 0-1900 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, B1, B2, B3, B5, B6, B7, C1, C2, C3, C4, C5, C6

Genel yayılışı: Avrupa, Suriye, Lübnan, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: İnönü Merkez-Esnemez yolu 5.km, 1060 m, yamaçlar, 15.02.2014, ESSE 14868

Yöresel ismi: Meşe

Kullanılan kısmı: Meyve, gövde, dallar

Yöresel kullanılışı:

1. Meyveleri (meşe palamutları) ezilerek robotta çekilir, kuru üzümle dövülür. İdrar tutamama rahatsızlığında ve fitik önleyici olarak isteğe göre yoğurt ile karıştırılarak günde 1 kaşık yenilir. (İnönü Merkez)
2. Gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır. (Esnemez, Seyitaliköy, Bozaniç, Oklubalı, Karaoğlu, İnönü Merkez, Kümbetyeniköy, Dutluca, Dereyalak, Yürükyayla, Esnemez, Aşağıkuzfındık, Mihalgazi Merkez, Alpagut, Demirciler)
3. Meyveleri (meşe palamutları, pelit) yakacak olarak kullanılır. (İnönü Merkez, Alpagut)
4. Gövde ve dallarından merdiven, sandalye ve baston yapılır. (Oklubalı, İnönü Merkez, Kümbetyeniköy, Mihalgazi Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Çalı meşesi, Uzgurt, Saçlı meşe (Sargın ve ark., 2013), Pelit (Cansaran ve Kaya, 2010), Çalı, Kızıl meşe, Sarı çalı (Bulut ve Tuzlacı, 2008), Kara meşe (Tuzlacı ve Erol, 1999), Meşe (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kargioğlu ve ark., 2008), Çorık (Yeşil ve Akalın, 2007), Uzgurt çalısı (Kargioğlu ve ark., 2010)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Kök; yanık yaralarında (Sargın ve ark., 2013), meyve; gıda olarak (Cansaran ve Kaya, 2010), yem olarak (Kargioğlu ve ark., 2008), gövde ve dallar; yakacak olarak (Cansaran ve Kaya, 2010, Bulut ve Tuzlacı, 2008, Kargioğlu ve ark., 2010), el sanatlarında (Yeşil ve Akalın, 2007; Bulut ve Tuzlacı, 2008), yaprak ve sürgünler; boyama amaçlı (Cansaran ve Kaya, 2010), yaprak; yem olarak (Yeşil ve Akalın, 2007; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kargioğlu ve ark., 2008), boyama amaçlı (Yeşil ve Akalın, 2007), kupula; boyama amaçlı (Yeşil ve Akalın, 2007; Bulut ve Tuzlacı, 2008), kök kabuğu; hemoroidde (Tuzlacı ve Erol, 1999)

GERANIACEAE

Erodium cicutarium (L.) Lâ'herit. subsp. *cicutarium*

Gövdeli, 40 cm'ye kadar uzunlukta tek yıllık bitki. Taban yaprakları pinnat, yaprakçıklar ovat-oblong, 4-10 mm, derince bütün ya da birkaç dişli segmentlere ayrılmış pinnatifit. Gövde yaprakları 1-2 pinnatifit, taban ve gövde yaprakları genellikle benzer değil. Stipula genellikle ovat. Sepaller 4-5 mm, meyvede 7 mm'ye kadar; kılçık 0,2-0,5 mm, genellikle 1 ya da daha fazla sayıda, uzun terminal kılçıklı. Petaller ovat, birbirini örtmez, mavi ya da pembe, sepallerin 1,5-2 katı. Meyve gagası 2,5-3,5 cm. Merikarplar 5 mm, çukurcuklar guddesiz, çukurcukların altları dar, belirsiz çukurcuklu.

Şekil 79. *Erodium cicutarium* subsp. *cicutarium* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mart-Mayıs

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: 50-1300

Türkiye'de yayılışı: A1, A2, A4, A5, A7, A9, B1, B3, B4, B5, B6, B7, B9, C1, C2, C3, C4, C5, C6, C8

Genel yayılışı: Avrupa, Kuzey Afrika, Güneybatı Asya, Avustralya, Amerika, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı, Bayırtepesi, 840 m, tepelik, 25.09.2014, ESSE 14925

Yöresel ismi: İnnelik

Kullanılan kısmı: Yapraklar

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları salata ve yemeklerde kullanılır. (Oklubalı)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Leylek burnu (Cansaran ve Kaya, 2010) Gihaye saat, Kulunca (Korkut ve Akan, 2006), Karga iğnesi (Şimşek ve ark., 2004), Çobaniğnesi (Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), Dönbaba (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), Potot (Özgen ve ark., 2012), Karga dıdağı (Kargıoğlu ve ark., 2008), İğnelik (Şimşek ve ark., 2004; Kargıoğlu ve ark., 2010; Tetik ve ark., 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: : Bitki; ağrı kesici olarak (Şimşek ve ark., 2004), kan kesici, kabızlık tedavisinde (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), gıda olarak (Şimşek ve ark., 2004; Kargıoğlu ve ark., 2008; Cansaran ve Kaya, 2010), toprak üstü kısmı; hemoroid tedavisinde (Özgen ve ark., 2012), yara iyileştirici (Tetik ve ark., 2013), gıda olarak (Kargıoğlu ve ark., 2010) meyvesi; çocuk oyunlarında (Korkut ve Akan, 2006), tohum; gıda olarak (Korkut ve Akan, 2006); çiçek ve yapraklar; kabızlık tedavisinde (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010)

HYPERICACEAE

Hypericum perforatum L.

Gövde 10-110 cm, dik, iki çizgili, az çok yükselici dallı. Yapraklar 5-35 mm, darca ovat ya da lanseolat, eliptik oblong, linear, saplı ya da sapsız, bir düzlem üzerinde, geniş şeffaf benekli. Sepaller lanseolat, oblong ya da eliptik, tepesi akut ya da akuminat ya da kısa kılçıklı, bütün. Petaller (5-)8-15 mm, kenarlarda siyah benekli. Kapsül (4-)5-9 mm, ovoid ya da piramit şeklinde, sırtı ve kenarları salgı cepleri taşır.

Şekil 80. *Hypericum perforatum* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: (Nisan-) Mayıs-Ağustos (-Eylül)

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Mezofitik bölgelerin kuru habitatlarında, su kenarlarında; 1-2500 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A9, B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9, C1, C2, C3, C4, C5, C6, C9, C10

Genel yayılışı: Avrupa, Kuzey Afrika, Kafkasya, Sibiry, Orta Asya, İran, Kuzey Irak, Kıbrıs, Batı Suriye, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Alpagut köy girişi, 220 m, yol kenarları, 18.05.2014, ESSE 14926; B3: İnönü: İnönü Merkez-Esnemez yolu üzeri iç kesimler, 980 m, 27.06.2014, ESSE 14927

Yöresel ismi: Sarı kantaron

Kullanılan kısmı: Toprak üstü kısım, yaprak, çiçek

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak üstü kısmı ufalanarak, 1 yemek kaşığı kadarı 1 kase balla karıştırılır, üzerine ılık su eklenerek mide ağrılarında tüketilir. (İnönü Merkez)
2. Toprak üstü kısmı gölgede kurutularak ufalanır, çay bardağına 1 parmak kantaron, üstüne sıcak su eklenerek infüzyon şeklinde hazırlanır, mide hastalıklarında 30-35 gün boyunca sabah 1 akşam 1 çay bardağı tok karnına içilir. (Karaoğlu)
3. Toprak üstü kısmı kurutulup, hakiki zeytinyağı içine konularak, kapalı bir şişede 3-4 ay güneşte bekletilir, süzülerek yaraların üzerine yara iyileştirici olarak uygulanır. (Bozaniç)
4. Toprak üstü kısmı dekoksion şeklinde hazırlanarak böbrek taşı düşürme amacıyla günde 2 çay bardağı içilir. (Kümbetyeniköy)
5. Toprak üstü kısmı kurutulup ufalanarak çay ile karıştırılıp infüzyon şeklinde hazırlanarak, karın ağrısında içilir. (Alpagut)
6. Toprak üstü kısmı hakiki zeytinyağına konularak kapalı bir şişede güneşte 40 gün bekletilir, elde edilen yağ karın kramplarında ve kas gevşetme amacıyla bölgeye uygulanır. (Bozaniç)
7. Toprak üstü kısmı kurutulup ufalanarak infüzyon şeklinde hazırlanarak romatizmada her gün 1 bardak içilir. (Karaoğlu)
8. Yaprak ve çiçeği dekoksion şeklinde hazırlanarak mide ağrısında 1 çay bardağı içilir. (Esnemez, Mihalgazi Merkez, Bozaniç, Karaoğlu)
9. Yaprak ve çiçekleri infüzyon şeklinde hazırlanarak sakinleştirici ve yatıştırıcı amaçla en az 3 ay boyunca her gün 1 bardak içilir. (Mihalgazi Merkez)

Uyarı : Kantaron ve su oranının doğru ayarlanamaması mide tahrişlerine sebep olur. (Karaoğlu), bitkiler yol kenarları yerine, egzozdan uzak iç kesimlerden toplanmalıdır. (Bozaniç)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Katran, Katran otu, Gatran, Gatran otu, Gangren otu, Kangren otu, Gantıran, Kantıran (Sargın ve ark., 2013), Adaçayı, Alaçayı (Genç ve Özhatay, 2003), Verem otu, Çay çiçeği (Ezer ve Avcı, 2004), Sarı çiçek (Ezer ve Avcı, 2004; Ezer ve Arısan, 2006; Sarı ve ark., 2010), Ülser otu (Tuzlaci ve Emre, 2003), Yakı otu (Tuzlaci ve Aymaz, 2001), Kantron otu (Akaydın ve ark., 2013), Kanterçiçeği (Kızıllarslan ve Özhatay, 2008), Gantarotu, Kantarot, Kuzukıran, Koyunkıran (Özhatay ve Demirci, 2012), Mide otu (Kargıoğlu ve ark., 2010), Kantıran otu, Kızılçık otu (Bulut ve Tuzlaci, 2013), Binbirdelik otu (Özgökçe ve Özçelik, 2004; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Sarı ve ark., 2010; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Akbulut ve Bayramoğlu, 2013), Binbirdelik, Kılıç otu, kırmızı kantaron (Sarı ve ark., 2010), Sarı kantaron (Genç ve Özhatay, 2003; Tuzlaci ve Emre, 2003; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Oral ve Aslan, 2007; Kızıllarslan ve Özhatay, 2008; Kültür, 2008; Polat ve Satıl, 2011; Sargın ve ark., 2013), Sarı kantaron (Tuzlaci ve Aymaz, 2001; Uysal ve ark., 2010), Kantaryon, Sarıcaş, Kantül, Kesik otu, Mide otu, Kalp otu (Kültür, 2008), Kantaron (Sezik ve ark., 2001; Uysal ve ark., 2010; Sargın ve ark., 2013), Koraman otu (Sezik ve ark., 2001), Kantaron otu (Kızıllarslan ve Özhatay, 2008; Uğulu ve ark., 2009; Sarı ve ark., 2010; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Tuzlaci ve Şenkardeş, 2011; Akaydın ve ark., 2013), Kantaron (Koçak ve Özhatay, 1999; Kültür, 2008; Bulut ve Tuzlaci, 2008; Deniz ve ark., 2010; Kargıoğlu ve ark., 2010; Sarı ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Yücel ve ark., 2011, Özüdoğru ve ark., 2011; Özhatay ve Demirci, 2012), Kantaron çayı (Kültür, 2008), Su kantaronu (Oral ve Aslan, 2007), Kantaron otu (Cansaran ve Kaya, 2010; Sargın ve ark., 2013), Waş Zerk (Polat ve ark., 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: : Toprak üstü kısmı ve çiçekli dalları ; yanık ve yara tedavisinde, kanserde, gastrointestinal hastalıklarda, antipiretik, terletici (Sargın ve ark., 2013), veremde, soğuk algınlığında (Ezer ve Avcı, 2004), kök; karın ağrısında, bağırsak hastalıklarında (Kargıoğlu ve ark., 2010), çiçekli dalları; mide hastalıkları, adet sancısında (Bulut ve Tuzlaci, 2008), yara tedavisinde (Sezik ve ark., 2001; Tuzlaci ve Emre, 2003; Bulut ve Tuzlaci, 2008; Bulut ve Tuzlaci, 2013), karın ağrısında (Sezik ve ark., 2001; Tuzlaci ve Aymaz, 2001; Tuzlaci ve Emre, 2003; Polat ve Satıl, 2011), bağırsak hastalıkları, kolit tedavisinde (Sezik ve ark., 2001), hayvanlarda meme iltihabında, antibakteriyel, enteritte (Polat ve Satıl, 2011), ülserde (Tuzlaci ve Emre, 2003; Polat ve Satıl, 2011), yanık tedavisinde (Tuzlaci ve Emre, 2003), enflamasyonlu yaralarda, iştah açıcı (Tuzlaci ve Aymaz, 2001), hemoroidde (Tuzlaci ve Aymaz, 2001; Bulut ve Tuzlaci, 2013), romatizmada (Tuzlaci ve Aymaz, 2001; Bulut ve Tuzlaci, 2008), konstipasyonda (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), toprak üstü kısmı; hemoroidde (Sezik ve ark., 2001; Akaydın ve ark., 2013), böbrek taşlarında (Genç ve Özhatay, 2003; Kültür, 2008), sedatif, romatizmada (Genç ve Özhatay, 2003), antihelmintik (Ezer ve Avcı, 2004), karın ağrısında (Koçak ve Özhatay, 1999; Genç ve Özhatay, 2003; Özgökçe ve Özçelik, 2004; Ezer ve Arısan, 2006; Kültür, 2008; Uysal ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Polat ve ark., 2013), enteritte (Kültür, 2008; Polat ve Satıl, 2011), ağrı kesici (Polat ve Satıl, 2011), yanık tedavisinde (Oral ve Aslan, 2007; Polat ve Satıl, 2011), yara iyileştirici (Genç ve Özhatay, 2003; Polat ve Satıl, 2011, Kültür, 2008, Oral ve Aslan, 2007, Polat ve ark., 2013),

konstipasyonda, prostatitte, üriner enfeksiyonlarda (Akaydın ve ark., 2013), diabette, hipertansiyonda (Kültür, 2008; Akaydın ve ark., 2013), ülserde (Koçak ve Özhatay, 1999; Uysal ve ark., 2010), kanserde, böbrek iltihaplarında, diüretik (Kızılarlan ve Özhatay, 2008), astımda (Koçak ve Özhatay, 1999; Kültür, 2008), üriner hastalıklarda, soğuk algınlığında, egzemada, antifungal, kalp hastalıklarında, ateroskleroziste, kan dindirici, uykusuzlukta, bebeklerde idrar tutamamada, safra kesesi hastalıkları, yüz felci, gastritte, göğüs hastalıklarında, iç kanamalarda, bronşitte, anti-inflammatuar, tüberkülozda, farenjitte (Kültür, 2008), antiseptik olarak, mide ağrısında (Oral ve Aslan, 2007), hazmettirici (Polat ve ark., 2013), yaprak ve çiçekler; nefritte, gastrit ve ülserde (Cansaran ve Kaya, 2010), antihelmintik, sedatif (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), yatıştırıcı (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Deniz ve ark., 2010), hemoroidde (Yücel ve ark., 2011), iltihap giderici, yara iyileştirici (Deniz ve ark., 2010), yaprak, çiçekli dalları ve toprak üstü kısmı; öksürük kesici, yara iyileştirici, berelenmelerde, pişikte, yanık tedavisinde, mide hastalıklarında, ülserde, bronşitte, ateş düşürücü, iştah açıcı, hazmettirici, astımda, kan temizleyici, hemoroidde, romatizmada, depresyonda (Sarı ve ark., 2010), çiçekleri; sedatif olarak (Ezer ve Arısan, 2006), yara tedavisinde (Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Kızılarlan ve Özhatay, 2008; Kültür, 2008; Kargıoğlu ve ark., 2010; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), yanık tedavisinde (Tuzlacı ve Aymaz, 2001, Akaydın ve ark., 2013, Kültür, 2008), pişik tedavisinde (Akaydın ve ark., 2013), mide ağrısında (Kızılarlan ve Özhatay, 2008), ülserde (Kızılarlan ve Özhatay, 2008; Kültür, 2008; Deniz ve ark., 2010; Özüdoğru ve ark., 2011), herpes enfeksiyonlarında, dudak çatlaklarında, karın ağrısında, diabette (Kültür, 2008), uykusuzlukta, yorgunluk tedavisinde (Kargıoğlu ve ark., 2010), kalp ve damar hastalıklarında (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), spazm giderici, konstipasyonda, tenya düşürücü, antiseptik (Akbulut ve Bayramoğlu, 2013), gastritte, cilt sağlığında (Deniz ve ark., 2010), yaprak; romatizma, osteoporoz tedavisinde (Akaydın ve ark., 2013), yara iyileştirici, ülserde, uykusuzlukta, depresyonda (Uğulu ve ark., 2009), karaciğer, safra kesesi ve böbrek hastalıklarında, depresyonda, sinirsel hastalıklarda, uykusuzluk ve huzursuzluk durumlarında (Deniz ve ark., 2010), tüm bitki; alerjilerde (Özüdoğru ve ark., 2011)

IRIDACEAE

Crocus antalyensis Mathew

Kormus tuniği membransı, paralel liflere ayrılır ve tepede uzun kalıcı bir boğazlı. Yapraklar 3-8, çiçeklerle aynı zamanda gelişen, 1-2,5 mm genişliğinde. Profil mevcut değil. Brakteol mevcut, çok indirgenmiş ve brakte içinde kapanmış. Periant boğazı sarı, kısa yumuşak tüylü; segmentler 2-3,5 x 0,6-1,1 cm, obtus ya da hemen hemen akut, leylak-mavi, dıştakilerin dış tarafı bazen mor lekeli ya da tabana doğru mavileşen beyaz lekeli. Filamentler 3-5 mm, koyu sarı, kısa yumuşak tüylü; anterler 1-1,2 cm, soluk sarı. Stilus 6-12 adet zayıf turuncu ya da sarı dallara ayrılmış.

Şekil 81. *Crocus antalyensis* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Şubat-Mart

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Dağınık *Quercus* koruluk ve çalılıkları; 800-1200 m

Türkiye’de yayılışı: A3, B2, B3, C2, C3

Genel yayılışı: Türkiye, endemik

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, Sakarılıca köyüne inışten önceki tepeler, 330 m, orman içleri, 1.03.2015, 14821

Yöresel ismi: Çiğdem

Kullanılan kısmı: Kormus

Yöresel kullanılışı:

1. Kormusu yenilir. (Sakarılıca, Mihalgazi Merkez, Alpagut)
2. Kormusu çocuklar tarafından yenilir. (Bozaniç)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: -

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: : -

***Crocus chrysanthus* (Herbert) Herbert**

Kormus tuniği membransı ya da derimsi, tabanda halkalara ayrılmış, halkalar tam ya da dişli. Yapraklar 3-5(-6), çiçeklerle aynı zamanda gelişen, 0,5-2,5 mm eninde. Profil mevcut değil. Brakteol mevcut, genellikle brakteden daha dar. Periant boğazı sarı, tüysüz; segmenler 1,5-3,5 x 0,5-1,1 cm, sarıdan turuncumsu sarıya değişken, bazen dışta bronz ya da mor renkli lekeli ya da çizgili, nadiren kremi beyaz. Filamentler 3-6 mm, sarı, tüysüz; anterler 6-12 mm, sarı, bazen siyahımsı taban loblu, nadiren açılmadan önce tamamen siyah kenarlı. Stilus 3’e ayrılır ya da sarı turuncu dallara genişler.

Şekil 82. *Crocus chrysanthus* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Şubat-Nisan(-Temmuz)

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kısa çimlikli tepe kenarları, seyrek Konifer ormanları, çalılıklar; 1-2200 m.

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, B1, B2, B3, B5, B6, C2, C3, C4, C5, C6

Genel yayılışı: Balkanlar, Doğu Romanya, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Esnemez, 995 m, boş alan, *Juniperus excelsa* altları, 15.02.2014, ESSE 14944

Yöresel ismi: Sarı çiğdem

Kullanılan kısmı: Kormus

Yöresel kullanılışı:

1. Kormusu yenilir, özellikle çocuklar tarafından tüketilir. (Esnemez, Erenköy, Aşağıkuzfındık, İnönü Merkez, Yürükyayla, Oklubalı)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Çiğdem (Yücel ve ark., 2010, Tuzlacı, 2007)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: : Tüm bitki; gıda olarak (Yücel ve ark., 2010), kormus; gıda olarak (Tuzlacı, 2007)

Crocus olivieri* Gay subsp. *olivieri

Kormus tuniği membransı, tabanda kabaca paralel liflere ya da üçgensî şeritlere ayrılmış. Yapraklar 1-4(-5), çiçeklerle aynı zamanda gelişen, (1,5-)2-5(-7) mm eninde. Profil mevcut değil. Brakteol mevcut, brakteye eşit ya da hafifçe daha kısa. Periant boğazı sarı, tüysüz ya da ince yumuşak tüylü, segmentler 1,5-3,5 x 0,4-1,2 cm, obtus ya da az çok akut, sarı ya da turuncumsu sarı, dıştakiler bazen dış yüzde kahverengimsi ya da morumsu çizgili ya da lekeli. Filamentler 3-7 mm, sarı, tüysüz; anterler 6-15 mm, sarı. Stilus 6 adet zayıf, sarı ya da turuncu dallara ayrılmış.

Şekil 115. *Crocus olivieri* subsp. *olivieri* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Şubat-Nisan

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kayalı veya çimenlik yerler, ışıklı koruluklar; 500-1400 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, B2, B3, B4, C2

Genel yayılışı: Balkanlar, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, Sakarılıca köyüne inışten önceki tepeler, 330 m, orman içleri, 1.03.2015; 14820

Yöresel ismi: Çiğdem

Kullanılan kısmı: Kormus

Yöresel kullanılışı:

1. Kormusu yenilir. (Sakarılıca, Mihalgazi Merkez, Alpagut)
2. Kormusu çocuklar tarafından yenilir. (Bozaniç)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: -

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: : -

***Crocus sieheanus* Barr ex Burt**

Kormus tuniğı membransı, paralel ya da hafifçe ağısı liflere ayrılmış durumda. Yapraklar 3-6, çiçeklerle aynı zamanda gelişen, 0,5-1,5 mm eninde. Profil mevcut değil. Brakteol mevcut, braktelerle hemen hemen eşit. Periant boğazı sarı, tüysüz; segmentler 2-3 x 0,7-1,1 cm, sarıdan turuncuya değışken. Filamentler 2-3 mm, sarı, tüysüz; anterler 0,8-1,2 cm, soluk sarı. Stilus 3 koyu turuncu çomaksı dallanmış.

Şekil 84. *Crocus sieheanus* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Nisan-Mayıs

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Açıklık tepe kenarları, *Pinus* korulukları; 1200-2000 m

Türkiye’de yayılışı: A2, A4, A5, A7, A8, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9, B10, C5, C6, C7, C8 (tübivs)

Genel yayılışı: Türkiye, endemik

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Esnemez, 995 m, boş alanlar, 15.02.2014, ESSE 14908

Yöresel ismi: Sarı çiğdem

Kullanılan kısmı: Kormus

Yöresel kullanılışı:

1. Kormusu yenilir, özellikle çocuklar tarafından tüketilir. (Esnemez, Erenköy, Aşağıkuzfındık, İnönü Merkez, Yürükyayla, Oklubalı)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: -

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: : -

JUGLANDACEAE

****Juglans regia* L.**

Geniş, yuvarlak taçlı, 25–30 m’ye kadar boylanabilen ağaçlar. Gövde 1,5 m’ye kadar genişlikte, gümüş-gri renkte, düz kabuklu. Yapraklar 22–35 cm; yaprakçıklar 5–9 (–11) adet, eliptikten obovata kadar değişen şekillerde veya oblong-ovat, akut veya akuminat, tam, altta damar koltuklarındaki tüy demetleri dışında çıplak. Meyve az çok küresel, tüysüz, yeşil, (4–)5(–6) cm çapında, endokarp ince veya kalın, hafifçe kırışık.

Şekil 85. *Juglans regia* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: *Quercus* veya karışık yaprak döken ormanlar, kalkerli kayalık yamaçlar, alüvyonlu topraklarca zengin çakıllı vadiler; 0-1550 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A9, B1, B2, B3, B5, B7, B8, B9, C2, C3, C4, C6, C10

Genel yayılışı: Balkanlar, Lübnan, Kafkasya, Kuzey Irak, İran, Afganistan, Orta Asya, Çin, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı, 830 m, köy içi, 31.08.2014, ESSE 14988

Yöresel ismi: Ceviz

Kullanılan kısmı: Yaprak, meyve, gövde, dallar, meyve kabuğu

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak diabette günde 1 çay bardağı aç karnına içilir. (İnönü Merkez)
2. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak hipertansiyon hastalığında günde 1 su bardağı içilir. (Alpagut)
3. Meyveleri zihin güçlendirici olarak tüketilir. (İnönü Merkez, Kümbet, Alpagut, Mihalgazi)
4. Meyveleri kış aylarında vücut direncini arttırıcı olarak tüketilir. (Dereyalak)
5. Meyveleri gebelikte yararlı olduğu için tüketilir. (İnönü Merkez, Kümbetyeniköy, Alpagut)
6. Meyveleri gıda olarak tüketilir. (İnönü Merkez, Mihalgazi Merkez, Oklubalı, Dereyalak, Erenköy, Esnemez, Kümbetapkınar)
7. Gövde ve dalları masa ve sandalye yapımında kullanılır. (Bozaniç, İnönü Merkez, Mihalgazi, Alpagut)
8. Gövde ve dalları sandık yapımında kullanılır. (İnönü Merkez, Mihalgazi)
9. Meyve kabuğu (ekzokarp) bol suda kaynatılıp boyanmak istenen kumaş ya da iplik bu suya daldırılarak boyama amaçlı kullanılır. Kahverengi renk elde edilir. (Oklubalı, Karaoğlan, İnönü Merkez, Mihalgazi, Alpagut, Karaoğlan)
10. Yaprakları bol suda kaynatılıp boyanmak istenen kumaş ya da iplik bu suya daldırılarak boyama amaçlı kullanılır. Kahverengi renk elde edilir. (İnönü Merkez, Oklubalı, Aşağıkuzfındık, Dereyalak, Dutluca, Mihalgazi Merkez)
11. Yaprakları ve dövülmüş meyve kabukları beraber dekoksasyon şeklinde hazırlanarak, soğutulup saç boyama amaçlı kullanılır. Koyu kahverengi renk verir. (Alpagut)
12. Dallarından çocuklar düdük yapar. (Alpagut)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Ceviz (Fujita ve ark., 1995; Honda ve ark., 1996; Sezik ve ark., 1997; Koçak ve Özhatay, 1999; Yeşilada ve ark., 1999; Tuzlacı ve

Erol, 1999; Sezik ve ark., 2001; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Genç ve Özhatay, 2003; Ezer ve Avcı, 2004; Özgökçe ve Özçelik, 2004; Şimşek ve ark., 2004; Öztürk ve Dinç, 2005; Bağcı ve ark., 2006; Ezer ve Arısan, 2006; Elçi ve Erik, 2006; Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Yeşil ve Akalın, 2007; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kargioğlu ve ark., 2008; Kültür, 2008; Sarper ve ark., 2009; Çakılcıoğlu ve ark., 2010; Deniz ve ark., 2010; Uysal ve ark., 2010; Tuzlacı ve Doğan, 2010; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Polat ve Satıl, 2011; Kızıllarslan ve Özhatay, 2012; Sargın ve ark., 2013; Gürdal ve Kültür, 2013; Polat ve ark., 2013; Akbulut ve Bayramoğlu, 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013), Koz (Keskin ve Alpınar, 2002; Bulut ve Tuzlacı, 2008), Goz (Polat ve ark., 2013; Hayta ve ark., 2014), Güz (Tuzlacı ve Doğan, 2010; Kaval ve ark., 2014), Cuz (Yeşil ve Akalın, 2007), Çeviz (Tetik ve ark., 2013; Hayta ve ark., 2014), Guaz (Polat ve ark., 2013), Ceviz ağacı (Tuzlacı ve Tolon, 2000)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; diabet, hiperkolesterolemi, kardiyotonik, vazodilatör (Sargın ve ark., 2013), ateş düşürücü olarak (Fujita ve ark., 1995), boyamada (Öztürk ve Dinç, 2005; Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kargioğlu ve ark., 2008), güneş çarpmasında (Fujita ve ark., 1995; Sezik ve ark., 1997; Sezik ve ark., 2001; Ezer ve Avcı, 2004), romatizma ağrısı (Fujita ve ark., 1995; Honda ve ark., 1996; Yeşilada ve ark., 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Sezik ve ark., 2001; Sarper ve ark., 2009; Bulut ve Tuzlacı, 2013), erzipel tedavisinde (Sezik ve ark., 2001), yara iyileştirici, diabette (Genç ve Özhatay, 2003), kan dindirici olarak (Ezer ve Avcı, 2004; Özgökçe ve Özçelik, 2004), hemoroidde (Sezik ve ark., 1997; Tetik ve ark., 2013), antifungal (Koçak ve Özhatay, 1999; Tuzlacı ve Doğan, 2010; Polat ve Satıl, 2011) kurt ve solucana karşı (Çakılcıoğlu ve ark., 2010), boğaz ve eklem ağrılarında (Elçi ve Erik, 2006), oral lezyonlarda (Kargioğlu ve ark., 2008), astranjen, tonik, antihelmintik, frengi, sivilce, herpes tedavisinde (Uğulu ve ark., 2009), ağrı kesici olarak (Kültür, 2008), ayak kokularına karşı (Yeşil ve Akalın, 2007), diabette (Tetik ve ark., 2013; Sargın ve ark., 2013), sedef, solunum sistemi rahatsızlıklarında (Tetik ve ark., 2013), baş ağrısında (Gürdal ve Kültür, 2013), üretrit (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), egzema (Honda ve ark., 1996; Öztürk ve Dinç, 2005; Uğulu ve ark., 2009; Tuzlacı ve Doğan, 2010), soğuk algınlığında (Yeşilada ve ark., 1999), artraljide (Tuzlacı ve Doğan, 2010), kan şekeri düzenleyici, kas gevşetici, cilt güzelleştirici (Bağcı ve ark., 2006), arı sokmasında (Tuzlacı ve Tolon, 2000), el siğilleri tedavisinde (Honda ve ark., 1996), meyve; saç bakımı (Sargın ve ark., 2013) malaryada, romatizma ağrısında (Fujita ve ark., 1995), egzamada, (Bulut ve Tuzlacı, 2008) karın ağrısında (Sezik ve ark., 2001), apse tedavisinde (Özgökçe ve Özçelik, 2004) guatr (Tuzlacı ve Erol, 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Bulut ve Tuzlacı, 2013) kalp hastalıklarında (Deniz ve ark., 2010), yüksek kolesterolde (Hayta ve ark., 2014, Deniz ve ark., 2010) hemoroidde (Koçak ve Özhatay, 1999; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Uğulu ve ark., 2009; Tetik ve ark., 2013; Kaval ve ark., 2014), diabet hastalıkları, sedef ve solunum sistemi hastalıklarında (Tetik ve ark., 2013), antifungal (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), iştah açıcı, kolesterol düşürücü, hafıza güçlendirici, kuvvet verici (Öztürk ve Dinç, 2005), deri hastalıklarında, antipiretik olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2013), tohum; uyuzda (Sezik ve ark., 2001), kolesterol düzenleyici olarak (Ezer ve Arısan, 2006, Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), kadınlarda kısırlık tedavisinde (Sezik ve ark., 1997), meyve perikarpı; boyamada (Şimşek ve ark.,

2004; Öztürk ve Dinç, 2005; Yeşil ve Akalın, 2007; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Sarper ve ark., 2009), yakacak olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008), yara iyileştirici, hipoglisemik (Özgökçe ve Özçelik, 2004), böbrek taşı (Genç ve Özhatay, 2003), kadınlarda kısırlık tedavisinde (Yeşil ve Akalın, 2007), egzemada (Yeşilada ve ark., 1999), gövdesi; eşya yapımında (Bulut ve Tuzlacı, 2008, Deniz ve ark., 2010), kökü; hipoglisemik olarak (Honda ve ark., 1996), tohum gömleği; arterioskleroziste (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), şifa verici (Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), meyve ve dallar; antifungal, antilubrikant, kolesterol düzenleyici, diabet hastalıklarında, hemoroidde, psöariste, saç sağlığında, solunum sistemi hastalıklarında (Polat ve ark., 2013), yaprak ve meyve; diüretik, hipoglisemik, deri hastalıklarında, tonik olarak, romatizmada, saç güçlendirici, dispepside, artrit, iştah açıcı olarak (Akbulut ve Bayramoğlu, 2013), meyve endokarpı; osteoporozda (Tuzlacı ve Tolon, 2000)

LAMIACEAE

Lamium purpureum L. var. *purpureum*

Tek yıllık. Gövdeler 4-35 cm, tüsüzden kısa yumuşak tüylüye değişken. Yapraklar genişçe ovat, ovat-reniform ya da hemen hemen dairemsi, (3-)5-25 x 3-20 mm, obtus, kalpsiden üçgensiyeye değişken, oymalı ya da çifte oymalı, yumuşak kısa tüylü-kılsı; yaprak sapları (3-)10-25(-40) mm. Brakteler yapraklara benzer. Yalancı çevrel çiçek durumları (1-)2-3(-6), (4-)6(-10) çiçekli, alttakiler aralıklı, üsttekiler kalabalık. Kaliks (4-)6-8(-10) mm; tüp (2-)3-4(-5) mm, tüsüzden kısa havlıya değişken; dişler (2-)3-4(-5)mm, yumuşak kılsı tüylü. Korolla morumsu pembe, 10-22 mm, alt dudakta koyu lekeler bulunur, korolla tübü beyazımsı, nadiren tamamen beyaz, 6,5-16 mm, düz ya da tabanda kıvrık, halkalı; üst dudak (2,5-)4,5-6,5 mm, bütün; alt dudağın lateral lobları 0,2-0,5 mm dişlere indirgenmiş. Küçük fındıksı meyve 1,9-2,5 x 1-1,5 mm, zeytin kahverengisi beyaz noktalı.

Şekil 86. *Lamium purpureum* var. *purpureum* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mart-Mayıs(-Haziran)

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: *Quercus* ve *Abies* ormanları, topraklı sırtlar, çakıllı dere kenarları, tarlalar, boş alanlar; 30-1700 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A8, B3

Genel yayılışı: Avrupa ve Asya’nın sıcak bölgeleri

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı, Tavşanbayırı, 840 m, taşlık tepe, 18.04.2015, ESSE 14977, B3: İnönü: İnönü Merkez, 840 m, ESSE 14978

Yöresel ismi: Gelin süsü, Balıbaba

Kullanılan kısmı: Çiçek

Yöresel kullanılışı:

1. Yapraklı dalları doğranıp soğanla kavrulup gözleme ve börek harcı olarak kullanılır. (İnönü Merkez)
2. Çiçekleri gelinlerin başına takılırdı. (Oklubalı)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Ballı baba (Cansaran ve Kaya, 2010; Uysal ve ark., 2010; Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), Ballık, Bal mumu, Balluhan, Göğen gözü (Cansaran ve Kaya, 2010), Emzik otu (Şimşek ve ark., 2004), Arıotu, Petekotu, Balotu (İzmit)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Toprak üstü kısmı; gıda olarak (Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), karın ağrısında, ağrı kesici olarak, boğaz ağrısında, bademcik iltihabında (Kızılarıslan ve Özhatay, 2008), yaprak ve dallar; gıda olarak (Cansaran ve Kaya, 2010), nektar; çocuklar tarafından gıda olarak (Şimşek ve ark., 2004; Kızılarıslan ve Özhatay, 2012)

Melissa officinalis* L. subsp. *officinalis

Çok yıllık. Gövdeler 28-95 cm ya da daha fazla, dik, dallanmış, sık guddeli-kısa yumuşak tüylü. Yapraklar geniş ovattan baklavamsı ya da eliptike kadar değişken, 18-95 x 13-75 mm, geri kıvrık ince uzun tüylüden kısa yumuşak tüylüye kadar değişken ya da hemen hemen tüysüz, akut ya da obtus, taban kuneat, taban hariç derince oymalı. Çiçekle ilgili yapraklar daha küçük, alttakiler kalpsiden kuneata değişken, kenarları oymalı-testere dişli. Yalancı çevrel çiçek durumu 4-12 çiçekli. Brakteoller yapraksı, dar ya da genişçe ovat, 3-10 x 1,2-7 mm. Kaliks 6-10 mm, kısa guddeli ya da uzun guddesiz tüylü; üst dudak 2-3 dişli, orta diş belirgin, genişçe üçgensiz; alt dudağın dişleri darca üçgensiz-lanseolat. Korolla soluk sarı, beyazlaşan, bazen hafifçe soluk mavi, (8-)9-14(-16) mm.

Şekil 87. *Melissa officinalis* subsp. *officinalis* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Haziran-Eylül

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Orman açıklıkları, çalılıklar, makiler, kayalık yamaçlar ve kaya çatlakları, nehir kenarları, boş alanlar, yol kenarları; 1-1800 m

Türkiye’de yayılışı: A2, A3, A4, A5, A6, B2, B3, B7, C2

Genel yayılışı: Avrupa, Kafkasya, Kuzey İran, Kuzey Irak, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: İnönü Merkez, 840 m, boş alanlar, 22.10.2014, ESSE 14959

Yöresel ismi: Oğul otu, Melisa

Kullanılan kısmı: Toprak üstü kısmı

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak kalp damarları tıkanıklığında her gün 1 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez)
2. Toprak üstü kısmı kurutulup infüzyon şeklinde hazırlanarak sakinleştirici amaçla içilir. (İnönü Merkez)
3. Toprak üstü kısmı kurutulup infüzyon şeklinde hazırlanarak kalp hastalıklarında içilir. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Oğul otu (Kültür, 2008; Cansaran ve Kaya, 2010; Koyuncu ve ark., 2010), Kör ısırgan (Cansaran ve Kaya, 2010), Limon otu (Cansaran ve Kaya, 2010; Tuzlacı ve Doğan, 2010), Ariotu (Kültür, 2008), Kolonya otu (Tuzlacı ve Doğan, 2010)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: : Yaprak ve sürgünler; kalp hastalıklarında (Cansaran ve Kaya, 2010); Toprak üstü kısmı; kanserde, kardiyovasküler hastalıklarda, karın ağrısında, nefritte, unutkanlık tedavisinde, soğuk algınlığı ve grip, bronşitte, enteritte (Kültür, 2008), diabette (Kültür, 2008; Koyuncu ve ark., 2010), astımda (Kültür, 2008; Koyuncu ve ark., 2010; Tuzlacı ve Doğan, 2010), dezenfaktan olarak (Tuzlacı ve Doğan, 2010)

Mentha spicata L. subsp. *tomentosa* (Briq.) Harley

Çok değişken, kabaca gri, uzun yumuşak tüylü, çok yıllık, küflü, keskin ya da tatlı kokulu. Rizomlar genellikle toprak altı. Çiçekli gövdeler 30-100 cm. yapraklar saplı, 30-38 mm boyunda, genişliği 12 mm’den az, oblong-ovattan lanseolata kadar değişken, genellikle ortanın altında en geniş halde, tepe obtus ya da akut, taban yuvarlaklıktan kalpsiye kadar değişken, kenarlar genellikle dalgalı. Lamina pürüzsüz ya da pürüzlü, kabaca gri uzun yumuşak tüylü, yaprağın alt yüzü çok sayıda dallanmış tüylü, taban hücresi 35-49 mikrometre çapta. Yalancı çevrel çiçek durumu çok sayıda, terminal spika formunda. (35-)70-110(-140) x (6-)8-12(-14) mm, genellikle en azından altlarda aralıklı (meyvede daha aralıklı) ve sıklıkla dallanmış. Korolla koyu beyaz, pembe ya da leylak renginde. Fındıksı meyve kestane renginden koyu kahverengiye kadar değişken, ağsı.

Şekil 88. *Mentha spicata* subsp. *tomentosa* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Temmuz-Ekim

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Nemli yerler, hendekler ve kaynaklar; 50-1200 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, B1, B2, B3, C2

Genel yayılışı: Güneydoğu İtalya, Balkanlar, Ege, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Dutluca, Ilıcak su, 900 m, su kaynağı yakınları, 25.09.2014, ESSE 14934

Yöresel ismi: Su nanesi

Kullanılan kısmı: Toprak üstü kısmı

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak üstü kısmı dekoksiyon şeklinde hazırlanarak boğaz enfeksiyonlarında rahatsızlık geçene kadar her gün 2 çay bardağı içilir. (Dutluca)
2. Salatalarda ve kurutularak çorba ve yemeklerde kullanılır. (Alpagut)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Deli nane, Yabani nane (Bulut ve Tuzlacı, 2008), Kurbağa nanesi, Eşek nanesi, Dere nanesi (Tuzlacı ve Aymaz, 2001)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: : Yaprak; romatizmada (Bulut ve Tuzlacı, 2008), antiemetik olarak, üşütmede (Tuzlacı ve Aymaz, 2001)

**Ocimum basilicum* L.

Tek yıllık otsu bitki. Gövdeler dallanmış, dik, 15 cm-1 m, kısaca yumuşak tüylüden hemen hemen tüysüze kadar değişken. Yapraklar ovattan lanseolata kadar değişken, 25-70 x 13-25 cm, genellikle aralıklı ve az derin dişli, hemen hemen tüysüz, guddeli-benekli, donuk mavimsi-yeşil (bazen hafifçe mor), uzun saplı. Çiçekle ilgili yapraklar brakte benzeri, genişçe ovat, akuminat, hafifçe kaliksi aşar, çoğunlukla mor renkli. Yalancı çevrel çiçek durumu 6 çiçekli. Kaliks çiçekte 3-4 mm, meyvede iken 7-8 mm. Korolla beyaz ya da pembe, 7-8(-10) mm. Stamenler 6-8,5 mm. Stilus 12 mm’ye kadar.

Şekil 89. *Ocimum basilicum* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Ağustos-Kasım

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Saksı ve bahçelerde kültür bitkisi

Türkiye’de yayılışı: A2, B3, B7, C2, C6

Genel yayılışı: Asya, Afrika, Amerika

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı, 820 m, bahçe, 27.08.2014, ESSE 14870

Yöresel ismi: Fesleğen, Reyhan

Kullanılan kısmı: Yaprakları, toprak üstü kısmı, tüm bitki

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları gebelikte mide yanmalarını önlemek için tüketilir. (Esnemez)
2. Gebelikte zararlı olduğu (rahim kasılmalarını başlattığı) için gebeyken tüketilmez. (İnönü Merkez, Oklubalı, Sakarılıca)
3. Toprak üstü kısmı kurutulup ufalanarak baharat olarak kullanılır. (Oklubalı, Yürükyayla, Mihalgazi, Alpagut)
4. Bitki, bahçelerde koku verici ve süs bitkisi olarak kullanılır. (Oklubalı, Alpagut, İnönü Merkez, Dutluca, Demirciler)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Feslihan, Fesliğin, Mesliğin (Sargın ve ark., 2013) İrehan (Şimşek ve ark., 2002; Cansaran ve Kaya, 2010), Fesleğen (Ertuğ, 2002; Tuzlaci ve Emre, 2003; Satıl ve ark., 2008; Uğulu ve ark., 2009; Cansaran ve Kaya, 2010; Deniz ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011), Reyhan (Cansaran ve Kaya, 2010; Deniz ve ark., 2010; Tetik ve ark., 2013; Akbulut ve Bayramoglu, 2013; Polat ve ark., 2013; Hayta ve ark., 2014), Reyhan otu (Bağcı ve ark., 2006), Rihon, Rihan, Rehan (Polat ve ark., 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; diabette, akrep sokmasında (Sargın ve ark., 2013) diyarede, apse tedavisinde (Şimşek ve ark., 2002), sinir yorgunluğu, hazımsızlıkta (Ertuğ, 2002) karın ağrısında (Uğulu ve ark., 2009; Tetik ve ark., 2013; Hayta ve ark., 2014) dispepside, diüretik, öksürük, ekspektoran, farenjit (Uğulu ve ark., 2009) soğuk algınlığı ve gripte (Polat ve ark., 2013), çiçekli dallar; soğuk algınlığına (Tuzlaci ve Emre, 2003; Polat ve Satıl, 2011), öksürük kesici olarak (Polat ve Satıl, 2011) baş ağrısında (Tuzlaci ve Emre, 2003), çiçek ve yapraklar; kalmatif, karminatif, diüretik olarak, karın ve bağırsak ağrılarında (Akbulut ve Bayramoglu, 2013), tohum; insomniada, depresyonda, strese karşı (Uğulu ve ark., 2009), öksürük kesici olarak (Bağcı ve ark., 2006), bitki; süs bitkisi olarak (Satıl ve ark., 2008; Deniz ve ark., 2010)

***Salvia tomentosa* Miller**

Çok yıllık, küme teşkil eden yarı çalimsı bitki. Gövde 1 m'ye kadar, sertçe dik, dört köşeli, genellikle yukarıda dallanmış, guddesiz-tomentoz, sapsız guddeli. Yapraklar basit, darca oblongtan ovata kadar değişken, 2-11 x 0,8-5 cm, tabanda yuvarlaktan kalpsiye kadar değişken, kenarlar bütünden küçük oymalıya kadar değişken; yaprak sapı 1,7-5,5 cm. Yalancı çevrel çiçek durumu 4-10 çiçekli, üstte aralıklı ya da sık. Brakteler genişçe ovat, 5-8 x 4-8 mm, düşücü; brakteoller mevcut. Çiçek sapları 5-10 mm. Kaliks az çok tüpsü, 12-16 mm, meyvede 14-18 mm, genellikle menekşe renkli, yumuşak kılsıdan ince uzun yumuşak tüylüye kadar değişken, baş şeklinde guddeli tüyler var ya da yok; üst dudak kısaca 3 dişli. Korolla leylak renginden mora değişken ya da beyaz, 25-30 mm, tüp düz, 18-22 mm, tam olmayan bir halka ile; üst dudak düz. Küçük fındıksı meyveler dairemsi 3 köşeli, az çok küremsi, 3,5 x 3,2 mm.

Şekil 90. *Salvia tomentosa* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Nisan-Ağustos (-Eylül)

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Genellikle *Pinus nigra* ve *Pinus brutia*, *Quercus pubescens* ile beraber, makilikte, kireçtaşlarında, volkanik kayalarda; 90-2000 m

Türkiye’de yayılışı: A2, A3, A4, A5, A6, A7, B1, B2, B3, B6, C1, C2, C3, C4, C5, C6

Genel yayılışı: Kırım, Lübnan, Letonya, Balkanlar, Sovyet Ermenistan, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Esnemez, Hatıplar mandıra, eski yayla yolu üzeri, 1055 m, tepe, *Quercus* altı, 27.06.2014, ESSE 14853

Yöresel ismi: Adaçayı, Boşşapla, Boşçapla

Kullanılan kısmı: Toprak üstü kısmı

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak şifa verici amaçla günde 1-2 çay bardağı içilir. (Dutluca, Esnemez, İnönü Merkez)
2. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak karın ağrısını geçirmek, mide ve bağırsak gazlarını gidermek amacıyla günde 2-3 çay bardağı içilir. (Oklubalı, Yürükyala, İnönü Merkez, Esnemez)
3. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak bademcik iltihaplarında, boğaz ağrılarında, diş ağrılarında, ağız kokusunu önleme amacıyla gargara olarak her gün uygulanır, aynı anda çay olarak içilmesi de iyileşmeyi hızlandırır. (İnönü Merkez)
4. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak boğaz enfeksiyonlarında günde 2 çay bardağı içilir. (Oklubalı, Aşağıkuzfındık, İnönü Merkez)
5. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak astım sıkıntılarını geçirmek amacıyla akşam 1 su bardağı içilir. (İnönü Merkez)
6. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak akciğer hastalıklarında çay olarak içilir. (İnönü Merkez)
7. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak soğuk algınlığında günde 1-2 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez)
8. Toprak üstü kısmının 3-4 dalı, kaynamış suya atılarak 2 dakika bekletilir, prostat rahatsızlıklarında diüretik olarak her sabah aç karnına 1 çay bardağı içilir. (Esnemez)
9. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak mide bulantısında günde 2 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez)
10. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak sindirim sisteminin düzenli çalışmasına yardımcı olmak amacıyla içilir. (İnönü Merkez)
11. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak halsizlikte kuvvet verici çay olarak içilir. (İnönü Merkez)
12. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak sakinleştirici çay olarak günde 2 çay bardağı içilir. (Oklubalı)
13. Toprak üstü kısmı dekoksion ya da infüzyon şeklinde hazırlanıp süzülür, suyu soğuduktan sonra açık yaranın temizlenmesi amacıyla bölgeye uygulanır, yara iyileşene kadar her gün devam edilir. (Esnemez)
14. Toprak üstü kısmı dekoksion şeklinde hazırlanıp süzülür, suyu soğuduktan sonra kurtboğan ve iltihaplı yere dökülerek antiseptik olarak kullanılır. (Kümbetapkınar)
15. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanan çayı gebelikte düşük ihtimali yaratabileceği için içilmez. (Oklubalı, Yürükyayla, İnönü Merkez)
16. Toprak üstü kısmı dekoksion şeklinde hazırlanıp soğutulur, suyu hayvanların yaralarının üstüne antiseptik amaçla dökülür. (Esnemez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Yakı otu, Yakı şablası, Yakı şalbası, Sancı otu, Kancık şalba (Sargın ve ark., 2013), Ellik otu (Cansaran ve Kaya, 2010; Sargın ve ark., 2013), Hoşafıma, Moşafı, Moşapla (Bulut ve Tuzlacı, 2008), Adaçayı (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Polat ve Satıl, 2011; Akyol ve Altan, 2013), Boş yaprağı (Polat ve Satıl, 2011), Karapınar (Kargioğlu ve ark., 2008), Büyükaçağı (Koyuncu ve ark., 2010)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; solunum yolu hastalıkları, astım, bronşit, diyare, romatizma, bademcik iltihabı, diş ağrısı, gastrointestinal hastalıkların tedavisinde (Sargın ve ark., 2013), soğuk algınlığında, boğaz ağrısında (Polat ve Satıl, 2011; Sargın ve ark., 2013), yaprak ve çiçek; hemoroidde (Kargioğlu ve ark., 2008), toprak üstü kısmı; mide ağrılarında (Koyuncu ve ark., 2010), karın ağrısında (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Akyol ve Altan, 2013), diabette (Akyol ve Altan, 2013).

Teucrium chamaedrys L. subsp. *lydium* O. Schwarz

Yarı çalimsı çok yıllık bitki, çoğunlukla rizomlu, 5-50 cm, çok çeşitli tüy örtülü. Yapraklar oblong ya da obovat-oblong, tabanda kuneat, genellikle oymalı dişli ya da kısaca loblu, loblar bütün ya da dişli, hemen hemen tüysüz, ya da alt yüzde kısa sert tüylü. Yalancı çevrel çiçek durumları (2-)4-8 çiçekli, sık ya da az çok gevşek terminal salkım, brakteler genellikle gövde yapraklarından farklı, bütün ya da dişli, çiçek sapları eşit ya da kaliksten kısa. Kaliks tüpsü-çan şeklinde tabanda hemen hemen kamburlu, dişler lanseolat-üçgensiz, az çok tepede subulat, kenarlar genellikle sıkça kısa tüylü ve seyrekçe uzun tüylü ya da sadece uzun tüylü ya da tüysüz, genellikle morumsu, brakteler kaliksi aşar. Korolla kırmızımsı mor, kaliksin iki katı. Stamenler en az üst lateral lobların uzunluğunda.

Şekil 91. *Teucrium chamaedrys* subsp. *lydium* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Haziran-Eylül

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Pinus nigra ormanları, makiler, taşlık serpantin yamaçlar, açıklık yamaçlar; 500-1700 m

Türkiye’de yayılışı: A2, B1, B3, C2, C3

Genel yayılışı: Yunanistan, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Esnemez, Hatıplar mandıra, eski yayla yolu üzeri, 1055 m, tepelik, ormanlık, 26.06.2014, ESSE 14915

Yöresel ismi: Bodur mahmut, kısa mahmut otu

Kullanılan kısmı: Toprak üstü kısmı

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak mide hastalıklarında sabah 1, akşam 1 çay bardağı içilir. (Esnemez)
2. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak karın ağrısında 1 çay bardağı içilir. (Alpagut)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Mayasıl otu (Bulut ve Tuzlacı, 2008), Bodur mahmut (Tuzlacı ve Erol, 1999), Kısamahmut otu (Tuzlacı ve Aymaz, 2001)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Toprak üstü kısmı; egzama tedavisinde (Bulut ve Tuzlacı, 2008), çocuklarda karminatif olarak (Tuzlacı ve Erol, 1999), anemide, ateroskleroziste, karın ağrısında (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), yapraklar; karın ağrısında, ağrı kesici olarak (Tuzlacı ve Erol, 1999), kök; karın ağrısında, soğuk algınlığında (Tuzlacı ve Erol, 1999)

***Thymus leucostomus* Hausskn. et. Velen. var. *argillaceus* Jalas**

Yarı çalimsı, çiçek durumu ile sonlanan yay şeklinde odunsu dallanmış ve az çok dik, çiçekli gövdeler 5-15(-20) cm. Gövdeler kısaca geriye kıvrık tüylü, yapraklar tüysüz. Demetler küçük, linear yaprakların koltuklarında ve genellikle küçük etli, taban yapraklar ovat. Gövde yaprakları 5,5-8(-10) x 1-1,6 mm, lineardan dilsilanseolata kadar değişen, yuvarlakımsı, düz, tabanda ya da ortaya doğru kirpiksi. Nokta şeklinde görülen guddeler her iki yüzde seyrek ya da çok sayıda, kırmızı; orta damar soluk, lateral damarlar belirgin değil. Çiçek durumu 2-20 cm, genellikle 1-3(-6) adet olan yalancı çevrel çiçek durumu aralıklı. Brakteeler yaprağa benzer. Brakteoller 1,5-3 mm, genellikle çiçek sapından uzun. Kaliks (3,5-) 4-4,5 (-4,8) mm, tüp genellikle az çok dudaklardan kısa, boğazı beyaz tüylü. Üst kaliks dişleri 0,6-0,9 mm, genellikle kirpiksi değil. Korolla beyaz, 5-7 mm.

Şekil 92. *Thymus leucostomus* var. *argillaceus* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Temmuz

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kireçli ve balçıklı topraklardaki kuru yamaçlar, tarlalar, yol kenarları; 670-1600 m

Türkiye’de yayılışı: B3,B4

Genel yayılışı: Endemik

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı: Tavşanbayırı, 860 m, taşlık tepe, 25.05.2014, ESSE 14871; B3: İnönü: İnönü Merkez-Esnemez yolu 3. km, 980 m, tepelik, 27.06.2014, ESSE 14872, B3: İnönü: Aşağıkuzfındık, 960 m, taşlık yamaçlar, 26.06. 2014, ESSE 14933

Yöresel ismi: Kekik, Kaya kekiği, Taş kekiği

Kullanılan kısmı: Toprak üstü kısmı, tüm bitki

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak şifa verici çay olarak her gün bir çay bardağı içilir. (Kümbetapınar, Dutluca, Yürükyayla, Esnemez, İnönü Merkez, Kümbetyeniköy)
2. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak ağız yaraları, diş eti iltihapları, diş ağrısı, böbrek taşı ve mide ağrısında günde 3 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez)
3. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak iltihap söktürücü olarak, idrar yolu iltihaplarında olarak sabah aç karnına bir bardak içilir. (Yürükyayla)
4. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak iltihap söktürücü olarak günde 1-2 bardak içilir. (İnönü Merkez, Sakarılıca, Alpagut)
5. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanıp süzülür, yarım su bardağı kekik suyu ile yarım su bardağı sirke karıştırılıp, ağız yara ve iltihaplarında, diş iltihapları ve diş ağrılarında iltihap söktürücü ve ağrı

- kesici olarak 10-15 gün boyunca günde 2-3 kez gargara edilir. (İnönü Merkez)
6. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak mide ağrısında ve böbrek taşı düşürmek amacıyla günde 1 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez)
 7. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak karın ve mide ağrısında günde 1 çay bardağı içilir. (Esnemez, Bozaniç)
 8. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanıp 10 dk bekletilir, kansızlıkta kan yapıcı ve idrar söktürücü olarak günde 1-2 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez)
 9. Toprak üstü kısmı dekoksasyon şeklinde hazırlanarak prostat hastalıklarında hergün sabah 1, akşam 1 çay bardağı içilir. (Dereyalak)
 10. Toprak üstü kısmı dekoksasyon şeklinde hazırlanarak şeker hastalığında her gün yarım çay bardağı içilir. (Oklubalı, Erenköy)
 11. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak nefes darlığında nefes açıcı olarak günde 1-2 çay bardağı içilir. (Oklubalı, Sakarılıca, Alpogut)
 12. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak grip ve soğuk algınlığında günde 2-3 çay bardağı içilir. (Oklubalı, İnönü Merkez)
 13. Toprak üstü kısmı dekoksasyon şeklinde hazırlanarak öksürük kesici olarak günde 1-2 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez, Aşağıkuzfındık)
 14. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak balgam söktürücü olarak günde 1-2 çay bardağı içilir. (Dereyalak)
 15. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak romatizma hastalığında günde 1 bardak sabah aç karnına içilir. (Oklubalı)
 16. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak sakinleştirici çay olarak içilir. (Oklubalı, İnönü Merkez)
 17. Toprak üstü kısmı infüzyon şeklinde hazırlanarak antioksidan olarak ve zayıflatıcı amaçla günde 1 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez)
 18. Tüm bitki dekoksasyon şeklinde hazırlanarak karın ağrısında, mide ağrısında, hazımsızlıkta ve dinlendirici çay olarak günde 1 çay bardağı içilir. (Oklubalı, Kümbetapkınar, İnönü Merkez, Oklubalı)
 19. Toprak üstü kısmından hazırlanan çayı, gebelikte zararlı olduğu için tüketilmez. (İnönü Merkez)
 20. Toprak üstü kısmı kurutulduktan sonra yemeklerde (özellikle et yemeklerinde) baharat olarak kullanılır. (Oklubalı, Esnemez, Kümbetyeniköy, İnönü Merkez, Dutluca, Dereyalak, Yürükyayla, Kümbet, Sakarılıca, Bozaniç, Mihalgazi Merkez)
 21. Toprak üstü kısmı ile tuz karıştırılarak “Poy” adı verilen gıda elde edilir. (Oklubalı, Yürükyayla, Esnemez)
 22. Toprak üstü kısmından infüzyon şeklinde hazırlanan çay hayvanlar hastalığında içme suyuna karıştırılarak verilir. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Kekik (Şimşek ve ark., 2004)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; karın ağrısında, bronşitte, gıda olarak (Şimşek ve ark., 2004)

Şekil 93. Bayırtepesi'nden (Oklubalı) toplanmış kaya kekigi

LORANTHACEAE

Viscum album L. subsp. *album*

Gövdeler dallanmış, 80 cm'ye kadar. Yapraklar 2,5-7(-8) cm, obovat-oblong, obtus, 3-5 damarlı, boyu eninin 4 katından kısa. Çiçekler sapsız, 3-5 çiçekli demetler şeklinde. Periant 4 parçalı, erkek tepaller 4-5 mm, ovat, akut; dişi tepaller 0,5-0,75 mm, üçgenimsi, akut. Meyve 1 cm, beyaz ya da sarı, genellikle küremsi. Tohumlar genellikle üçgenimsi.

Şekil 94. *Viscum album* subsp. *album* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mart-Haziran

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Dikotiledon ağaçların üzerinde; 300-1500 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A3, A4, A5, A8, B1, B2, B3, B4, C2

Genel yayılışı: Orta ve Güney Avrupa, Avrupa ve Asya’nın ılıman kesimleri, Kuzey Afrika

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı-Kütahya yolu üzeri 5. km, 945 m, Alıç ağacı üzerinde, 26.06.2014, ESSE 14960

Yöresel ismi: Ökse otu, Gevelek, Ağaç burucu, Alıç burucu, Ahlat Burucu

Kullanılan kısmı: Dallar, Yapraklar

Yöresel kullanılışı:

1. Ahlat ağacından toplanan (Ahlat burucu) veya alıç ağacından toplanan (Alıç burucu) yapraklı dalları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak kalp damarları tıkanıklığında her gün günde 1 su bardağı içilir, sıkıntılar geçene kadar devam edilir. (İnönü Merkez)
2. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak mide ekşimesinde 1 su bardağı içilir. (Oklubalı)
3. Yapraklı dalları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak göz tansiyonunda günde 1 su bardağı içilir. (Alpagut)
4. Gebeyken rahim kasılmalarını başlattığı için kullanılmaz. (Oklubalı)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Ökse otu (Genç ve Özhatay, 2003; Öztürk ve Dinç, 2005; Ezer ve Arısan, 2006; Kültür, 2008; Cansaran ve Kaya, 2010; Tuzlacı ve Doğan, 2010; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Kızılarıslan ve Özhatay, 2012; Bulut ve Tuzlacı, 2013), Gökçe otu (Cansaran ve Kaya, 2010; Genç ve Özhatay, 2003), Kuşburnu gökçesi (Fujita ve ark., 1995), Yellimkara (Bulut ve Tuzlacı, 2008), Güveltek otu (Sezik ve ark., 2001), Burç (Genç ve Özhatay, 2003; Kültür, 2008, Satıl ve ark., 2008; Kargioğlu ve ark., 2010), Çekem, Gevele (Genç ve Özhatay, 2003), Andız, Göbelek (Tuzlacı ve Erol, 1999), Kökçe (Ezer ve Arısan, 2006), Gökçe (Ezer ve Arısan, 2006; Özüdoğru ve ark., 2011), Ahlat burucu (Kargioğlu ve ark., 2008), Çakum, Ökse, Yapışkanotu (Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), Çekim (Kültür, 2008), Çöpleme (Yeşil ve Akalın, 2007), Andız burcu (Satıl ve ark., 2008), Güvelek (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), Sarılık otu (Bulut ve Tuzlacı, 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Bitki; hemoroidde (Fujita ve ark., 1995; Bulut ve Tuzlacı, 2013), menstruasyon düzenleyici (Bulut ve Tuzlacı, 2008), diyarede, prostatit tedavisinde (Sezik ve ark., 2001), baş ağrısında (Yeşil ve Akalın, 2007), astımda, bronşitte, yem olarak (Kargioğlu ve ark., 2010), nefes darlığında, karın ağrısında, diabette (Özüdoğru ve ark., 2011), kalp hastalıklarında, hepatitte (Bulut ve Tuzlacı, 2013), dallar; antihipertansif olarak (Genç ve Özhatay, 2003, Ezer ve Arısan, 2006), astımda, kalp hastalıklarında (Genç ve Özhatay, 2003), diabette (Ezer ve Arısan, 2006, Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), hemoroidde (Ezer ve Arısan, 2006), ekspektoran, süt arttırıcı (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), meyve; bronşitte (Tuzlacı ve Erol, 1999), yapıştırıcı ve gıda olarak (Kızılarıslan ve Özhatay, 2012),

astımda (Özüdoğru ve ark., 2011), yaprak; nefes darlığında, astımda (Kargioğlu ve ark., 2008), kuvvetlendirici çay olarak (Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), diabette (Kargioğlu ve ark., 2010; Tuzlacı ve Doğan, 2010), hepatitte (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), hemoroidde (Tuzlacı ve Doğan, 2010), yaprak ve meyve; antihipertansif olarak, kadınlarda kısırlıkta, kalp hastalıklarında, astımda, süt artırıcı olarak, dalak ve pankreas hastalıklarında (Kültür, 2008), bitki ve meyve; antihipertansif, diüretik, kuvvet verici olarak (Öztürk ve Dinç, 2005)

***Viscum album* L. subsp. *austriacum* (Wiesb.) Vollman**

Gövdeler dallanmış, 80 cm'ye kadar. Yapraklar 2,5-7(-8) cm, obovat-oblong, obtus, 3-5 damarlı, boyu eninin 4 katından fazla. Çiçekler sapsız, 3-5 çiçekli demetler şeklinde. Periant 4 parçalı, erkek tepaller 4-5 mm, ovat, akut; dişi tepaller 0,5-0,75 mm, üçgenimsi, akut. Meyve 1 cm, sarı, küremsi ya da genellikle armut şeklinde. Tohumlar oblong, az çok konveks kenarlı.

Şekil 95. *Viscum album* subsp. *austriacum* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mart-Haziran

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: *Pinus* türleri üzerinde; 600-1600 m

Türkiye’de yayılışı: A6, A8, B2, B3, B4, B5/6, C2, C5

Genel yayılışı: Orta ve Güney amerika, Sovyet Ermenistan, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca köyüne 3 km kala, 560 m, yamaçlardaki *Pinus* ağaçları üzerinde, 23.10.2014, ESSE 14941

Yöresel ismi: Çam burucu, Çam burcu

Kullanılan kısmı: Dallar

Yöresel kullanılışı:

1. Yapraklı dalları kurutulup dekoksiyon şeklinde hazırlanarak şifa verici ve kanserden koruyucu olarak içilir. (Sakarılıca)

2. Yapraklı dalları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak idrar yolları enfeksiyonlarında günde 1 bardak içilir, rahatsızlık geçene kadar devam edilir. (Sakarılıca)
3. Yapraklı dalları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak şeker hastalığında her gün 1 bardak içilir. (Erenköy)
4. Yapraklı dalları hayvanlarda disüri gözlemlendiği durumlarda yedirilir. (Dereyalak)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Burç, Buruç, Armutburçu, Ahlatburçu, Çampurucu, Çam puruncu, Çampuruşu, Güvelek, Puruç, Puruş, Ahlak, Öksüotu, Ökseotu (Sargın ve ark., 2013), Çam burcu (Ertuğ, 2002; Deniz ve ark., 2010; Sargın ve ark., 2013), Çam purcu (Ertuğ, 2002), Çam bucusu (Honda ve ark., 1996)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; diş ağrısı, tonsilit, boğaz ağrısı, prostatit ve taşikardi tedavisinde (Sargın ve ark., 2013), hiperkolesterolemide, hipertansiyonda (Deniz ve ark., 2010; Sargın ve ark., 2013), kanser, baş ağrısında (Ertuğ, 2002; Sargın ve ark., 2013), bronşitte (Ertuğ, 2002; Deniz ve ark., 2010; Sargın ve ark., 2013), astımda (Deniz ve ark., 2010; Sargın ve ark., 2013), diabette (Ertuğ, 2002; Sargın ve ark., 2013), öksürük, ülser ve vereme karşı (Ertuğ, 2002), herba; disüride (Honda ve ark., 1996)

MALVACEAE

**Abelmoschus esculentus* (L.) Moench.

1 m’ye kadar boylanabilen, tek yıllık kültür bitkisi. Çiçekleri hermafrodit (<http-19>).

Çiçeklenme zamanı: Temmuz-Eylül

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kültür arazileri

Türkiye’de yayılışı: Kültür bitkisi

Genel yayılışı: Kültür bitkisi

Şekil 96. *Abelmoschus esculentus* doğal görünümü

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: -

Yöresel ismi: Bamya, Bamiye

Kullanılan kısmı: Tohum, meyve

Yöresel kullanılışı:

1. Tohumları öğütölüp, infüzyon şeklinde hazırlanarak nefes darlığında her sabah aç karnına 1 fincan içilir. (Sakarılıca)
2. Meyveleri kabızlıkta yemek olarak tüketilir. (Mihalgazi Merkez)
3. Meyveleri taze ya da kurutularak gıda olarak kullanılır. (Mihalgazi Merkez, Bozaniç, Demirciler, Sakarılıca, Karaoğlan, Kümbet, Kümbetyeniköy, Aşağıkuzfındık, Seyitalıköy, Dereyalak)
4. Meyveleri turşu yapılır. (Oklubalı)

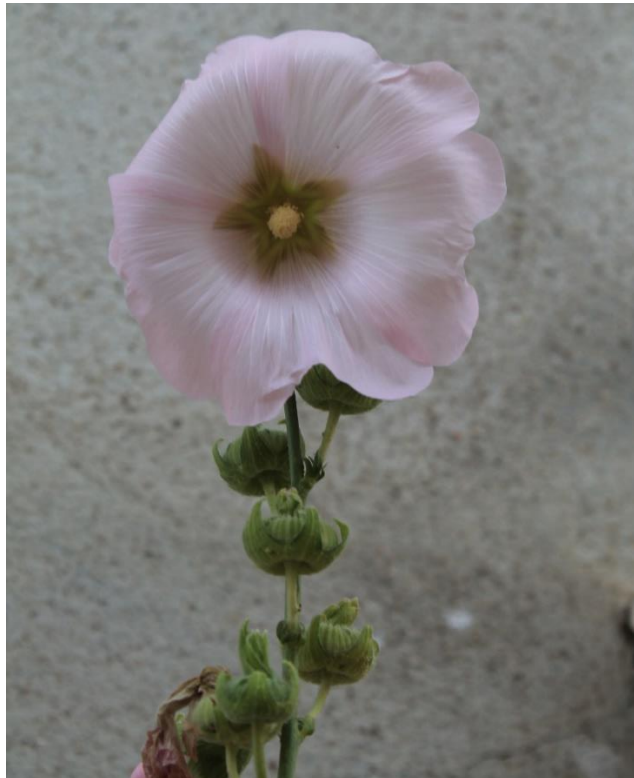
Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Bamyacı (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Cansaran ve Kaya, 2010)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyveleri; konstipasyonda (Cansaran ve Kaya, 2010), gıda olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Cansaran ve Kaya, 2010)

***Alcea pallida* Waldst. et. Kit.**

Uzun, çok yıllık bitki. Gövdeler az çok karışık, sık yumuşak tüy ve yıldızsı tüy örtüsü ile kaplı. Yapraklar kalın, basit ya da hafifçe 5-7 loblu, üst yüzeyi daha pürüzlü. Kaliks çiçekte çizgili değilken sonrada çizgili hale gelebilir. Petaller beyazımsı pembe, 40-50 mm. Merikarplar kanatlı, belirgin şekilde kırışık, arkası oluklu kısımda tüylü.

Şekil 97. *Alcea pallida* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Haziran-Ekim

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Yol kenarları, bozkırlar, kıyılar; 300-1500 m

Türkiye’de yayılışı: A2, A3, A4, A5, B1, B2, B3, B4, B6, C1, C2, C3, C4

Genel yayılışı: Macaristan, Balkan Yarımadası, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: İnönü Merkez, 840 m, yol kenarı, 31.08.2014, ESSE 14873

Yöresel ismi: Gülhatmi, Fatmagül, Horozibiği, Fatmacık otu

Kullanılan kısmı: Tohum, çiçekler

Yöresel kullanılışı:

1. Tohumu kurutulup balla karıştırılır astımda her gün 1-2 kaşık yenilir. (Kümbetapkınar)
2. Çiçekleri dekoksasyon şeklinde hazırlanarak astımda günde 1-2 bardak içilir. (Kümbetapkınar)
3. Çiçekleri dekoksasyon şeklinde hazırlanarak öksürük kesici olarak günde 2 bardak içilir. (İnönü Merkez)
4. Çiçekleri kurutulup infüzyon şeklinde hazırlanarak öksürük kesici olarak günde 1-2 bardak içilir. (İnönü Merkez)
5. Çiçekleri ortadan ikiye ayrılarak çocuklar tarafından küpe yapılır. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Gülhatmi, Fatmagül (Cansaran ve Kaya, 2010), Fatma anagülü (Tuzlacı ve Erol, 1999), Gülfatma (Yücel ve Tülükoğlu, 2000; Tuzlacı ve Aymaz, 2001), Alakurtaran (Oral ve Aslan, 2007), Hatmi (Tetik ve ark., 2013), Devegülü (Kargioğlu ve ark., 2010), Hiro, Hiri (Polat ve ark., 2013), Deli Fatmaana, Fatmaana otu, Sığırkuyruğu (Bulut ve Tuzlacı, 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Çiçek; karın ağrısında (Tuzlacı ve Erol, 1999), öksürükte (Tetik ve ark., 2013; Akyol ve Altan, 2013; Polat ve ark., 2013), bronşitte (Tetik ve ark., 2013; Polat ve ark., 2013), soğuk algınlığında, boğaz hastalıklarında (Kargioğlu ve ark., 2010), kısırlıkta, yara ve kesiklerde (Polat ve ark., 2013), tüm bitki; soğuk algınlığında, öksürük kesici olarak (Yücel ve Tülükoğlu, 2000), süs bitkisi (Kargioğlu ve ark., 2010), yaprak; çocuklarda diyarede (Tuzlacı ve Erol, 1999), siğil tedavisinde (Bulut ve Tuzlacı, 2013), karın ağrısında (Bulut ve Tuzlacı, 2013), meyve; konjunktivitte (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), diüretik, antifungal olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2013), toprak üstü kısmı; dış eti iltihabında (Oral ve Aslan, 2007), yaprak, sürgün ve meyve; solunum sistemi hastalıklarında, öksürükte, tonsilitte, güneş çarpmasında (Cansaran ve Kaya, 2010)

***Malva neglecta* Wallr.**

Tek yıllık. Gövde yükselici, basit ve yıldızsı kılsı tüylü. Yapraklar hemen hemen dairemsi, belli belirsiz loblu, oymalı kenarlı, kılsı tüylü. Çiçekler yaprak koltuklarından demetler halinde çıkar. Epikaliks segmentleri linear. Sepaller genişçe üçgensel, 2-4 mm. Petaller tabanda tüylü, pembe beyaz, 8-14 mm. Merikarplar kılsı tüylü, pürüzsüz, bitişik kenarlar pürüzsüz.

Şekil 98. *Malva neglecta* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs, Ağustos

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Bozkır, tarlalar, boş alanlar; 1-2000 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A3, A5, A6, A8, A9, B3, B4, B5, B6, C3, C4, C5, C6, C7, C8

Genel yayılışı: Avrupa, Kuzeybatı Afrika, Güneybatı Asya, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı, Tavşanbayırı, 840 m, taşlık tepe, 25.09.2014, ESSE 14842, B3: İnönü: Kümbet, 950 m, boş alanlar, 16.07.2014, ESSE 14919

Yöresel ismi: Ebegümeci, Ebemgümeci

Kullanılan kısmı: Yaprak, toprak üstü kısmı, çiçekler

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak karın ağrısında ve şişkinliklerinde 1 bardak içilir. (Oklubalı, Yürükyayla)
2. Yaprakları karın ağrısında ve sindirim düzenleyici olarak yemeği yapılarak tüketilir. (Oklubalı)
3. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak mide ağrısında 1 bardak içilir. (İnönü Merkez)
4. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak ya da yemeği yapılarak adet düzenleyici, adet ağrılarını giderici olarak kullanılır. (Kümbetapkınar)
5. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak iltihap söktürücü olarak sabah 1, akşam 1 bardak tok karına içilir. (Dutluca, İnönü Merkez, Oklubalı)

6. Yaprakları haşlanarak lapa haline getirilip iltihaplı bölgeye günde 2 kez 15-20 dakika boyunca sarılır. (Oklubalı)
7. Yaprakları dekoksion şeklinde hazırlanarak boğaz ağrısında 4-5 gün boyunca günde 1-2 bardak içilir. (İnönü Merkez)
8. Yaprakları dekoksion şeklinde hazırlanarak bademcik iltihabında gargara yapılır (İnönü Merkez)
9. Yaprakları dekoksion şeklinde hazırlanıp öksürük kesici olarak günde 2 bardak içilir. (İnönü Merkez)
10. Yaprakları göğüs yumuşatma ve öksürüğü kesme amacıyla yenerek tüketilir. (Yürükyayla)
11. Yaprakları haşlanır lapa haline getirilerek ılık haldeyken boyun tutulmasında günde 2-3 kez boyuna sarılır. (Oklubalı)
12. Yaprakları dekoksion şeklinde hazırlanarak şifa verici çay olarak içilir. (Oklubalı)
13. Yaprakları süt ile pişirilip diz ağrılarında ağrıyan kısımlara sarılarak uygulanır. (İnönü Merkez)
14. Yaprakları el uyuşmasında çiğ yenerek tüketilir. (Yürükyayla)
15. Yaprakları kabızlıkta çiğ olarak yenir. (İnönü Merkez)
16. Yaprakları, *Urtica dioica* yaprağı ve *Mentha* sp. yaprağı ve bir parça limon ile beraber dekoksion şeklinde hazırlanarak mide ağrısında 1 bardak içilir. (Aşağıkuzfındık)
17. Toprak üstü kısmı haşlanarak lapa haline getirilip, kadınlarda kısırlık durumunda karın bölgesine sarılır. (Yürükyayla, Aşağıkuzfındık, İnönü Merkez)
18. Toprak üstü kısmı dekoksion şeklinde hazırlanarak karın ağrısında 1 bardak içilir. (Aşağıkuzfındık)
19. Yaprakları ve çiçekleri dekoksion şeklinde hazırlanarak bronşit ve nefes darlığında her gün günde 1 bardak içilir (İnönü Merkez)
20. Yaprakları taze iken bulgurla ya da pirinçle kavrulup ya da yumurtayla yemek yapılır. (Dutluca, Kümbetyeniköy, Oklubalı, Aşağıkuzfındık, Kümbet, İnönü Merkez)
21. Çiçeklerden meyveye geçiş zamanlarında kolye yapılır. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Ebegümeci (Fujita ve ark., 1995; Honda ve ark., 1996; Sezik ve ark., 1997; Koçak ve Özhatay, 1999; Tuzlacı ve Erol, 1999; Şimşek ve ark., 2002, Şimşek ve ark., 2004, Bulut ve Tuzlacı, 2008, Sezik ve ark., 2001; Ezer ve Avcı, 2004; Özgökçe ve Özçelik, 2004; Öztürk ve Dinç, 2005; Ezer ve Arısan, 2006; Elçi ve Erik, 2006; Özbucak ve ark., 2006; Oral ve Aslan, 2007; Satıl ve ark., 2008; Sarper ve ark., 2009; Yapıcı ve ark., 2009; Çakılıcıoğlu ve ark., 2010; Çakılıcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Yücel ve ark., 2010; Yücel ve ark., 2011; Akaydın ve ark., 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Polat ve ark., 2013; Tetik ve ark., 2013), Ebemgümeci (Sezik ve ark., 1997; Şimşek ve ark., 2002; Ezer ve Avcı, 2004; Ezer ve Arısan, 2006; Sarper ve ark., 2009; Cansaran ve Kaya, 2010; Özüdoğru ve ark., 2011; Özgen ve ark., 2012), Ebegümeci (Şimşek ve ark., 2002; Kargioğlu ve ark., 2008; Kargioğlu ve ark., 2010; Deniz ve ark., 2010; Özhatay ve Demirci, 2012; Sargın ve ark., 2013; Akaydın ve ark., 2013), Kömeç (Korkut ve Akan, 2006; Ezer ve Arısan, 2006;

Cansaran ve Kaya, 2010; Özhatay ve Demirci, 2012; Akaydın ve ark., 2013), Toluk (Sezik ve ark., 1997; Şimşek ve ark., 2002; Yeşil ve Akalın, 2007), Toluk (Şimşek ve ark., 2002; Yapıcı ve ark., 2009), Toluk, Ebekömeci, Ebegümece (Şimşek ve ark., 2002), Ebemgömeci (Şimşek ve ark., 2002, Sarper ve ark., 2009, Deniz ve ark., 2010; Özüdoğru ve ark., 2011), Gömeç (Şimşek ve ark., 2002; Akaydın ve ark., 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013), Develik (Koçak ve Özhatay, 1999; Satıl ve ark., 2008; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Akaydın ve ark., 2013), Dolık, Emeçkümeci, Ebemkümeci, Ebemkövenci, Emekümeci, Korkut, Berberu (Sezik ve ark., 1997), Ebemkömeci (Sezik ve ark., 1997, Ezer ve Arısan, 2006; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Özüdoğru ve ark., 2011; Özgen ve ark., 2012; Hayta ve ark., 2014), Tolga küvi, Tolga badinga (Kaval ve ark., 2014), Ebemkömeyi (Özgen ve ark., 2012), Ebeekmeği, Yastıman (Koçak ve Özhatay, 1999), Doğruk, Hiru (Tetik ve ark., 2013), Xemazek, Veraruejik, Tollık, Duelık (Polat ve ark., 2013), Ebegömeç (Bulut ve Tuzlacı, 2013), Adaygüttü (Honda ve ark., 1996)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; kanserde (Şimşek ve ark., 2002; Özüdoğru ve ark., 2011), veremde, diüretik, mayasıda, nefes darlığında, egzemada (Şimşek ve ark., 2002), gıda olarak (Korkut ve Akan, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Cansaran ve Kaya, 2010; Deniz ve ark., 2010; Yücel ve ark., 2011; Yeşil ve Akalın, 2007; Akaydın ve ark., 2013), apselerde (Fujita ve ark., 1995; Tuzlacı ve Erol, 1999; Özgökçe ve Özçelik, 2004; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Sarper ve ark., 2009), karın ağrısında (Fujita ve ark., 1995; Honda ve ark., 1996; Tuzlacı ve Erol, 1999; Ezer ve Avcı, 2004; Ezer ve Arısan, 2006), böbrek kum ve taşında (Bulut ve Tuzlacı, 2008), ağızdaki ağrılarda (Sezik ve ark., 2001), adet sancısında (Şimşek ve ark., 2002; Ezer ve Avcı, 2004; Ezer ve Arısan, 2006), hemoroidde (Ezer ve Avcı, 2004, Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), kas ağrılarında, şişkinlik giderici, öksürük kesici (Ezer ve Avcı, 2004), iltihap söktürücü olarak (Ezer ve Avcı, 2004; Öztürk ve Dinç, 2005), yara iyileştirici olarak (Honda ve ark., 1996; Sezik ve ark., 1997; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Özüdoğru ve ark., 2011; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Kaval ve ark., 2014), kadınlarda kısırlıkta (Sezik ve ark., 1997), soğuk algınlığında (Tuzlacı ve Erol, 1999), solunum ve sindirim sistemi tahriş ve iltihaplarında, romatizmada, mide ağrısında (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), boğaz ağrısında (Akaydın ve ark., 2013), antiseptik olarak, çıbanların olgunlaşmasında (Öztürk ve Dinç, 2005), jinekolojik hastalıklarda (Özüdoğru ve ark., 2011), toprak üstü kısım; apse tedavisinde (Sezik ve ark., 1997; Sezik ve ark., 2001; Sarper ve ark., 2009; Hayta ve ark., 2014), safra salgılatıcı olarak (Sezik ve ark., 2001), yaralarda (Sezik ve ark., 1997; Yeşil ve Akalın, 2007; Tetik ve ark., 2013; Polat ve ark., 2013), bronşitte, hazımsızlıkta, üşütmelerde, peptik ülserde (easr ana eth), diüretik olarak (Elçi ve Erik, 2006; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), üriner enflamasyonlarda (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Polat ve ark., 2013), karın ağrısında (Sezik ve ark., 1997; Sarper ve ark., 2009; Çakılcıoğlu ve ark., 2010; Özgen ve ark., 2012; Polat ve ark., 2013; Kaval ve ark., 2014), gıda olarak (Akaydın ve ark., 2013, Sarper ve ark., 2009, Özbucak ve ark., 2006; Kargıoğlu ve ark., 2010), konstipasyonda (Akaydın ve ark., 2013), hemoroidde (Sarper ve ark., 2009; Özgen ve ark., 2012), tonsilitte, vajinitte (Sarper ve ark., 2009), romatizmada (Sarper ve ark., 2009; Özgen ve ark., 2012), deri enflamasyonlarında, gastrik ülserde, ağrı kesici olarak, karaciğer hastalıklarında, sinüzitte, kadınlarda kısırlıkta (Özgen ve ark., 2012), tansiyon düzenleyici, kan şekeri düşürücü olarak (Özhatay ve Demirci, 2012), iltihap

söktürücü (Oral ve Aslan, 2007; Yücel ve ark., 2011), şişkinlik giderici, böbrek iltihaplarında (Yücel ve ark., 2011), bademcik iltihabında, göğüs yumuşatıcı olarak (Oral ve Aslan, 2007), mayasıda (Yeşil ve Akalın, 2007), meme iltihabında, psoriariste, vajinal mantar enfeksiyonunda (Tetik ve ark., 2013), ses kısılmasında, çıbanlarda, yem olarak (Kargioğlu ve ark., 2010), kuvvetlendirici (Tuzlacı ve Şenkardes, 2011), anti-inflamatuar olarak (Özgen ve ark., 2012; Polat ve ark., 2013), tüm bitki; mide hastalıklarında, kalp hastalıklarında, apse tedavisinde, karın ağrısında, vajinal akıntıda, sivilce tedavisinde, bağırsak rahatsızlığında, böbrek ağrısında, kırık tedavisinde (Şimşek ve ark., 2002), gıda olarak (Şimşek ve ark., 2002; Şimşek ve ark., 2004), kanserde, bronşitte, hemoroidde (Şimşek ve ark., 2004), hematomda, enflamasyonlarda, eklem ağrılarında (Hayta ve ark., 2014), romatizmada (Koçak ve Özhatay, 1999; Şimşek ve ark., 2002; Kargioğlu ve ark., 2008), astımda (Koçak ve Özhatay, 1999), enflamasyonlu yaralarda (Koçak ve Özhatay, 1999, Yeşil ve Akalın, 2007), kısırlıkta (Şimşek ve ark., 2002; Yeşil ve Akalın, 2007), yara iyileştirici olarak, mayasıda (Yeşil ve Akalın, 2007), çiçek; öksürük kesici olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008), kök; düşük yaptırıcı olarak (Sezik ve ark., 2001; Yeşil ve Akalın, 2007; Bulut ve Tuzlacı, 2008), kireçlenmede (Sezik ve ark., 1997), karın ağrısında (Koçak ve Özhatay, 1999), bademcik ve boğaz iltihabında (Deniz ve ark., 2010), meyve; kadında kısırlıkta (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), tohum; gıda olarak (Sarper ve ark., 2009), gövde; düşük yaptırıcı olarak (Özüdoğru ve ark., 2011), yaprak ve çiçek; bağışıklık uyarıcı, karın ağrısında (Bulut ve Tuzlacı, 2013), boğaz ağrısında, sindirim düzenleyici (Deniz ve ark., 2010), gastrointestinal hastalıklarda, bronşitte, diabette, hiperkolesterolde, soğuk algınlığında, idrar yolu enfeksiyonunda, romatizmada, hemoroidde, böbrek iltihabında (Sargın ve ark., 2013), yaprak, sürgünler ve kök; konstipasyonda (Cansaran ve Kaya, 2010)

***Malva nicaeensis* All.**

Tek yıllık. Gövdeler dik, seyrekçe yumuşak kılsı tüylü. Yapraklar az çok dairemsi, az derin 3-5 loblu, kenarlar oymalı. Çiçekler yaprak koltuklarından demetler halinde çıkar. Epikaliks segmentleri oblong. Sepaller genişçe üçgensel, 2 mm. Petaller leylak-pembe, tabanda tüylü, 6-8 mm. Merikarplar ağısı görünümde, bitişik kenarlar pürüzsüz.

Şekil 99. *Malva nicaeensis* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Nisan-Haziran

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Tarlalar

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, B3, C1, C2, C3, C4, C5

Genel yayılışı: Akdeniz, Güney Rusya, Kırım, Kuzey, Orta ve Güney İran, Suriye Çölü, Arabistan, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 210 m, tarla kenarları, 27.06.2014, ESSE 14843, A3/B3: Mihalgazi: Alpagut, 220 m, tarla kenarları, 18.04.2014, ESSE 14935

Yöresel ismi: Ebegümece, Ebemgümece, Ebegöbece

Kullanılan kısmı: Yapraklar, toprak üstü kısmı, kök, tomurcuklar

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanıp öksürük kesici olarak günde 2 bardak içilir. (Alpagut)
2. Yaprakları süt ile pişirilip diz ağrılarında ağrıyan kısımlara sarılarak uygulanır. (Alpagut)
3. Yaprakları karın ağrısında ve sindirim düzenleyici olarak yemeği yapılarak tüketilir. (Alpagut)
4. Yaprakları haşlanarak lapa haline getirilip iltihaplı bölgeye günde 2 kez 15-20 dakika boyunca sarılır. (Karaoğlu)
5. Yaprakları iltihap söktürücü olarak yenilir. (Alpagut)
6. Yapraklarının yemeği yapılarak iştme duygusu rahatsızlıklarına iyi geldiği için tüketilir. (Mihalgazi Merkez)
7. Toprak üstü kısmı dekoksasyon şeklinde hazırlanarak idrar yolu enfeksiyonlarında buharına oturarak 15-20 dakika beklenir, günde 1 kere uygulanır. (Alpagut)
8. Toprak üstü kısmı haşlanarak lapa haline getirilip, kadınlarda kısırlık durumunda karın bölgesine sarılır. (Bozaniç)
9. Kökü dekoksasyon şeklinde hazırlanarak günde her sabah 1 su bardağı içilir. (Karaoğlu)
10. Yaprakları taze iken bulgurla ya da pirinçle kavrulup ya da yumurtayla yemeği ve böreği yapılır. (Bozaniç, Karaoğlu, Sakarılıca)
11. Yapraklarından dolma yapılır. (Karaoğlu)
12. Tomurcuklarını eskiden çocuklar tarafından yenilirdi. (Alpagut)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Ebegümece (Fujita ve ark., 1995; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Kızıllarslan ve Özhatay, 2012; Gürdal ve Kültür, 2013), Ebegömece, Ebegömeç (Kızıllarslan ve Özhatay, 2012), Kabaot, Deli ebegümece (Gürdal ve Kültür, 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Toprak üstü kısım; karın ağrısında, pnömonide (Fujita ve ark., 1995), laksatif olarak (Gürdal ve Kültür, 2013), çiçek; hazımsızlıkta (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), astımda (Tuzlacı ve Tolon, 2000),

yaprak; hazımsızlıkta, ağrı kesici olarak (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), gıda olarak (Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), ürtikerde (Tuzlacı ve Tolon, 2000), meyve; el sanatlarında (Kızılarıslan ve Özhatay, 2012)

MORACEAE

Ficus carica L. subsp. *carica*

10 metre ya da daha uzun boylu güçlü çalı ya da ağaçlar. Genç dallar yeşil, sonra kahverengi, genellikle kısa havlı; yaşlı olanlar gri, pürüzsüz, kalın ve sert, hafifçe dallanmış. Yapraklar düşücü, geniş, 10-20(-35) cm uzunluğunda ve genişliğinde, bazen eni boyundan geniş, az çok derince 3-5(-7) loblu ya da bütün, genellikle kalpsi, skabrit, çoğunlukla alt yüzü az çok kısa yumuşak tüylü, nadiren neredeyse tüysüz; kenarlar dalgalı-oymalıdan dişliye kadar değişken, özellikle üst tarafta dış hattı yuvarlaksı; yaprak sapı 2-(8-10) cm, kalın. Sinkarp tek, 2-3 cm (kültür formlarında 8 cm'ye kadar), armut şeklinde ya da basık üremsi, sapsız ya da kısa saplı, yeşilimsi, sarımsı ya da menekşe renkli, tüysüz ya da kısa yumuşak tüylü.

Şekil 100. *Ficus carica* subsp. *carica* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mart-Nisan, Mayıs-Haziran, Ağustos-Eylül

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Açık alanlar, karışık ormanlar, akarsu vadilerindeki kayalık yamaçlar, kaya çatlakları; 10-1770 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7 A8, B1, B3, B7, B8, C1, C2, C3, C5, C6

Genel yayılışı: Doğu Akdeniz, Türkmenistan, Tacikistan, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Karaoğlan, 200m, yol kenarı, 11.07.2014, ESSE 14980

Yöresel ismi: İncir, Yemiş

Kullanılan kısmı: Dişi ağaçların lateksi, yaprağı, meyvesi

Yöresel kullanılışı:

1. Yapracağının ya da meyvesini koparılmasıyla akan süt (lateks) arı sokmasında şişmeyi önleyici amaçla bölgeye damlatılır. (Mihalgazi Merkez, Alpagut)
2. Yapracağının ya da meyvesini koparılmasıyla akan süt (lateks) siğil üzerine damlatılarak 3 günde siğilde küçülme sağlanır. (Alpagut, Demirciler)
3. Yaprakları haşlanıp lapa haline getirilerek akrep sokmasında şişmeyi ve ağrıyı önleyici amaçla bölgeye sarılır. (Mihalgazi Merkez)
4. Yaprakları haşlanıp lapa haline getirilerek ayakta kireçlenme olduğu durumlarda bölgeye sarılır. (Mihalgazi Merkez)
5. Meyveleri kabızlıkta yenir. (Karaoğlu)
6. Meyveleri gebelikte yararlı olduğu için tüketilir. (Kümbetyeniköy)
7. Meyveleri taze ya da kurutularak lohusada süt arttırıcı olarak yenir. (İnönü Merkez, Kümbetyeniköy, Sakarılıca, Bozaniç, Karaoğlu, Alpagut)
8. Meyveleri kurutularak çocuğu olmayan kadınlara yedirilir. (Yürükyayla, İnönü Merkez)
9. Meyveleri reçel yapılır. (Bozaniç, İnönü Merkez, Esnemez, Kümbetapınar, Kümbet, Alpagut)
10. Yaprakları hayvanlara süt arttırıcı olarak yedirilir. (Alpagut)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: İncir (Koçak ve Özhatay, 1999; Tuzlacı ve Erol, 1999; Genç ve Özhatay, 2003; Tuzlacı ve Emre, 2003; Uğulu ve ark., 2009; Cansaran ve Kaya, 2010; Uysal ve ark., 2010; Kızıllarlan ve Özhatay, 2012; Akyol ve Altan, 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Gürdal ve Kültür, 2013; Sargın ve ark., 2013),

Yemiş (Yeşilada ve ark., 1999; Tuzlacı ve Emre, 2003; Uysal ve ark., 2010; Kızıllarlan ve Özhatay, 2012; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Sargın ve ark., 2013), Yemişen (Kızıllarlan ve Özhatay, 2012; Sargın ve ark., 2013), Dağ inciri, Kerik (Korkut ve Akan, 2006), Yalancı yemiş (Yeşilada ve ark., 1999), İncir ağacı (Tuzlacı ve Tolon, 2000), Deli yemiş (Bulut ve Tuzlacı, 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Lateks; hemoroidde (Cansaran ve Kaya, 2010), siğilde (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Cansaran ve Kaya, 2010), mayalamada (Korkut ve Akan, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008), arı sokmalarında (Bulut ve Tuzlacı, 2008), akrep sokmalarında (Koçak ve Özhatay, 1999; Bulut ve Tuzlacı, 2008), nasırda (Genç ve Özhatay, 2003), eziklerde (Tuzlacı ve Erol, 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Genç ve Özhatay, 2003; Tuzlacı ve Emre, 2003; Uğulu ve ark., 2009; Bulut ve Tuzlacı, 2013), diş ağrısında, kulak ağrısında (Bulut ve Tuzlacı, 2013), yaprak; egzemada (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Bulut ve Tuzlacı, 2013), hemoroidde (Genç ve Özhatay, 2003; Kargioğlu ve ark., 2008), alerjide (Kargioğlu ve ark., 2008), konstipasyonda (Yeşilada ve ark., 1999), astımda, karın ağrısında (Tuzlacı ve Tolon, 2000), meyve; gıda olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Cansaran ve Kaya, 2010; Kızıllarlan ve Özhatay, 2012; Uysal ve ark., 2010), hepatitte, çibanda (Genç ve Özhatay, 2003), hemoroidde (Tuzlacı ve Emre, 2003), laksatif olarak (Tuzlacı ve Emre, 2003, Gürdal ve Kültür, 2013), akrep sokmalarında (Akyol ve Altan, 2013), kısırlıkta (Bulut ve Tuzlacı, 2013), yapraklı dallar; burun kanamasında (Bulut ve Tuzlacı, 2008), yaprak ve meyve;

hemoroidde (Yeşilada ve ark., 1999), sürgün; hemoroidde (Bulut ve Tuzlacı, 2013), brakte, yaprak ve meyve; kanserde, gripte, eziklerde, nasır tedavisinde (Sargın ve ark., 2013)

*** *Morus rubra* L.**

15 m'ye kadar ağaçlar, sürgünleri ince, zayıf kısa havlı. Yapraklar genişçe ovattan oblong-ovata kadar değişken, 7-12(-20) cm, dikçe uzun akuminat, tabanda kesik ya da hemen hemen kalpsi, kabaca tek sıra dişli, lobsuzdan çeşitli lobluya kadar değişken, loblar arasındaki körfezler dişsiz, üstte hafifçe skabrit ya da neredeyse pürüzsüz, altta kabaca tüylü. Yaprak sapı 2-3 cm. Çiçek durumu sapı sinkarpın yarısı uzunluğunda. Meyve (sinkarp) 2-3 cm, koyu kırmızımsı-mor, sulu.

Şekil 101. *Morus rubra* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kültür bitkisi

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A5, A9, B1, B2, B3, B5, B7, B8, C2, C3, C6

Genel yayılışı: Doğu ve Orta Amerika, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 210 m, tarla ve bahçeler, 29.08.2014, ESSE 14840

Yöresel ismi: Dut, Tut

Kullanılan kısmı: Yaprak, meyve, dallar

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak sırt ağrısında günde 1 su bardağı içilir. (İnönü Merkez)
2. Meyveleri kansızlıkta taze, kurutularak ya da pekmezi yapılarak tüketilir. (İnönü Merkez, Yürükyayla)
3. Meyveleri gebelikte yararlı olduğu için tüketilir. (İnönü Merkez)
4. Meyveleri lohusada süt arttırmak amacıyla tüketilir. (İnönü Merkez)
5. Meyvelerinin pekmezi yapılır. (İnönü Merkez, Sakarılıca, Yürükyayla)
6. Meyvelerinin reçeli yapılır. (Mihalgazi Merkez)
7. Yaprakları hayvan yemi olarak kullanılır. (Alpagut)
8. Dallarından uçurtma yapılır. (Alpagut)
9. Dalları çocuklar tarafından galak oyununda eskiden kullanım alanı bulurdu. (Alpagut)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Kırmızı dut (Sargın ve ark., 2013), Kara dut (Tuzlacı ve Erol, 1999)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve ve yaprak; diabette (Sargın ve ark., 2013), meyve suyu; ağız yaralarında, diabette (Tuzlacı ve Erol, 1999)

OLEACEAE

****Olea europea* L. var. *europea***

10-15 metreye kadar boylanabilen ağaçlar, geniş taçlı, gövdesi genellikle budaklı ve dikensiz neredeyse silindirik dallı, ya da sıkça dallanmış 2(-5) metreye kadar boylanabilen 4 köşeli dikenli dallı çalılar; sürgünler dikensiz, pulsu, gri; tomurcuklar çok küçük, pulsu-ipeksi tüylü, grimsi. Yapraklar lanseolat, 40-86 x (4-)5-17(-24) mm, hemen hemen sapsız, mukronat, koyu yeşil ve üstte tüysüz, altta sıkça gümüşü pulsu. Panikula yapraklardan kısa; çiçekler beyaz, hoş kokulu, 3-4 mm, drupa hemen hemen küremsi ya da oblong, 6-35(-40) x 5-20(-25) mm, olgunlukta parlak siyah, kahverengimsi yeşil ya da nadiren fildişi beyaz.

Şekil 102. *Olea europea* var. *europea* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kültür bitkisi

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A6, A7, A8, B1, B3, C2, C3, C4, C5, C7, C8

Genel yayılışı: Akdeniz, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Bozaniç, 220 m, tarlalar, 18.09.2014, ESSE 14946

Yöresel ismi: Zeytin

Kullanılan kısmı: Yaprak, meyve, tohum, dallar

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak hiperkolesterolde her gün 1 çay bardağı sabah aç karnına içilir. (Mihalgazi Merkez, İnönü Merkez)
2. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak şeker hastalığında her gün 1 çay bardağı aç karnına içilir. (Karaoğlu, Sakarılıca, Alpagut, Bozaniç, İnönü Merkez)
3. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak bronşitte her gün 1 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez)
4. Meyveleri dövülerek eklem çıkmalarında eklem yerine oturtulduktan sonra ağrıyı azaltmak ve eklem kaynaşmasını sağlamak amacıyla sarılıarak 12 saat boyunca bekletilir. (Alpagut)
5. Olgun meyveleri dövülür ve burkulan yere ağrıyı azaltmak ve iyileşmeyi hızlandırmak amacıyla konulur. (Bozaniç)
6. Tohumlarının 3-4 tanesi bağırsak çalıştırıcı olarak yutulur. (Alpagut)
7. Meyveleri gıda olarak tüketilir. (Mihalgazi Merkez, Sakarılıca, Karaoğlu, Bozaniç, Demirciler)
8. Dalları hayvanları hastalıklardan koruma amacıyla yedirilir. (Mihalgazi)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Zeytin (Tuzlacı ve Emre, 2003; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Şığva ve Seçmen, 2009; Sarı ve ark., 2010; Uysal ve ark., 2010; Akaydın ve ark., 2013; Akyol ve Altan, 2013; Gürdal ve Kültür, 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013), Zeytin ağacı (Tuzlacı ve Tolon, 2000; Tuzlacı ve Aymaz, 2001)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; hipertansiyonda (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Akaydın ve ark., 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Gürdal ve Kültür, 2013), nefes darlığında (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Akyol ve Altan, 2013), diabette (Tuzlacı ve Tolon, 2000; Tuzlacı ve Emre, 2003; Akaydın ve ark., 2013; Gürdal ve Kültür, 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013), nodüllerde (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), ağız yaralarında, soğuk algınlığında (Akaydın ve ark., 2013), kalp hastalıklarında (Akyol ve Altan, 2013), hiperkolesterolde (Gürdal ve Kültür, 2013), yara iyileştirici olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2013), meyve yağı; ateş düşürücü, bebeklerde kemik gelişimi arttırıcı, şişliklerde, hayvanlarda göz hastalıklarında (Bulut ve Tuzlacı, 2008), karminatif, akrep sokmasında, göz hastalıklarında, kulak ağrısında, konstipasyonda (Bulut ve Tuzlacı, 2013), meyve; yara iyileştirici olarak (Tuzlacı ve Emre, 2003; Bulut ve Tuzlacı, 2008), gıda olarak (Bulut ve Tuzlacı,

2008; Uysal ve ark., 2010), dalları; eşya yapımında (Bulut ve Tuzlacı, 2008), yakacak olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Uysal ve ark., 2010)

***Phillyrea latifolia* L.**

Çalı ya da 5 m'ye kadar boylanabilen ağaçcık. Tomurcuk ve genç sürgünler tüylü. Yapraklar ovat-kalpsiden ovat-lanseolata kadar değişken, lamina 1-3,2(-4) x 0,5-1,7(-2,5) cm, az çok dişli ya da testere dişli, belirgin lateral damarlar 7-11 çift, her iki yüzde tüysüz fakat kenarları yaprak sapına yakın kısımda tüylü; yaprak sapı kısa havlı-tomentoz, 0,5-5 mm. Kaliks sarımsı, loblar üçgensel kenarları kirpiksi. Korolla 2-2,5 mm. Drupa küresel, 3-8 mm.

Şekil 103. *Phillyrea latifolia* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Makilikte kuru yerlerde, *Pinus brutia* veya *Quercus* ormanları, karışık yaprak dökücü çalılık ormanlar; 10-1350 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, B1, B2, B3, C1, C2, C3, C4, C5, C6

Genel yayılışı: Akdeniz, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Demirciler köy çıkışı, 230 m, tarla kenarı, 18.05.2014, ESSE 14947

Yöresel ismi: Pina, Pinar

Kullanılan kısmı: Yaprak

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak kanser hastalığında her gün 1 bardak içilir. (Demirciler)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Gökçe ağaç, Gökçe ağacı (Cansaran ve Kaya, 2010), Kuzu pıynar (Tuzlaci ve Emre, 2003; Bulut ve Tuzlaci, 2008), Kuzu pıynar, Pıynar (Bulut ve Tuzlaci, 2008)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; hayvanda göz hastalıklarında (Tuzlaci ve Emre, 2003; Bulut ve Tuzlaci, 2008), yem olarak (Bulut ve Tuzlaci, 2008), hipoglisemik (Tuzlaci ve Emre, 2003), gövde; el sanatlarında (Cansaran ve Kaya, 2010), dalları; eşya yapımında, süpürge ve yakacak olarak (Bulut ve Tuzlaci, 2008), meyve; hipoglisemik (Tuzlaci ve Emre, 2003)

ORCHIDACEAE

Dactylorhiza saccifera (Brongn.) Soo

20-60 cm uzunlukta bitkiler. Gövde sert, yapraksı. Yapraklar mor lekeli, nadiren değil, en alt yaprak oblongtan ovata kadar değişken, üsttekiler lanseolat, orta kısmı ya da hafif üstü en geniş kısmı, 17x5 cm’ye kadar. Spika ilk önce konikal, sonra hemen hemen silindirik. Alt brakteler gül pembe-menekşe rengi çiçekleri aşar. Sepaller lanseolat, 12 mm’ye kadar, kenarsal yayılan. Petaller ovat-lanseolat. Alt dudak derince 3 loblu, 10-12 x 12-15 mm, koyu renkli aralıklı lekeli; yan loblar az çok baklavamsı, kenarları düzensizce oymalı-dişli; orta lob üçgenimsi, ileri doğru çıkık, 6 mm’ye kadar. Mahmuz kesecikli-silindirik, düz, sıklıkla şişkin, 12 mm uzunluğa ve tabanda 3-5 mm genişliğe kadar.

Şekil 104. *Dactylorhiza saccifera* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Haziran-Temmuz

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Ormanlar, orman kenarları, dere kenarları; 800-1680 m

Türkiye’de yayılışı: A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A9, B1, B3, C2, C3, C5, C6

Genel yayılışı: Yunanistan, Bulgaristan, Suriye, Lübnan

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Esnemez, Göktepe, 1080 m, tepelik, ormanlık, 24.05.2014, ESSE 14920

Yöresel ismi: Salep

Kullanılan kısmı: Kök

Yöresel kullanılışı:

1. Kök yumrusu dekoksasyon şeklinde hazırlanarak şifa verici ve nefes açıcı çay olarak içilir. (Sakarılıca)
2. Kök yumrusu dekoksasyon şeklinde hazırlanarak diz ağrılarında 1 su bardağı içilir. (Yürükyayla)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: -

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: -

PAEONIACEAE

***Paeonia peregrina* Miller**

Alt yapraklar 17-30 dar eliptik segmentlere ayrılmış, son segment kısa, genişçe üçgensel, testere dişli, alt yüzünde hafifçe ince uzun yumuşak tüylü, üstteki ana damarlar arasında çok küçük setalı. Çiçekler 7-13 cm çapta, kadeh şeklinde. Petaller kırmızı. Foliküller beyaz az çok karışık sık yumuşak tüylü, 2-3,5 cm, tepesi kesik, stigma sapsız.

Şekil 105. *Paeonia peregrina* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Nisan- Mayıs

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Tarla, araziler; 1000-1200 m

Türkiye’de yayılışı: A2, A4, B1, B3, B5

Genel yayılışı: İtalya, Romanya, Balkanlar, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Erenköy, Kepeztepe, 1057 m, tepelik, ormanlık, 26.06.2014, ESSE 14905

Yöresel ismi: Gılı gılı, Gelincik

Kullanılan kısmı: Toprak üstü kısmı, çiçek

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak üstü kısmı dekoksasyon şeklinde hazırlanarak şifa verici çay olarak günde 1 kez içilir. (Erenköy)
2. Çiçekleri süs bitkisi olarak toplanarak evlere konulur. (Erenköy)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: -

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: -

PAPAVERACEAE

***Papaver rhoeas* L.**

Gövde dik, 90 cm’ye kadar. Yapraklar pinnatisekt, segmentler dişli, terminal segment lanseolat ve kenar segmentlerden uzun. Çiçek durumu sapı sert tüylü. Petaller kırmızı, tabanda lekeli. Kapsül tüysüz, hemen hemen küremsi, tabanda dairemsi, genişliği boyunun hemen hemen iki katı. Tabla düz, 18 adete kadar stigmali.

Şekil 106. *Papaver rhoeas* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mart-Ağustos

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Araziler, boş alanlar; 1-1400 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A5, A6, A7, B3, B7, B8, C2, C3, C4, C5, C6

Genel yayılışı: Avrupa, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Karaoğlan, 198 m, yol kenarı, 05.04.2014, ESSE 14856; B3: İnönü: Oklubalı köy girişi, 820 m, çayırılar, 19.04.2014, ESSE 14857

Yöresel ismi: Gelincik, Deli Hayvan

Kullanılan kısmı: Petal, yaprak, çiçek

Yöresel kullanılışı:

1. Petalleri infüzyon şeklinde hazırlanarak öksürük kesici olarak ve bronşitte günde 1 su bardağı içilir, rahatsızlık geçene kadar devam edilir. (İnönü Merkez)
2. Petalleri çocuklardaki gül (gelincik) hastalığında haricen suyla yumuşatılarak uygulanır. (Oklubalı)
3. Yaprakları haşlanarak barsak çalıştırıcı olarak yenilir. (Oklubalı)
4. Yaprakları gıda olarak salatalarda kullanılır. (Alpagut, İnönü Merkez, Karaoğlan, Esnemez, Oklubalı, Aşağıkuzfındık, Sakarılıca)
5. Petalleri cam bir şişeye gül yaprakları ile konulur. Üzerine limon tuzu ve su eklenerek güneşte bekletilir. Isınınca tahta bir sapla ezilip karıştırılarak şerbet hazırlanır. Bu şerbete “Gül şerbeti” denilir. (İnönü Merkez, Oklubalı)
6. Petalleri dövülüp suyla karıştırılarak çocuklar tarafından meyve suyu olarak içilir. (Alpagut)
7. Petallerinden şerbet yapılır. (Alpagut)
8. Yaprakları hayvanlara süt arttırıcı olarak yedirilir. (Alpagut)
9. Çiçeklerinden kırmızı renk elde edilir, iplik ve kumaş boyama amacıyla kullanılır. (İnönü Merkez, Oklubalı, Aşağıkuzfındık, Alpagut)
10. Petalleri ezilerek boyasını çıkarılır, bu boya eskiden çocuklar tarafından ruj olarak kullanılırdı. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Gelincik (Yücel ve Tülükoğlu, 2000; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Genç ve Özhatay, 2003; Tuzlacı ve Emre, 2003; Şimşek ve ark., 2004; Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kültür, 2008; Satıl ve ark., 2008; Uğulu ve ark., 2009; Cansaran ve Kaya, 2010; Sarı ve ark., 2010; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Çakılcıoğlu ve ark., 2010; Yücel ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Kızılarıslan ve Özhatay, 2012; Gürdal ve Kültür, 2013; Hayta ve ark., 2014), Gelincikotu (Kültür, 2008; Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), Gelineli (Tuzlacı ve Erol, 1999; Cansaran ve Kaya, 2010; Polat ve Satıl, 2011), Lale (Cansaran ve Kaya, 2010), Kara gelincik (Şimşek ve ark., 2004), Gerneli (Polat ve Satıl, 2011) Kukumavotu, Nünü (Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), Zalla (Uysal ve ark., 2010) Borcanka (Kültür, 2008), Kamacık, Kağma (Gürdal ve Kültür, 2013), Haşkeş (Honda ve ark., 1996)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Çiçek ve petaller; hemoroidde (Genç ve Özhatay, 2003), bebeklerde uykusuzlukta, göğüs yumuşatıcı olarak (Sarı ve ark., 2010), öksürük kesici (Kültür, 2008; Sarı ve ark., 2010), diabette (Yücel ve

Tülükoğlu, 2000; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), sakinleştirici, serinletici olarak (Yücel ve Tülükoğlu, 2000), çocuklarda aft tedavisinde (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), şerbet olarak (Kültür, 2008; Kızılarşan ve Özhatay, 2012), bronşital kalmatif, boğaz ağrısında (Kültür, 2008), soğuk algınlığında, grip, bronşitte, farenjitte (Uğulu ve ark., 2009), kök; antihelmintik (Tuzlacı ve Erol, 1999), kalp hastalıklarında (Gürdal ve Kültür, 2013), herba; antitüssif (Hayta ve ark., 2014), sedatif (Uğulu ve ark., 2009; Hayta ve ark., 2014), soporofik, strese karşı, yara yanık tedavisinde (Uğulu ve ark., 2009), romatizmada (Kültür, 2008), çocuklarda kırmızı beneklerde (Polat ve Satıl, 2011), düşük engellemede (Şimşek ve ark., 2004), gıda olarak (Doğan ve ark., 2004; Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Kargıoğlu ve ark., 2010; Yücel ve ark., 2010), yaprak; tonik (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), gıda olarak (Kızılarşan ve Özhatay, 2012, Uysal ve ark., 2010, Kültür, 2008), hepatitte (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), romatizma ağrısında (Şimşek ve ark., 2004), tohum; yara iyileştirici olarak (Honda ve ark., 1996), tüm bitki; gıda olarak (Şimşek ve ark., 2004), meyve; öksürük kesici (Bulut ve Tuzlacı, 2008), dallar; sedatif olarak (Tuzlacı ve Emre, 2003), tomurcuk ve petaller; anemide (Tuzlacı ve Aymaz, 2001)

PLANTAGINACEAE

Plantago lanceolata L.

Çok yıllık, 7-90 cm, genellikle birkaç rozetli. Yapraklar 7-42 x 0,4-5 cm, lanseolat-ovat, lanseolat ya da darca lanseolat, bütün ya da düzensizce dişli, 3-5(-7) damarlı, tüysüz ya da yumuşak kılsı ya da ince uzun yumuşak tüylü, sapsız ya da laminanın 1/3-1 uzunluğunda saplı. Skapuslar 7-85 cm, 5-oluklu, az çok yatık tüylü. Spikalar 0,5-5,5(-8) cm, silindirik, konikal-silindirik ya da küremsi, çok sık. Brakteler kısaca kuyruklu, akut, az çok konkav, tüysüz ya da tüylü, alttakiler 4 mm, üsttekiler 3 mm. Ön sepaller 2,5-3,5 mm, genişçe yuvarlak-ovat, konnat, orta damarları ayrı, tepesi kesik, kahverengi, tüysüz; arkadakiler 3-3,5 mm, kıvrımlı-konkav, asimetrik. Korolla lobları 1,5-2,5 mm, üç köşeli ovat, lanseolattan ovata kadar değişken, akut ya da akuminat, damarlar belirsiz, kahverengimsi. Anterler sarı. Kapsül konikal. Tohumlar 2,5 mm, kayık şeklinde, parlak, pas renkli ya da kahverengi.

Şekil 107. *Plantago lanceolata* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Nisan-Ekim

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Deniz kıyıları, kumlu sahiller, çayırılık, bataklık tarlalar, makiler, nehir kenarları, baltalıklar, *Pinus* ormanları, yol kenarları, boş alanlar; 1-3050 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A9, B2, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9, B10, C1, C2, C3, C4, C5, C6, C9, C10

Genel yayılışı: Avrupa, Kuzey Afrika, Asya, Kuzey Amerika

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 210 m, nehrin bitişiğindeki tarla kenarları, 28.06.2014, ESSE 14964; B3: İnönü: Yürükyayla, 1100 m, tarla kenarları, 10.07.2014, ESSE 14965; B3: İnönü: Kümbetaktınar, 950 m, boş alanlar, 16.07.2014, ESSE 14966

Yöresel ismi: Damar otu, Sinir otu, Bağaotu, Bağa yaprağı

Kullanılan kısmı: Yaprak

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprak iltihaplı olan bölgeye sarılarak iltihabı söktürücü olarak günde 1-2 kez yara kapanana kadar uygulanır. (Yürükyayla, Kümbetaktınar, Oklubalı, Sakarılıca)
2. Yaprak haşlanıp lapa hale getirilerek hemoroidde bölgeye haricen uygulanır. 3-4 seansta basur memelerinde küçülme gözlenir, rahatsızlık geçene kadar devam edilir. (Kümbetaktınar)
3. Yaprakları haşlanarak lapa haline getirilir, hayvanlarda doğumu kolaylaştırmak amacıyla doğum öncesi bölgeye uygulanır. (Kümbetaktınar)
4. Yaprakları hayvanlarda gözlenen çıban ve iltihaplı yaralarda bölgeye haricen uygulanır. (Kümbetaktınar)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Demra otu (Cansaran ve Kaya, 2010), Kırk sinir (Sezik ve ark., 2001; Şimşek ve ark., 2002), Sinilli yaprak, Bağ yaprağı (Şimşek ve ark., 2002), Sinir otu (Fujita ve ark., 1995; Şimşek ve ark., 2002; Genç ve Özhatay, 2003; Özgökçe ve Özçelik, 2004; Bağcı ve ark., 2006; Kültür, 2008; Uğulu ve ark., 2009; Yapıcı ve ark., 2009; Polat ve Satıl, 2011), Sinirli ot (Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Ertuğ, 2002; Genç ve Özhatay, 2003; Ezer ve Avcı, 2004; Kültür, 2008; Sarı ve ark., 2010, Uysal ve ark., 2010; Deniz ve ark., 2010), Siğil otu (Şimşek ve ark., 2002; Ezer ve Avcı, 2004), Damar otu (Kültür, 2008; Polat ve Satıl, 2011; Bulut ve Tuzlacı, 2013), Kırkdamar otu (Koçak ve Özhatay, 1999; Yücel ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Bulut ve Tuzlacı, 2013), Pağa yaprağı (Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Hayta ve ark., 2014), Yara otu (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), Yedi damar otu (Tuzlacı ve Tolon, 2000; Tuzlacı ve Aymaz, 2001), Giyamambel, Giyabironug (Kaval ve ark., 2014), Dar yapraklı sinir otu (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), Damarlı ot (Kültür, 2008; Uysal ve ark., 2010), Kesik otu (Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Kültür, 2008), Bobvitsa (Kültür, 2008i), Bağcı yaprağı (Oral ve Aslan, 2007), Poğa yaprağı (Tetik ve ark., 2013),

Siğilli yaprak (Kargioğlu ve ark., 2010), Pel hewes, Pelonbaş, Omulwaş, Ominwaş (Polat ve ark., 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; böbrek iltihabında, iltihaplı yaralarda, (Şimşek ve ark., 2002), çıbanlarda (Fujita ve ark., 1995; Koçak ve Özhatay, 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Sezik ve ark., 2001; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Şimşek ve ark., 2002; Genç ve Özhatay, 2003; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Oral ve Aslan, 2007; Uğulu ve ark., 2009; Deniz ve ark., 2010; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Polat ve Satıl, 2011; Polat ve ark., 2013), solunum yolu hastalıklarında (Ertuğ, 2002; Oral ve Aslan, 2007; Uğulu ve ark., 2009; Kargioğlu ve ark., 2010), balgam söktürücü (Ertuğ, 2002; Bağcı ve ark., 2006; Tetik ve ark., 2013), boğmacada (Ertuğ, 2002), öksürük kesici olarak (Ertuğ, 2002; Uğulu ve ark., 2009), yara iyileştirici olarak (Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Ertuğ, 2002; Ezer ve Avcı, 2004; Özgökçe ve Özçelik, 2004; Bağcı ve ark., 2006; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Yapıcı ve ark., 2009; Deniz ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Tetik ve ark., 2013; Polat ve ark., 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Hayta ve ark., 2014; Kaval ve ark., 2014), sedatif olarak (Genç ve Özhatay, 2003), siğil tedavisinde (Ezer ve Avcı, 2004), mide hastalıklarında (Genç ve Özhatay, 2003; Ezer ve Avcı, 2004), bronşitte (Ezer ve Avcı, 2004; Uğulu ve ark., 2009), ateş düşürücü olarak (Hayta ve ark., 2014), diabette, mide ağrısında, hemoroidde (Kaval ve ark., 2014), arı sokmasında, isilikte, veremde (Uğulu ve ark., 2009), sinir hastalıklarında (Oral ve Aslan, 2007), üriner enflamasyonlarda (Şimşek ve ark., 2002; Tetik ve ark., 2013; Polat ve ark., 2013), tonsilitte (Tetik ve ark., 2013), kanamalarda, enflamasyonlarda (Kargioğlu ve ark., 2010), damar tıkanıklığında (Polat ve ark., 2013), egzemada (Tuzlacı ve Tolon, 2000), ateroskleroziste (Bulut ve Tuzlacı, 2013), antibakteriyel olarak (Deniz ve ark., 2010), gıda olarak (Şimşek ve ark., 2002, Doğan ve ark., 2004), toprak üstü kısmı; damar tıkanıklığında (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), tohum; hemoroidde, diyarede (Genç ve Özhatay, 2003), müshil olarak (Deniz ve ark., 2010), yaprak ve tohum; karın ağrısında (Genç ve Özhatay, 2003), yaprak ve sürgünler; gıda olarak (Cansaran ve Kaya, 2010)

***Plantago major* L. subsp. *intermedia* (Gilib.) Lange**

Çok yıllık, (4-)10-50(-70) cm, tek ya da birkaç rozetli. Yapraklar 3-37 x 1-11,5 cm, lamina eliptik-ovattan dairemsi ovata kadar değişken, az çok bütün, düzensizce dişli ya da dalgalı, 3-5 damarlı, yaprak sapına doğru incelen, genellikle ince sarımsı yeşil, kısa havlı; yaprak sapı çoğunlukla lamina ile eşit boyda. Skapuslar 3-30 cm, hafifçe oluklu ya da çizgili, yapraklarla eşit ya da yaprakları aşar, kısa tüylü. Spika 4-40 cm, darca silindirik, tabanda gevşek diğer kısımlarda yoğun. Alt brakteler 2-2,5 mm, sepallerden uzun, üsttekiler 1 mm, sepallerden kısa, ovat, tüysüz. Sepaller 2-2,5 mm, eşit değil, tüysüz, yeşil. Korolla tüpü 2,5-3 mm, tüysüz; loblar 1 mm’den kısa, üçgensel. Kapsül 2-4 mm, ovoid-konikal. Tohumlar 14-30, üç köşeli, elipsoid.

Şekil 108. *Plantago major* subsp. *intermedia* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Nisan-Eylül

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: *Pinus* ormanları, sulak tarlalar, hendekler, bataklıklar, kayalık dağ yamaçları, çoğunlukla tuzlu habitatlar; 1-2200 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A6, B1, B2, B3, B5, B8, B9, C1, C2, C3, C4, C5, C6, C10

Genel yayılışı: Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika’nın ılıman kesimleri

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Yürükyayla, 1100 m, tarla kenarları, 10.07.2014, ESSE 14963

Yöresel ismi: Sinir otu, Sinirli ot, Damar otu

Kullanılan kısmı: Yaprak

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları iltihap olan bölgeye sarılarak iltihapı söktürücü olarak kullanılır. (Yürükyayla)
2. Yaprakları dekoksiyon şeklinde hazırlanıp zencefil ile karıştırılarak, balgam söktürücü olarak günde 1 bardak içilir. (Erenköy)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Hava yaprağı (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Özüdoğru ve ark., 2011), Siyil otu, Bağ otu, Duvarula (Fujita ve ark., 1995), Damarotu (Bulut ve Tuzlacı, 2008), Belhavz, Katırtırnağı (Sezik ve ark., 1997), Sinir otu (Tuzlacı ve Emre, 2003; Sarper ve ark., 2009), Bağa yaprağı (Fujita ve ark., 1995; Özüdoğru ve ark., 2011; Özgen ve ark., 2012), Kırkdamar otu (Yücel ve ark., 2010; Tuzlacı ve Şenkardış, 2011; Akyol ve Altan, 2013), Büyük sinirli ot (Öztürk ve Dinç, 2005), Sivil yaprağı, Kevgir otu (Honda ve ark., 1996)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; çıbanlarda (Fujita ve ark., 1995; Sezik ve ark., 1997; Honda ve ark., 1996; Öztürk ve Dinç, 2005; Özgen ve ark., 2012), gastrik ülserde (Fujita ve ark., 1995), böcek sokmasında (Bulut ve Tuzlacı, 2008), yaralarda (Tuzlacı ve Emre, 2003; Öztürk ve Dinç, 2005; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Özüdoğru ve ark., 2011), sedatif olarak (Tuzlacı ve Emre, 2003), egzemada (Özgen ve ark., 2012), kanserde (Akyol ve Altan, 2013), iltihaplı yaralarda (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), konstipasyonda, göğüs yumuşatıcı, diüretik olarak (Öztürk ve Dinç, 2005), karın ağrısında (Honda ve ark., 1996; Özüdoğru ve ark., 2011), jinekolojik hastalıklarda (Özüdoğru ve ark., 2011), tohum; sedatif olarak (Tuzlacı ve Emre, 2003), toprak üstü kısmı; rahim içi enfeksiyonlarında (Sarper ve ark., 2009)

PLATANACEAE

***Platanus orientalis* L.**

30 m’ye kadar boylanabilen ağaçlar. Dallar genişçe yayık. Yaşlı gövdelerin kabuğu küçük, dört köşemsi, koyu kahverengi, kalıcı levhalardan oluşur. Yapraklar laminanın yaklaşık 3/5’ine kadar derince 3-5(-7) loblu, 11-18 x 12-24 cm, tabanda genişçe kuneat veya trunkat, lobların boyu genişliğinden daha uzun, 7-11 x 2.5-6 cm, kabaca dişli veya bütün, olgunlukta çıplak veya az çok çıplak. Yaprak sapı 2.5-7.5 cm. Meyve başları 3-6 adet, 13-19 cm’ye kadar uzunlukta sarkık saplara bağlı.

Şekil 109. *Platanus orientalis* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mart-Mayıs

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Ormanlar, vadi dipleri, alüvyonlu topraklar, nehir kenarları, kültür; 0-1100 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, B1, B2, B3, B4, B7, B8, B9, C1, C2, C3, C4, C5, C6, C8, C9

Genel yayılışı: Balkanlar, Girit, Batı Suriye, Kuzey Irak, İran, Himalayalar, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3:/B3: Mihalgazi: Sakarılica, Sakarılica kaplıcası, 230 m, yol kenarı, 29.06.2014, ESSE 14851

Yöresel ismi: Çınar

Kullanılan kısmı: Yaprak

Yöresel kullanılışı:

1. Yapraklarından 2-3 tanesi dekoksion şeklinde hazırlanarak, dizde kireçleme rahatsızlığında 3-4 hafta boyunca her gün günde 1 su bardağı içilir. Yapraklar sonbaharda yeşilden sarıya dönerken toplanır. (İnönü Merkez, Sakarılica, Alpagut, Oklubalı, Alpagut)
2. Yaprakları dekoksion şeklinde hazırlanarak, iltihap söktürücü olarak günde 1 bardak rahatsızlık geçene kadar içilir.(Sakarılica)
3. Yaprakları dekoksion şeklinde hazırlanarak romatizma ve eklem ağrılarında günde 1 su bardağı içilir. Yaprak yeşil iken toplanır. (Bozaniç, Oklubalı, Alpagut)
4. Yaprakları haşlanarak lapa haline getirilir, büyükbaş hayvanlar üşüttüğü zaman sırtlarına bir bezle sarılır. (Bozaniç)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Çınar (Tuzlacı ve Erol, 1999; Genç ve Özhatay, 2003; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Şığva ve Seçmen, 2009; Uğulu ve ark., 2009; Sarı ve ark., 2010; Uysal ve ark., 2010; Kargioğlu ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Tetik ve ark., 2013; Sargın ve ark., 2013; Akyol ve Altan, 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013), Çınar ağacı (Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Sargın ve ark., 2013), Kavlayan, Kavlağan ağacı (Ezer ve Arısan, 2006), Kavak (Kargioğlu ve ark., 2010; Bulut ve Tuzlacı, 2013), Akkavak (Bulut ve Tuzlacı, 2013), Ayı otu, Eğer otu (Bulut ve Tuzlacı, 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; artrit tedavisinde (Polat ve Satıl, 2011; Sargın ve ark., 2013) antipiretik, terletici, nefralji, romatizma, yanık yara ve abse tedavisinde (Sargın ve ark., 2013), diabette (Genç ve Özhatay, 2003; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Tetik ve ark., 2013), böbrek taşı (Genç ve Özhatay, 2003; Sargın ve ark., 2013) ödem giderici (Uğulu ve ark., 2009), antidiyare, karın ağrısında (Kargioğlu ve ark., 2010), kireçlenmede, hemoroidde (Bulut ve Tuzlacı, 2013), çiçek; antipiretik, terletici, nefralji, böbrek taşları, romatizma, artrit, yanık yara ve abse tedavisinde (Sargın ve ark., 2013), meyve; böbrek kumu ve taşını düşürmede, nefes darlığında, diyarede (Bulut ve Tuzlacı, 2008) kaşıntıda (Polat ve Satıl, 2011), böbrek taşı düşürmede (Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Polat ve Satıl, 2011), idrar söktürücü (Sarı ve ark., 2010), prostatitte (Sarı ve ark., 2010, Ezer ve Arısan, 2006), uretral enflamasyonda (Ezer ve Arısan, 2006) menstruasyon düzenleyici olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2013), gövde kabuğu; böbrek kumunu ve taşını düşürmede (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Uysal ve ark., 2010), diüretik (Tuzlacı ve Erol, 1999; Uğulu ve ark., 2009) hepatitte (Şığva ve Seçmen, 2009), tohum; kanserde (Akyol ve Altan, 2013), gövde; eşya yapımında (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kargioğlu ve ark., 2010), yakacak olarak (Kargioğlu ve ark., 2010)

POACEAE (GRAMINAE)

Calamagrostis arundinaceae (L.) Roth

Kökten itibaren çok gövdeli, çok yıllık, sürünücü kısa rizomları olan bir bitki. Gövdeler, 60-100 cm, genellikle dik, pürüzsüz. Yaprak kınları tüysüz, ligula 2-4 mm, obtus ya da düz. Laminalar 8-50 cm uzunluğunda 1,8-10 mm genişliğinde, linear, akuminat, düz, lamina ve kının birleşme yerleri tüylü, üst yüzey skabrit (kısa sert tüylü). Panikula 8-18 cm x 1-4 cm, çoğunlukla sık, az çok aralıklı, dallar skabrit kısa küçük dikencikli. Spikulalar 4-6 mm, morumsu kahverengi. Glumalar hemen hemen eşit, lanseolat, akuminat, omurgalı, alttaki 1 damarlı, üstteki 3 damarlı. Lemma 4-4.5 mm, lanseolat, iki parçalı; arista lemmanın iki katı uzunluğunda, dize benzer şekilde kıvrık, karın kısmının rtasının aşağısından yükselir. Kallus tüyleri lemmanın 1/4 – 1/5 uzunluğunda. Anterler 2,4-2,7 mm.

Şekil 110. *Calamagrostis arundinaceae* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Temmuz-Ağustos

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: -

Türkiye’de yayılışı: A2, A4, A5, A7, A8, A9, B1, B3

Genel yayılışı: Kuzey, Batı, Orta ve Güney Avrupa, Orta ve Güney Rusya, Kafkasya, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Karaoğlan, 230 m, yol kenarı, 11.07.2014, ESSE 14854

Yöresel ismi: Beka otu

Kullanılan kısmı: Kök

Yöresel kullanılışı:

1. Kökü haşlanarak lapa haline getirilir, diken batması iltihabında bir-iki saat bölgeye sarılır. Rahatsızlık geçene kadar günde 1 defa tekrarlanır. (Mihalgazi Merkez, Karaoğlan)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: -

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: -

***Cynodon dactylon* (L.) Pers. var. *villosus* Regel**

Çok yıllık bitkiler. Rizomlar, yayık, çıplak, noduslarda köklenmiş, saman sarısı renginde. Çiçek taşıyan gövdeler dik veya yükselici, tabanda dirsek şeklinde kıvrık, 30 cm’ye kadar uzunlukta, düz, çıplak. Yaprak laminası linear-lanseolat, 6 cm’ye kadar uzunlukta, akut, yaprak laminası ve/veya yaprak kını her iki yüzünde hafifçe veya sıkça uzun-yumuşak kılsı, kenarlar skabrit. Spikalar 2-4(-7) adet, (2-) 3-7 cm, az çok çıplak, ana eksen skabrit. Spikulalar 2-2.5 mm, çok kısa saplı, soluk yeşil veya morumsu. Glumalar linear-lanseolat, 1-2.2 mm. Lemma ovat-lanseolat, 2-2.5 mm, karina ve kenarlar kirpiksi. Anterler yaklaşık 1 mm, mor; stigmalar morumsu siyah.

Şekil 111. *Cynodon dactylon* var. *villosus* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Eylül

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Volkanik yamaçlar, step, meralar, tuzlu göl kenarları, kumlu nehir kıyıları, kuru hendekler, tarlalılık alanlar; 0-3050 m

Türkiye’de yayılışı: A2, A3, A6, A7, A8, B3, B4, B7, B8, B9, C1, C2, C3, C4, C5, C7, C10

Genel yayılışı: Kıbrıs, Mısır, Irak, İran, Kafkasya, Transhazar, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 210 m, tarla kenarları, 17.05.2014, ESSE 14879; B3: İnönü: Dutluca, 890 m, tepelik, 25.05.2014, ESSE 14880; A3/B3: Mihalgazi: Karaoğlan, 200 m, yol kenarları, 18.07.2014, ESSE 14881; A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, tarla kenarları, 24.09.2014, ESSE 14882; B3: İnönü: Oklubalı, 820 m, boş alanlar, 29.06.2014, ESSE 14883; B3: İnönü: Kümbetakpınar, 860 m, yol kenarları, 25.05.2014, ESSE 14884, A3/B3: Mihalgazi: Alpagut, 220 m, yol kenarları, 23.10.2014, ESSE 14940

Yöresel ismi: Ayrık otu, Sarı ayrık otu

Kullanılan kısmı: Tüm bitki, rizom

Yöresel kullanılışı:

1. Bitki dekoksion şeklinde hazırlanarak, eklem kireçlemeleri tedavisinde 21 gün boyunca günde 1 su bardağı içilir. (Dutluca)
2. Bitki dekoksion şeklinde hazırlanarak böbrek iltihaplarında, böbrek taşı düşürmede, bayanların idrar yolu enfeksiyonlarında günde 1 su bardağı içilir. (Kümbetakpınar, Esnemez)
3. Bitki dekoksion şeklinde hazırlanarak romatizma tedavisinde günde 1 su bardağı içilir. (Karaoğlan)
4. Bitki dekoksion şeklinde hazırlanarak diz ağrılarında günde 1-2 çay bardağı içilir. (Mihalgazi Merkez)
5. Rizomları dekoksion şeklinde hazırlanarak idrar söktürücü amaçla günde 1 bardak içilir. (Oklubalı)
6. Rizomları 10 dakika kaynatılarak dekoksion şeklinde hazırlanır, böbrek taşı düşürmek amacıyla 12 gün boyunca her sabah yarım su bardağı içilir. (Mihalgazi Merkez)
7. Rizomları dekoksion şeklinde hazırlanarak romatizma tedavisinde günde 2-3 kez yarım su bardağı içilir. (Sakarılıca)
8. Bitki, hayvan yemi olarak kullanılır (Karaoğlan)
9. Bitki, hayvanlara süt arttırıcı olarak verilir. (Oklubalı)
10. Tüm bitki kireçleme yapan çaydanlık içerisinde kaynatılarak çaydanlıklarda kireç sökücü olarak kullanılır. (Bozaniç)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Çayır (Korkut ve Akan, 2006), Ayrık otu (Çakılciöğlu ve ark., 2007; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kargiöğlu ve ark., 2008; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Özüdoğru ve ark., 2011)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Rizom; idrar söktürücü, müshil, kan temizleyici olarak (Çakılciöğlu ve ark., 2007), kısırlıkta (Akaydın ve ark., 2013), böbrek taşı

düşürmede (Kargioğlu ve ark., 2008; Özudoğlu ve ark., 2011), üretrit (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), ekmek yapımında (Bulut ve Tuzlacı, 2008)

***Hordeum murinum* L.**

Tek yıllık. Gövdeler 10-45 cm, gevşekçe kümeli ya da tek. Yapraklar düz, 2-7 mm genişliğinde, tüysüz ya da seyrekçe kısa yumuşak tüylü. Spika 4-10 x 1-2,5 cm, oblong, yassı, ana eksen kolay kırılıcı. Merkez spikula: gluma 1,5-3 cm, darca lanseolat, az çok kenarları kirpiksi, aşamalı olarak uzun bir kılçığa inceler; lemma 7-12 mm, tüysüz, 1,8-4,5 cm kılçıklı. Lateral spikula erkek ya da boş; gluma 1,5-3 cm, az çok benzer, içteki darca lanseolat, alt kısmın kenarı kirpiksi, nadiren tüysüz, dış linear-subulat; lemma uzun kılçıklı.

Şekil 112. *Hordeum murinum* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: -

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: -

Türkiye’de yayılışı: B3

Genel yayılışı: Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı, Bayırtepesi, 830 m, boş alanlar, 24.05.2014, ESSE 14932

Yöresel ismi: Kılçık otu

Kullanılan kısmı: Toprak üstü kısmı

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak üstü kısmı ile çocuklar oyun oynar. (Oklubalı)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: -

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: -

***Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steudel**

Gövdeleri 3 m’ye kadar boylanabilen, çoğunlukla basit, çok yıllık bitkiler. Ligula yoğun saçaklı tüylü, 0.5-1 mm, gençken sırt kısmındaki tüyler 1 cm’ye kadar, sıra halinde ve dik. Yaprak kınları tabanda daralmış, 60 x 3 cm’ye kadar, uca doğru uzayarak daralmış, kenarlar skabrit. Panikula 40 cm’ye kadar uzunlukta, demetlerin tabanı tüylü. Spikulalar 3-6 çiçekli. Glumalar eşit değil, tüysüz; alttaki ovat, tepesi akut, 3-4 mm, üstteki ovat-lanseolat, tepesi akut, 5-6 mm. Lemma darca lanseolat, uç kısmı uzun, 9-10 mm, en alttaki lemma üstteki glumanın iki katı uzunlukta. Eksen üzerindeki tüyler 7-9 mm. Anterler 1-1.7 mm.

Şekil 113. *Phragmites australis* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Ağustos-Ekim

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Sulak ve nemli yerler, çukurluklar, bataklıklar, kanal kıyıları, deniz kıyıları; 0-2400 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A8, A9, A10, B1, B2, B3, B4, B6, B7, B8, B9, B10, C1, C2, C3, C4, C5, C6, C9

Genel yayılışı: Avrupa ve Asya’nın ılıman kesimleri, Tropikallere kadar.

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Karaoğlan, 200 m, nehir kenarları, 29.08.2014, ESSE 14939

Yöresel ismi: Kamış

Kullanılan kısmı: Gövde

Yöresel kullanılışı:

1. Gövdesi kurutulup hasır yapımında kullanılır. (Oklubalı, Bozaniç, İnönü Merkez, Kümbetyeniköy, Dutluca, Erenköy, Yürükyayla, Kümbet, Kümbetapkınar, Mihalgazi Merkez, Alpagut)
2. Gövdesi kurutularak sepet yapımında kullanılır. (Esnemez, Kümbetyeniköy, Mihalgazi Merkez)
3. Gövdesi kurutularak düdük yapılır. (Yürükyayla, İnönü Merkez, Mihalgazi Merkez, Bozaniç)
4. Gövdesine tel takılarak çocuklar tarafından araba yapılır. (Kümbetyeniköy)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Saz (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Şığva ve Seçmen, 2009), Kargı (Şığva ve Seçmen, 2009), Kuştutan (Kargioğlu ve ark., 2010)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Gövde; eşya yapımında (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kargioğlu ve ark., 2010), yem olarak (Kargioğlu ve ark., 2010), tüm bitki; yakacak olarak (Şığva ve Seçmen, 2009)

Setaria adhaerens (Forsskal) Chiovenda

Tek yıllık bitki. Gövdeler 20-100 cm, dik ya da kıvrık, az çok dallanmış. Yaprak kınları kenarlarda tüysüz; lamina linear-lanseolat, alt ve üst yüzü seyrekçe tabanı şişkin sert tüylü. Çiçek durumu spika benzeri panikula, silindirik ya da üst kısımlara doğru daralan, dik ya da sarkık. Spikula 1,5-2 mm, vertisillat dallarda küme şeklinde, 1-2 dikencikle çevrilmiş; üst gluma spikulaya eşit; verimli çiçekçiğin lemması enine pürüzlü.

Şekil 114. *Setaria adhaerens* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Temmuz-Ekim

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Bozulmuş araziler, sulanan tarla ve bahçeler; 1-800 m

Türkiye’de yayılışı: B3, C1, C3, C4, C5

Genel yayılışı: Akdeniz, Kafkasya, Güney Batı Asya, (Batı Suriye Hariç), Sina, Arabistan, Afrika, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Bozaniç, 200 m, tarla kenarları, 30.08.2014, ESSE 14898

Yöresel ismi: Püskül otu

Kullanılan kısmı: Tüm bitki

Yöresel kullanılışı: Püskül otu

1. Bitki hayvan yemi olarak kullanılır. (Bozaniç, Karaoğlan)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: -

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: -

****Zea mays* L. subsp. *mays* L.**

Gövde 4 metre ve üzeri uzayabilen, içi dolu, 2-6 cm genişliğinde, alt nodlarında köklenebilen bitki. Ligula tepesi küt, 3-5 mm. Yaprak laminaları 90 cm ya da daha fazla uzunlukta, 3-12(-15) cm genişliğinde, linear-akuminat, sinuat (körfezli) kenarlı. Erkek çiçek durumları 15-30x17-25 cm, dik, spikulalar 6-15 mm. Dişi çiçek durumları 20 cm, stiluslar çok uzun (4 cm üzeri), sarkık ve çiçeklenme dönemi ve sonrasında kının tepesinden dışarı çıkmakta. Karyopsis genellikle kama şeklinde, 5-10 mm, sırt-karın yönünde yassılaştırmış.

Şekil 115. *Zea mays* subsp. *mays* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Haziran-Ekim

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kültür bitkisi, terk edilmiş tarlalar içerisinde; 0-1830 m

Türkiye’de yayılışı: A2, A6, A7, A8, A10, B3, B7, B10, C7, C10

Genel yayılışı: Meksika ve diğer ülkeler

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı-İnönü Merkez yolu 3. km, 830 m, tarlalar, 28.08.2014, ESSE 14954

Yöresel ismi: Mısır

Kullanılan kısmı: Stilus, meyve, yaprak, gövde, spata

Yöresel kullanılışı:

1. Stilusları (mısır püskülleri) dekoksiyon ya da infüzyon şeklinde hazırlanarak idrar yolu enfeksiyonunda ve diüretik olarak 7-10 gün boyunca sabah 1, akşam 1 su bardağı içilir. (Kümbetapkınar, Oklubalı, İnönü Merkez)
2. Stilusları dekoksiyon şeklinde hazırlanarak konstipasyonda 1 su bardağı içilir. (İnönü Merkez)
3. Meyvesi lohusada süt arttırıcı olarak haşlanarak tüketilir. (Bozaniç, İnönü Merkez, Aşağıkuzfundık)
4. Meyveleri gıda olarak kurutulularak ya da kurutulmadan kullanılır. (Seyitaliköy, İnönü Merkez, Kümbetapkınar, Kümbet, Aşağıkuzfundık, Yukarıkuzfundık, Seyitaliköy, Kümbetyeniköy, Erenköy, Sakarılıca, Bozaniç, Demirciler, Karaoğlan)
5. Stilusları dekoksiyon şeklinde hazırlanarak hayvanlarda idrar yapamama durumunda içirilir. (İnönü Merkez)
6. Meyve hariç kısımları hayvanlara süt arttırıcı olarak yedirilir. (Bozaniç, İnönü Merkez, Kümbet, Sakarılıca, Alpagut)
7. Yaprakları hasır yapımında kullanılır. (Aşağıkuzfundık)
8. Meyve hariç kısımlarından yapılan silaj hayvanlara şap hastalığında yedirilir. (Oklubalı)
9. Yaprakları hayvanların bağırsak hastalıklarında yedirilir. (İnönü Merkez)
10. Meyve hariç kısımlarından silaj yapılarak hayvan yemi olarak kullanılır. (Oklubalı, Kümbetyeniköy, Esnemez, Kümbet, Sakarılıca, Karaoğlan, Alpagut, Bozaniç, Mihalgazi Merkez)
11. Spatasından hasır yapılır. (Aşağıkuzfundık, Oklubalı, İnönü Merkez)
12. Çocuklar sapından keman yaparak oyun oynar. (Aşağıkuzfundık)
13. Meyvesinden çocuklar eskiden bebek yaparak oynardı. (Alpagut)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Mısır (Fujita ve ark., 1995; Tuzlacı ve Erol, 1999; Yeşilada ve ark., 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Ezer ve Avcı, 2004; Bağcı ve ark., 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kültür, 2008; Uğulu ve ark., 2009; Özüdoğru ve ark., 2011; Kızıllarslan ve Özhatay, 2012; Tetik ve ark., 2013; Polat ve ark.,

2013; Akbulut ve Bayramoglu, 2013; Hayta ve ark., 2014), Darı (Bulut ve Tuzlacı, 2008), Cala (Sezik ve ark., 1997), Lazıt (Polat ve ark., 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Stilus; böbrek taşında (Fujita ve ark., 1995; Sezik ve ark., 1997; Tuzlacı ve Erol, 1999; Özgökçe ve Özçelik, 2004; Kültür, 2008; Polat ve ark., 2013; Akbulut ve Bayramoglu, 2013; Hayta ve ark., 2014), dismenorede, boğaz ağrısında (Sezik ve ark., 2001), diüretik (Tuzlacı ve Erol, 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Sezik ve ark., 2001; Ezer ve Avcı, 2004; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Akbulut ve Bayramoglu, 2013), öksürükte (Sezik ve ark., 1997), hemoroidde (Sezik ve ark., 2001; Özgökçe ve Özçelik, 2004), karın ağrısında (Kültür, 2008), prostat hastalıklarında (Tuzlacı ve Tolon, 2000; Tetik ve ark., 2013), üriner enflamasyonlarda (Tetik ve ark., 2013), zayıflatıcı (Bağcı ve ark., 2006), guatrda (Polat ve ark., 2013), sigara olarak (Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), meyve; gıda olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Cansaran ve Kaya, 2010), el sanatlarında (Cansaran ve Kaya, 2010), diüretik olarak (Bağcı ve ark., 2006), tohum; hemoroidde (Fujita ve ark., 1995), bağırsak solucanlarında (Yeşilada ve ark., 1999), gıda olarak (Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), toprak üstü kısım; yem olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), el sanatlarında (Cansaran ve Kaya, 2010), erkek çiçek; diüretik olarak (Özüdoğru ve ark., 2011), meyve ve gövde; nefritte (Cansaran ve Kaya, 2010), kabuk; diüretik olarak (Uğulu ve ark., 2009)

POLYGONACEAE

***Fagopyrum esculentum* Moench**

1 m’ye kadar boylanabilen dallanmış, tüysüz tek yıllık otsu bitki. Yapraklar saplı, üçgenimsi-ovattan üçgenimsiye kadar değişken şekillerde, 2-8 cm uzunluğunda, akuminat tepeli, tabanları kalpsi ya da nerdeyse hastat; üst yapraklar daha küçük, sapsız. Çiçek durumları sık korimbus ya da panikulat sim; çiçekler beyaz ya da pembe, 6 mm, çiçek sapı 2-3 mm, eklemlili; periant 3 mm uzunluğunda; 8 adet nektar sarı renkli, stamenlerle birbirini izler şekilde dizilmiş, stigma baş şeklinde. Aken üç yüzlü, akut köşeli, 5 mm’den uzun, kahverengi veya siyahımsı kahverengi (Campbell and Buckwheat, 1997).

Şekil 116. *Fagopyrum esculentum* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: -

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kültür bitkisi

Türkiye’de yayılışı: B3

Genel yayılışı: Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Dutluca: Ilıcak su, 890 m, bahçe, 25.09.2014, ESSE 14875

Yöresel ismi: Karabuğday otu

Kullanılan kısmı: Çiçek

Yöresel kullanılışı:

1. Çiçekleri arıcılıkta arıların bal yapması için kullanılır. (Dutluca)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: -

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: -

***Polygonum cognatum* Meissn.**

Taban kısmı ince, zayıf odunsu olan çok yıllık bitki. Gövdeler toprak üzerinde yatık, yapraklar gibi yeşil renkli. Okrea şeffaf, 3 damarlı, internodlardan daha uzun ya da aynı uzunlukta. Yapraklar oblong-eliptik, saplı, hafifçe mukronat. Çiçekler yaprak koltuklarında demetler halinde. Periant pembemsi, 4-5 mm, meyvede sertleşir ve genişir. Nuks parlak.

Şekil 117. *Polygonum cognatum* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Eylül

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Yol kenarları, yamaçlar, sarp kayalıklar, ekili alanlar; 720-3000 m.

Türkiye’de yayılışı: A2, A4, A8, A9, B2, B3, B4, B7, B9, C2, C4, C6, C7

Genel yayılışı: Batı Suriye, Suriye çölü, Kuzey ve Kuzeybatı İran, Kafkasya, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: İnönü Merkez, 840 m, kaplıca kenarları, 18.04.2014, ESSE 14957, B3: İnönü: Yürükyayla, 1100 m, boş alanlar, 19.04.2015, ESSE 14981

Yöresel ismi: Madımak, Kuş ekmeği, Kadıncık parmağı, Altıparmak, Gelin parmağı, Kadıncık

Kullanılan kısmı: Yaprak

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları idrar yolu enfeksiyonunda iltihap söktürücü olarak sıkça yenir. (İnönü Merkez)
2. Yaprakları salatalara konulur ve taze ya da kurutularak kavrularak yemek şeklinde tüketilir. (Dutluca, İnönü Merkez, Oklubalı, Esnemez, Yürükyayla, Kümbetyeniköy)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Keçimemesi (Sargın ve ark., 2013), Madımak (Şimşek ve ark., 2002; Şimşek ve ark., 2004; Bağcı ve ark., 2006; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Sarper ve ark., 2009; Cansaran ve Kaya, 2010; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Yücel ve ark., 2010; Özüdoğru ve ark., 2011; Özgen ve ark., 2012), Madımalak (Şimşek ve ark., 2002; Şimşek ve ark., 2004; Sarper ve ark., 2009), Madılamak, Kayışkıran, Kadımelek, Kadımalığı, At mercimeği, Kuş kuş (Şimşek ve ark., 2002), Ebemkümece (Sezik ve ark., 1997), Kuş ekmeği (Şimşek ve ark., 2002; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Özgen ve ark., 2012), Kadımalak (Şimşek ve ark., 2002; Sarper ve ark., 2009), Cacık (Sarper ve ark., 2009), Ebemekmeği (Özgen ve ark., 2012), Urgancık (Kargıoğlu ve ark., 2008), Çoban değneği (Özbucak ve ark., 2006), Bezmece otu, Ca surık, Madımalığ (Yeşil ve Akalın, 2007), Buzağılık, Çobanekmeği (Kargıoğlu ve ark., 2010), Non mirçikon (Polat ve ark., 2013), Kuzukulağı (Yücel ve ark., 2010)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; gıda olarak (Şimşek ve ark., 2002; Özbucak ve ark., 2006; Bağcı ve ark., 2006; Sarper ve ark., 2009), yaralarda (Şimşek ve ark., 2002), diabette, diüretik olarak (Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), gastrik lezyonlar ve enflamasyonlarda (Sarper ve ark., 2009), üriner sistem taşlarında (Özgen ve ark., 2012), karın ağrısında, anemide (Polat ve ark., 2013), tüm bitki; gıda olarak (Şimşek ve ark., 2002; Şimşek ve ark., 2004; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Kargıoğlu ve ark., 2008; Yücel ve ark., 2010; Özüdoğru ve ark., 2011), diüretik olarak (Özüdoğru ve ark., 2011), toprak üstü kısmı; çibanelerin olgunlaşmasında (Sezik ve ark., 1997), jinekolojik hastalıklarda, gastrik ülserde, laksatif olarak (Özgen ve ark., 2012), gıda olarak

(Doğan ve ark., 2004; Yeşil ve Akalın, 2007; Cansaran ve Kaya, 2010; Kargioğlu ve ark., 2010), yaprak ve kök; gastrointestinal hastalıklarda (Sargın ve ark., 2013)

***Rumex acetosella* L.**

Zayıf, tek yıllık bitki. Gövdeler az çok dik, 15-40 cm, tüysüz ya da ince papillalı. Yapraklar hastat, merkez lob lanseolattan oblanseolata değişken, lateral loblar bazen daha da bölünmüş, tüysüz. Çiçekler tek eşeyli, bitkiler dioik. Dişi çiçeklerin iç periant segmentleri yumrumsu değil, meyvede genişlemeyen, hafifçe fındıksı meyveden daha uzun, 1-1,5 mm. Fındıksı meyve kahverengi, parlak.

Şekil 118. *Rumex acetosella* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Ağustos

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Tarlalar, kıyılar, boş alanlar; 1-2300 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A9, B1, B2, B4, B5, B6, B7, B9, B10, C3, C6

Genel yayılışı: Kozmopolit

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Esnemez, 1055 m, orman içi, 27.06.2014, ESSE 14895

Yöresel ismi: Kuzukulağı

Kullanılan kısmı: Yaprak

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları diş ağrısında ve diş eti iltihabında çiğ olarak çiğnenir. (Yürükyayla)

2. Yaprakları haşlanıp lapa haline getirilerek sedef hastalığında cilde doğrudan uygulanır. (Erenköy)
3. Yaprakları gıda olarak tüketilir. (Kümbetapınar, İnönü Merkez, Esnemez, Oklubalı, Kümbetyeniköy, Alpagut, Demirciler)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Eğşigulak, Eşkiçük (Cansaran ve Kaya, 2010), Tırşık çuçıkan (Yeşil ve Akalın, 2007), Tırşok (Tuzlacı ve Doğan, 2010), Kaya kuzoğlağı (Özüdoğru ve ark., 2011), Tırşık (Polat ve ark., 2013), Kuzukulağı (Şimşek ve ark., 2002; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kızıllarslan ve Özhatay, 2008; Sarı ve ark., 2010; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Akbulut ve Bayramoğlu, 2013), Ekşi ot (Şimşek ve ark., 2002; Tuzlacı ve Doğan, 2010), Ekşi kulak (Şimşek ve ark., 2002; Deniz ve ark., 2010), Ekşicek, Ekşime (Şimşek ve ark., 2002), Ekşiotu (Kızıllarslan ve Özhatay, 2008)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; gıda olarak (Şimşek ve ark., 2002; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Cansaran ve Kaya, 2010; Deniz ve ark., 2010; Özüdoğru ve ark., 2011), çıbanların olgunlaşmasında, romatizmada, böbrek hastalıklarında (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), hipertansiyonda, diüretik olarak (Polat ve ark., 2013), kök; diüretik, safra söktürücü, ateş düşürücü (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), tüm bitki; gıda olarak (Şimşek ve ark., 2002; Bulut ve Tuzlacı, 2008), toprak üstü kısmı; kan sulandırıcı, baş ağrısında (Sarı ve ark., 2010), gıda olarak (Yeşil ve Akalın, 2007), midevi (Tuzlacı ve Doğan, 2010), çıban tedavisinde (Akbulut ve Bayramoğlu, 2013), yaprak ve tohumları; ağrı kesici, diüretik olarak (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), gövde suyu; diabette (Tuzlacı ve Doğan, 2010)

Rumex crispus L.

150 cm’ye kadar boylanabilen çok yıllık bitki. Taban yapraklar darca lanseolat, boyu eninin 3 katından fazla, tepesi akut. Yaprak sapları üst yüzde oluklu. Çiçek durumu yoğun. Çiçek sapları meyve periant segmentlerinden uzun, ortanın altında eklemlili. Meyve periant segmentleri kordat, üçgensel, 4-5 x 3-4 mm.

Şekil 119. *Rumex crispus* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Ağustos

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Bataklıklar, boş alanlar; 1-2300 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A5, A8, A9, B2, B3, B4, B7, B9, C4, C6

Genel yayılışı: Kozmopolit

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı, 820 m, boş alanlar, 19.04.2014, ESSE 14891; B3: İnönü: Kümbetyeniköy, 870 m, köy içi, 25.05.2014, ESSE 14892; B3: İnönü: Yukarıkuzfındık, 960 m, boş alanlar, 25.05.2014, ESSE 14893

Yöresel ismi: Labada, Evelik, Efelik, Mancar

Kullanılan kısmı: Yaprak

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları sindirim düzenleyici ve barsak çalıştırıcı olarak gıda şeklinde tüketilir. (Oklubalı, Kümbetapkınar)
2. Yaprakları kansere karşı koruyucu olarak yenerek tüketilir. (İnönü Merkez)
3. Yaprakları kansızlıkta gıda olarak tüketilir. (İnönü Merkez)
4. Yaprakları şifa verici olarak sık sık yenerek tüketilir. (İnönü Merkez, Oklubalı)
5. Taze yapraklarından soğanla kavru olarak yemek ve muska şeklinde sarılıp içine pirinç doldurularak sarma yapılır. Özellikle bahar aylarında toplanır. (İnönü Merkez, Kümbetapkınar, Dutluca, Oklubalı, Yürükyayla, Esnemez, Erenköy, Yukarıkuzfındık, Kümbetyeniköy, Seyitalıköy, Dereyalak, Aşağıkuzfındık, Kümbet)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: İlabada (Koçak ve Özhatay, 1999; Bulut ve Tuzlacı, 2008), Labada (Koçak ve Özhatay, 1999; Genç ve Özhatay, 2003; Oral ve Aslan, 2007; Yücel ve ark., 2010; Tetik ve ark., 2013), Öfelek (Ezer ve Avcı, 2004), Efelek (Ezer ve Avcı, 2004; Sarper ve ark., 2009; Yücel ve ark., 2010), Kuzukulağı (Özgökçe ve Özçelik, 2004; Uğulu ve ark., 2009), Evelek (Yeşilada ve ark., 1999; Sarper ve ark., 2009; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), Evelik (Özgen ve ark., 2012), Dağ yaprağı, İlebada (Kargioğlu ve ark., 2008), Yabani labada, Acı labada, Tatlı labada, Konştrak (Kültür, 2008), Efelik (Özüdoğru ve ark., 2011)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; çıbanlarda (Genç ve Özhatay, 2003), konstipasyonda (Ezer ve Avcı, 2004; Özgen ve ark., 2012), hemoroidde (Özgökçe ve Özçelik, 2004; Uğulu ve ark., 2009; Özgen ve ark., 2012), antiinflamatuvar olarak (Özgökçe ve Özçelik, 2004), romatizmada (Özgökçe ve Özçelik, 2004; Uğulu ve ark., 2009), gıda olarak (Doğan ve ark., 2004; Kargioğlu ve ark., 2008; Sarper ve ark., 2009; Yücel ve ark., 2010; Özüdoğru ve ark., 2011), diabette (Özgen ve ark., 2012, Tetik ve ark., 2013, Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), karın ağrısında, ödem giderici olarak, tonsilitte, ateroskleroziste, guatrda (Özgen ve ark., 2012), astranjen olarak (Koçak ve Özhatay, 1999), enflamasyonlu yaralarda (Kültür, 2008), kalp hastalıklarında (Tetik ve ark., 2013), meyve; guatrda (Bulut ve Tuzlacı, 2008), öksürükte, bağırsak sağlığı için (Özüdoğru ve ark., 2011), bitki; gıda olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kargioğlu ve ark., 2008), tohum; diyarede

(Sarper ve ark., 2009), böbrek enfeksiyonunda, jinekolojik hastalıklarda, iç hastalıklarda, diabette (Özgen ve ark., 2012), kök; diüretik, laksatif ve safra söktürücü olarak (Uğulu ve ark., 2009), kaşıntıda (Yeşilada ve ark., 1999), yaprak ve kök; diyarede (Oral ve Aslan, 2007)

PORTULACACEAE

***Portulaca oleracea* L.**

Tek yıllık, yayık, yükselici, 5-20 (-50) cm boyalanabilen bitki. Yapraklar alt kısımlarda almaşık, üstte daha kalabalık, eliptik-obovat, tabanda kuneat, obtus ya da trunkat, 16-20 mm. Stipulalar, kılsı ya da bir demet tüy şeklinde. Çiçek durumu az çok simoz, çiçekler 1-6, sapsız. Sepaller tabanda tüp şeklinde kaynaşmış, bağımsız olan loblar düşücü. Petaller 5, altta hafifçe kaynaşmış, sepalleri aşar, sarı renkli, 4-6 mm, su çekici. Ovaryum kısmen ya da tamamen alt durumlu, sepal ve petallerin bağlanma noktasından bir kapakla açılır, funiküller kalıcı ve tohumlar düştükten sonra koruyucu. Tohumlar siyah, parlak, papillalı.

Şekil 120. *Portulaca oleracea* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Temmuz-Aralık

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Ekili alanlar, boş alanlar; -

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A8, B3, C2, C5

Genel yayılışı: Avrupa, Hindistan, Amerika, Ascension Adası, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 200 m, tarla kenarları, 29.06.2014, ESSE 14982

Yöresel ismi: Semiz otu, Zemiz otu

Kullanılan kısmı: Yaprak

Yöresel kullanılışı:

1. Toprak üstü kısmının 2 demeti 1 sürahi su ile dekoksiyon şeklinde hazırlanarak idrar yollarını genişlettiği için böbrek taşı düşürücü olarak su yerine içilir. (İnönü Merkez)
2. Yaprakları konstipasyonda gıda olarak tüketilir. (Oklubalı)
3. Yaprakları kemikleri güçlendirdiği ve kan inceltici olduğu için gıda olarak tüketilir. (Kümbetyeniköy)
4. Yaprakları kanı temizlediği için salata olarak yenilir. (Mihalgazi Merkez)
5. Yaprakları gebelikte yararlı olduğu için gıda olarak tüketilir. (Kümbetyeniköy)
6. Yapraklarından yemek ve salata yapılır. (Dutluca, Oklubalı, Sakarılıca, Yukarıkuzfındık, Dereyalak, Kümbetyeniköy, Bozaniç, Mihalgazi Merkez)
7. Yaprakları turşunun üzerine kavanoz kapatılmadan önce konulur. (Kümbetyeniköy)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Semiz otu (Keskin ve Alpınar, 2002; Şimşek ve ark., 2002; Ertuğ, 2002; Öztürk ve Dinç, 2005; Özbucak ve ark., 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Sarper ve ark., 2009; Sarı ve ark., 2010; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Çakılcıoğlu ve ark., 2010; Uysal ve ark., 2010; Tuzlacı ve Doğan, 2010; Deniz ve ark., 2010; Akaydın ve ark., 2013; Sargın ve ark., 2013), Semizlik (Şimşek ve ark., 2004; Kargıoğlu ve ark., 2010; Deniz ve ark., 2010; Sargın ve ark., 2013; Akyol ve Altan, 2013), Temizlik otu (Şimşek ve ark., 2004; Kargıoğlu ve ark., 2008; Sargın ve ark., 2013), Temizotu (Şimşek ve ark., 2004), Pırpirim (Şiğva ve Seçmen, 2009; Tuzlacı ve Doğan, 2010; Tetik ve ark., 2013; Hayta ve ark., 2014), Soğukluk, Tokmakan (Akaydın ve ark., 2013), Parpar (Tetik ve ark., 2013; Polat ve ark., 2013), Pırpar (Tuzlacı ve Doğan, 2010), Pürpürüm (Özüdoğru ve ark., 2011), Perpar (Polat ve ark., 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Toprak üstü kısmı; diabette (Akaydın ve ark., 2013; Sargın ve ark., 2013; Tetik ve ark., 2013; Hayta ve ark., 2014), böbrek taşlarında (Sargın ve ark., 2013; Akaydın ve ark., 2013), kanserde, güneş çarpmasında, anoreksiyada, hazımsızlıkta, bağırsak spazmlarında (Sargın ve ark., 2013), gıda olarak (Doğan ve ark., 2004; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Sarper ve ark., 2009; Uysal ve ark., 2010; Kargıoğlu ve ark., 2010; Akaydın ve ark., 2013), diüretik olarak (Hayta ve ark., 2014), konstipasyonda, kalp hastalıklarında (Tetik ve ark., 2013), üretra enfeksiyonlarında, enflamasyonlu yaralarda (Tuzlacı ve Doğan, 2010), yapraklı dallar; aşırı adet kanamasında (Ertuğ, 2002), gıda olarak (Özbucak ve ark., 2006), tüm bitki; gıda olarak (Şimşek ve ark., 2002; Şimşek ve ark., 2004; Kargıoğlu ve ark., 2008; Özüdoğru ve ark., 2011), bağırsak bozukluklarında, kansızlıkta (Şimşek ve ark., 2002), sedef hastalığında (Sarı ve ark., 2010), karın ağrısında (Çakılcıoğlu ve ark., 2010), yem olarak (Keskin ve Alpınar, 2002), konstipasyonda (Akyol ve Altan, 2013), diabette (Polat ve ark., 2013), yaprak; diabette (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), gıda olarak (Öztürk ve Dinç, 2005; Deniz ve ark., 2010), kap hastalıklarında, konstipasyonda (Polat ve ark., 2013)

PUNICACEAE

**Punica granatum* L.

Dikenli çalı ya da 2-7 m boylanabilen ağaçcık. Yapraklar lanseolattan obovata kadar değişken, 2,5-7 cm, tüysüz, bütün. Çiçekler canlı kırmızı, nadiren beyaz, hipantiyum derimsi, kırmızımsı; sepaller 8 mm, tabanda birleşik; petaller 15-20 mm. Meyve küremsi, 5-8 cm, kahverengimsi, tohumlar pulpa içinde gömülü.

Şekil 121. *Punica granatum* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Haziran

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kireçtaşı yamaçlar, çalılıklar, kültür bitkisi; 250-600 m

Türkiye’de yayılışı: A5, A8, A9, B3, C1, C3, C7, C8, C9

Genel yayılışı: Güneybatı ve Orta asya, kültür bitkisi.

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 200 m, tarlalar, 18.05.2014, ESSE 14949

Yöresel ismi: Nar

Kullanılan kısmı: Meyve, meyve kabuğu, çiçek, petal, dallar

Yöresel kullanılışı:

1. Meyveye dönmeden hemen önce toplanan çiçeklerinden 1-2 tanesi dekoksyon şeklinde hazırlanarak, çay olarak astım tedavisinde her gün günde 1 su bardağı içilir. (Mihalgazi Merkez)

2. Çiçeklerinden 1-2 tanesi dekoksasyon şeklinde hazırlanarak kansızlık ve soğuk algınlığında günde 1 su bardağı içilir. (İnönü Merkez)
3. Çiçekleri infüzyon şeklinde hazırlanarak kadınlarda kısırlıkta çay olarak içilir. (Oklubalı)
4. Petalleri infüzyon şeklinde hazırlanarak nezle, grip, zayıflama amaçlı ve hipertansiyon hastalığında günde 1 bardak içilir. (İnönü Merkez)
5. Meyve suyu sıkılarak damar tıkanıklığında her gün 1 su bardağı içilir. (Bozaniç, İnönü Merkez)
6. Meyve kabuğu dekoksasyon şeklinde hazırlanarak diyare önleyici olarak 1 bardak içilir. (İnönü Merkez)
7. Meyve kabuğu kurutulup ovül gibi vajinaya yerleştirilip, eskiden gebelik önleyici olarak kullanım alanı bulurdu. (Bozaniç)
8. Meyveleri hipertansiyon hastalığında gıda olarak tüketilir (Mihalgazi Merkez)
9. Meyveleri kansere karşı korunma amacıyla gıda olarak tüketilir. (Sakarılıca, Alpagut)
10. Meyveleri kan yapıcı gıda olarak tüketilir. (Alpagut)
11. Meyveleri gebelikte kansızlığa iyi geldiği için tüketilir. (Mihalgazi Merkez, Alpagut)
12. Meyveleri gebeyken yararlı olduğu için tüketilir. (Karaoğlan, Oklubalı)
13. Meyvesinden nar ekşisi yapılarak salatalarda sos olarak kullanılır. (Sakarılıca)
14. Gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır. (Bozaniç)
15. Meyve kabuğu boyama amaçlı kullanılır. (Bozaniç, Karaoğlan, Kümbetapkınar, Dereyalak, Mihalgazi Merkez, Alpagut)
16. Dallarından sapan yapılır. (Alpagut)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Nar (Fujita ve ark., 1995; Sezik ve ark., 2001; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Cansaran ve Kaya, 2010; Sarı ve ark., 2010; Uysal ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Gürdal ve Kültür, 2013; Sargın ve ark., 2013), Hicaz narı (Sargın ve ark., 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; gastrointestinal hastalıklarda (Sargın ve ark., 2013), diabette (Sargın ve ark., 2013, Polat ve Satıl, 2011), gıda olarak (Cansaran ve Kaya, 2010; Uysal ve ark., 2010), hemoroidde (Fujita ve ark., 1995), çiçek; diabette (Cansaran ve Kaya, 2010), perikarp; diyarede (Sezik ve ark., 2001; Gürdal ve Kültür, 2013), diabette (Sezik ve ark., 2001), tohum; gıda olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008), meyve ve perikarp; diyarede, mide ağrısında (Sarı ve ark., 2010)

RANUNCULACEAE

Adonis flammea Jacq.

Tek yıllık, az çok çıplaklaşan, genellikle altlarda ince, uzun, yumuşak tüylü, 10-40 cm, seyrek ve dik olarak dallanmış bitki. Yaprak ayaları linear. Çiçekler 13-24 mm çapında. Sepaller soluk, tüysüz ya da dışta ince, uzun ve yumuşak tüylü. Petaller oblong-oblanseolat, alev kırmızısı, genellikle siyah tabanlı. Akenler gevşek, 3 mm, pürüzlü-ağsı, sırtsal kenar obtus çıkıntılı, stilusa doğru yatık ve daha kısa, enine ibik genellikle hafifçe dişli; gaga zayıf, yukarı doğru kıvrık, çivit rengi uçlu.

Şekil 122. *Adonis flammea* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Nisan-Haziran

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Tarlalar, stepler, kayalık yerler; 1-1900 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A7, A8, A9, B1, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B10, C2, C3, C4, C6, C7, C8

Genel yayılışı: Güney ve Orta Avrupa, Kuzeybatı Afrika, Güney Rusya, Kırım, Kafkasya, Batı Suriye, Batı İran, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı, Tavşanbayırı, 850 m, taşlık tepe, 18.04.2015, ESSE 14983

Yöresel ismi: Gelin tacı

Kullanılan kısmı: Çiçek

Yöresel kullanılışı:

1. Çiçekleri eskiden gelinlerin başına takılırdı. (Oklubalı)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Arap saçı (Cansaran ve Kaya, 2010)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak ve sürgünler; gıda olarak (Cansaran ve Kaya, 2010)

***Consolida orientalis* (Gay) Schrod.**

Gövdelere 20-74 cm, basit ya da seyrek olarak dallanmış, üstte guddeli-kısa havlı. Yaprak lobları çok sayıda, linear-setalı. Çiçekler sık rasemus şeklinde, menekşe renginde. Çiçek sapları kısa sürgünlerin 1-2 katı, alttakiler meyvede iken 12 mm’den daha uzun. Brakteoller çiçek saplarının üst kısımlarına bağlanır, en azından çiçeklerin tabanına kadar ulaşır. Kısa sürgünler bazen sepallerden daha kısa. Korolla 3 loblu, üst lob derince ikiye yarı, genellikle lateral yuvarlak loblardan daha uzun. Foliküller darca ovat-oblong, dik, kısa havlı, üstte kamburlu; 1 mm uzunluğunda, içe doğru kıvrık olan gaga meyvenin tepesinin altına lateral olarak bağlanmış durumda.

Şekil 123. *Consolida orientalis* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Ağustos

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Hububat tarlası, nadasa bırakılmış tarlalar; 1-1900 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, B9, C2, C3, C4, C6, C9

Genel yayılışı: Kuzeybatı Afrika, İberian Yarımadası, Balkanlar, Doğuya Kafkasya, Suriye, İran, Orta Asya, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: İnönü Merkez-Esnemez yolu 1. km, 830 m, tarlalar, 24.05.2014, ESSE 14896

Yöresel ismi: Fiğ otu, Fi otu

Kullanılan kısmı: Tüm bitki

Yöresel kullanılışı:

1. Bitki, hayvan yemi olarak kullanılır. (İnönü Merkez, Esnemez, Oklubalı, Aşağıkuzfındık, Dutluca, Yürükyayla, Alpagut)
2. Bitki, hayvanlara süt arttırıcı olarak yedirilir. (Oklubalı, Esnemez, Yürükyayla, Aşağıkuzfındık, Dutluca, Alpagut)
3. Bitki, hayvanlara şifa verici olarak yedirilir. (Aşağıkuzfındık)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Gelinçiçeği (Cansaran ve Kaya, 2010)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: -

**Nigella sativa* L.

Az çok kısa havlı ya da yapışkan-hirsut, 15-30 cm boyunda dallanmış bitki. Yaprak lobları oblong-lanseolat, çiçekler involukrumsuz. Sepaller beyazımsı, ovat kısaca tırnaklı. Petaller loblu alt dudak ovat kısaca saplı ve kütçe akuminat. Karpeller tepeye doğru birleşik ,stilusların uzunluğunda, sert yumrumsu bir kapsül formunda. Tohumlar 3 yüzlü.

Şekil 124. *Nigella sativa* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Temmuz

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Hububat tarlası nadasa bırakılır tarlalar, kültür bitkisi; 1-900 m.

Türkiye’de yayılışı: A2, A5, A9, B3, C5, C6, C8

Genel yayılışı: Güneybatı Asya, Avrupa, Kuzey Afrika, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 220 m, tarla, 26.06.2014, ESSE 14979

Yöresel ismi: Çörek otu

Kullanılan kısmı: Tohum

Yöresel kullanılışı:

1. Tohumları hastalıklardan korunma, şifa amacıyla her gün günde 1 çay kaşığı tüketilir. (Kümbetyeniköy, İnönü Merkez, Kümbet)
2. Tohumları şifa verici gıda olarak yenilir. (İnönü Merkez, Mihalgazi Merkez, Alpagut, Sakarılıca)
3. Tohumu robotta çekilir, şifa verici olarak hakiki zeytinyağı ile 3 çay kaşığı çekilmiş tohum yoğurtla beraber yenir. (Sakarılıca)
4. Tohumları dekoksion şeklinde hazırlanarak ya da balla karıştırılarak şifa verici ve kanserden koruyucu olarak tüketilir. (Karaoğlan)
5. Tohumları zeytin yağı ve balla karıştırılarak şifa verici olarak her gün yenilir. (Karaoğlan)
6. Tohumları mide ve bağırsak hastalıklarını tedavi etmek amacıyla yenilir. (Oklubalı)
7. Tohumları dekoksion şeklinde hazırlanarak tok karnına iştah açıcı olarak, aç karnına zayıflatıcı olarak içilir. (İnönü Merkez)
8. Tohumları astım ve bronşitte günde 1 avuç tüketilir. (Yürükyayla)
9. Tohumları anne sütünü arttırıcı gıda olarak tüketilir. (Oklubalı, İnönü Merkez)
10. Tohumları satılır, ekonomik değeri vardır. (Sakarılıca)

Şekil 125. Satılmak üzere paketlenmiş *Nigella sativa* tohumları

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Çörek otu (Honda ve ark., 1996; Sezik ve ark., 2001; Kargioğlu ve ark., 2008; Sarı ve ark., 2010; Akbulut ve Bayramoglu, 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Tohum; abortif olarak, soğuk algınlığında (Sezik ve ark., 2001), gıda olarak (Kargioğlu ve ark., 2008), diüretik, iştah açıcı, süt arttırıcı (Akbulut ve Bayramoglu, 2013), böbrek taşı düşürücü (Honda ve ark., 1996)

RESEDACEAE

Reseda lutea L. var. *lutea*

Tek ya da çok yıllık otsu bitki. Gövde dik ya da yükselici, 70 cm’ye kadar. En alt yapraklar bazen bütün, genellikle tüm yapraklar dar, 3 parçalı ya da pinnatifit. Sepaller 5-6, kalıcı ve meyvede kıvrılmış bükülmüş halde. Petaller 6, sarı, 3 loblu, kenar loblar hilal şeklinde, bütün, küçük oymalı; orta loblar daha kısa ve bütün. Kapsül silindirik, tüysüz, dik. Tohumlar sarı, siyah, parlak, az çok pürüzsüz.

Şekil 126. *Reseda lutea* var. *lutea* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Nisan-Ağustos

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Yol kenarları, tarlalar, hendekler, kayalık yamaçlar; 1-2000 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A9, B1, B2, B3, B4, B6, B7, B8, B9, C2, C3, C4, C5, C6, C8, C9, C10

Genel yayılışı: Güney Avrupa, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı, Tavşanbayırı, 850 m, taşlık tepe, 25.09.2014, ESSE 14826

Yöresel ismi: Eşek biberi

Kullanılan kısmı: Yaprak, meyve

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları ve meyveleri şifa verici olarak yenerek tüketilir. (Oklubalı)
2. Yaprakları ve meyveleri yufka ekmeğe sarılarak yenilir. (Oklubalı)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Eşek turpu (Şimşek ve ark., 2004; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Cansaran ve Kaya, 2010; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), Sarı muhabbet çiçeği (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), Eşek gerdebeni, Gerdeme (Koçak ve Özhatay, 1999), Paryavşanı (Öztürk ve Dinç, 2005)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Toprak üstü kısmı; gıda olarak (Şimşek ve ark., 2004), mide ağrısında (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), kök; hazmettirici olarak (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), diyarede (Koçak ve Özhatay, 1999), karın ağrısında (Öztürk ve Dinç, 2005)

RHAMNACEAE

***Paliurus spina-christi* Miller**

Dikenli çalı, 2-4 m, dalları kavislidir. Yapraklar ovat, testere dişli, tüzsüz, otsu, yaprak sapının 2-4 katı uzunluğunda. Simoz gevşek. Sepaller tüzsüz. Meyve dalgalı çevresel kanat dahil 2-2,5 cm çapta.

Şekil 127. *Paliurus spina-christi* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Temmuz

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Boğazlar, nehir vadileri, boş alanlar; 1-1400 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, B1, B2, B3, B4, B7, B8, B9, C2, C3, C4, C5, C6, C7, C9

Genel yayılışı: Güney Avrupa, Kırım, Kafkasya, Batı Suriye, Kuzey ve Güneybatı İran, Kuzey Irak, Orta Asya, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 210 m, boş araziler, 05.04.2014, ESSE 14858; A3/B3: Mihalgazi: Alpagut, 220 m, yamaçlar, 29.06.2014, ESSE 14859

Yöresel ismi: Sarı çalı, Sarı diken, Çalı bakıldağı

Kullanılan kısmı: Meyve

Yöresel kullanılışı:

1. Meyveleri (çalı bakıldakları) dekoksion şeklinde hazırlanarak boğaz ağrısı ve bronşitte günde 1 su bardağı içilir. (Bozaniç)
2. Meyveleri dekoksion şeklinde hazırlanarak öksürük kesici olarak günde 2 çay bardağı içilir. (Mihalgazi Merkez)
3. Meyveleri dekoksion şeklinde hazırlanarak bir leğen suya eklenerek hemoroidde günde 20-25 dakika oturulur. (Karaoğlu)
4. Meyveleri dekoksion şeklinde hazırlanarak diabette günde 2 kez sabah akşam 1 su bardağı içilir. (Sakarılıca, Mihalgazi Merkez)
5. Meyveleri dekoksion şeklinde hazırlanarak iltihap söktürücü olarak günde 1 su bardağı içilir. (Sakarılıca, Alpagut)
6. Meyveleri dekoksion şeklinde hazırlanarak damar tıkanıklığında günde 1 su bardağı içilir. (Sakarılıca, Alpagut)
7. Meyveleri ile *Pinus nigra* kozalakları beraber dekoksion şeklinde hazırlanarak astımda günde 1 bardak içilir. (Sakarılıca)
8. Meyveleri ile *Cydonia oblonga* (Ayva) yaprağı beraber dekoksion şeklinde hazırlanarak idrar yolu iltihabında günde 3 kere sabah, öğle ve akşam birer çay bardağı içilir. (Sakarılıca)
9. Meyvelerinden çocuklar küpe yapar. (Sakarılıca, Karaoğlu)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Çaltı (Tuzlacı ve Emre, 2003; Satıl ve ark., 2008; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Sarı ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Gürdal ve Kültür, 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Sargın ve ark., 2013),

Çaltı dikenini (Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Cansaran ve Kaya, 2010; Sarı ve ark., 2010; Akyol ve Altan, 2013; Sargın ve ark., 2013; Gürdal ve Kültür, 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013), Kara çalı (Genç ve Özhatay, 2003; Şimşek ve ark., 2004; Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Elçi ve Erik, 2006; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Kültür, 2008; Şığva ve Seçmen, 2009; Yapıcı ve ark., 2009; Uğulu ve ark., 2009; Sarı ve ark., 2010; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Polat ve Satıl, 2011; Kızıllarslan ve Özhatay, 2012; Tetik ve ark., 2013), Çalta üzümü (Ertuğ, 2002), Çaltı kozalağı (Polat ve Satıl, 2011t), Çaltı (Sarı ve ark., 2010), Kenari (Kaval ve ark., 2014), Öküzgözü (Kargioğlu ve ark., 2008), Avanaktamisi, Dikenliçalı, Karaçalı dikenini (Kızıllarslan ve Özhatay, 2012), Çaltı çalı (Koçak ve Özhatay, 1999), Çatla (Gürdal ve Kültür, 2013), İlme (Kargioğlu ve ark., 2010), Çantı dikenini (Tuzlacı ve Tolon, 2000), Kara çaltı (Bulut ve Tuzlacı, 2013), Pane (Koçyiğit ve Özhatay, 2006)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; hemoroidde (Cansaran ve Kaya, 2010), diyarede (Bulut ve Tuzlacı, 2008), kalp hastalıklarında (Elçi ve Erik, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008), bronşitte (Genç ve Özhatay, 2003; Bulut ve Tuzlacı, 2008), karın ağrısında (Tuzlacı ve Emre, 2003; Kültür, 2008; Polat ve Satıl, 2011), aknede, soğuk algınlığında, grip, astımda, karminatif olarak, kan temizleyici (Polat ve Satıl, 2011), konstipasyonda (Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), diüretik olarak (Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Tetik ve ark., 2013), eklem romatizmasında (Elçi ve Erik, 2006), taş düşürücü olarak (Elçi ve Erik, 2006; Akaydın ve ark., 2013; Akyol ve Altan, 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013), göğüs hastalıklarında (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), jinekolojik hastalıklarda, böbrek hastalıklarında, göz hastalıklarında (Gürdal ve Kültür, 2013), ekspektoran olarak (Kargıoğlu ve ark., 2010), antipiretik olarak (Yapıcı ve ark., 2009), tonik olarak (Tuzlacı ve Tolon, 2000), üriner hastalıklarda (Bulut ve Tuzlacı, 2013), tohum; diabette (Sargın ve ark., 2013, Gürdal ve Kültür, 2013), nevraltide (Sargın ve ark., 2013), böbrek taşlarında (Sargın ve ark., 2013; Gürdal ve Kültür, 2013), diüretik olarak (Sargın ve ark., 2013, Uğulu ve ark., 2009), öksürük kesici olarak, bronşitte (Ertuğ, 2002), diyarede, gastritte (Uğulu ve ark., 2009), karın ağrısında (Koçak ve Özhatay, 1999), böbrek hastalıklarında, idrar tutamamada (Gürdal ve Kültür, 2013), çiçek; karın ağrısında, mide bulantısında (Kargıoğlu ve ark., 2008), böbrek taşlarında (Gürdal ve Kültür, 2013), kök; ekspektoran olarak (Şimşek ve ark., 2004), sistitte (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), dallar; mantar enfeksiyonlarında (Kaval ve ark., 2014), hayvan yemi olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008, Satıl ve ark., 2008), gövde; yakacak olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kargıoğlu ve ark., 2010), el sanatlarında (Bulut ve Tuzlacı, 2008), yaprak; çibanelerde (Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Uğulu ve ark., 2009), yaralarda (Uğulu ve ark., 2009), toprak üstü kısmı; çit yapımında (Bulut ve Tuzlacı, 2008, Kızıllarslan ve Özhatay, 2012), meyve, tomurcuk, çiçek ve tohum; böbrek taşı ve kumunda, hazımsızlıkta, disüride (Sarı ve ark., 2010)

ROSACEAE

* *Amygdalus communis* L.

8 m'ye kadar boylanabilen, dikensiz, genç sürgünleri tüysüz ağaçlar. Yapraklar ovat-lanseolat veya eliptik, 2,5-9(-12) × 2-3 cm, dentat-testere dişli, guddeli, tamamen tüysüz veya gençken altta kısa yumuşak tüylü, derimsi; yaprak sapları 10–30 mm. Çiçekler beyaz veya pembe renkte, 4 cm'ye kadar çapta, çiçek sapları 5 mm'ye kadar. Drupa eğrice elipsoit veya uzun elipsoit, basık, 50 × 30 mm'ye kadar, zeytin yeşili renkte, kadifemsi tüylü; endokarp ufak çukurcuklu ve az çok oluklu, omurgamsı çıkıntılı.

Şekil 128. *Amygdalus communis* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mart-Nisan

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Doğal veya doğallaşmış, kuru yamaçlar, kalkerli boğazlar, çalılıklar, *Quercus* ormanları; 150-1800 m

Türkiye'de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, B1, B2, B3, B4, B7, B9, C5, C6, C8

Genel yayılışı: Kuzeybatı ve Orta Asya

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: -

Yöresel ismi: Badem ağacı

Kullanılan kısmı: Tohum, meyve

Yöresel kullanılışı:

1. Tohum ve meyveleri gıda olarak kullanılır. (Mihalgazi Merkez, Sakarılıca, Alpagut, Karaoğlan, Demirciler, Bozaniç)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Badem (Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Kültür, 2008; Yapıcı ve ark., 2009; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Çakılcıoğlu ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Akyol ve Altan, 2013; Gürdal ve Kültür, 2013; Sargın ve ark., 2013; Hayta ve ark., 2014), Çağla (Cansaran ve Kaya, 2010), Acı badem (Tuzlacı ve Erol, 1999; Deniz ve ark., 2010; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Gürdal ve Kültür, 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; diabette (Cansaran ve Kaya, 2010; Deniz ve ark., 2010; Sargın ve ark., 2013), hiperkolesterolde (Cansaran ve Kaya, 2010; Sargın ve ark., 2013), gıda olarak (Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Cansaran ve Kaya, 2010; Deniz ve ark., 2010), yara ve kesiklerde (Polat ve Satıl, 2011), karın ağrısında (Kültür, 2008), nefes darlığında (Akyol ve Altan, 2013), öksürük kesici ve balgam söktürücü olarak, konstipasyonda, cilt çatlaklarında, saç gürleştirici olarak (Deniz ve ark., 2010), tohum; gıda olarak (Cansaran ve Kaya, 2010, Bulut ve Tuzlacı, 2008), kalp hastalıklarında (Tuzlacı ve Erol, 1999), böbrek hastalıklarında (Tuzlacı ve Erol, 1999; Yapıcı ve ark., 2009), üriner sistem hastalıklarında (Tuzlacı ve Erol, 1999; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), hiperkolesterolde (Çakılcıoğlu ve ark., 2010; Hayta ve ark., 2014), yumuşatıcı, kurt düşürücü, müshil, yara iyileştirici (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), diabette (Yapıcı ve ark., 2009; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Gürdal ve Kültür, 2013), meyve kabuğu; yakacak olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008), boğaz ağrısında (Çakılcıoğlu ve ark., 2007)

****Cerasus avium* (L.) Moench**

25 (-35) metreye kadar boylanabilen ağaclar; genç sürgünler sert, tüysüz. Stipulalar düşücü. Yapraklar obovat-oblong ya da eliptik, 160x80 mm'ye kadar, eşit değil, tekli ya da çiftli testere dişli, ilk önce alt yüzü kahverengimsi ve yumuşak dik uzun tüylü, sonra yeşilleşir ve tüysüz hale gelir ya da tüy kümeleri damarların alt kısımlarıyla sınırlı kalır; yaprak sapı 50 mm'ye kadar. Çiçekler umbelde 2-5 adet, involukrum pulları geri kıvrık; çiçek sapları 30-60 mm; hipantiyum çan şeklinde, petaller beyaz, 12-15 mm. Drupa hemen hemen küremsi, yabani türlerde 1 cm çapta, kırmızı, parlak, acı ya da tatlı sulu etli. Meyve çekirdeği ovoid ya da küremsi, pürüzsüz.

Şekil 129. *Cerasus avium* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mart-Mayıs

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: 1600 m'ye kadar karışık ormanlar, kültür bitkisi

Türkiye'de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A8, B3

Genel yayılışı: Orta ve Güney Avrupa, Kafkasya, Kuzeybatı İran, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Karaoğlan, 210 m, bahçeler, 29.08.2014, 14828

Yöresel ismi: Kiraz

Kullanılan kısmı: Meyve sapı, yaprak, meyve

Yöresel kullanılışı:

1. Meyve sapsları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak idrar söktürücü olarak günde 1 su bardağı içilir. (Bozaniç, İnönü Merkez, Mihalgazi Merkez)
2. Meyve sapsları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak böbrek hastalığında günde 1 bardak içilir. (Oklubalı, Kümbetaktınar)
3. Meyve sapsları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak idrar yolu enfeksiyonlarında günde 1 bardak içilir. (Karaoğlu, Kümbetaktınar, Oklubalı)
4. Meyve sapsları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak prostat hastalıklarında günde 1 bardak içilir. (Karaoğlu)
5. Meyve sapsları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak barsak çalıştırıcı olarak gerekli durumlarda 1 su bardağı içilir. (Mihalgazi Merkez)
6. Meyve sapsları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak böbrek taşı düşürme amacıyla günde 1 su bardağı içilir. (Mihalgazi Merkez)
7. Meyve sapsları infüzyon şeklinde hazırlanarak her sabah ödem giderici olarak 1 bardak içilir. (İnönü Merkez)
8. Sapsı ve yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak romatizma hastalığında günde 1 bardak içilir. (Alpagut)
9. Sapsı ve yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak iltihap söktürücü olarak günde 1 bardak içilir. (Alpagut)
10. Meyveleri yenir. (Yaygın)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Kiraz (Tuzlacı ve Erol, 1999; Ezer ve Avcı, 2004; Kültür, 2008; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Uğulu ve ark., 2009; Cansaran ve Kaya, 2010; Deniz ve ark., 2010; Sarı ve ark., 2010; Kızıllarslan ve Özhatay, 2012; Sargın ve ark., 2013; Akaydın ve ark., 2013; Tetik ve ark., 2013; Akbulut ve Bayramoğlu, 2013), Napolyon kirazı (Sargın ve ark., 2013), Yabancı kiraz (Genç ve Özhatay, 2003), Kuş kirazı (Kültür, 2008)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; gıda olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Cansaran ve Kaya, 2010; Deniz ve ark., 2010; Kızıllarslan ve Özhatay, 2012), sedatif, ağrı kesici, üretra enflamasyonlarında, zayıflatıcı olarak (Cansaran ve Kaya, 2010), öksürükte (Genç ve Özhatay, 2003), meyve sapsı; diüretik olarak (Ezer ve Avcı, 2004; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kültür, 2008; Deniz ve ark., 2010; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Akbulut ve Bayramoğlu, 2013), böbrek taşlarında (Kültür, 2008, Tetik ve ark., 2013), nefritte (Kültür, 2008), konstipasyonda, tonik olarak (Akbulut ve Bayramoğlu, 2013), yaprak; çibanelarda (Genç ve Özhatay, 2003), gövde kabuğu; diüretik olarak (Tuzlacı ve Erol, 1999), böbrek hastalıklarında, üriner sistem enfeksiyonlarında (Akaydın ve ark., 2013), meyve sapsı ve tohum; nefritte, diüretik olarak (Uğulu ve ark., 2009), yaprak, meyve ve meyve sapsları; diüretik olarak, nevralji ve böbrek taşlarında, kardiyotonik ve vazodilatör olarak, zayıflatıcı olarak (Sargın ve ark., 2013)

Crataegus monogyna* Jacq. subsp. *monogyna

10 m'ye kadar boylanabilen, çalı ya da küçük ağaçlar. Koltuklarda bulunan dikenler 0,7-2 cm; yapraklı dikenlerden daha uzun, az sayıda. Yapraklar dış hatta ovat ya da obovat, 5 x 4 cm'ye kadar, tabanı kuneat ya da az çok trunkat, üst yüzü koyu yeşil, alt yüzü mavimsi-yeşil, tüysüzden kısa havlıya kadar değişken. Sürgünler, yapraklar ve hipantiyum tüysüz ya da birkaç seyrek tüylü. Loblar yaprakların çoğunda 3-5(-7), derince parçalı, akut veya obtus, tam ya da tepeye doğru dentat; meyve taşıyan sürgünlerdeki yaprakların alt lobları bazen sadece çok hafifçe loblu veya kabaca dentat; yaprak sapları 3 cm'ye kadar uzunlukta. Çiçek durumu seyrek, 10-18 çiçekli, çiçekler beyaz veya pembemsi, 8-15 mm çapında; sepaller üçgenimsi, meyvede geri kıvrık; stilus 1 adet. Hipantiyum çıplak veya az tüylü. Meyve kırmızı veya kahverengimsi-kırmızı, az çok küresel veya ovoid, 6-10 mm çapında, tüysüz.

Şekil 130. *Crataegus monogyna* subsp. *monogyna* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Nisan-Haziran

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Ormanlık, çalılık alanlar, yol kenarları; 1-1800 (2000)

Türkiye'de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, B2, B3, B4, B6, B7, B8, C1, C2, C3, C4, C5, C6, C7, C8, C9

Genel yayılışı: Avrupa, Kıbrıs, Suriye, Kuzey Irak

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Oklubalı-Kütahya yolu 5.km, 945 m, tepelik, 26.06.2014, ESSE 14936; B3: İnönü: Dutluca, 910 m, 27.09.2014, ESSE 14937

Yöresel ismi: Yemişen, Alıç

Kullanılan kısmı: Meyve, çiçek, yaprak, dallar, tohum

Yöresel kullanılışı:

1. Çiçeklerinden bir avuç alınarak (15 dakika boyunca) infüzyon şeklinde hazırlanır, kalp damarları ve kılcal damar tıkanıklıklarında damar açıcı olarak aç karnına sabah akşam birer çay bardağı içilir. (Oklubalı, İnönü Merkez, Dereyalak, Aşağıkuzfındık)
2. Çiçekleri dekoksasyon şeklinde kaynatılarak kalp hastalıklarında her gün günde 1 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez)
3. Çiçekleri infüzyon şeklinde hazırlanarak balgam söktürücü olarak günde 3 fincan içilir. (İnönü Merkez)
4. Çiçekleri infüzyon şeklinde hazırlanarak beyin damarlarını açıcı çay olarak günde 1 bardak içilir. (İnönü Merkez, Dereyalak)
5. Çiçeklerinin bir tutamı bir su bardağı suda infüzyon şeklinde hazırlanarak hipertansiyonda her gün günde 1 bardak içilir. (Kümbetapkınar, İnönü Merkez, Oklubalı)
6. Çiçeklerinden 1 tatlı kaşığı ve bir tutam yapraklarından 1 bardak kaynamış suya konulup 20 dakika beklenerek infüzyon şeklinde hazırlanır, 2-3 tatlı kaşığı bal ilave edilir, damar sertliğinde ve kolesterol düşürücü olarak günde 2-3 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez)
7. Yaprığı kurutulup infüzyon şeklinde hazırlanarak şifa verici çay olarak içilir. (Esnemez)
8. Yaprığı kurutulup dekoksasyon şeklinde hazırlanarak romatizmada günde 1 bardak içilir. (Esnemez)
9. Yaprakları infüzyon şeklinde hazırlanarak diabette her gün günde 1 çay bardağı içilir. (Kümbetapkınar, İnönü Merkez)
10. Yaprak ve tohumları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak şifa verici çay olarak içilir. (Aşağıkuzfındık)
11. Çiçekli dal uçları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak kalp hastalıklarında her gün 1 çay bardağı içilir. (Erenköy)
12. Çiçekli dal uçları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak şifa verici çay olarak içilir. (İnönü Merkez)
13. Çiçekli dalları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak ağrı kesici olarak 1 su bardağı içilir. (İnönü Merkez)
14. Çiçekli dalları kibrit büyüklüğünde kesilerek dekoksasyon şeklinde hazırlanıp karın ağrısı ve mide ağrılarında 1 su bardağı içilir. (Aşağıkuzfındık)
15. Meyveleri dekoksasyon şeklinde hazırlanarak C vitaminince zengin olduğu ve kanı durulttuğu için çay olarak içilir. (İnönü Merkez)
16. Meyvesi konstipasyonda yenerek tüketilir. (Oklubalı)
17. Meyveleri romatizma hastalıklarında yiyerek tüketilir. (Esnemez)
18. Meyvelerinden turşu, şerbet ve marmelat yapılır. (Dereyalak, İnönü Merkez, Esnemez, Aşağıkuzfındık, Yukarıkuzfındık)
19. Meyveleri yenir. (Esnemez, Aşağıkuzfındık, Dutluca, Oklubalı)
20. Dallarından tahta kaşık yapılır. (Aşağıkuzfındık)
21. Meyvelerinden çocuklar kolye yapar. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Yemişen (Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Cansaran ve Kaya, 2010; Tetik ve ark., 2013), Givij (Korkut ve Akan, 2006), Alıç (Keskin ve Alpınar, 2002; Genç ve Özhatay, 2003; Korkut ve Akan, 2006; Elçi ve Erik, 2006; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Tetik ve ark., 2013; Hayta ve ark., 2014), Yemişgen (Genç ve Özhatay, 2003; Kültür, 2008), Yemişgen çalısı, Arıç (Genç ve Özhatay, 2003), Yemişken diken, Cadı diken (Kültür, 2008), Deli Alıç, Haliç, Kızlarçevir, Kızıldımçevir, Kızılcaçöğür, Kızlarkörü, Kızlarkürü, Kızılçöğür, Memişen (Bulut ve Tuzlacı, 2013), Alişan çalısı (Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Kültür, 2008)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; gıda olarak (Keskin ve Alpınar, 2002; Korkut ve Akan, 2006; Cansaran ve Kaya, 2010), hipertansiyonda (Genç ve Özhatay, 2003), böbrek taşlarında (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), hemoroidde (Bulut ve Tuzlacı, 2013), çiçekleri; hipertansiyonda (Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Bulut ve Tuzlacı, 2008), bronşitte (Bulut ve Tuzlacı, 2008, Çakılcıoğlu ve ark., 2007, Kültür, 2008), nefes darlığında (Elçi ve Erik, 2006), kalp hastalıklarında (Elçi ve Erik, 2006; Tetik ve ark., 2013), yatıştırıcı, taşikardide, diüretik olarak (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), karın ağrısında, astımda, öksürükte (Kültür, 2008), çiçekli dallar; sedatif (Genç ve Özhatay, 2003), çiçek ve yapraklar; kalp hastalıklarında (Genç ve Özhatay, 2003; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), çiçek ve meyveler; kalp hastalıkları, damar tıkanıklığında (Hayta ve ark., 2014), dikenler; yılan ısırıklarında (Kültür, 2008), çiçek, yaprak ve genç sürgünler; astımda (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), çiçekler ve genç sürgünler; bronşitte (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), meyve ve çiçekli dallar; üriner hastalıklarda, karın ağrısında, baş ağrısında (Bulut ve Tuzlacı, 2013), hipantiyum; gıda olarak (Koçyiğit ve Özhatay, 2006)

***Crataegus tanacetifolia* (Lam) Pers.**

Dik çalı ya da ağaçcık, 8-10 m, seyrek dikenli. Yapraklar obovat ya da baklavamsı ovat, 1,5-2,5(-5) x 1,5-2,5 cm, tabanı kuneat, yeşil, ince uzun yumuşak tüylü, tüyler altlarda daha sık; loblar 3-7(-9), derince bölünmüş, verimsiz sürgünlerdeki neredeyse orta damara kadar bölünmüş, guddeli testere dişli; yaprak sapları 3-10 mm. Korimbus 4-8 çiçekli. Çiçekler beyaz, 2-2,5 cm, sepaller geniş, üçgensel, meyvede geriye kıvrık; stilus 5 adet. Meyve sarı, bazen kırmızı renk yayılmış, küremsi, 2 cm, özellikle tepe ve tabanın kenarlarında kısa yumuşak tüylü, meyve çekirdeği 5 adet.

Şekil 131. *Crataegus tanacetifolia* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: (Mayıs-) Haziran (-Temmuz)

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: *Pinus* veya *Quercus* ormanlarında taşlık kireçli yamaçlar, 800-1800 m.

Türkiye’de yayılışı: A3, A4, A5, A6, B3, B4, B6, B7, B8

Genel yayılışı: Endemik

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 430 m, tepelik, ormanlık, 29.06.2014, ESSE 14938

Yöresel ismi: Alıç

Kullanılan kısmı: Meyve

Yöresel kullanılışı:

1. Çiçekleri infüzyon şeklinde kaynatılarak boğaz ağrısında akşam yatmadan önce 1 su bardağı içilir. (Sakarılıca)
2. Çiçeklerinden bir avuç alınarak (15 dakika boyunca) infüzyon şeklinde hazırlanır, kalp damarları ve kılcal damar tıkanıklıklarında damar açıcı olarak aç karnına sabah akşam birer çay bardağı içilir. (Sakarılıca, Karaoğlu)
3. Çiçeklerinin bir tutamı bir su bardağı suda infüzyon şeklinde hazırlanarak hipertansiyonda her gün günde 1 bardak içilir. (Alpagut)
4. Çiçekli dal uçları dekoksion şeklinde hazırlanarak solunum yolu açıcı olarak günde 1 bardak içilir. (Alpagut)
5. Yaprak ve çiçekleri dekoksion şeklinde hazırlanır, 3-4 kaşık sirke ile karıştırılır, zayıflatıcı olarak, idrar yolları enfeksiyonunda ve gaz söktürücü olarak aç karnına 1 su bardağı içilir. (Sakarılıca)
6. Meyvelerinden marmelat yapılır. (Sakarılıca)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Alıç (Ezer ve Avcı, 2004; Özudoğlu ve ark., 2011), Aluç (Ezer ve Avcı, 2004)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; tonik olarak (Ezer ve Avcı, 2004), gıda olarak (Özudoğlu ve ark., 2011), genç sürgünler; diabette (Özudoğlu ve ark., 2011)

****Cydonia oblonga* Miller**

Geniş çalı ya da 8 metreye kadar boylanabilen ağaçcık; dallar gençken seyrekçe az çok karışmış yumuşak tüylü, olgunlukta tüysüz. Yapraklar ovat ya da oblong, 10x7 cm'ye kadar, bütün, ilk önce iki yüzü de beyaz az çok karışmış sık yumuşak tüylü, daha sonra üst yüz tüysüz ve alt yüz sıkça ince uzun yumuşak tüylü; yaprak sapı 1-2 cm. Çiçekler 4-6 cm, sepaller guddeli, dişli, geriye kıvrık. Meyve armut şeklinde, (3-)5-12 cm, sarımsı, hoş kokulu.

Şekil 132. *Cydonia oblonga* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Haziran

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Ormanlar, fundalıklar, kültür bitkisi; 10-1000 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A6, B1, B3, B7, C3, C5

Genel yayılışı: Kafkasya, Kuzey İran, Horasan, Kuzey Irak, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: :B3: İnönü: Erenköy, 845 m, yol kenarı, 27.06.2014, ESSE 14874

Yöresel ismi: Ayva

Kullanılan kısmı: Yaprak, meyve, meyve kabuğu, tohum

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları kurutulup dekoksasyon şeklinde hazırlanarak öksürük kesici olarak günde 2-3 çay bardağı içilir. (Sakarılıca, Bozaniç, Oklubalı, Aşağıkuzfındık, Dutluca, İnönü Merkez, Yürükyayla, Alpagut)
2. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak balgam söktürücü olarak günde 2-3 çay bardağı içilir, gargara da yapılır. (Bozaniç)
3. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak nefes darlığı, astım ve bronşitte günde 3 çay bardağı içilir. Gargara da yapılır. (Oklubalı, Mihalgazi Merkez, Bozaniç, İnönü Merkez, Oklubalı)

4. Yaprakları kurutulup dekoksasyon şeklinde hazırlanarak nezlede günde 2-3 çay bardağı içilir. (Sakarılıca, Bozaniç, Oklubalı)
5. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak grip ve soğuk algınlığında günde 1-2 bardak içilir. (İnönü Merkez, Alpagut)
6. Yaprakları kurutulup dekoksasyon şeklinde hazırlanarak diyare giderici olarak içilir. (Sakarılıca, Yürükyayla)
7. Yaprakları kurutulup dekoksasyon şeklinde hazırlanarak mide yumuşatıcı olarak günde 1-2 çay bardağı içilir. (Aşağıkuzfındık)
8. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak kanserden korunma amacıyla haftada 2-3 bardak içilir. (Dereyalak, Aşağıkuzfındık, İnönü Merkez)
9. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak kansızlıkta günde 1 çay bardağı içilir. (Sakarılıca)
10. Yaprakları *Tilia* sp ve *Mentha* sp. yaprakları ile beraber dekoksasyon şeklinde hazırlanarak soğuk algınlığında ve öksürük kesici olarak günde 1-2 su bardağı içilir. (Alpagut)
11. Yaprakları *Tilia* sp yaprakları ile beraber infüzyon şeklinde hazırlanarak şifa verici çay olarak, gripte, soğuk algınlığında günde 1-2 çay bardağı içilir. (Sakarılıca, Alpagut, İnönü Merkez)
12. Yaprakları ile *Rosa canina* meyveleri beraber infüzyon şeklinde hazırlanarak soğuk algınlığında ve boğaz yumuşatma amacıyla sabah akşam birer bardak içilir. (İnönü Merkez)
13. Yaprakları ile *Rosa canina* meyveleri ve *Tilia* sp. çiçek durumları ile beraber dekoksasyon şeklinde hazırlanarak soğuk algınlığında günde 2-3 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez)
14. Tohumları kaynatılır, bir kaptaki ağzı kapalı olarak bekletilir, 5-6 gün sonra jelleşen krem sivilce ve uçuk üzerine günde 1 kez yatmadan önce sürülerek haricen uygulanır. (Alpagut)
15. Meyve kabuğu, *Mentha* sp yaprakları, limon kabuğu ile beraber dekoksasyon şeklinde hazırlanarak soğuk algınlığı ve karın ağrısında içilir. (Oklubalı)
16. Meyvelerinden yapılan hoşafı öksürük kesici olarak içilir (İnönü Merkez)
17. Meyvelerinden yapılan komposto lohusada süt arttırmak için içilir. (Oklubalı, İnönü Merkez)
18. Meyveleri gebeyken yararlı olduğu için tüketilir (Karaoğlan, Kümbet)
19. Meyveleri reçel, şerbet, hoşaf ve komposto yapılır. (Bozaniç, Kümbetyeniköy, İnönü Merkez, Oklubalı, Dutluca, Dereyalak, Aşağıkuzfındık, Yürükyayla, Mihalgazi Merkez, Sakarılıca, Demirciler, Alpagut)
20. Tohumları kaynatılarak boyama amaçlı kullanılır. Koyu mavi renk elde edilir. (Karaoğlan)
21. Yaprakları kaynatılarak boyama amaçlı kullanılır. Koyu kahverengi renk elde edilir. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Ayva otu (Sargın ve ark., 2013), Ayva (Fujita ve ark., 1995; Yeşilada ve ark., 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Sezik ve ark., 2001; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Ertuğ, 2002; Keskin ve Alpınar, 2002; Genç ve Özhatay, 2003; Tuzlacı ve Emre, 2003; Ezer ve Avcı, 2004; Bağcı ve ark., 2006; Ezer ve Arısan, 2006; Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kültür, 2008; Kargıoğlu ve ark., 2008; Satıl ve ark., 2008; Polat ve Satıl, 2011; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Kızılarşlan ve Özhatay, 2012; Akaydın ve ark., 2013; Tetik ve ark., 2013; Polat ve ark., 2013; Akbulut ve Bayramoğlu, 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Sargın ve ark., 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; diüretik olarak (Kültür, 2008; Sargın ve ark., 2013) gastrointestinal hastalıklarda (Sargın ve ark., 2013) soğuk algınlığında (Fujita ve ark., 1995; Yeşilada ve ark., 1999; Kargıoğlu ve ark., 2008; Kültür, 2008; Cansaran ve Kaya, 2010; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Sargın ve ark., 2013), öksürük kesici olarak (Fujita ve ark., 1995; Yeşilada ve ark., 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Sezik ve ark., 2001; Genç ve Özhatay, 2003; Ezer ve Avcı, 2004; Ezer ve Arısan, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kültür, 2008; Kargıoğlu ve ark., 2008; Cansaran ve Kaya, 2010; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Kızılarşlan ve Özhatay, 2012; Akaydın ve ark., 2013; Tetik ve ark., 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013), bronşitte (Fujita ve ark., 1995; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Sezik ve ark., 2001; Akaydın ve ark., 2013; Sargın ve ark., 2013), hazımsızlıkta (Bulut ve Tuzlacı, 2008), mide ağrısında (Ertuğ, 2002), diyarede (Yeşilada ve ark., 1999; Sezik ve ark., 2001; Bağcı ve ark., 2006; Kargıoğlu ve ark., 2008; Akaydın ve ark., 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013), boğaz ağrısında (Sezik ve ark., 2001; Tuzlacı ve Emre, 2003), hemoroidde (Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Genç ve Özhatay, 2003), karın ağrısında (Ezer ve Avcı, 2004; Polat ve Satıl, 2011; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Bulut ve Tuzlacı, 2013), diabette (Polat ve Satıl, 2011, Polat ve ark., 2013, Bulut ve Tuzlacı, 2013), boyamada (Kızılarşlan ve Özhatay, 2012, Koçyiğit ve Özhatay, 2006), göğüs yumuşatıcı (Keskin ve Alpınar, 2002; Kültür, 2008; Kızılarşlan ve Özhatay, 2012), böbrek taşlarında (Kültür, 2008), astımda (Kültür, 2008; Sargın ve ark., 2013), baş ağrısında (Kültür, 2008), gripte (Yeşilada ve ark., 1999; Kültür, 2008), antipiretik (Tetik ve ark., 2013; Akbulut ve Bayramoğlu, 2013), solunum sistemi problemlerinde (Tetik ve ark., 2013; Polat ve ark., 2013), ekspektoran olarak (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), üriner sistem hastalıklarında (Yeşilada ve ark., 1999), insomnia, anksiyetede (Akbulut ve Bayramoğlu, 2013), meyve; soğuk algınlığında, bronşitte, astımda, diüretik, gastrointestinal hastalıklarda (Sargın ve ark., 2013), sistitte (Sezik ve ark., 2001), bademcik iltihabında (Polat ve Satıl, 2011, Bağcı ve ark., 2006), diyarede (Yeşilada ve ark., 1999; Bağcı ve ark., 2006), gıda olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kızılarşlan ve Özhatay, 2012), tohum; soğuk algınlığında (Cansaran ve Kaya, 2010, Ertuğ, 2002), öksürük kesici olarak (Genç ve Özhatay, 2003; Cansaran ve Kaya, 2010), gripte (Genç ve Özhatay, 2003), diyarede (Kültür, 2008), yaprak ve dallar; karın ağrısında (Yeşilada ve ark., 1999), yaprak ve çiçekler; göğüs yumuşatıcı (Ertuğ, 2002), meyve kabuğu; öksürük kesici olarak (Kültür, 2008), çiçekli dallar; göğüs yumuşatıcı olarak (Kültür, 2008)

***Prunus spinosa* L. subsp. *dasyphylla* (Schur) Domin**

Dikenli çalılar ya da ağaçcıklar; ince dallar kısa yumuşak tüylü. Yapraklar 5x2,5 cm'ye kadar, obovat ya da eliptik, oymalı-testere dişli, üstte tüysüz, altta kalıcı kısa yumuşak tüylü. Yaprak sapları 1 cm'ye kadar. Çiçekler beyaz, 1(-2), yapraklardan önce çıkar, 1,5 cm, çiçek sapları 1 cm'ye kadar, kısa yumuşak tüylü; sepaller kirpiksi. Drupa dik, küremsi, 10-15 mm çapta, mavimsi siyah buğulu, etli kısım yeşil, ekşi; çekirdek perikarpa yapışık, pürüzsüz ya da hafifçe skabrit.

Şekil 133. *Prunus spinosa* subsp. *dasyphylla* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mart- Nisan

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Fundalıklar, orman kalıntıları; 1-1700 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A9, B1, B2, B3, B4, B6, C5

Genel yayılışı: Avrupa, Kuzeybatı Afrika, Kafkasya, Kuzeybatı İran, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Esnemez, 1055 m, tepelik, 27.06.2014, ESSE 14948

Yöresel ismi: Göven, Göğem, Dağ eriği, Domuz eriği, Yaban eriği, Tomuz eriği

Kullanılan kısmı: Meyve, gövde, dallar

Yöresel kullanılışı:

1. Meyveleri turşu yapılarak diabette her gün yenerek tüketilir. (Erenköy, Dereyalak, Esnemez)
2. Meyve sıkılır, suyu diabette her gün günde 1 çay bardağı içilir. (Esnemez)
3. Meyveleri diabette yeşil iken yenilir. (Esnemez)

4. Meyveleri kurutularak konstipasyonda sabah, öğle ve akşam öğünlerinden 1 saat önce 4-5 tane yenilir. (İnönü Merkez, Yürükyayla)
5. Meyvelerinden yapılan hoşafı susuzluk giderici, hararet kesici olarak içilir. Özellikle oruç tutulduğu zaman sahurda tüketilir. (İnönü Merkez)
6. Meyveleri kurutularak kış aylarında güç ve enerji verici olarak tüketilir. (İnönü Merkez)
7. Meyveleri bir kazanda kaynatılıp süzülüp koyultarak pekmezi yapılır. (Seyitaliköy)
8. Meyvelerinin reçeli, hoşafı ve şerbeti yapılır. (İnönü Merkez, Dereyalak, Dutluca, Kümbetyeniköy, Oklubalı, Esnemez, Mihalgazi Merkez, Sakarılıca, Alpagut)
9. Meyveleri kurutularak gıda olarak kullanılır. (Aşağıkuzfındık)
10. Meyvelerinden pestil yapılır (İnönü Merkez, Sakarılıca)
11. Meyvelerinden turşu yapılır (İnönü Merkez)
12. Meyveleri yenir. (Aşağıkuzfındık, Kümbetyeniköy, Alpagut, Esnemez, İnönü Merkez, Sakarılıca, Alpagut, Yürükyayla)
13. Gövde ve dallarından baston yapılır. (Esnemez)
14. Gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır. (Esnemez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Gövem (Bulut ve Tuzlacı, 2008), Güvem (Genç ve Özhatay, 2003; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kültür, 2008; Uğulu ve ark., 2009; Uysal ve ark., 2010), Dağ eriği, Domuz eriği (Tuzlacı ve Emre, 2003), Gövem otu, Avşar otu (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), Çakal eriği, Yabanierik (Kızıllarslan ve Özhatay, 2012) Güvem diken, Veskrüş, Güvem tiken (Kültür, 2008), Yaban eriği (Akyol ve Altan, 2013), Göğem eriği (Tuzlacı ve Tolon, 2000), Göğem, Paguş (Koçyiğit ve Özhatay, 2006)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; diabette (Genç ve Özhatay, 2003; Tuzlacı ve Emre, 2003; Tuzlacı ve Tolon, 2000), diş ağrısında (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), astımda (Genç ve Özhatay, 2003), kardiyak hastalıklarda (Kültür, 2008), egzemada (Tuzlacı ve Tolon, 2000), diyare ağrısında (Akyol ve Altan, 2013) gıda olarak (Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Uysal ve ark., 2010; Kızıllarslan ve Özhatay, 2012), kök; iştah açıcı (Genç ve Özhatay, 2003).

Pyrus elaeagnifolia* Pallas subsp. *elaegnifolia

10-15 metreye kadar boylanabilen ağaçlar, dikenli, genç dallar grimsi, az çok karışmış sık yumuşak tüylü. Yapraklar darca eliptik, ya da ovat-oblong, orta ya da üst kısımda en geniş halde, obtus, 3-7(-8) x 2-3(-4) cm, bütün, iki tarafı da grimsi az çok karışmış sık yumuşak tüylü, tabanda dar kuneat ve tabanda halka şeklinde; yaprak sapları 1-4 cm. Çiçek durumları çok çiçekli. Çiçekler 3 cm, beyaz; çiçek sapları 1-2 cm. meyve tek ya da çiftler halinde, armut şeklinde ya da hemen hemen küremsi, 1-2 cm çapta, sarımsı yeşil, ilk önce beyaz ince uzun yumuşak tüylü, sonra tüysüz ya da taban ve tepe kenarlarında az tüylü; sepaller kalıcı.

Şekil 134. *Pyrus elaeagnifolia* subsp. *elaegnifolia* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Nisan-Mayıs

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Coniferae ormanları, yaprak dökücü ormanlar, orman kalıntıları, tarlalar; 1-1700 m

Türkiye’de yayılışı: A2, A3, A4, A5, A6, B2, B3, B4, B5, B6, C2, C3, C5

Genel yayılışı: Kırım, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Kümbetapkınar, Ilgın deresi, 910 m, dere kenarı, 10.07.2014, ESSE 14907; A3/B3: Mihalgazi: Alpagut-Eskişehir yolu 1. km, 330 m, yamaçlar, 28.06.2014, ESSE 14906

Yöresel ismi: Ahlat, Ağlat, Yaban armutu, Dağ armutu

Kullanılan kısmı: Meyve, yaprak, çiçek, gövde, dallar

Yöresel kullanılışı:

1. Meyvelerinden turşu yapılarak 1-1.5 ay boyunca bekletilir, suyu kalp damarları tıkanıklığında damar açıcı olarak 1 bardak içilir ardından 1 bardak su içilir. (İnönü Merkez)
2. Meyvesi turşu yapılarak şeker hastalığında her gün tüketilir. (Sakarılica, Erenköy, Dereyalak, Alpagut)
3. Meyvesinden turşu yapılarak mide hastalıklarında turşusunun suyu içilir. (Esnemez, Kümbetakpınar)
4. Meyvesinden turşu yapılarak diyare giderici ve sindirim düzenleyici olarak gerekli durumlarda içilir. (Kümbetakpınar)
5. Meyvesi diyare giderici olarak yenilir. (Yürükyayla, İnönü Merkez)
6. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak kalp damarları tıkanıklığında damar açıcı olarak günde 1 bardak içilir. (İnönü Merkez)
7. Çiçekleri dekoksasyon şeklinde hazırlanarak olarak damar tıkanıklıklarında damar açıcı olarak günde 1 bardak içilir. (Karaoğlan)
8. Meyvelerinin pekmezi yapılır. (İnönü Merkez)
9. Meyvelerinden reçel ve turşu yapılır. (Kümbetyeniköy, İnönü Merkez, Esnemez, Sakarılica, Kümbetakpınar, Alpagut, Dereyalak)
10. Meyveleri yenir. (Yürükyayla, Oklubalı, Aşağıkuzfındık, Mihalgazi Merkez, Bozaniç, Esnemez)
11. Gövde ve dallarından tahta kaşık yapılır. (Aşağıkuzfındık)

Uyarı: Bu turşunun saklanma süresi 1 yılı geçmemelidir, 1 yıl sonra fermente olduğu için alkole dönüşür. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Ahlat (Ezer ve Avcı, 2004; Kargioğlu ve ark., 2008; Kültür, 2008; Cansaran ve Kaya, 2010), Çördük (Fujita ve ark., 1995), Kavut (Ezer ve Avcı, 2004), Yaban armudu (Kültür, 2008; Çakılcıoğlu ve ark., 2010; Kargioğlu ve ark., 2010; Hayta ve ark., 2014), Yaban ağlatı (Kültür, 2008), Bozıka hur, Küçük armut (Yeşil ve Akalın, 2007), Çöğür armudu (Kargioğlu ve ark., 2010) Çörtük (Özüdoğru ve ark., 2011)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; diyarede (Fujita ve ark., 1995; Ezer ve Avcı, 2004), diüretik olarak (Çakılcıoğlu ve ark., 2010), kabızlıkta (Hayta ve ark., 2014), gıda olarak (Yeşil ve Akalın, 2007; Kargioğlu ve ark., 2008; Kargioğlu ve ark., 2010; Özüdoğru ve ark., 2011), nefritte, diabette (Kültür, 2008), gövde; yakacak olarak (Yeşil ve Akalın, 2007; Kargioğlu ve ark., 2008)

***Rosa canina* L.**

Dik çalı, (0,5-1,5-3,5(-7) m, bazen tırmanıcı; dallar çoğunlukla yay şeklinde kıvrılmış. Dikenler kaba, az çok kıvrık, genişlemiş bir taban ile yassılaştırmış, hemen hemen hepsi tek şekilde, yapraklar donuk ya da parlak yeşil; yaprakçıklar 5-7, darca eliptikten genişçe ovata değişken şekillerde, 1-4,5 x 0,8-3,5 cm, akut, tabanı kuneattan yuvarlağa değişken şekillerde, seyrek kısa yumuşak tüylü, bazen alt yüzde damarlarda salgı tüyleri bulunur, testere dişli, dişler belirgin, genellikle uzun ve akut, her bir tarafta 17-20 adet; stipulalar dar ya da geniş, uzun düz kulakçıklı. Çiçekler tek ya da 2-15 adet bir arada, brakteler çoğunlukla geniş. Çiçek sapları 1-2,5(-4,5) cm, pürüzsüz. Sepaller ovat, çoğunlukla tepede genişlemiş bir uç ile, dış sepaller pinnatifit, darca ya da genişçe lanseolat, bütün, kısa yumuşak tüylü, geriye kıvrık ve çiçeklenmeden sonra düşücü. Petaller 3

cm'ye kadar, beyaz ya da soluk pembe. Stilus çoğunlukla uzun, dışarıya aşmış, genellikle tüysüz, stigma başı az çok gevşek, küresel veya konik; disk geniş, konik, ağzı dar. Hipantiyum ovoidden küresele değişken şekillerde, 1-2,5(-3) cm, sarımsı kırmızı ya da kırmızı, geç olgunlaşır.

Şekil 135. *Rosa canina* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Temmuz

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kıyılar, kayalık yamaçlar, çalılıklar, ormanlar ve açıklıkları, kireçtaşları, çitler; 30-1700 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A9, B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9, B10, C2, C3, C4, C5, C6, C8, C9, C10

Genel yayılışı: Avrupa ve Asya’nın ılıman bölgeleri, Kuzeybatı Afrika

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Erenköy, Kepez Tepe, 1057 m, tepelik, 26.06.2014, ESSE 14865; B3: İnönü: Oklubalı, Oklubalı-Kütahya yolu 5.km, 945 m, tepelik, 27.06.2014, ESSE 14866; A3/B3: Mihalgaži: Alpagut, 200 m, yol kenarı, 16.02.2014, ESSE 14867, A3/B3: Mihalgaži: Sakarılıca-Mihalgaži Merkez yolu, 240 m, yol kenarı ve yamaçlar, 28.06.2014, ESSE 14958

Yöresel ismi: Kuşburnu, Öküzgözü, İpburnu

Kullanılan kısmı: Meyve, kök, tohum

Yöresel kullanılışı:

1. Meyveleri dekoksiyon şeklinde hazırlanarak grip ve soğuk algınlığı günde 2-3 çay bardağı içilir. (Oklubalı, İnönü Merkez, Sakarılıca, Mihalgaži Merkez, Alpagut)
2. Meyveleri dekoksiyon şeklinde hazırlanarak kış çayı olarak içilir. (İnönü Merkez, Dutluca, Erenköy, Esnemez, Aşağıkuzfındık, Kümbetyeniköy, Sakarılıca, Oklubalı, Alpagut)
3. Meyveleri dekoksiyon şeklinde hazırlanarak şifa verici çay olarak günde 1-2 bardak içilir. (Sakarılıca, İnönü Merkez, Oklubalı, Kümbet, Kümbetyeniköy, Alpagut)
4. Meyveleri dekoksiyon şeklinde hazırlanarak öksürük kesici olarak 7-10 gün boyunca günde 2-3 çay bardağı içilir. (Aşağıkuzfındık, İnönü Merkez, Alpagut)
5. Meyveleri dekoksiyon şeklinde hazırlanarak böbrek hastalıklarında günde 1-2 çay bardağı içilir. (Kümbetyeniköy)
6. Meyveleri dekoksiyon şeklinde hazırlanarak C vitamini kaynağı, şifa verici olması, kanı durultucu olması nedeniyle çay olarak içilir. (İnönü Merkez)
7. Meyveleri dekoksiyon şeklinde hazırlanarak astımda, nefes darlığında kış aylarında günde 1-2 çay bardağı içilir. (Karaoğlan, Kümbetyeniköy)
8. Meyvelerinin 1 yemek kaşığı dolusu, 2 bardak suda dekoksiyon şeklinde hazırlanarak şeker hastalığında sabah akşam birer bardak içilir. (İnönü Merkez)
9. Meyveleri dekoksiyon şeklinde hazırlanarak ağrı kesici olarak 1 bardak içilir. (Sakarılıca, İnönü Merkez)
10. Meyveleri dekoksiyon şeklinde hazırlanarak balgam söktürücü çay olarak içilir. (Sakarılıca, İnönü Merkez)
11. Meyveleri dekoksiyon şeklinde hazırlanarak diyare kesici, idrar söktürücü olarak içilir. (Alpagut)
12. Meyveleri infüzyon şeklinde hazırlanarak hemoroidde günde 1 bardak içilir ve posası bölgeye ılık şekilde uygulanır. (Alpagut)
13. Meyveleri dekoksiyon şeklinde hazırlanarak kan temizleyici olarak içilir. (Erenköy, İnönü Merkez)
14. Meyveleri dekoksiyon şeklinde hazırlanarak mide hastalıklarında çay olarak içilir. (Oklubalı, Kümbetyeniköy)
15. Meyveleri dekoksiyon şeklinde hazırlanarak gripi önleme amacıyla akşamları çay olarak içilir. (Oklubalı)

16. Meyveleri dekoksasyon şeklinde hazırlanarak vücut direncini arttırıcı kış çayı olarak haftada 3-4 kez içilir. (Sakarılıca)
17. Meyveleri dekoksasyon şeklinde hazırlanarak bağırsak çalıştırıcı olarak günde 1 bardak içilir. (İnönü Merkez)
18. Meyveleri dekoksasyon şeklinde hazırlanarak iltihap söktürücü, iştah açıcı olarak günde 1 su bardağı içilir. (Alpagut)
19. Meyveleri dekoksasyon şeklinde hazırlanarak rahatlatıcı çay olarak içilir. (İnönü Merkez)
20. Meyvelerinden hazırlanan pekmez balgam söktürücü olarak tüketilir. (İnönü Merkez)
21. Meyveleri ve kökü dekoksasyon şeklinde hazırlanarak öksürük kesici olarak günde 1-2 bardak içilir. (İnönü Merkez)
22. Meyveleri ve tohumları hemoroidde yenilir. (Erenköy, İnönü Merkez)
23. Kökü dekoksasyon şeklinde hazırlanarak böbrek taşı düşürme amacıyla günde 3 kez 1 saat arayla birer çay bardağı içilir, 14 gün sürdürülür. (İnönü Merkez)
24. Kökü ve kabuğu dekoksasyon şeklinde hazırlanarak prostat hastalığında her gün ½ çay bardağı içilir. (Oklubalı)
25. Kökü dekoksasyon şeklinde hazırlanarak zayıflamak amacıyla her gün 1 bardak içilir. (İnönü Merkez)
26. Meyveleri ile *Cydonia oblonga* yaprakları beraber infüzyon şeklinde hazırlanarak soğuk algınlığında ve boğaz yumuşatma amacıyla sabah akşam birer bardak içilir. (İnönü Merkez)
27. Meyveleri *Tilia* sp. ve *Cydonia oblonga* yaprakları ile beraber dekoksasyon şeklinde hazırlanarak soğuk algınlığında günde 2-3 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez)
28. Meyvelerinden hazırlanan hoşaf lohusada süt arttırıcı olarak içilir. (Oklubalı)
29. Meyveleri reçel ve marmelat yapılır. (Dutluca, Sakarılıca, Yürükyayla, Erenköy, Esnemez, Seyitalıköy, Yukarıkuzfındık, Oklubalı, İnönü Merkez, Aşağıkuzfındık)
30. Meyvelerinden pekmez yapılır. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Kuşburnu (Honda ve ark., 1996; Sezik ve ark., 1997; Koçak ve Özhatay, 1999; Tuzlacı ve Erol, 1999; Yeşilada ve ark., 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Sezik ve ark., 2001; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Şimşek ve ark., 2002; Genç ve Özhatay, 2003; Tuzlacı ve Emre, 2003; Ezer ve Avcı, 2004; Şimşek ve ark., 2004; Öztürk ve Dinç, 2005; Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Ezer ve Arısan, 2006; Elçi ve Erik, 2006; Bağcı ve ark., 2006; Oral ve Aslan, 2007; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kültür, 2008; Kargioğlu ve ark., 2008; Sarper ve ark., 2009; Uğulu ve ark., 2009; Yapıcı ve ark., 2009; Cansaran ve Kaya, 2010; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Deniz ve ark., 2010; Çakılcıoğlu ve ark., 2010; Kargioğlu ve ark., 2010; Tuzlacı ve Doğan, 2010; Polat ve Satıl, 2011; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Özgen ve ark., 2012; Kızılarıslan ve Özhatay, 2012; Tetik ve ark., 2013; Sargın ve ark., 2013; Polat ve ark., 2013; Akbulut ve Bayramoğlu, 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Hayta ve ark., 2014), İtburnu (Honda ve ark., 1996; Koçak ve Özhatay, 1999; Tuzlacı ve Erol, 1999; Sezik ve ark., 2001; Tuzlacı ve Aymaz,

2001; Ezer ve Arısan, 2006; Oral ve Aslan, 2007; Polat ve Satıl, 2011; Sargın ve ark., 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Hayta ve ark., 2014), Kozalak, Kozalak ağacı (Sargın ve ark., 2013), Öküzgözü (Honda ve ark., 1996; Şimşek ve ark., 2002; Genç ve Özhatay, 2003; Polat ve Satıl, 2011; Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), Yabani gül (Honda ve ark., 1996; Şimşek ve ark., 2002; Genç ve Özhatay, 2003; Şimşek ve ark., 2004; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kültür, 2008; Cansaran ve Kaya, 2010; Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), İtgülü (Koçak ve Özhatay, 1999; Tuzlacı ve Erol, 1999; Sezik ve ark., 2001; Keskin ve Alpınar, 2002; Şimşek ve ark., 2002; Tuzlacı ve Emre, 2003; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Sargın ve ark., 2013), Köpekdişeni (Fujita ve ark., 1995), Deli gül (Tuzlacı ve Emre, 2003; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Bulut ve Tuzlacı, 2013), Gül burnu (Sezik ve ark., 2001, Öztürk ve Dinç, 2005; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), Gül çalısı, İtüzümü, Pisiburnu (Sezik ve ark., 2001), Öküzgözü (Genç ve Özhatay, 2003), Gül bubusu (Genç ve Özhatay, 2003, Kültür, 2008), Şılan, Karakuşburnu, (Sezik ve ark., 1997; Özbucak ve ark., 2006), Gül (Özgökçe ve Özçelik, 2004), Şılan (Özgökçe ve Özçelik, 2004; Yeşil ve Akalın, 2007; Tuzlacı ve Doğan, 2010; Polat ve ark., 2013), Sıtmagülü, Gülbüzük (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), Purç (Elçi ve Erik, 2006), Şilank (Kaval ve ark., 2014), Köpekgülü (Yeşilada ve ark., 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Öztürk ve Dinç, 2005; Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Kültür, 2008; Kızılarıslan ve Özhatay, 2012; Bulut ve Tuzlacı, 2013), Dikenbaşı (Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), Yaban gülü (Yeşilada ve ark., 1999; Kültür, 2008; Bulut ve Tuzlacı, 2013), Gözkıvıştıran, Gültiken, Gül buğucuğu (Kültür, 2008), Delicegül (Akyol ve Altan, 2013), Ökügöbeği (Kargioğlu ve ark., 2010), Köpekgözü diken, (Yeşilada ve ark., 1999), Sırgul (Polat ve ark., 2013), Köpek kürü (Bulut ve Tuzlacı, 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; diyarede (Ezer ve Arısan, 2006; Cansaran ve Kaya, 2010), bronşitte (Yeşilada ve ark., 1999; Sezik ve ark., 2001; Şimşek ve ark., 2002; Genç ve Özhatay, 2003; Şimşek ve ark., 2004; Oral ve Aslan, 2007; Kültür, 2008; Sarper ve ark., 2009; Uğulu ve ark., 2009), soğuk algınlığında (Honda ve ark., 1996; Tuzlacı ve Erol, 1999; Şimşek ve ark., 2002; Tuzlacı ve Emre, 2003; Ezer ve Arısan, 2006; Oral ve Aslan, 2007; Yeşil ve Akalın, 2007; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kargioğlu ve ark., 2008; Kültür, 2008; Uğulu ve ark., 2009; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Deniz ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Polat ve ark., 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Kaval ve ark., 2014), gripte (Şimşek ve ark., 2002; Kültür, 2008; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Deniz ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Polat ve ark., 2013), solunum yolu hastalıklarında, hazımsızlıkta (Şimşek ve ark., 2002), nefes darlığında (Şimşek ve ark., 2002; Oral ve Aslan, 2007; Sarper ve ark., 2009), romatizmada (Sezik ve ark., 2001; Şimşek ve ark., 2002; Genç ve Özhatay, 2003), kalp hastalıklarında (Şimşek ve ark., 2002, Genç ve Özhatay, 2003, Tuzlacı ve Erol, 1999), hemoroidde (Honda ve ark., 1996; Sezik ve ark., 1997; Yeşilada ve ark., 1999; Tuzlacı ve Erol, 1999; Sezik ve ark., 2001; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Şimşek ve ark., 2002; Genç ve Özhatay, 2003; Özgökçe ve Özçelik, 2004; Polat ve ark., 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013), astımda (Tuzlacı ve Erol, 1999; Sezik ve ark., 2001; Şimşek ve ark., 2002; Genç ve Özhatay, 2003; Oral ve Aslan, 2007, Kültür, 2008; Tuzlacı ve Doğan, 2010; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Bulut ve Tuzlacı, 2013), böbrek taşlarında (Koçak ve Özhatay, 1999; Yeşilada ve ark., 1999; Şimşek ve ark., 2004; Ezer ve Avcı, 2004; Öztürk ve Dinç, 2005; Polat ve ark., 2013), diabette (Honda ve ark., 1996; Koçak ve

Özhatay, 1999; Yeşilada ve ark., 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Sezik ve ark., 2001; Şimşek ve ark., 2002; Ezer ve Avcı, 2004; Öztürk ve Dinç, 2005; Kargıoğlu ve ark., 2008; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Polat ve Satıl, 2011; Akyol ve Altan, 2013), böbrek hastalıklarında (Sezik ve ark., 2001; Şimşek ve ark., 2002; Genç ve Özhatay, 2003), yara iyileştirici olarak, siğillerde, karın sarkıklığında (Sezik ve ark., 2001) tonik olarak (Sezik ve ark., 2001; Öztürk ve Dinç, 2005), afrodisyak olarak (Sezik ve ark., 2001), ülserde (Tuzlacı ve Erol, 1999; Genç ve Özhatay, 2003; Şimşek ve ark., 2004), ekspektoran olarak (Genç ve Özhatay, 2003, Polat ve ark., 2013), öksürük kesici olarak (Honda ve ark., 1996; Şimşek ve ark., 2002; Genç ve Özhatay, 2003; Özgökçe ve Özçelik, 2004; Kültür, 2008; Polat ve Satıl, 2011; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Kaval ve ark., 2014), egzemada (Tuzlacı ve Tolon, 2000; Genç ve Özhatay, 2003), karın ağrısında (Honda ve ark., 1996; Tuzlacı ve Erol, 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Sezik ve ark., 2001; Özgökçe ve Özçelik, 2004; Ezer ve Arısan, 2006), iştah arttırıcı olarak (Polat ve Satıl, 2011), kanserde (Sezik ve ark., 2001, Tuzlacı ve Erol, 1999), hipertansiyonda (Tuzlacı ve Erol, 1999; Şimşek ve ark., 2002), karminatif olarak, göğüs ağrısında (Tuzlacı ve Erol, 1999), iç kanamalarda (Tuzlacı ve Emre, 2003), malaryada (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), rahim içi enflamasyonlarında (Sarper ve ark., 2009), diüretik olarak (Öztürk ve Dinç, 2005; Uğulu ve ark., 2009), midevi olarak (Uğulu ve ark., 2009), bağırsak rahatsızlıklarında, çibanlarda (Koçak ve Özhatay, 1999), bağışıklık sistemi kuvvetlendirici (Kültür, 2008; Tuzlacı ve Doğan, 2010), mayasıda (Yeşil ve Akalın, 2007), tonsilite (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), safra kesesi hastalıklarında (Yeşilada ve ark., 1999), yorgunluk giderici, kan temizleyici (Bağcı ve ark., 2006), sistitte (Tuzlacı ve Tolon, 2000), mikoziste (Bulut ve Tuzlacı, 2013), gıda olarak (Şimşek ve ark., 2002; Bağcı ve ark., 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kargıoğlu ve ark., 2008; Yapıcı ve ark., 2009; Deniz ve ark., 2010; Kargıoğlu ve ark., 2010; Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), kök; hemoroidde (Sezik ve ark., 1997), böbrek taşlarında, kadınlarda kısırlıkta (Tuzlacı ve Erol, 1999), diabette (Elçi ve Erik, 2006), hayvan hastalıklarında (Yeşil ve Akalın, 2007), hepatitte (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), yaprak; diabette (Çakılcıoğlu ve ark., 2010), soğuk algınlığında, öksürükte, grip (Kültür, 2008; Uğulu ve ark., 2009), farenjitte (Uğulu ve ark., 2009), kaşıntıda, egzemada (Kültür, 2008), petaller; şifa verici olarak (Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), nefritte (Kültür, 2008), tohum; yatıştırıcı olarak (Bağcı ve ark., 2006), hipantiyum; gıda olarak (Koçyiğit ve Özhatay, 2006), meyve, yaprak, tohum ve meyve tomurcuğu; diabette, astımda, kardiyotonik ve vazodilatör olarak, solunum sistemi hastalıklarında, grip (Sargın ve ark., 2013), meyve ve çiçek; öksürük kesici olarak, diabette (Hayta ve ark., 2014), soğuk algınlığında (Hayta ve ark., 2014, Tetik ve ark., 2013), hemoroidde (Tetik ve ark., 2013), meyve ve kök; hemoroidde (Fujita ve ark., 1995; Sezik ve ark., 1997; Yeşilada ve ark., 1999; Özgen ve ark., 2012), üriner sistem enfeksiyonlarında (Özgen ve ark., 2012), dal ve petaller; ısılik tedavisinde (Genç ve Özhatay, 2003), kök, yaprak ve çiçek; öksürük kesici olarak, bronşitte (Sezik ve ark., 1997), meyve ve yaprak; safra kesesi hastalıklarında, nefritte (Kültür, 2008), konstipasyonda, tonik ve kan şekeri düzenleyici olarak (Akbulut ve Bayramoğlu, 2013)

***Rubus sanctus* Schreber**

Emici kökleri olmayan, 1-2 m boyunda çalılar. Verimsiz sürgünler yay şeklinde kıvrık, uç kısmından köklenir, köşeli ve oluklu, buğulu, genellikle grimsi beyaz sık yumuşak tüylü, dikenleri sağlam yapılı, düzleşmiş, üçgensiz tabanlı, düz ya da eğilmiş; guddesiz. Çiçekli sürgünler benzer ama daha sık tüylü ve dikenleri daha küçük. Yapraklar pedat, 5 yaprakçıklı, ya da ternat, iki renkli, üst yüzü tüysüzden yıldızsı-sık yumuşak tüylüye kadar değişken, alt yüzü sık beyaz yumuşak tüylü; yaprakçıklar 1-2-testere dişli, kenarlardakiler kısa sapçıklı, terminal yaprakçık 2,5-10 cm, saçığının 3-6 katı uzunluğunda, obovattan dairemsiye kadar değişken şekilli, kısaca dairemsi ve genişçe akuminat, genellikle 6 cm'den kısa; stipulalar linear-filiform, guddesiz. Panikullar uzun ve genellikle gevşek, gösterişli, bazen altlarda yapraksı, çok çiçekli, 10-25x(2-)3-10 cm. sepaller ovat-oblong, akut, birbiriyle az çok karışmış sık yumuşak tüylü, geriye kıvrık. Petaller pembe, obovattan hemen hemen dairemsiye kadar değişken şekilli, 8-13 mm. Filamentler stiluslarla eşit ya da stiluslardan kısa, genellikle pembe; anterler yumuşak dik uzun tüylü, polen verimli. Karpeller yumuşak dik uzun tüylü. Küçük drupalar siyah, çok sayıda, 2-3 mm, hemen hemen sulu.

Şekil 136. *Rubus sanctus* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Haziran-Ağustos

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Seyrek çalılıklar, kayalık yamaçlar, akarsu kenarları, sabit kumullar, kıyı ovaları, boş alanlar; 1-1250 m

Türkiye'de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, B1, B2, B3, B4, B7, B8, C1, C2, C3, C5, C6, C7, C8, C9

Genel yayılışı: Batı ve Orta Avrupa, Akdeniz bölgesi, Kırım, Güneybatı Asya, Batı Himalayalarının güney kesimleri, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Karaoğlan, İdeçayı, 250 m, tepelik, 24.09.2014, ESSE 14813; A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 200 m, nehir kenarı, 28.06.2014, ESSE 14922; B3: İnönü: Oklubalı: Oklubalı-Kütahya yolu üzeri 5.km, 945 m, tepelik, 26.06.2014, ESSE 14923

Yöresel ismi: Böğürtlen, Orman, Zirdan

Kullanılan kısmı: Kök, meyve, çiçek

Yöresel kullanılışı:

1. Kökü ufalanıp dekoksasyon şeklinde hazırlanarak mide ağrısında 1 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez, Esnemez)
2. Kökü ufalanır, haşlanıp lapa haline getirilerek romatizmada bacaklara sarılır. (Karaoğlan)
3. Meyveleri bademcik iltihabı ve diş eti iltihaplarında yenerek tüketilir. (Oklubalı)
4. Meyveleri ağız içi yaralarında yenerek tüketilir. (Bozaniç)
5. Meyveleri kanı temizlediği için yenerek tüketilir. (İnönü Merkez)
6. Çiçekleri açmadan toplanır gölgede kurutulur, yaprakları ile beraber dekoksasyon şeklinde hazırlanarak bademcik iltihabı ve diş eti iltihaplarında çay olarak içilir ve gargara yapılır. (Oklubalı)
7. Meyveleri ile *Thymus leucostomus* var. *argillaceus* (kaya kekiği) bitkisinin toprak üstü kısmı ile beraber dekoksasyon şeklinde hazırlanarak şeker hastalığında günde 1 bardak içilir. (Oklubalı)
8. Meyveleri yenir. (Karaoğlan, Sakarılıca, Esnemez)
9. Meyvelerinden reçel yapılır. (Oklubalı, İnönü Merkez, Kümbetapkınar)
10. Meyveleri kaynatılarak boyama amaçlı kullanılır. Yeşilimsi siyah renk elde edilir. (Alpagut)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Böğürtlen (Fujita ve ark., 1995; Honda ve ark., 1996; Tuzlacı ve Erol, 1999; Yeşilada ve ark., 1999; Ertuğ, 2002; Genç ve Özhatay, 2003; Tuzlacı ve Emre, 2003; Ezer ve Arısan, 2006; Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Satıl ve ark., 2008; Yapıcı ve ark., 2009; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Çakılcıoğlu ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Kızıllarslan ve Özhatay, 2012; Akaydın ve ark., 2013; Tetik ve ark., 2013; Gürdal ve Kültür, 2013; Hayta ve ark., 2014), Karamık (Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008), Karantı (Tuzlacı ve Emre, 2003; Bulut ve Tuzlacı, 2008), Karamama (Genç ve Özhatay, 2003), Garaltı (Satıl ve ark., 2008; Polat ve Satıl, 2011), Dirik (Hayta ve ark., 2014), Bük diken (Şığva ve Seçmen, 2009), Böğürtlem, Diken, Dikenbaşı, Mora (Kızıllarslan ve Özhatay, 2012), Kapini (Uysal ve ark., 2010), Dırri, Aksüt (Yeşil ve Akalın, 2007), Kör üzün (Akyol ve Altan, 2013), Orman üzümü (Kargıoğlu ve ark., 2010), Böğürtlen çalısı, Gülleğen diken (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), Börtlen (Yeşilada ve ark., 1999; Kızıllarslan ve Özhatay, 2012; Gürdal ve Kültür, 2013) Köse diken, Börtlen diken, Köstek diken (Yeşilada ve ark., 1999), Dırık, Dinkel, Tırı (Polat ve ark., 2013), Gökne, Gökne diken (Tuzlacı ve Tolon, 2000),

Karagöz, Kür, Kür üzümü (Bulut ve Tuzlacı, 2013), Çakal üzümü, Kapina, Kazimaek (Koçyiğit ve Özhatay, 2006)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; karaciğer hastalıklarında (Tuzlacı, 2002; Genç ve Özhatay, 2003), gıda olarak (Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Yeşil ve Akalın, 2007; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Uysal ve ark., 2010; Kargıoğlu ve ark., 2010; Kızılarıslan ve Özhatay, 2012; Akyol ve Altan, 2013) ülserde, diüretik olarak, böbrek taşlarında (Tuzlacı ve Erol, 1999) tonsilite, anemide (Hayta ve ark., 2014), diabette (Ezer ve Arısan, 2006) kabız edici (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), kuvvet verici (Kızılarıslan ve Özhatay, 2008) kalp hastalıklarında, ağız yaralarında (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), öksürük kesici (Tuzlacı ve Tolon, 2000), kök; diabette (Fujita ve ark., 1995, Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011, Akaydın ve ark., 2013), karın ağrısında (Ertuğ, 2002; Akaydın ve ark., 2013), erkekte kısırlıkta (Tuzlacı ve Erol, 1999), hemoroidde (Honda ve ark., 1996; Tuzlacı ve Erol, 1999; Yeşilada ve ark., 1999; Ezer ve Arısan, 2006), yara iyileştirici (Yeşilada ve ark., 1999), romatizmada (Honda ve ark., 1996) böbrek taşı düşürücü (Honda ve ark., 1996; Yapıcı ve ark., 2009; Akaydın ve ark., 2013), kadınlarda kısırlıkta, mesane hastalıklarında (Tuzlacı ve Tolon, 2000), üriner enfeksiyonlarda (Kızılarıslan ve Özhatay, 2008; Akaydın ve ark., 2013), egzemada (Tuzlacı ve Emre, 2003), pnömonide, iştah açıcı, prostatitte (Polat ve Satıl, 2011), deri hastalıklarında (Kızılarıslan ve Özhatay, 2008), diş hastalıklarında (Genç ve Özhatay, 2003), kanserde (Genç ve Özhatay, 2003, Yeşilada ve ark., 1999), yaprak; boğaz ağrısında (Honda ve ark., 1996), yanık tedavisinde (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Bulut ve Tuzlacı, 2013) çıban ve kesiklerde, astımda (Genç ve Özhatay, 2003), yara iyileştirici (Yeşilada ve ark., 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Kızılarıslan ve Özhatay, 2008), kanserde, egzemada (Yeşilada ve ark., 1999), karın ağrısında (Gürdal ve Kültür, 2013) hemostatik (Tuzlacı ve Tolon, 2000), kabızlıkta, kuvvet verici, idrar söktürücü, diabette (Çakılcıoğlu ve ark., 2007) dallar; hipoglisemik (Bulut ve Tuzlacı, 2008), öksürük kesici (Bulut ve Tuzlacı, 2013), sürgün, çiçek ve kök; gripte, boğaz hastalıklarında, anjinde ve diş ağrısında (Ertuğ, 2002), yaprak ve meyve; diüretik (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), kök ve meyve; kısırlıkta (Şığva ve Seçmen, 2009), çiçek, meyve, kök ve yaprak; kalp hastalıklarında, kısırlıkta, prostat hastalıklarında, solunum sistemi hastalıklarında, tonsilite (Tetik ve ark., 2013), kök, yaprak ve çiçek; astımda, bronşitte, diabette, sedatif olarak (Polat ve ark., 2013), genç sürgünler; gıda olarak (Kızılarıslan ve Özhatay, 2012).

RUBIACEAE

Rubia peregrina L.

Tek yıllık, yapışarak tırmanıcı, uzun kırmızı toprak altı sürünücü kısımlı. Gövdeler 30-120 cm, özellikle alt kısımlarda hafifçe odunsu, dört köşeli ya da genellikle darca 4-kanatlı, köşelerde geriye yönelik skabrit ve köşelerin arası kısa havlıdan az çok tüysüze kadar değişken. Yapraklar her zaman yeşil, derimsi, 4-6(-7)'li halkalarda, 20-50 x (5-)7-22 mm, dar eliptik ya da oblanseolattan genişçe eliptike kadar değişken şekillerde, genişçe ovat ya da obovat, uzunca akuminat, tabana doğru daralmış, az çok sapsız ya da kısacık saplı (sap 2,3 mm, az çok kısa havlı), 1 damarlı, lateral damarlar genellikle eksik. Çiçek durumu silindirikten uzamış piramidale kadar değişken, kısmi çiçek durumları terminal ya da lateral, 1,5-12 cm, brakteler obovattan az çok dairemsiye değişken ya da az çok eliptik. Çiçek sapları 2-5 mm. Korolla sarımsı-yeşil, 4-6 mm, tekerleksi, loblar lanseolat, kuyruklu-kılçıklı (kılçık 0,5 mm). Anterler 0,2-0,3 mm, küremsi. Merikarplar 4-6 mm, siyah.

Şekil 137. *Rubia peregrina* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Haziran-Temmuz

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kenarlar, çalılık ya da kayalık yerler; 1-150 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, B1, B3

Genel yayılışı: Güney Avrupa, Batı Avrupa, Kuzey Afrika, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Bozaniç, 210 m, tarla kenarları, 29.08.2014, ESSE 14827

Yöresel ismi: Dilkesen otu

Kullanılan kısmı: Kök

Yöresel kullanılışı:

1. Kökü kırmızı turuncu renk verir, çocuklar yumurta boyamada kullanır. (Bozaniç)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: -

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: -

SALICACEAE

***Populus alba* L.**

30-40 m’ye kadar uzunlukta, kök sürgünlü, geniş taçlı ağaçlar. Gövde beyaz, pürüzsüz, belirgin baklavamsı izli. Uzun sürgünler ve tomurcuklar beyaz-tomentoz. Yapraklar çeşitli, uzun sürgünlerdeki geniş, alt yüzde kalıcı beyaz-tomentoz, palmat 3-5(-7) loblu ve düzensizce dişli, tabanda kalpsi ya da kesik; kısa sürgündekiler daha küçük, 2,5-6 x 3,5-8 cm, dairemsi ya da neredeyse eliptik, çok düzensizce körfezli-dişli, gençken alt yüzü beyaz-tomentoz, sonra gümüşü renkte ve tüysüz. Yaprak sapı silindirik, kısa havlı. Meyvede iken erkek amentum 5-8 cm, dişi amentum 8-12 cm. Brakteler neredeyse bütün, ya da küçük dişli, ipeksi ve uzun kirpiksi. Kapsül şişe benzeri, neredeyse sapsız. 2 valvli, tüysüz.

Şekil 138. *Populus alba* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: (Mart)-Nisan

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Yaprak dökücü ormanlar, nehir kenarları; 10-1100 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A4, A5, B1, B3, B5, B7, C1, C2, C3, C5/6

Genel yayılışı: Kuzey Afrika, Orta Avrupa, Güney Avrupa, Orta Rusya, Güney Rusya, Güneybatı Sibirya, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 220 m, boş alanlar, 29.08.2014, ESSE 14846

Yöresel ismi: Kavak ağacı

Kullanılan kısmı: Gövde, dallar

Yöresel kullanılışı:

1. Gövde ve dalları yakacak olarak kullanılır. (Bozaniç, Kümbetyeniköy, Oklubalı, Esnemez, Aşağıkuzfındık, Kümbet, Sakarılıca)
2. Gövde ve dallarından merdiven, masa ve sandalye yapılır. (Oklubalı, İnönü Merkez, Mihalgazi Merkez, Alpagut)
3. Gövde ve dallarından çatı ve divan yapılır. (Mihalgazi Merkez)
4. Dallarından flüt yapılır. (Yürükyayla)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Akkavak, Beyaz kavak (Sargın ve ark., 2013), Punç (Şimşek ve ark., 2004), Kavak (Öztürk ve Dinç, 2005), Selvi (Keskin ve Bağcı, 2011)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Çiçek; boğaz kanserinde (Şimşek ve ark., 2004), kabuk ve yaprak; kanamalarda, kepeklenmelerde (Sargın ve ark., 2013), gövde, dal ve kabuk; ağrı kesici, iltihap söktürücü olarak, soğuk algınlığında, terletici, idrar söktürücü olarak, yatıştırıcı olarak (Öztürk ve Dinç, 2005), gövde; yakacak olarak, eşya yapımında (Keskin ve Bağcı, 2011)

***Salix babylonica* L.**

15 m’ye kadar boylanabilen, sarkık dallı ağaçlar. Gövde kabuğu derince yarıklı, grimsi. Gelişme ve floral tomurcuklar farklı. Yapraklar darca eliptikten linear-lanseolata değişken, uzunluğu enininin 10 katı kadar, 8-16 x 0,8-1,5 cm, daralmış-akuminat, kenarlar sıkça ve çok küçük testere dişli, tüysüz ya da seyrekçe yatık tüylü, yaprak sapı kısa, 3-5 mm. Amentumlar sarkık, yapraklardan önce ya da yapraklarla beraber çıkarlar, kısaca yapraklı saplardan ya da sapsız olarak taşıyıcı katafillerden çıkarlar, erkek 2,5 cm’ye kadar, stamenler 2 adet, filamentler tabana doğru tüylü; dişi 5 cm’ye kadar, çiçekler 1 oblong nektarlı, sapsız, daha uzun; ovaryum ovoid, tüysüz, az çok sapsız.

Şekil 139. *Salix babylonica* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Nisan

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Nehir kenarları, 1-1300 m

Türkiye’de yayılışı: B3

Genel yayılışı: Çin, Avrupa, Güneybatı Asya, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, kaplıcalar, 200 m, yol kenarı, 28.06.2014, ESSE 14900; A3/B3: Mihalgazi: Bozaniç, köy kahvesi önü, 220 m, 18.07.2014, ESSE 14899; B3: İnönü: Kümbetapkınar, 940 m, köy içi, 16.07.2014, ESSE 14986

Yöresel ismi: Salkım söğüt

Kullanılan kısmı: Yaprak, gövde kabuğu, gövde, dallar

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları infüzyon şeklinde hazırlanarak şeker hastalığında her gün günde 1 bardak içilir. (Karaoğlan)
2. Yaprakları infüzyon şeklinde hazırlanarak uykusuzlukta ve sakinleştirici olarak akşam günde 1 bardak içilir. (Kümbetapkınar)

3. Gövde kabuğu küçük parçalara ufalanarak infüzyon şeklinde hazırlanır, ağrı kesici amaçla gerekli durumlarda 1 su bardağı içilir. (Karaoğlu)
4. Dalları hayvanlarda karnın şişmesi durumunda hayvanın karnına bağlanır. (İnönü Merkez)
5. İnce dalları örülerek sepet ve düdük yapılır. (Aşağıkuzfındık, Esnemez, İnönü Merkez, Oklubalı, Dereyalak, Kümbetapkınar, Yürükyayla, Sakarılıca, Alpagut)
6. Gövdesi kasa ve sandık yapımında kullanılır. (Mihalgazi Merkez)
7. Gövdesi ve kalın dalları yakacak olarak kullanılır. (Oklubalı, Kümbet)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Karasöğüt (Sarper ve ark., 2009), Salkım söğüt (Tuzlacı ve Tolon, 2000, Honda ve ark., 1996)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Kabuk; ağrı kesici olarak (Sarper ve ark., 2009), yaprak; öksürük ve bronşit tedavisinde (Tuzlacı ve Tolon, 2000), baş ağrısında, güneş çarpmasında (Honda ve ark., 1996)

SANTALACEAE

Arceuthobium oxycedri (DC.) M. Bieb.

Gövdeler küme şeklinde, eklemli, 3-12(-20) cm. Yapraklar 0,5-1 mm, ovat, akut. Dişi çiçekler 1 mm, periant kalıcı; erkek çiçekler 1-1,5 mm, segmentler ovat, başlıklı. Meyve 2-3 mm, ovoid, akut.

Şekil 140. *Arceuthobium oxycedri* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Temmuz-Ekim

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: *Juniperus oxycedrus* ve *Juniperus drupaceae* üzerinde; 200-1200 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A5, A8, A9, B1, B9, C2, C3, C4, C5, C6, C9

Genel yayılışı: Azorlar, Akdeniz bölgesi, Kırım, Güneybatı Asya, Hindistan, Kenya

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Esnemez yolu üzeri, 990 m, *Juniperus oxycedrus* üzeri, 18.04.2015, ESSE 14990

Yöresel ismi: Ardıç burcu, Gılı Gili

Kullanılan kısmı: Tüm bitki

Yöresel kullanılışı:

1. Tüm bitki dekoksion şeklinde hazırlanarak nefes darlığında günde 2-3 bardak içilir. (İnönü Merkez)
2. Tüm bitki ile *Juniperus oxycedrus* dalları beraber dekoksion şeklinde hazırlanarak kan durultucu çay olarak içilir. (İnönü Merkez)
3. Tüm bitki ile *Juniperus oxycedrus* dalları beraber dekoksion şeklinde hazırlanarak banyodan sonra son durulanma suyuna 1 demlik konularak kılcal damarlara kan akışını arttırmak amacıyla kullanılır. (İnönü Merkez)
4. Tüm bitki dekoksion şeklinde hazırlanarak şifa verici çay olarak içilir. (Dereyalak)

Uyarı: Tansiyonu yükselttiği için fazla içilmez. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Parda burcu, Çakırğa burcu (Fujita ve ark., 1995), Ardıç çayı (Özüdoğru ve ark., 2011), Ardıç burcu, Ardıç burcusu, Tiken ardıç burcu (Honda ve ark., 1996)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Herba; şifa verici olarak (Fujita ve ark., 1995; Honda ve ark., 1996), karın ağrısında (Fujita ve ark., 1995), bronşit tedavisinde (Fujita ve ark., 1995; Özüdoğru ve ark., 2011), hemoroidde, katarakt tedavisinde, soğuk algınlığında (Honda ve ark., 1996), hazımsızlıkta, astımda, kardiyovasküler hastalıklarda (Özüdoğru ve ark., 2011)

SCROPHULLARIACEAE

Verbascum glomeratum Boiss.

Çok yıllık, 50-200 cm, tüy örtüsü kaba ve pürüzlü, yatık, birbirine sıkıca yakın sarımsı yıldızsı tomentoz, guddesiz. Gövde kuvvetli, silindirik, az çok boyuna çizgili, genellikle dallanmış. Taban yapraklar lanseolattan obovat-oblonga kadar değişken, 10-35 x 2,5-12 cm, bütün, akuttan akuminata kadar değişken, yaprak sapı kanatlı, 1-10 cm; gövde yaprakları benzer fakat daha küçük, üsttekiler ovattan genişçe kalpsiye değişken, akuminat, kısmen gövdeyi sarı. Çiçek durumu dallanmış, genişçe panikula formunda, 2-4(-7) çiçekli az çok gevşek kümeler şeklinde. Brakteeler dairemsi ya da genişçe ovat-akuminat. Çiçek sapları 5 mm'ye kadar; brakteoller ovat. Kaliks 7-12 mm, loblar linear-lanseolat, akut. Korolla sarı, 30-40 mm çapında, tüp 2,5-3,5 mm, saydam guddeler mevcut değil, dış yüzü yıldızsı tomentoz. Stamenler 5 adet, anterler reniform, filamentler altta genişlemiş ve birleşmiş, anterlere kadar beyazımsı sarı yüsü tüylerle kaplı. Kapsül genişçe ovat, 6-7 x 5-6 mm, yıldızsı tomentoz tüylü.

Şekil 141. *Verbascum glomeratum* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Ağustos

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: *Quercus* çalılıkları, *Pinus* ormanları, bozkırlar, kireçtaşı kayalıklar, boş alanlar; 1-1800 m

Türkiye’de yayılışı: A2, A3, A4, A5, B1, B2, B3, B4, B6, B7, C1, C2, C3, C4, C5, C6

Genel yayılışı: Suriye, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: İnönü Merkez-Erenköy yolu üzeri, 980 m, yol kenarları, 27.06.2014, ESSE 14897

Yöresel ismi: Sığır kuyruğu

Kullanılan kısmı: Yaprak, kök, toprak üstü kısım, çiçekli dallar

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprığın alt yüzü yara iyileştirici olarak yaralara sarılır. (Oklubalı)
2. Toprak üstü kısmı parçalara ayrılarak infüzyon şeklinde hazırlanır, horlama problemlerinde her gün 1 bardak içilir. (İnönü Merkez)
3. Kökü ufak parçalara ayrılır, dekoksion şeklinde hazırlanarak süzülür, hemoroidde 7-10 gün boyunca bölge bu su ile temizlenir. (Aşağıkuzfındık)
4. Çiçekli dalları kaynatılarak boyama amaçlı kullanılır, sarı renk elde edilir. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Sığır kuyruğu (Şimşek ve ark., 2004; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Oral ve Aslan, 2007; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Kargıoğlu ve ark., 2010)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Bitki; süpürge olarak (Şimşek ve ark., 2004; Kargıoğlu ve ark., 2010), tohum ve yaprak; ekspektoran olarak (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), çiçek, yaprak ve tohum; hemoroid tedavisinde (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), çiçek ve yaprak; hemoroid tedavisinde (Oral ve Aslan, 2007)

SOLANACEAE

**Capsicum annuum* Miller

Gövde 20-80 cm, dik, dallanmış. Yapraklar tüysüz, uzun saplı, ovattan lanseolata kadar değişken, tepesi akuminat. Çiçekler saplı. Kaliks dişleri çok kısa. Korolla beyaz, bazen yeşilimsi ya da morumsu. Bakka 1-25 cm, çok değişik şekillerde, genellikle kırmızı, bazen turuncu, kahverengimsi mor, siyah ya da sarı.

Şekil 142. *Capsicum annuum* doğal görünümü

Şekil 143. Dutluca köyünde kurutulmuş *Capsicum annuum* meyveleri

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Kasım

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kültür bitkisi

Türkiye’de yayılışı: Kültür bitkisi

Genel yayılışı: Orta Amerika, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Seyitaliköy, 980 m, bahçeler, 27.08.2014, ESSE 14955

Yöresel ismi: Biber

Kullanılan kısmı: Meyve

Yöresel kullanılışı:

1. Meyveleri taze olarak yenir, taze ya da kurutularak dolma yapılır, kurutularak toz haline getirilip baharat olarak kullanılır. (Seyitali köy, Kümbetyeniköy, Oklubalı, Dutluca, İnönü Merkez, Aşağıkuzfındık, Dereyalak, Kümbet, Sakarılıca, Demirciler, Karaoğlan, Alpagut)
2. Meyvelerinden turşu yapılır. (İnönü Merkez, Kümbetyeniköy, Oklubalı, Esnemez, Dereyalak, Aşağıkuzfındık, Kümbet, Dutluca, Mihalgazi Merkez, Karaoğlan, Alpagut)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Acı biber (Sezik ve ark., 2001), Kırmızı biber (Sarı ve ark., 2010), Biber (Satıl ve ark., 2008)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; karın ağrısında (Sezik ve ark., 2001), gıda olarak (Satıl ve ark., 2008)

***Datura stramonium* L.**

Kısaca yumuşak tüylüden tüysüze kadar değişken, 40-200 cm gövdeli, dallanmış bitki. Yapraklar saplı, ovat, körfezli-dişli, 20x15 cm'ye kadar. Kaliks 3-4 cm. korolla beyaz, 5-9 cm. Kapsül ovoid, 3-5 x 2,5-3,5 cm, dik, kısaca yumuşak tüylü, 10 mm'lik dikenlerle kaplı, kaliksin 4-8 mm'lik kısmında kalıcı.

Şekil 144. *Datura stramonium* doğal görüntüsü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Kasım

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Tarlalar, boş alanlar, yol kenarları, harabeler; 1-950 m

Türkiye'de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, B1, B2, B3, B4, B5, B8, C2, C3, C5, C8, C9

Genel yayılışı: Kozmopolit

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Dereyalak, 950 m, boş alanlar, 27.08.2014, ESSE 14869

Yöresel ismi: Tatala

Kullanılan kısmı: Tohum

Yöresel kullanılışı:

1. Tohumları infüzyon şeklinde hazırlanarak zevk verici, ruh hali değiştirici amaçla içilir. (Dereyalak)

2. Halk arasında insanların başına kötü bir durum gelince ‘tatalayı yedin mi’ şeklinde bir deyişleri vardır. (İnönü Merkez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Kobak otu (Sezik ve ark., 2001), Taula, Tatul (Genç ve Özhatay, 2003), Tatula, Datula (Polat ve Satıl, 2011), Afyonotu, Eşekdikeni, Eşekotu (Kızıllarslan ve Özhatay, 2012), Süzgeçotu, Taraklıot, Patlangıç, Dişotu (Kültür, 2008)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; astımda (Kültür, 2008; Polat ve Satıl, 2011), enflamasyonlu yaralarda (Kültür, 2008), tohum; diş ağrısında (Kültür, 2008), çiçek; astımda, yaralarda (Genç ve Özhatay, 2003), meyve ve tohum; eziklerde (Sezik ve ark., 2001)

TILIACEAE

***Tilia rubra* DC. subsp. *caucasica* (Rupr.) V. Engler**

40 metreye kadar boylanabilen ağaçlar. Genç dallar parlak, tüysüz. Yapraklar genişçe ovat, 5-10 (-12) x 4-11 cm, tepesi akuminat, kenarları aristalı dişli, alt yüz parlak yeşil, her iki taraf tüysüz (alt ana damar koltuklarındaki tüyler hariç); yaprak sapı 3-4 cm, tüysüz. Simoz 2-3(-6) çiçekli, görünüşte sarkık değil. Brakteler tüysüz. Meyve 7-9 mm, hafifçe damarlı, ince kabuk kolayca kırılabilen.

Şekil 145. *Tilia rubra* subsp. *caucasica* doğal görüntüsü

Çiçeklenme zamanı: Temmuz

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Yaprak döken ağaç ormanları, Gökmar-Ladin ormanları; 300-1500 m

Türkiye’de yayılışı: A3, A4, A5, A7, A9, B1, B3, C1

Genel yayılışı: Kırım, Kafkasya, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: İnönü Merkez, 850 m, yol kenarı, 28.08.2014, ESSE 14837, A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 270 m, orman içi, 30.08.2014, ESSE 14838

Yöresel ismi: İhlamur

Kullanılan kısmı: Çiçek durumları

Yöresel kullanılışı:

1. Çiçek durumları infüzyon şeklinde hazırlanarak şifa verici çay olarak günde 1-2 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez, Oklubalı, Dereyalak, Yürükyayla, Kümbetyeniköy, Sakarılıca, Alpagut)
2. Çiçek durumları infüzyon şeklinde hazırlanarak öksürük kesici olarak ve boğaz enfeksiyonlarının tedavisinde günde 2 bardak içilir. (İnönü Merkez, Oklubalı, Aşağıkuzfındık, Kümbetyeniköy, Sakarılıca, Alpagut, Mihalgazi Merkez)
3. Çiçek durumları infüzyon şeklinde hazırlanarak grip ve soğuk algınlığında günde 2-3 çay bardağı içilir. (Sakarılıca, İnönü Merkez, Bozaniç, Dereyalak, Oklubalı, Kümbetyeniköy, Mihalgazi Merkez, Alpagut)
4. Çiçek durumları infüzyon şeklinde hazırlanarak mide hastalıklarında günde 2-3 çay bardağı içilir. (Sakarılıca, İnönü Merkez)
5. Çiçek durumları infüzyon şeklinde hazırlanarak karın ağrısında 1 su bardağı içilir. (İnönü Merkez)
6. Çiçek durumları infüzyon şeklinde hazırlanarak sakinleştirici çay olarak içilir. (Oklubalı, İnönü Merkez, Alpagut)
7. Çiçek durumları infüzyon şeklinde hazırlanarak balgam söktürücü olarak günde 1-2 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez)
8. Çiçek durumlarından hazırlanan çayı gebeyken zararlı olduğu için tüketilmemelidir. (İnönü Merkez)
9. Çiçek durumları ile *Mentha* sp yaprakları ve *Cydonia oblonga* yaprakları beraber infüzyon şeklinde hazırlanarak soğuk algınlığında ve öksürük kesici olarak günde 1-2 bardak içilir. (Alpagut, Oklubalı)
10. Çiçek durumları ile *Salvia* sp yaprakları ve *Cydonia oblonga* yaprakları beraber infüzyon şeklinde hazırlanarak öksürük kesici olarak günde 1-2 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez)
11. Çiçek durumları ile papatya kapitulumları ve *Cydonia oblonga* yaprakları beraber dekoksion şeklinde hazırlanarak gripte ve öksürük kesici olarak günde 1-2 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez)
12. Çiçek durumları ile *Cydonia oblonga* yaprakları beraber dekoksion şeklinde hazırlanarak şifa verici çay olarak içilir. (Sakarılıca)
13. Çiçek durumları ile *Cydonia oblonga* yaprakları beraber dekoksion şeklinde hazırlanarak gripte, boğaz ağrısında ve boğaz yumuşatıcı olarak günde 1-2 bardak içilir. (Sakarılıca)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Ihlamur (Yeşilada ve ark., 1999; Ezer ve Avcı, 2004; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kargioğlu ve ark., 2008; Satıl ve ark., 2008; Uysal ve ark., 2010; Cansaran ve Kaya, 2010; Akaydın ve ark., 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Çiçek; soğuk algınlığında (Yeşilada ve ark., 1999; Ezer ve Avcı, 2004; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kargioğlu ve ark., 2008; Cansaran ve Kaya, 2010), diş enflamasyonlarında (Cansaran ve Kaya, 2010), bağırsak enfeksiyonlarında (Bulut ve Tuzlacı, 2008), öksürük kesici olarak (Yeşilada ve ark., 1999; Ezer ve Avcı, 2004), yaprak; soğuk algınlığında (Akaydın ve ark., 2013), yaprak ve çiçek; soğuk algınlığında, boğaz ağrısında (Uysal ve ark., 2010)

ULMACEAE

Celtis australis L.

20(-25) m’ye kadar uzunlukta ağaçlar. Genç sürgünler kadifemsi. Yapraklar 4-12(-15) x (2-)3-4(-5) cm boyutlarında, ovat-lanseolattan lanseolata kadar değişken şekillerde, tabanda asimetrik, genellikle uzun akuminat, keskince serrat, üst yüzde skabrit, alt yüzde kadifemsi ve kahverengimsi-yeşil veya grimsi-yeşil. Sap 1.5(-2) cm’ye kadar. Drupa 9-12 mm, kahverengimsiden siyahımsıya kadar değişen renklerde. Pedisel 3.5 cm’ye kadar uzunlukta, sonraki intenodyumdan daha uzun. Çekirdek ağımsı-pürüzlü.

Şekil 146. *Celtis australis* doğal görüntüsü

Çiçeklenme zamanı: Mart-Mayıs

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Çıplak kayalık yamaçlar ve çalılıklar, nadiren ormanlar, kültür; 50-1000

Türkiye’de yayılışı: A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, B1, B3, C1, C2, C3, C5, C6

Genel yayılışı: Kuzeybatı Afrika, Güney Avrupa, Transkafkasya, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 240 m, yamaçlar, 23.10.2014, ESSE 14852

Yöresel ismi: Çetlemik, Çitlembik

Kullanılan kısmı: Meyve

Yöresel kullanılışı:

1. Meyveleri dekoksasyon şeklinde hazırlanarak nefes darlığında sabah ve akşam birer bardak içilir. (Sakarılıca)
2. Olgun meyveleri yenir. (Sakarılıca, Bozaniç)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Çitlembik (Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Satıl ve ark., 2008; Uğulu ve ark., 2009; Kargioğlu ve ark., 2010; Sargın ve ark., 2013), Çıtlık, Menegeç (Sargın ve ark., 2013), Tespih ağacı, Yemiç, Yimiç (Bulut ve Tuzlacı, 2008), Dardağan (Keskin ve Alpınar, 2002)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; gastrointestinal hastalıklarda (Sargın ve ark., 2013), gıda olarak (Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008), el sanatlarında (Bulut ve Tuzlacı, 2008), yaprak; karın ağrısında, diüretik olarak, öksürük kesici olarak (Uğulu ve ark., 2009), yaprak ve meyve; yem olarak (Kargioğlu ve ark., 2010)

URTICACEAE

Urtica dioica L.

Çok yıllık, geniş çapta yayılmış kök sistemli, çok hücreli yakıcı tüyler taşıyan 30-150 cm boyunda otsu bitki. Yapraklar genişçe ovat (dar lanseolata kadar değişken), 4-11 x 3-10 cm, keskin ve kabaca dişli, akuminat. Dioik, nadiren monoik. Erkek ve dişi çiçek durumları form olarak benzer, 8 cm'ye kadar, çok dallanmış. Dişi çiçekler çok belirgin morumsu fırça şeklinde stigmalı, periant segmentlerinin içteki çifti 1,5 mm'ye kadar uzar, ovat, yumuşak kılsı tüylü.

Şekil 147. *Urtica dioica* doğal görüntüsü

Çiçeklenme zamanı: Haziran-Eylül

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Ormanlar, gölgeli vadiler ve kayalar, su kenarları; 500-2700 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A7, B1, B3, B4, B7, B8, B9, B10, C3, C4, C5, C6, C10

Genel yayılışı: Avrupa, Kuzey Afrika, Batı Asya, Sibiry, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: B3: İnönü: Yürükyayla, 1107 m, köy içi, 18.04.2014, ESSE 14822; B3: İnönü: Aşağıkuzfındık, 1060 m, köy içi, 15.02.2014, ESSE 14823; A3/B3: Mihalgaži: Sakarılıca, 220 m, kanal kenarı, 16.02.2014, ESSE 14824; A3/B3: Mihalgaži: Demirciler, 250 m, köy içi, 6.04.2014, ESSE 14825

Yöresel ismi: Isırgan otu, İstirgan

Kullanılan kısmı: Yaprak, toprak üstü kısım, tohum, tüm bitki

Yöresel kullanılışı:

1. Yaprakları 1 su bardağı sıcak suda infüzyon şeklinde hazırlanarak 15 dakika beklenip romatizmada günde 1 kez içilir. (İnönü Merkez, Oklubalı, Aşağıkuzfındık, Alpagut)
2. Yaprakları dekoksion şeklinde hazırlanarak romatizmada günde 1 bardak içilir. (Kümbetyeniköy)
3. Yaprakları haşlanıp lapa haline getirilir, romatizmada ılık ılık ağrıyan bölgelere sarılarak bekletilir. (İnönü Merkez)
4. Yapraklar taze halde romatizmada bölgeye sürülür. (Erenköy)
5. Yaprakları dekoksion şeklinde hazırlanarak kanserden korunma ve kanser tedavisinde günde 1 bardak içilir. (Erenköy, Karaoğlan, İnönü Merkez, Yürükyayla, Oklubalı, Mihalgazi Merkez, Sakarılıca, Alpagut)
6. Yaprakları kanserden korunma amaçlı çiğ (balla karıştırarak ya da karıştırmadan) ya da pişirilerek yenerek tüketilir. (İnönü Merkez, Oklubalı, Yürükyayla, Mihalgazi Merkez, Sakarılıca, Alpagut, Karaoğlan)
7. Yaprakları dekoksion şeklinde hazırlanarak karın ağrısında 1 su bardağı içilir. (Kümbetyeniköy)
8. Yaprakları karın ağrısında gıda olarak tüketilir. (Karaoğlan, Alpagut)
9. Yaprakları infüzyon şeklinde hazırlanıp 15 dakika bekletilir, karın şişkinliğinde 1 su bardağı içilir. Yemek olarak da tüketilir. (Oklubalı, Alpagut)
10. Yaprakları dekoksion şeklinde hazırlanarak ağrı kesici olarak gerekli durumlarda 1 bardak içilir. (Kümbetyeniköy)
11. Yaprakları vücut ağrılarını dindirmek amacıyla taze olarak günde iki kez yenir. (Oklubalı)
12. Yaprakları dekoksion şeklinde hazırlanarak sedef hastalığında içilir. (Erenköy, Oklubalı)
13. Yaprakları sedef hastalığında yemek ve salata yapılarak yenerek tüketilir. (Erenköy)
14. Yaprakları dekoksion şeklinde hazırlanarak mide hastalıklarında içilir. (Alpagut)
15. Yaprakları infüzyon şeklinde hazırlanarak mide ülserinde balla karıştırılarak içilir. (İnönü Merkez, Kümbetyeniköy)
16. Yaprakları mide ve karaciğer hastalıklarında gıda olarak tüketilir. (İnönü Merkez)
17. Yaprakları infüzyon şeklinde hazırlanarak 15 dakika bekletilip süzülerek, mide ağrısı ve bağırsak hastalıklarında 1 su bardağı içilir. Mide ağrısını 5 dakikada dindirir. (Alpagut)
18. Yaprakları infüzyon şeklinde hazırlanarak egzemada günde 1 bardak içilir. (İnönü Merkez)
19. Yaprakları haşlanıp lapa haline getirilerek egzemada bölgelere sarılır. (İnönü Merkez)
20. Tüm bitki dekoksion şeklinde hazırlanarak böbrek hastalıklarında, baş ağrısında ve egzemada günde 3 kez içilir. (İnönü Merkez)

21. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak vücut direncini arttırmak amacıyla içilir. (Sakarılıca)
22. Yaprakları haşlanıp lapa haline getirilerek kireçlenmede bölgeye sarılır. (Sakarılıca)
23. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak boğaz enfeksiyonlarında ve ses tellerini açtığı için gerekli durumlarda günde 1-2 bardak içilir. (Yürükyayla)
24. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak şifa verici çay olarak haftada 3 gün içilir. (İnönü Merkez, Dereyalak)
25. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak şeker hastalığında içilir ve yemeği yenilir. (Alpagut)
26. Yaprakları infüzyon şeklinde hazırlanarak ya da yemeği yapılarak yüksek kolesterolde, hipertansiyonda ve öksürük kesici olarak tüketilir. (Mihalgazi Merkez)
27. Yaprakları kurutulup infüzyon şeklinde hazırlanarak iltihap söktürücü olarak günde 2 bardak içilir. (İnönü Merkez, Oklubalı, Aşağıkuzfındık, Kümbetyeniköy)
28. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak iltihap söktürücü olarak içilir, taze yaprakları iltihaplı bölgeye sürülür. (Aşağıkuzfındık)
29. Yaprakları infüzyon şeklinde hazırlanarak anne sütü arttırmak için çay olarak içilir. (İnönü Merkez, Sakarılıca, Mihalgazi Merkez, Alpagut)
30. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak egzamada ve mantar enfeksiyonlarında içilir. (Oklubalı)
31. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak barsak çalıştırıcı olarak içilir. (İnönü Merkez)
32. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak göğüs yumuşatıcı olarak ve bronşitte içilir. (İnönü Merkez, Kümbetyeniköy)
33. Yaprakları kurutulup dekoksasyon şeklinde hazırlanarak bronşitte günde 1-2 bardak içilir. (Oklubalı, İnönü Merkez, Kümbetyeniköy)
34. Yaprakları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak böbrek taşı dökme ve oluşumunu önleme amacıyla günde 1-2 bardak içilir. (İnönü Merkez)
35. Yaprakları dekoksasyon ya da infüzyon şeklinde hazırlanarak adet sancılarında ağrıyı azaltmak amacıyla içilir. (Dereyalak)
36. Yaprakları infüzyon şeklinde hazırlanarak 15 dakika bekletilip süzülerek diz ağrılarında 1 su bardağı içilir. (Alpagut)
37. Yaprakları infüzyon şeklinde hazırlanıp süzülür, saç güçlendirmek ve kafa derisi problemlerini gidermek amacıyla banyodan sonra saç durulama suyu olarak kullanılır. (Karaoğlu)
38. Yaprakları infüzyon ya da dekoksasyon şeklinde hazırlanarak süzülür, saç dökülmesini durdurmak amacıyla saç durulama suyu olarak kullanılır. (Kümbet, İnönü Merkez, Alpagut)
39. Yaprakları infüzyon şeklinde hazırlanarak saçta kepek oluşumunu önlemek amacıyla günde 1 su bardağı içilir. (Alpagut)
40. Yapraklarından hazırlanan çayı gebeyken zararlı olduğu için tüketilmez. (İnönü Merkez, Oklubalı, Yürükyayla)
41. Yaprakları ve tohumları dekoksasyon şeklinde hazırlanarak iltihap söktürücü ve ödem giderici olarak içilir. (İnönü Merkez)

42. Toprak üstü kısmından hazırlanan yemeği kansızlıkda tüketilir. (İnönü Merkez, Alpagut)
43. Toprak üstü kısmından hazırlanan yemeği sindirim düzenleyici ve hazmı kolaylaştırıcı olarak yenilir. (İnönü Merkez, Alpagut, Yürükyayla)
44. Toprak üstü kısmı bağışıklık sistemi kuvvetlendirici olarak yemeği yapılarak tüketilir. (Oklubalı)
45. Toprak üstü kısmı haşlanıp lapa haline getirilir, romatizmada bölgeye sarılarak 1 gece bekletilir, geçene kadar tekrarlanır. (Karaoğlan)
46. Toprak üstü kısmı kurutulup dekoksasyon şeklinde hazırlanarak nefes darlığında günde 1-2 bardak içilir. (Oklubalı)
47. Toprak üstü kısmı haşlanıp lapa haline getirilerek saç dökülmesinde bölgeye sürülerek 10-15 dakika bekletilir. (Mihalgazi Merkez)
48. Toprak üstü kısmından hazırlana yemeği anne sütünü arttırdığı için gıda olarak tüketilir. (İnönü Merkez)
49. Tüm bitki haşlanıp lapa haline getirilerek diz ağrısı için dize sarılır, birkaç saat bekletilir. (Oklubalı)
50. Tohumları iç organ kistlerinde balla karıştırılarak yenilir. (Oklubalı)
51. Toprak üstü kısımlarından hazırlanan yemeği şifa verici olarak tüketilir. (Oklubalı)
52. Toprak üstü kısmı ile *Spinacia* (Ispanak) yaprakları beraber kavrularak, pirinç eklenerek yemeği yapılır. (İnönü Merkez)
53. Toprak üstü kısmı tazeyken soğanla kavrulup bulgur ya da pirinç eklenerek yemeği yapılır. (Yukarıkuzfındık, İnönü Merkez, Aşağıkuzfındık, Yürükyayla, Kümbetyeniköy, Kümbet, Dutluca, Oklubalı, Alpagut, Esnemez, Dereyalak, Sakarılıca, Demirciler, Seyitalıköy)
54. Yaprakları kurutularak çorbalara baharat olarak katılır. (Kümbetyeniköy)
55. Toprak üstü kısmı hayvanlar hastalandığında yedirilir. (İnönü Merkez)
56. Toprak üstü kısmı hayvanlarda süt arttırıcı olarak yedirilir. (Alpagut)

UYARI: Isırgan otu çok uzun süre kaynatılmaz, kaynatma süresi 1-2 dakika olmalıdır. (Esnemez)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Isırgan (Fujita ve ark., 1995; Honda ve ark., 1996; Yeşilada ve ark., 1999; Koçak ve Özhatay, 1999; Tuzlacı ve Erol, 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Sezik ve ark., 2001; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Şimşek ve ark., 2002; Ertuğ, 2002; Genç ve Özhatay, 2003; Tuzlacı ve Emre, 2003; Ezer ve Avcı, 2004; Şimşek ve ark., 2004; Ezer ve Arısan, 2006; Elçi ve Erik, 2006; Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Oral ve Aslan, 2007; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kültür, 2008; Kargıoğlu ve ark., 2008; Uğulu ve ark., 2009; Cansaran ve Kaya, 2010; Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010; Çakılcıoğlu ve ark., 2010; Yücel ve ark., 2010; Tuzlacı ve Doğan, 2010; Uysal ve ark., 2010; Özüdoğru ve ark., 2011; Polat ve Satıl, 2011; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Yücel ve ark., 2011; Özgen ve ark., 2012; Kızılarıslan ve Özhatay, 2012; Özhatay ve Demirci, 2012; Tetik ve ark., 2013; Polat ve ark., 2013; Akbulut ve Bayramoğlu, 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Hayta ve ark., 2014), Isırgan otu (Şimşek ve ark., 2002; Şimşek ve ark., 2004; Ezer ve Avcı, 2004; Özgökçe ve Özçelik, 2004; Öztürk ve Dinç, 2005; Ezer ve Arısan, 2006; Korkut ve Akan, 2006; Kültür, 2008; Şığva ve Seçmen, 2009; Sarper ve ark., 2009; Deniz ve ark., 2010; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Kızılarıslan

ve Özhatay, 2012; Akaydın ve ark., 2013), Dalağan (Tuzlacı ve Erol, 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Şimşek ve ark., 2002; Cansaran ve Kaya, 2010; Kargıoğlu ve ark., 2010; Bulut ve Tuzlacı, 2013), Gicirgen, Dalayan, Izgın, Izgan, Daladiken (Şimşek ve ark., 2002), Dircirgen (Fujita ve ark., 1995), Deli ısırgan (Tuzlacı ve Emre, 2003; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Bulut ve Tuzlacı, 2013), Dalan (Ertuğ, 2002), Cızlağan (Sezik ve ark., 2001; Elçi ve Erik, 2006), Sırgan (Genç ve Özhatay, 2003, Kızılarşlan ve Özhatay, 2012), Çinçar, Dırık (Sezik ve ark., 1997), Yandırğan (Polat ve Satıl, 2011), Dalağaz otu (Tuzlacı ve Erol, 1999), Dezink, Gezink (Kaval ve ark., 2014), Isırğa, Istırğan, Istırkan (Koçak ve Özhatay, 1999), Büyük ısırgan, Kopriga (Kültür, 2008), Gazık (Yeşil ve Akalın, 2007), Dızlağan (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), Gezik (Tuzlacı ve Doğan, 2010), Derzinek, Gerzinek, Gerzunek, Gezok, Gezgezok, Yağij, Yeğic (Polat ve ark., 2013), Dalgan, Isırandalak (Bulut ve Tuzlacı, 2013), Gidişken (Deniz ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Tüm bitki; gıda olarak (Şimşek ve ark., 2002; Şimşek ve ark., 2004), hazmettirici (Şimşek ve ark., 2002; Tetik ve ark., 2013), karın şişliğinde, kemik erimesinde, öksürük kesici olarak, kadın hastalıklarında, damar tıkanıklığında (Şimşek ve ark., 2002), kanserde (Tuzlacı ve Tolon, 2000; Şimşek ve ark., 2002; Şimşek ve ark., 2004; Özüdoğru ve ark., 2011), diabette (Şimşek ve ark., 2002, Şimşek ve ark., 2004, Özüdoğru ve ark., 2011, Tuzlacı ve Tolon, 2000), saç dökülmesinde (Şimşek ve ark., 2002, Şimşek ve ark., 2004), romatizmada (Sezik ve ark., 2001; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Şimşek ve ark., 2004; Çakılıcıoğlu ve ark., 2007; Oral ve Aslan, 2007), astımda (Tuzlacı ve Tolon, 2000; Şimşek ve ark., 2004), böbrek taşlarında, hiperkolesterolemide (Şimşek ve ark., 2004), diüretik olarak, genital hastalıklarda (Tetik ve ark., 2013), hemoroidde (Şimşek ve ark., 2002; Şimşek ve ark., 2004; Tetik ve ark., 2013), üriner sistem hastalıklarında (Özüdoğru ve ark., 2011), karın ağrısında (Tuzlacı ve Tolon, 2000), antifungal olarak (Tuzlacı ve Tolon, 2000; Şimşek ve ark., 2002), egzemada, sedef hastalığında, prostatitte, antihelmintik olarak (Tuzlacı ve Tolon, 2000), ağrı kesici olarak (Tuzlacı ve Tolon, 2000; Şimşek ve ark., 2002), kök; alerjik kaşıntılarda, düşük yaptırıcı (Sezik ve ark., 2001), kanserde (Yeşilada ve ark., 1999; Polat ve Satıl, 2011; Bulut ve Tuzlacı, 2013), boyama amaçlı (Şimşek ve ark., 2002), egzemada (Tuzlacı ve Erol, 1999), böbrek taşlarında (Yeşilada ve ark., 1999; Tuzlacı ve Aymaz, 2001), romatizmada (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), diabette, idrar yolu hastalıklarında (Çakılıcıoğlu ve ark., 2007), nefritte, saç dökülmesinde, prostatitte (Kültür, 2008), karın ağrısında (Kültür, 2008), Yeşilada ve ark., 1999), karın şişkinliklerinde (Yeşilada ve ark., 1999), toprak üstü kısmı; gıda olarak (Korkut ve Akan, 2006; Yeşil ve Akalın, 2007; Kargıoğlu ve ark., 2010; Kızılarşlan ve Özhatay, 2012; Akaydın ve ark., 2013), romatizmada (Fujita ve ark., 1995; Sezik ve ark., 1997; Yeşilada ve ark., 1999; Sezik ve ark., 2001; Ezer ve Avcı, 2004; Özgökçe ve Özçelik, 2004; Ezer ve Arısan, 2006; Yeşil ve Akalın, 2007; Kültür, 2008; Polat ve ark., 2013), diabette (Fujita ve ark., 1995; Sezik ve ark., 2001; Ezer ve Arısan, 2006; Elçi ve Erik, 2006; Uysal ve ark., 2010; Akaydın ve ark., 2013), yılan sokmasında (Fujita ve ark., 1995), kanserden korunma amaçlı olarak, kaşıntılı deri hastalıklarında (Bulut ve Tuzlacı, 2008), hemoroidde (Yeşilada ve ark., 1999; Tuzlacı ve Tolon, 2000; Sezik ve ark., 2001; Ezer ve Avcı, 2004; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Kültür, 2008; Özgen ve ark., 2012; Polat ve ark., 2013; Akaydın ve ark., 2013), çıbanlarda, yaralarda, karaciğer

yetmezliğinde, ciltteki mantar enfeksiyonlarında, düşük yapıcı (Sezik ve ark., 2001), diüretik olarak (Sezik ve ark., 2001; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Polat ve ark., 2013), nefes darlığında (Ezer ve Avcı, 2004; Özgen ve ark., 2012), konstipasyonda (Ezer ve Avcı, 2004; Kültür, 2008), mide hastalıklarında (Ezer ve Avcı, 2004), karın ağrısında (Sezik ve ark., 1997; Kültür, 2008), öksürük kesici olarak (Sezik ve ark., 1997; Uğulu ve ark., 2009), kanserde (Tuzlacı ve Erol, 1999; Özgökçe ve Özçelik, 2004; Ezer ve Arısan, 2006; Elçi ve Erik, 2006; Kültür, 2008; Akaydın ve ark., 2013), saç dökülmesinde (Ezer ve Arısan, 2006; Polat ve Satıl, 2011; Akaydın ve ark., 2013; Polat ve ark., 2013), siyatik tedavisinde (Tuzlacı ve Erol, 1999), sindirim düzenleyici olarak (Ezer ve Arısan, 2006; Polat ve ark., 2013), ülserde (Ezer ve Arısan, 2006; Koçak ve Özhatay, 1999), guatrda (Ezer ve Arısan, 2006, Özgen ve ark., 2012), soğuk algınlığında (Kaval ve ark., 2014), üriner enfeksiyonlarda (Kültür, 2008; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Özgen ve ark., 2012; Akaydın ve ark., 2013), bronşitte (Uğulu ve ark., 2009; Özgen ve ark., 2012), hipertansiyonda (Özgen ve ark., 2012, Kültür, 2008), ağrı kesici olarak (Tuzlacı ve Erol, 1999; Elçi ve Erik, 2006; Özgen ve ark., 2012; Özhatay ve Demirci, 2012; Polat ve ark., 2013), kadınlarda kısırlıkta (Özgen ve ark., 2012), farenjitte (Uğulu ve ark., 2009), böbrek taşlarında (Koçak ve Özhatay, 1999; Uğulu ve ark., 2009), egzemada (Tuzlacı ve Tolon, 2000; Uysal ve ark., 2010), kadın hastalıklarında (Uysal ve ark., 2010; Polat ve ark., 2013), prostatit tedavisinde, damar tıkanıklığında, tonik olarak (Kültür, 2008), pestisit olarak (Kargıoğlu ve ark., 2010), dermatit tedavisinde (Kargıoğlu ve ark., 2010), eklem ağrılarında (Tuzlacı ve Doğan, 2010), hepatitte (Polat ve ark., 2013), kanamalarda (Honda ve ark., 1996; Sezik ve ark., 2001), felç tedavisinde (Honda ve ark., 1996), tohum; kanserde (Tuzlacı ve Tolon, 2000; Şimşek ve ark., 2002; Şimşek ve ark., 2004; Şığva ve Seçmen, 2009; Sarper ve ark., 2009; Uğulu ve ark., 2009; Özgen ve ark., 2012), böbrek hastalıklarında, nefes darlığında (Şimşek ve ark., 2002), romatizmada (Şimşek ve ark., 2002; Ezer ve Arısan, 2006; Kaval ve ark., 2014), diabette (Şimşek ve ark., 2002; Korkut ve Akan, 2006), jinekolojik hastalıklarda (Şimşek ve ark., 2004), hemoroidde (Yeşilada ve ark., 1999; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Ezer ve Avcı, 2004) burun kanamasında (Tuzlacı ve Aymaz, 2001), karaciğer yağlanmasında (Sarper ve ark., 2009), karın ağrısında, ülserde, guatrda (Özgen ve ark., 2012), afrodisyak olarak (Özhatay ve Demirci, 2012), genç sürgün ve dallar; noktüri tedavisinde, enflamasyonlu yaralarda, iç hastalıklarında, egzemada (Sezik ve ark., 2001), yaprak; karaciğer hastalıklarında, cilt bakımında (Şimşek ve ark., 2002), öksürük kesici olarak (Şimşek ve ark., 2002; Hayta ve ark., 2014), diabette (Şimşek ve ark., 2002; Korkut ve Akan, 2006; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Hayta ve ark., 2014), gıda olarak (Koçyiğit ve Özhatay, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Yücel ve ark., 2010; Deniz ve ark., 2010), romatizmada (Tuzlacı ve Erol, 1999; Yeşilada ve ark., 1999; Sezik ve ark., 2001; Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Genç ve Özhatay, 2003; Tuzlacı ve Emre, 2003; Ezer ve Arısan, 2006; Uğulu ve ark., 2009; Tuzlacı ve Doğan, 2010; Özgen ve ark., 2012; Bulut ve Tuzlacı, 2013), soğuk algınlığında (Şimşek ve ark., 2002; Genç ve Özhatay, 2003), karın ağrısında (Genç ve Özhatay, 2003; Ezer ve Avcı, 2004; Bulut ve Tuzlacı, 2013), antikoagulan olarak, guatrda, kadın hastalıklarında, safra kesesi kum ve taşlarında, kaşıntıda (Genç ve Özhatay, 2003), kadınlarda kısırlıkta (Ezer ve Avcı, 2004), üriner hastalıklarda (Tuzlacı ve Erol, 1999; Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Sarper ve ark., 2009), bronşitte,

kardiyovasküler hastalıklarda, solunum sistemi hastalıklarında, tonsilitte (Hayta ve ark., 2014), kanserde (Yeşilada ve ark., 1999; Tuzlaci ve Emre, 2003; Özgen ve ark., 2012; Kaval ve ark., 2014), çatlaklarda (Tuzlaci ve Emre, 2003), kalp hastalıklarında (Genç ve Özhatay, 2003; Ezer ve Arısan, 2006), kan dindirici olarak, profilaktik olarak, ülserde (Tuzlaci ve Aymaz, 2001), egzemada (Yeşilada ve ark., 1999; Sarper ve ark., 2009), kolesterol düzenleyici olarak (Sarper ve ark., 2009), böbrek taşlarında (Tuzlaci ve Doğan, 2010; Özgen ve ark., 2012), iç enfeksiyonlarda (Özgen ve ark., 2012), cilt hastalıklarında (Uğulu ve ark., 2009), diüretik olarak, iltihap söktürücü olarak, kan temizleyici, anemide (Öztürk ve Dinç, 2005), eklem ağrılarında (Tuzlaci ve Doğan, 2010; Özudoğlu ve ark., 2011), lumbagoda (Bulut ve Tuzlaci, 2013), saç dökülmesinde (Genç ve Özhatay, 2003; Deniz ve ark., 2010), kepeklenmede, saç güçlendirici olarak (Deniz ve ark., 2010), yaprak, tohum ve sürgünler; hiperkolesterolde, lumbagoda, öksürük kesici olarak, üretra enflamasyonlarında, saç dökülmesinde, eklem kireçlenmesini önleyici olarak (Cansaran ve Kaya, 2010), egzemada, diabette, kanserde, (Ertuğ, 2002; Cansaran ve Kaya, 2010) baş ağrısında, karın ağrısında, böbrek hastalıklarında, kan temizleyici olarak, anemide, süt arttırıcı olarak, romatizmada, cilt lekelerinde (Ertuğ, 2002), hemoroidde (Polat ve Satıl, 2011), yaprak ve tohum; artraljide, soğuk algınlığı ve grip, diabette, eklem ağrılarında (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), kanserde (Uğulu ve ark., 2009), yapraklı dallar; romatizmada, gıda olarak (Kargıoğlu ve ark., 2008), kök ve herba; kas gevşetici olarak (Ezer ve Avcı, 2004), yaprak ve kök; kan temizleyici olarak, iştah açıcı olarak (Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Akbulut ve Bayramoğlu, 2013), diüretik olarak (Çakılcıoğlu ve ark., 2007), romatizmada, kanserde (Akbulut ve Bayramoğlu, 2013), yaprak ve sürgünler; gıda olarak (Cansaran ve Kaya, 2010)

VERBENACEAE

***Vitex agnus-castus* L.**

Çalı, nadiren ağaçcık, 1-3 m, çok dallanmış, kısaca tomentoz, tüylerden dolayı kır renkli. Yapraklar parmaklı 5(-7)- parçalı, yaprakçıklar genellikle bütün, 3,5-15 x 0,5-2,8 cm, nadiren daha geniş ya da belirgin dişli, akut, sapsız ya da en azından terminal yaprakçık saplı, üst yüz donuk yeşil, alt yüzde beyaz tomentoz; yaprak sapları uzun, alt yapraklarınkiler 4 cm'ye kadar. Çiçek durumu sık, simoz yoğun, çoğunlukla hemen hemen küremsi, sapsız ya da az çok saplı. Kaliks 3 mm, dışında sık tomentoz ve hafifçe damarlı, iç yüzeyde dişler genişçe üçgensel ve çok belirgin primer damarlı, her körfezin altında bir ya da iki ara damar mevcut, sekonder damarlanmanın ilmek şeklinde ince damarlar ağı tüpün 1/3'ünün üzerinde veya değil, başlıca her dişin altında. Korolla soluk leylak renginden maviye kadar değişken, 8 mm, tüpü belirgin şekilde aşmış durumda. Drupa küremsi, siyah ya da kırmızımsı, 3-4 mm.

Şekil 148. *Vitex agnus-castus* doğal görüntüsü

Çiçeklenme zamanı: Haziran-Eylül

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kumlu yerler, deniz kenarındaki sıcaaktan kavrulmuş alüvyonlu topraklar ve kayalık bölgeler, kireçtaşı yamaçlar; 1-750 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, B1, B3, C1, C2, C3, C4, C5, C6

Genel yayılışı: Akdeniz, Batı Kafkasya, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Bozaniç, 220 m, yol kenarı, 29.08.2014, ESSE 14962

Yöresel ismi: Hayıt, İshal otu

Kullanılan kısmı: Meyve

Yöresel kullanılışı:

1. Meyvelerinin 3-4 tanesi diyareyi gidermek amacıyla yutulur. (Bozaniç)
2. Meyveleri romatizma hastalığında tüketilir. (Alpagut)
3. Tohumları ezilir, tuzla ve soğanla karıştırılıp rüzgarda kalma sonucu tutulan bölgeler konulur. (Alpagut)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Ayıt (Tuzlacı ve Emre, 2003; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Polat ve Satıl, 2011; Sargın ve ark., 2013), Hayıt (Honda ve ark., 1996; Koçak ve Özhatay, 1999; Ertuğ, 2002; Tuzlacı, 2002a; Uğulu ve ark., 2009; Sarı ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Akaydın ve ark., 2013; Akyol ve Altan, 2013; Gürdal ve Kültür, 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Sargın ve ark., 2013), Hayıt otu, Hayık (Sargın ve ark., 2013), Ayıt bebesi (Şimşek ve ark., 2002)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Meyve; bağırsak ağrısı, mide yanması, idrar sancısı (Şimşek ve ark., 2002), egzama tedavisinde, hayvanlarda kabızlığa karşı (Bulut ve Tuzlacı, 2008), uyuşturucu olarak (Tuzlacı, 2002a), diyarede (Tuzlacı

ve Emre, 2003; Polat ve Satıl, 2011), antiinflammatuar, menstrual düzenleyici (Uğulu ve ark., 2009), jinekolojik hastalıklarda, variste, hemoroidde, kadınlarda afrodisyak olarak (Kargioğlu ve ark., 2010), bronşitte (Bulut ve Tuzlacı, 2013) karın ağrısında (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Bulut ve Tuzlacı, 2013), böbrek sancısında (Şimşek ve ark., 2002; Akaydın ve ark., 2013), yaprak; karın ağrısında (Bulut ve Tuzlacı, 2008; Bulut ve Tuzlacı, 2013), ateş düşürücü, çatlak ve yaraların tedavisinde, boyamada (Bulut ve Tuzlacı, 2008), mantar enfeksiyonlarında (Ertuğ, 2002), yara ve kesiklerde, ayak kokusuna karşı (Polat ve Satıl, 2011), baş ağrısında (Tuzlacı ve Emre, 2003; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Polat ve Satıl, 2011) mide bulantısında (Tuzlacı ve Emre, 2003), romatizmada, ağrı kesici, malaryada (Gürdal ve Kültür, 2013), mide hastalıklarında (Bulut ve Tuzlacı, 2013), sürgünler; egzama tedavisinde, nazarlık yapımında (Bulut ve Tuzlacı, 2008), karın ağrısında (Honda ve ark., 1996) tohum; hipoglisemik (Koçak ve Özhatay, 1999), öksürük kesici olarak (Koçak ve Özhatay, 1999; Akyol ve Altan, 2013), karın ağrısında (Honda ve ark., 1996), antifungal (Polat ve Satıl, 2011), atların hastalıklarında (Ertuğ, 2002), gövde ve dallar; el işleri yapımında (Bulut ve Tuzlacı, 2008, Kargioğlu ve ark., 2010), tohum ve çiçekli dallar; gastrointestinal hastalıklarda, menstrual ağrıda, vajina kaşıntısında, solunum sistemi hastalıklarında, diyarede, zehirlenmede (Sargın ve ark., 2013), tohum, yaprak, çiçek ve toprak üstü kısım; böcek ısırıklarında, hayvanlarda idrar söktürücü (Sarı ve ark., 2010)

VITACEAE

**Vitis vinifera* L.

Uzun, dioik, odunsu, yaprakların karşısında yer alan sülüksü yapılar ile tırmanıcı bitki. Yapraklar düşücü, palmat loblu, tabanda kalp şeklinde, kabaca dişli, erkek bireylerinkiler dişli bireylerinkilerden daha derin loblu, gençken alt yüz tamamen az çok karışmış sık yumuşak tüylü. Çiçekler hermafrodit. Bakka 6-22 mm, tatlı, yeşil, sarı, kırmızı, siyahımsı mor renkli. Tohum adeti 0-2.

Şekil 149. *Vitis vinifera* doğal görüntüsü

Çiçeklenme zamanı: -

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Kültür bitkisi

Türkiye’de yayılışı: Kültür bitkisi

Genel yayılışı: Türkiye, kültür bitkisi

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Karaoğlan, 220 m, bağlar, 30.08.2014, ESSE 14953

Yöresel ismi: Asma, Üzüm

Kullanılan kısmı: Meyve, yaprak, tohum

Yöresel kullanılışı:

1. Meyvelerinin siyah olanlarının tohumları dövülüp balla karıştırılarak kanser tedavisinde yenir. (Bozaniç)
2. Meyveleri kurutularak kan yapıcı olarak yenilir. (İnönü Merkez, Dutluca, Yürükyayla, Alpagut)
3. Meyveleri kurutularak hafızayı kuvvetlendirici olarak yenilir. (Kümbet)
4. Meyveleri gebelikte yararlı olduğu için taze veya kuru olarak yenilir. (İnönü Merkez, Kümbet, Yürükyayla, Karaoğlan)
5. Meyvelerinden hazırlanan hoşafı anne sütünü arttırıcı olarak tüketilir. (İnönü Merkez, Kümbet)
6. Meyvelerinden hazırlanan pekmezi anne sütünü arttırıcı olarak tüketilir. (Karaoğlan)
7. Meyvelerinden hazırlanan üzüm çerezi gebelikte faydalı olduğu için yenilir. (Alpagut)
8. Meyveleri sarı iken toplanır, kazanda meşe külüyle su kaynatılır, içine üzümler daldırılır. Güneşte 3-5 gün kurutulur. Daldan ayrılır, çerez olarak yenir. “Üzüm çerezi” adı verilir. (Karaoğlan)
9. Meyvelerinden reçel yapılır. (Kümbetyeniköy, Aşağıkuzfındık, Alpagut)
10. Meyvelerinden pekmez ve sirke yapılır. (Mihalgazi Merkez, Sakarılıca, Demirciler, Karaoğlan, Alpagut)
11. Yapraklarına pirinç doldurularak sarma yapılır. (Yukarıkuzfındık, Sakarılıca)
12. Yaprakları kurulan turşunun üzerine konulur. (Kümbetyeniköy)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Asma (Tuzlacı ve Erol, 1999; Sezik ve ark., 2001; Korkut ve Akan, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Deniz ve ark., 2010; Sarı ve ark., 2010; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Kızıllar ve Özhatay, 2012; Sargın ve ark., 2013), Kırmızı üzüm, Çekirdeksiz üzüm, Çekirdekli üzüm (Sargın ve ark., 2013), Tıriy (Korkut ve Akan, 2006), Üzüm (Sezik ve ark., 2001; Öztürk ve Dinç, 2005; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Deniz ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Kızıllar ve Özhatay, 2012; Polat ve ark., 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013; Hayta ve ark., 2014), Engur, Rez (Polat ve ark., 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Yaprak; çıban tedavisinde (Tuzlacı ve Erol, 1999; Sarı ve ark., 2010), dallar; saç onarıcı olarak (Tuzlacı ve Erol, 1999), meyve

ve yaprak; gıda olarak (Öztürk ve Dinç, 2005; Korkut ve Akan, 2006; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Deniz ve ark., 2010), stilus; diş eti enflamasyonunda (Fujita ve ark., 1995), meyve; ezik ve berelerin tedavisinde, antipiretik olarak, güneş çarpmasında, apse tedavisinde (Sezik ve ark., 2001), bademcik iltihabında (Polat ve Satıl, 2011), anemide (Polat ve Satıl, 2011; Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011; Polat ve ark., 2013; Hayta ve ark., 2014), kireçlenmede (Bulut ve Tuzlacı, 2013), tohum; hemoroidde (Sezik ve ark., 2001), kanserden korunma amaçlı olarak (Deniz ve ark., 2010), özsü; saç ve cilt bakımında (Kızılarıslan ve Özhatay, 2012), göz hastalıklarında (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2011), yaprak, meyve, tohum ve dallar; yara ve yanık tedavisinde, anemide, bronşitte, solunum sistemi hastalıklarında, gripte, gastrointestinal hastalıklarda, hazımsızlık ve bağırsak spazmlarında, antiinflatuar olarak, antipiretik ve terletici olarak (Sargın ve ark., 2013)

ZYGOPHYLLACEAE

Peganum harmala L.

Dik, çok yıllık otsu bitki. Sert, tüysüz gövdeler odunsu taban kısmından yükselir, 30-70 cm. Yapraklar alternat, çok küçük, düşücü, düzensiz şekilde linear, lanseolat, dar eliptik segmentlere (genellikle tabanda 3 parçalı) bölünmüş, yapraklar 3-5 cm. Çiçekler tek, genellikle yaprağın karşısında. Sepaller linear, yeşil, yaprak segmentlerine benzer, bazen düzensizce bölünür ve aralarında çok küçük epikaliks bulunabilir. Petaller beyaz, eliptik, genellikle hafifçe sepalleri aşar, 10-13(-19) mm. Kapsüller hafifçe saplı, genişçe obovoid ya da küremsi, lokulusid kapsül, 8x8 mm.

Şekil 150. *Peganum harmala* doğal görüntüsü

Çiçeklenme zamanı: Mayıs-Temmuz

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Çorak yerler; 1-1500 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A9, B1, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9, C3, C5, C7, C8

Genel yayılışı: Güney Avrupa, Kuzey Afrika, Güneybatı Asya, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Bozaniç, 200 m, tarla kenarları, 30.09.2014, ESSE 14929; B3: İnönü: Dutluca, Ilıcak su, 900 m, boş alanlar, 25.09.2014, ESSE 14930

Yöresel ismi: Üzerlik, Yüzerlik otu

Kullanılan kısmı: Tüm bitki, tohum

Yöresel kullanılışı:

1. Tohumu dekoksion şeklinde hazırlanarak hemoroid ve egzemada içilir. (Dutluca)
2. Bitki hayvanlar idrar yapamama durumlarında tütsü yapılarak solunması sağlanır. (İnönü Merkez)
3. Bitki nazardan korunma amacıyla kişinin başında tütsü yapılır. (Bozaniç, Dutluca, İnönü Merkez, Mihalgazi)
4. Bitki nazardan korunma amacıyla nazarlık yapılarak evlere asılır. (Oklubalı)

Şekil 151. Kurutulmuş *Peganum harmala* bitkisi

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Üzerlik otu, Yüzerlik otu, Güzellik otu (Cansaran ve Kaya, 2010), Bogır (Korkut ve Akan, 2006), Kokar sedef (Sarı ve ark., 2010), Nazar otu (Tetik ve ark., 2013; Hayta ve ark., 2014), Yüzerlik (Ezer ve Arısan, 2006), Üzerlik (Honda ve ark., 1996; Sezik ve ark., 1997; Şimşek ve ark., 2002; Özgökçe ve Özçelik, 2004; Korkut ve Akan 2006; Ezer ve Arısan, 2006; Oral ve Aslan, 2007; Bulut ve Tuzlacı, 2008; Uğulu ve ark., 2009; Deniz ve ark., 2010; Sarı ve ark., 2010; Kargıoğlu ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Yücel ve ark., 2011; Özüdoğru ve ark., 2011; Akbulut ve Bayramoğlu, 2013; Bulut ve Tuzlacı, 2013)

Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Tohum; hemoroidde (Öztürk ve Dinç, 2005; Cansaran ve Kaya, 2010; Polat ve Satıl, 2011,), varis tedavisinde (Cansaran ve Kaya, 2010), süs olarak (Şimşek ve ark., 2002), nazardan korunma amaçlı olarak (Öztürk ve Dinç, 2005; Korkut ve Akan, 2006; Yücel ve ark., 2011), tütsü olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008), prostatit tedavisinde, idrar tutamama hastalığında (Özgökçe ve Özçelik, 2004), antitüssif ve ekspektoran olarak (Hayta ve ark., 2014), romatizmada (Ezer ve Arısan, 2006), kurt düşürücü (Yücel ve ark., 2011; Akbulut ve Bayramoglu, 2013), terletici ve yatıştırıcı olarak (Yücel ve ark., 2011; Akbulut ve Bayramoglu, 2013), ağrı kesici olarak (Sezik ve ark., 1997; Oral ve Aslan, 2007; Akbulut ve Bayramoglu, 2013), hipertansiyonda, bebek gazlarına karşı (Oral ve Aslan, 2007), akciğer hastalıklarında (Tetik ve ark., 2013), kan ve bağırsak temizleyici olarak (Öztürk ve Dinç, 2005), dismenorede (Akbulut ve Bayramoglu, 2013), dizürde (Honda ve ark., 1996), meyveli dallar; nazardan korunma amaçlı olarak (Bulut ve Tuzlacı, 2008), tüm bitki; nazara karşı (Deniz ve ark., 2010), kök; hemoroidde (Özgökçe ve Özçelik, 2004; Uğulu ve ark., 2009), meyve; el sanatlarında (Öztürk ve Dinç, 2005; Kargioğlu ve ark., 2010), nazara karşı (Öztürk ve Dinç, 2005; Kargioğlu ve ark., 2010; Özüdoğru ve ark., 2011), karın ağrısında (Bulut ve Tuzlacı, 2013)

***Tribulus terrestris* L.**

Basık tüylü, toprak üzerinde yatık, tek yıllık otsu bitki. Gövdeler 15-80 cm, yatık kısa tüylü ve uzunca yayık tüylü. Genç sürgünler ve yapraklar gümüşümsü yumuşak, dik ve uzunca tüylü. Yaprak paripinnat, 10-16 foliollü. Folioller ovat ya da eliptik, sıklıkla tabanda asimetrik, 5-8(-10) x 2-3(-4) mm, düz. Çiçekler seyrek, yaprakların koltuklarında tek tek. Sepaller 5mm, ovat, ipeksi tüylü. Petaller 4-5 mm, sarı, kolay düşücü. Meyve 4-5 parçalı, 10 mm. Karpeller 2 tane geniş ve daha kısa sayısız boynuzlarla donatılmış, kısa havlı ya da tüysüz.

Şekil 152. *Tribulus terrestris* doğal görünümü

Çiçeklenme zamanı: Haziran-Eylül

Yetiştirme ortamı ve yüksekliği: Açık ve kumlu yerler, nadas tarlaları; 1-1200 m

Türkiye’de yayılışı: A1, A2, A3, A4, A5, A6, A8, A9, B1, B3, B4, B5, B7, B10, C2, C3, C5, C6

Genel yayılışı: Güney Avrupa, Güneybatı Asya, Türkiye

Yöresel Bilgiler

Herbaryum örneği: A3/B3: Mihalgazi: Sakarılıca, 200 m, tarla kenarları, 18.05.2014, ESSE 14916, A3/B3: Mihalgazi: Alpagut, 220 m, tarla kenarları, 18.05.2014, ESSE 14921

Yöresel ismi: Demirdikeni, Bıtırak otu, Çobançökerten

Kullanılan kısmı: Tüm bitki

Yöresel kullanılışı:

1. Bitki dekoksion şeklinde hazırlanarak kalp hastalıklarında her sabah aç karnına 1 su bardağı içilir. (Karaoğlan, Sakarılıca)
2. Bitki dekoksion şeklinde hazırlanarak damar tıkanıklığında her gün günde 1 su bardağı içilir. (Alpagut, Mihalgazi Merkez, Karaoğlan)

UYARI: Yan etkisi olarak karın ağrısı yapılabilir. (Karaoğlan)

Literatür Bilgileri

Türkiye’de kayıtlı isimleri: Çobançökerten (Tuzlaci ve Emre, 2003; Cansaran ve Kaya, 2010; Tuzlaci ve Şenkardeş, 2011; Özhatay ve Demirci, 2012; Sargın ve ark., 2013; Bulut ve Tuzlaci, 2013; Tetik ve ark., 2013), Demirdikeni (Oral ve Aslan, 2007; Sargın ve ark., 2013; Tetik ve ark., 2013), Deveçökerten (Tuzlaci ve Emre, 2003; Tuzlaci ve Şenkardeş, 2011; Polat ve Satıl, 2011; Özhatay ve Demirci, 2012), Demirpıtırağı, Demir bıtırak, Kızılacak, Demirotu (Sargın ve ark., 2013), Demir pıtırak (Ertuğ, 2002; Bulut ve Tuzlaci, 2013), Bıtırak otu, Mıtırak (Ertuğ, 2002), Çoban çökeleği (Uysal ve ark., 2010) Çobanotlatan, Çobankaldıran (Kültür, 2008), Çobançökerten, (Oral ve Aslan, 2007), Devedikeni (Tuzlaci ve Şenkardeş, 2011), Çarıkdikeni (Öztürk ve Dinç, 2005), Gerçal (Polat ve ark., 2013), Demircidikeni (Hayta ve ark., 2014), Sedidan (Kaval ve ark., 2014), Domuzpıtırağı (Bulut ve Tuzlaci, 2013), Dadaş otu (Sezik ve ark., 1997), Demirbıtırak, Pıtırak otu, Bıtırak (Özhatay ve Demirci, 2012)

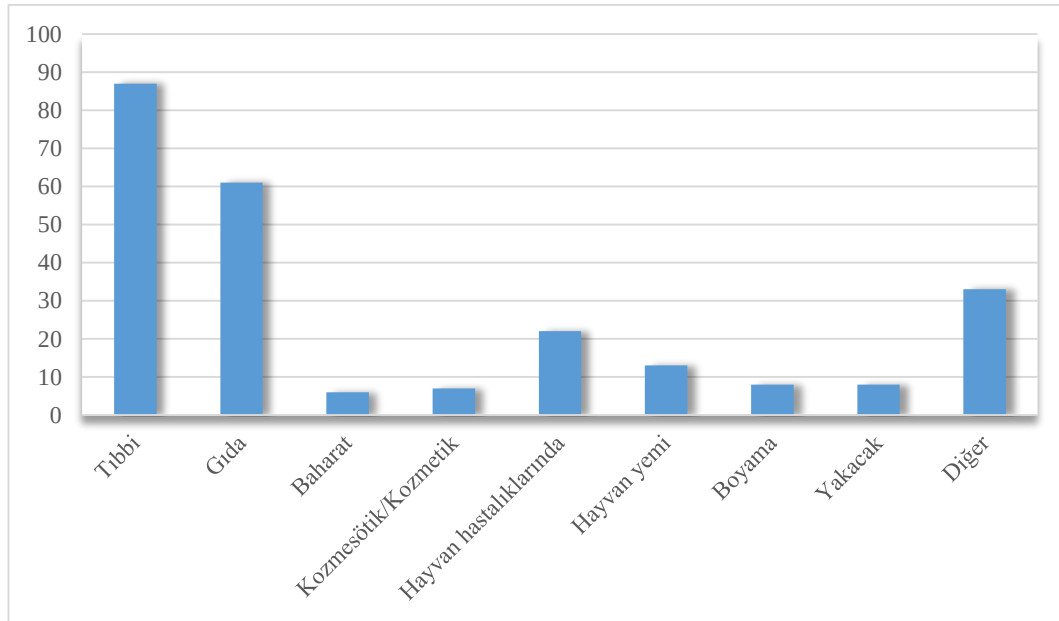
Türkiye’de kayıtlı kullanımları: Toprak üstü kısmı; hemoroidde, egzemada, siğilde, ayak mantarında (Sargın ve ark., 2013), böbrek taşı düşürücü (Öztürk ve Dinç, 2005; Uysal ve ark., 2010; Polat ve Satıl, 2011; Tuzlaci ve Şenkardeş, 2011; Özhatay ve Demirci, 2012; Bulut ve Tuzlaci, 2013; Polat ve ark., 2013; Kaval ve ark., 2014), safra taşı düşürücü (Polat ve Satıl, 2011; Sargın ve ark., 2013), diüretik (Öztürk ve Dinç, 2005, Uysal ve ark., 2010), kolesterol düşürücü (Kültür, 2008), hipertansiyonda (Uysal ve ark., 2010; Hayta ve ark., 2014), damar tıkanıklığında, kalp krizinde, kuvvet verici olarak (Öztürk ve Dinç, 2005), kalp hastalıklarında, antiinflammatuar olarak (Tuzlaci ve Şenkardeş, 2011), diyarede (Sezik ve ark., 1997), tüm bitki; prostat hastalıklarında (Tuzlaci ve Emre, 2003), yüksek kolesterolde, kalp hastalıklarında (Cansaran ve Kaya, 2010), böbrek taşı düşürücü (Tuzlaci ve Emre, 2003; Özhatay ve Demirci, 2012), tohum; iltihaplarda, böbrek iltihabında, yara ve çibanlarda, kalp damarlarını açıcı olarak

(Oral ve Aslan, 2007), yaprak ve meyve; kalp hastalıklarında (Polat ve ark., 2013, Tetik ve ark., 2013), böbrek taşı düşürücü, astımda (Polat ve ark., 2013), diyarede, hemoroidde, vazodilatör olarak (Tetik ve ark., 2013), yaprak ve tohumlar; böbrek taşı düşürücü, hipertansiyonda, kalp hastalıklarında (Ertuğ, 2002)

TARTIŞMA ve SONUÇ

Eskişehir'in İnönü ve Mihalgazi ilçelerinde yapılan etnobotanik araştırmalar sonucunda toplanan bitkiler arasında yöre halkı tarafından kullanımları olan 124 takson (100 doğal, 24 kültür) saptanmıştır. Yetiştirilen bitkilerden bazıları (*Tilia rubra* subsp. *caucasica*, *Portulaca oleraceae*) aynı zamanda bu bölgelerde doğal olarak bulunmaktadır.

Bölge halkı tarafından kullanımı tespit edilen 124 taksonun, 87 tanesinden tıbbi olarak, 61 tanesinden gıda olarak, 6 tanesi baharat olarak, 7 tanesinden kozmesötik ve kozmetik olarak, 21 tanesinden hayvan hastalıklarında, 13 tanesinden hayvan yemi olarak, 8 tanesinden boyama amaçlı, 8 tanesinden yakacak olarak, 33 tanesinden diğer amaçlarla yararlanılmaktadır (Şekil 153).

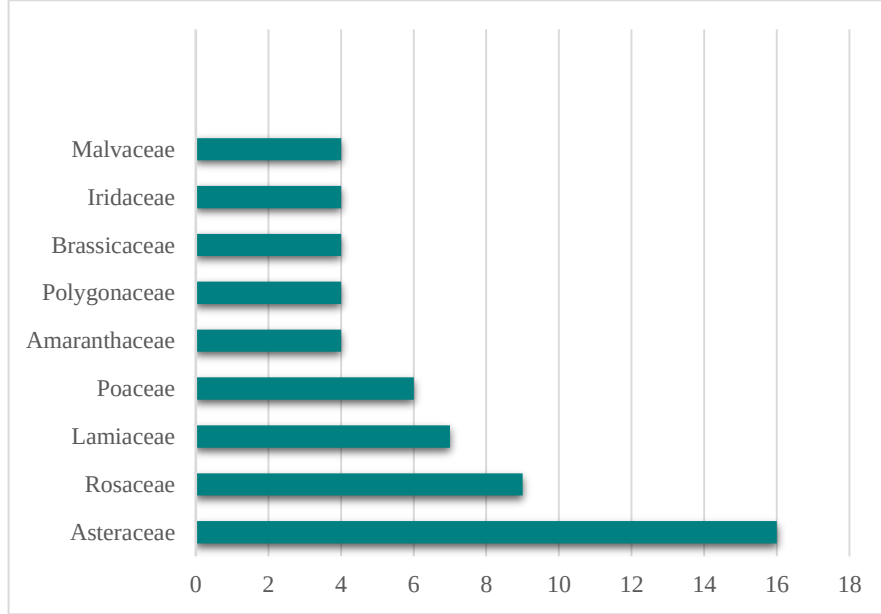

Şekil 153. Bitkilerin kullanım amaçları

Toplanan bitkiler tezin bulgular bölümünde Pteridophyta ve Angiospermae (Dicotyledones ve Monocotyledones) alt bölümleri kapsamında familya, cins ve türlerine göre alfabetik olarak verilmiştir. Tartışma bölümünde ise tıbbi olarak kullanılan taksonlar, kullanılan kısımları ve kullanılışları (Çizelge 13), bitkilerin farmakolojik sınıflandırması, tıbbi karışımlar, gıda olarak kullanılan bitkiler ve kullanılan kısımları (Çizelge 14), baharat olarak kullanılan bitkiler (Çizelge 15), kozmesötik ve kozmetik olarak kullanılan bitkiler (Çizelge 16), hayvanlarda tedavi amacıyla kullanılan bitkiler, kullanılan kısımları ve kullanılışları (çizelge 17), hayvan yemi olarak kullanılan bitkiler ve kullanılan kısımları (Çizelge 18), yakacak olarak kullanılan bitkiler (Çizelge 19), boyama amaçlı kullanılan bitkiler (Çizelge 20), çeşitli farklı kullanılışa sahip olan bitkiler (Çizelge 21) ve bitkilerin yöresel isimleri (Çizelge 24) aynı yöresel isimle bilinen tür ve cinsler (Çizelge 22, Çizelge 23) özetlenmiştir.

Yapılan literatür çalışmaları sonucunda bu çalışmada tıbbi amaçlarla kullanımına ilk defa rastlanan 6 takson belirlenmiştir. 58 taksonun ise farklı yörelerde tıbbi amaçlarla kullanımına yeni kullanımlar eklenmiştir. Gıda olarak kullanımı ilk defa tespit edilen takson sayısı ise 6'dır.

Etnobotanik kullanımı rapor edilen bitkilere sahip 58 familya tespit edilmiştir, en yaygın familyalar ise Asteraceae (16), Rosaceae (9), Lamiaceae (8) ve Poaceae (6), Amaranthaceae (4), Brassicaceae (4), Iridaceae (4), Malvaceae (4) ve Polygonaceae (4) şeklinde sıralanmaktadır (Şekil 154).

Şekil 154. Etnobotanik kullanımı rapor edilen en yaygın familyalar

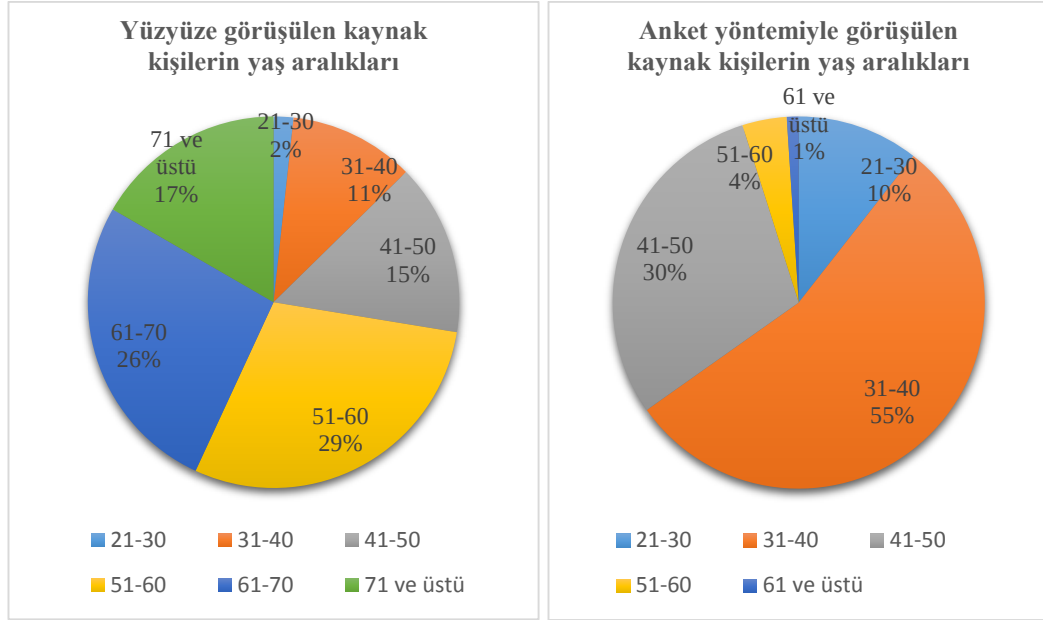
Araştırmalar sonucu kullanımları belirlenen ve bulgular bölümünde belirtilen 5 endemik takson tehlike kategorileri ile birlikte aşağıda tablo şeklinde belirtilmiştir (Çizelge 12). Tüm taksonların tehlike kategorileri taranmış ve yalnızca endemik taksonların tehlike kategorilerine girdiği saptanmıştır. Bu bitkilerin kullanımına dikkat edilmesi konusunda kullanıcılar bilgilendirilmiştir ancak daha fazla insanın bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Bölgede kullanımı bulunan taksonlardan; *Hedera helix*, *Sambucus nigra*, *Ecballium elaterium*, *Quercus cerris* var. *cerris* ve *Datura stromonium* bitkilerinin zehirli oldukları tespit edilmiştir. Bu taksonların aşırı miktarda ya da yanlış kullanımı sağlık problemlerine yol açacağından dikkatli olunmalıdır.

Çizelge 12. Kullanımı tespit edilen endemik taksonlar ve tehlike kategorileri

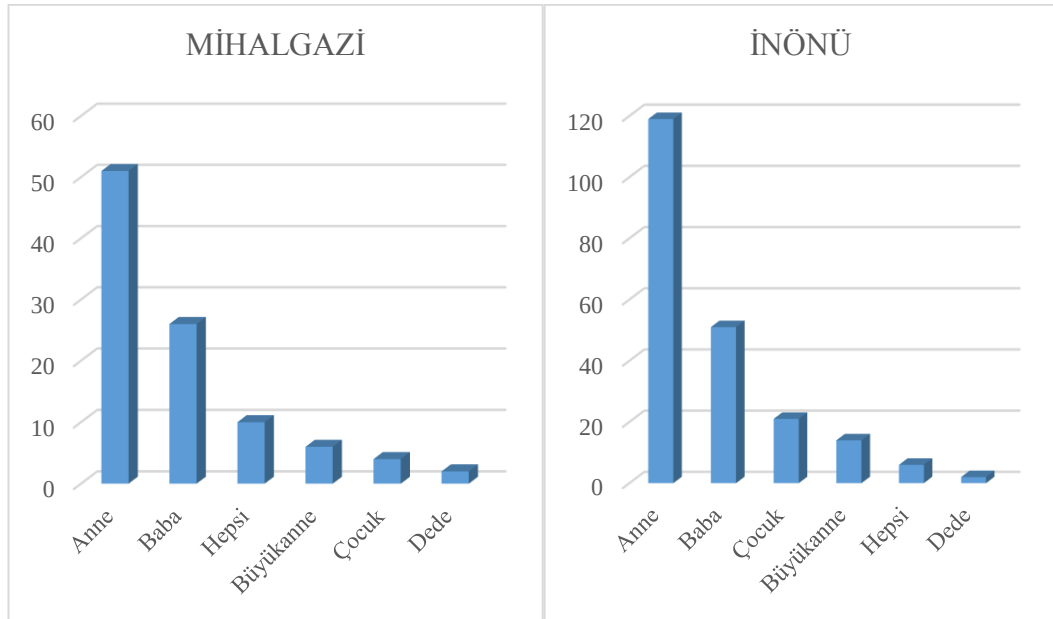
Endemik taksonlar	Tehlike kategorileri
<i>Alkanna tubulosa</i>	LR (Ic)
<i>Crocus antalyensis</i>	LR (nt)
<i>Crocus sieheanus</i>	VU
<i>Thymus leucostomus</i> var. <i>argillaceus</i>	VU
<i>Crataegus tanacetifolia</i>	LR (Ic)

Yörede yapılan arazi çalışmalarında yaşları 26 ile 87 arasında değişen 176 kişi (122 erkek, 54 kadın) ile yüz yüze görüşülmüş, yaşları 24 ile 78 arasında değişen 394 kişi ile anket yöntemi ile görüşülmüştür. Görüşülen kaynak kişilerin büyük çoğunluğunun eğitim durumu ilkokul mezunudur. Yüz yüze görüşülen kaynak kişilerin yaşları 51-60 yaş aralığında yoğunlaşırken, anket yöntemiyle görüşülen kaynak kişilerin yaşları 31-40 yaş aralığında yoğunlaşmaktadır (Şekil 155).

Şekil 155. Yüz yüze ve anket yöntemiyle görüşülen kaynak kişilerin yaş aralıkları

Araştırma bölgesinde bulunan ilk ve ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenci velilerine uygulanan anket verilerine göre, her iki ilçede de bitkileri kadınların daha çok topladığı görülmüştür (Şekil 156).

Şekil 156. İnönü ve Mihalgazi ilçelerinde bitki toplayan aile bireylerinin miktarı

Bölgede yapılan çalışmalar esnasında bitki kullanımının günümüzde önceki dönemlere nazaran azaldığı gözlemlenmiştir. Yörede ebeye ve halk hekimine rastlanmamıştır, ancak bazı köylerde bitkilerden ilaç yapan ve çevresindeki kişilerle paylaşan ya da bitkilerle olan ilgisiyle tanınan ve topladığı bitkileri satan kişiler ile uygulamasına ek olarak bitkisel tedavi öneren kırık-çıkıkçılar mevcuttur. Halk ciddi sağlık problemlerinde sağlık kurumlarına ve ilaca ulaşımın kolaylaşması nedeniyle modern tıp yöntemlerine yönelmiştir. Ancak, akut olarak gelişen ve önemli bir nedene bağlı olmadığı düşünülen rahatsızlıklarda (hazımsızlık, diyare, mide ağrısı vb.) ya da kronik olan hastalıklarda (diabet, hipertansiyon vb.) ilaç tedavisinin yanında bitkilerden yararlanılmaktadır. Yöre halkının bitki kullanım bilgisinin kaynakları şunlardır;

- Büyüklerden öğrenilen/gözlemlenerek elde edilen bilgiler
- Kendi kendine deneyim sayesinde elde edilen bilgiler
- Diğer köylülerin tavsiyesi ile elde edilen bilgiler
- Televizyon programlarından öğrenilen bilgiler

Tıbbi Olarak Kullanılan Bitkiler

Araştırma bölgesinde yapılan çalışmalar sonucunda yöre halkının tıbbi amaçlarla yararlandığı 87 takson tespit edilmiştir. Bunların her biri bulgular bölümünde arazi fotoğrafı, deskripsiyon bilgileri, yörede elde edilen veriler ve literatür bilgileri ile beraber ayrıntılı olarak verilmiştir. Yapılan literatür çalışmaları sonucunda bu çalışmada tıbbi amaçlarla kullanımı ilk defa tespit edilen 6 takson belirlenmiştir. 58 taksonun ise farklı yörelerde tıbbi amaçlarla kullanımlarına yeni kullanımlar eklenmiştir.

Çizelge 13. Tıbbi olarak kullanılan bitkiler (Tabloda altı çizgili olanlar literatürde kayıtlı kullanımlarından farklı tıbbi kullanılışı olanlar, koyu renkle belirtilenler kullanılışı ilk kez saptananlar)

Bitki adı	Kullanılan kısmı	Kullanılışı
<i>Equisetum ramosissimum</i>	Toprak üstü kısmı	Damar tıkanıklığı, <u>hiperkolesterol</u> , <u>şifa verici</u> , <u>üremi</u> , <u>bel fıtığı</u> , eklem ağrıları, <u>zayıflatıcı</u> , <u>kısırlık</u> (kadınlar için)
<i>Juniperus excelsa</i>	Kozalakları	<u>Karında şişkinlik tedavisi</u> , <u>kalp hastalıkları</u>
	Yaprak ve kozalakları	<u>Mide rahatlatıcı</u> , diüretik, <u>böbrek hastalıkları</u>
	Tohumları	<u>Sülüklerin vücuttan uzaklaştırılması</u> , <u>abortif</u>

Çizelge 13'ün devamı		
<i>Pinus nigra</i> subsp. <i>pallasiana</i>	Kozalakları	<u>Diabet, nefes darlığı, balgam söktürücü</u>
	Reçinesi	<u>İltihap söktürücü, yara iyileştirici</u>
	Tohum ve kozalakları	<u>Tüberküloz</u>
	Gövde kabuğu	<u>Yara iyileştirici</u>
* <i>Beta vulgaris</i> var. <i>altissima</i>	Kökü	<u>Sedef, egzema, karaciğer hastalıkları, kansızlık, diabet, vereme karşı koruyucu, vücut kuvvetlendirici</u>
* <i>Spinacia oleracea</i>	Toprak üstü kısmı	Demir eksikliği, vücudu ve kemikleri güçlendirici
* <i>Allium cepa</i>	Toprak altı gövdesi	Eklem çıkmaları, iltihap sökücü, öksürük, boğaz enfeksiyonu, ateşlenme, soğuk algınlığı, gebelikte süt arttırıcı, iştah açıcı, grip, kısırlık (kadınlar için)
* <i>Allium sativum</i>	Toprak altı gövdesi	Hemoroid, arı sokması, hiperkolesterol, bağışıklık sistemi kuvvetlendirici, antihelmintik, antibiyotik, süt arttırıcı
<i>Rhus coriaria</i>	Meyve	<u>Diş eti iltihabı, diabet</u>
	Dal ve genç sürgünler	<u>Mide ağrısı</u>
<i>Eryngium campestre</i> var. <i>virens</i>	Dallar	Diabet

Çizelge 13'ün devamı		
<i>*Petroselinum crispum</i>	Yaprak ve dalları	İdrar yolu enfeksiyonlarında, iltihap söktürücü, <u>diabet</u> , <u>hipertansiyon</u> , böbrek hastalıkları, böbrek taşı ve kumu, <u>adet sancısı</u> , <u>adet düzenleyici</u> , <u>konstipasyon</u> , <u>guatr</u> , sindirim kolaylaştırıcı, zayıflatıcı, <u>eklem çıkmaları</u> , <u>öksürük kesici</u> , göz sağlığı, diüretik, <u>kalp ve damar hastalıkları</u> , kanserden koruyucu, şifa verici, <u>kısırlık (kadınlar için)</u> , <u>süt artırıcı</u>
<i>Arum detruncatum</i> var. <i>detruncatum</i>	Yaprakları	<u>Grip</u> , <u>soğuk algınlığı</u> , şifa verici, ağrı kesici (hamileler için)
<i>Hedera helix</i>	Yapraklar	<u>İltihap söktürücü</u>
<i>Achillea setacea</i>	Toprak üstü kısmı	Karın ağrısı, <u>soğuk algınlığı</u> , <u>adet düzenleyici</u> , <u>hemoroid</u>
	Tohumu	<u>Gaz giderici</u>
	Çiçekleri	Karın ağrısı, <u>mide ağrısı</u> , kadın hastalıkları, <u>ağrı kesici</u>
<i>Anthemis tinctoria</i> var. <i>pallida</i>	Toprak üstü kısmı	<u>Karın şişkinlikleri</u> , karın ağrısı, nefes darlığı, <u>balgam söktürücü</u> , grip, soğuk algınlığı, <u>sinüzit</u> , sakinleştirici, şifa verici
	Çiçekleri	<u>Adet sancısı</u> , <u>bel ağrısı</u> , <u>baş ağrısı</u>
<i>Calendula arvensis</i>	Yaprak ve çiçekleri	Deri hastalıkları
<i>Carduus nutans</i> subsp. <i>leiophyllus</i>	Tohumları	<u>Kanser</u>
	Çiçekleri	<u>Sedef hastalığı</u>

Çizelge 13'ün devamı		
<i>Centaurea solstitialis</i> subsp. <i>solstitialis</i>	Kökü	<u>Yağ bezeleri</u> , böbrek taşı düşürücü, idrar yolu enfeksiyonu, <u>rahatlatıcı</u> , <u>kalp hastalıkları</u>
<i>Chondrilla juncea</i> var. <i>juncea</i>	Lateks	<u>Diş çürümelerini önleyici</u>
<i>Matricaria chamomilla</i> var. <i>recutita</i>	Toprak üstü kısmı	Karın şişkinlikleri, karın ağrısı, mide hastalıkları, diz ağrısı, iltihap söktürücü, diş ağrısı, idrar söktürücü, kan temizleyici, şifa verici
	Çiçekleri	Sakinleştirici, rahatlatıcı, <u>ateş düşürücü</u> , konstipasyon
<i>Taraxacum serotinum</i>	Çiçekleri	<u>Kuvvetlendirici</u>
	Tüm bitki	<u>Kan temizleyici</u> , <u>göz iltihabı</u> , <u>egzama tedavisi</u> , <u>idrar söktürücü</u>
	Toprak üstü kısmı	<u>Romatizma</u> , <u>göz iltihabı</u> , <u>karaciğer hastalıkları</u>
<i>Berberis vulgaris</i>	Kökü	<u>Diabette</u>
<i>Alkanna tubulosa</i>	Toprak üstü kısmı	Grip, soğuk algınlığı
<i>Capsella bursa-pastoris</i>	Toprak üstü kısmı	<u>Menopoz şikayetleri</u> , aşırı adet kanamaları, <u>kısırlık</u> (kadınlar)
<i>Eruca sativa</i>	Yaprakları	<u>Diabet</u> , <u>sindirim düzenleyici</u> , <u>bağırsak sağlığı</u> , <u>ülser</u> , <u>mide hastalıkları</u> , <u>böbrek hastalıkları</u> , <u>astım</u> , <u>kan temizleyici</u>
<i>Nasturtium officinale</i>	Yaprakları	Diabet, iştah açıcı, mide hastalıkları
<i>Raphanus sativus</i> var. <i>niger</i>	Kökü	<u>Böbrek taşı düşürücü</u> , soğuk algınlığı, öksürük, boğaz enfeksiyonları, astım, bronşit, hazımsızlık

Çizelge 13'ün devamı		
<i>Chenopodium botrys</i>	Toprak üstü kısmı	Şifa verici
<i>Cornus mas</i>	Meyveleri	Diyare, soğuk algınlığı, diabet, <u>yara iyileştirici</u> , karın ağrısı, <u>ateş düşürücü</u> , <u>kuvvet verici</u> , <u>kansızlık</u>
<i>Corylus maxima</i>	Tohumları	<u>Vücut direncini arttırıcı</u> , <u>zihin kuvvetlendirici</u>
<i>Ecballium elaterium</i>	Meyveleri	Sinüzit
	Kökü	<u>Kanser</u> , <u>kanserden koruyucu</u>
<i>Elaeagnus angustifolia</i>	Meyveleri	Böbrek kum ve taşı düşürücü, mide hastalıkları, bağırsak hastalıkları
<i>Quercus cerris</i> var. <i>cerris</i>	Meyveleri	<u>İdrar tutamama</u> , <u>fıtık önleyici</u>
<i>Hypericum perforatum</i>	Toprak üstü kısmı	Mide ağrısı, mide hastalıkları, yara iyileştirici, böbrek taşı düşürücü, karın ağrısı, kas gevşetici, romatizma
	Yaprak ve çiçekleri	Mide ağrısı, sakinleştirici
<i>Juglans regia</i>	Yaprakları	Diabet, hipertansiyon
	Meyveleri	Zihin kuvvetlendirici, vücut direncini arttırıcı
<i>Melissa officinalis</i> subsp. <i>officinalis</i>	Toprak üstü kısmı	Damar tıkanıklığı, kalp hastalıkları, sakinleştirici
<i>Mentha spicata</i> subsp. <i>tomentosa</i>	Toprak üstü kısmı	<u>Boğaz enfeksiyonu</u>
<i>Ocimum basilicum</i>	Yaprakları	Mide yanması
<i>Salvia tomentosa</i>	Toprak üstü kısmı	Şifa verici, karın ağrısı, bademcik iltihabı, boğaz ağrıları, diş ağrısı, <u>ağız kokusu önleyici</u> , astım, akciğer hastalıkları, soğuk algınlığı, <u>diüretik</u> , mide bulantısı, sindirim düzenleyici, iltihap söktürücü, <u>sakinleştirici</u> , <u>kuvvet verici</u> , <u>antiseptik</u>

Çizelge 13'ün devamı		
<i>Teucrium chamaedrys</i> subsp. <i>lydium</i>	Toprak üstü kısmı	<u>Mide hastalıkları</u> , karın ağrısı
<i>Thymus leucostomus</i> var. <i>argillaceus</i>	Toprak üstü kısmı	<u>Ağız yaraları</u> , <u>diş eti iltihabı</u> , <u>diş ağrısı</u> , <u>böbrek taşı</u> <u>düşürücü</u> , <u>mide ağrısı</u> , <u>idrar yolu enfeksiyonu</u> , <u>ağrı kesici</u> , <u>iltihap söktürücü</u> , karın ağrısı, <u>kansızlık</u> , <u>prostat hastalıkları</u> , <u>diabet</u> , <u>nefes darlığı</u> , <u>grip</u> , <u>soğuk algınlığı</u> , <u>öksürük kesici</u> , <u>balgam söktürücü</u> , <u>romatizma</u> , <u>sakinleştirici</u> , <u>antioksidan</u>
	Tüm bitki	Karın ağrısında, mide ağrısında, <u>hazımsızlık</u>
<i>Viscum album</i> subsp. <i>album</i>	Yapraklı dalları	Damar tıkanıklığı, <u>göz tansiyonu</u>
	Yaprakları	<u>Mide ekşimesi</u>
<i>Viscum album</i> subsp. <i>austriacum</i>	Yapraklı dalları	Şifa verici, kanserden koruyucu, <u>idrar yolu enfeksiyonu</u> , diabet
<i>*Abelmoschus esculentus</i>	Tohumları	<u>Nefes darlığı</u> , konstipasyon
<i>Alcea pallida</i>	Çiçekleri	Astım, öksürük kesici
	Tohumları	Astım
<i>Malva neglecta</i>	Yaprakları	Karın ağrısı, karın şişkinliği, sindirim düzenleyici, mide ağrısı, adet düzenleyici, adet sancısı, iltihap söktürücü, boğaz ağrısı, boğaz enfeksiyonu, öksürük kesici, göğüs yumuşatıcı, boyun tutulması, şifa verici, ağrı kesici, <u>el uyuşması</u> , konstipasyon
	Toprak üstü kısmı	Karın ağrısı, kısırlık (kadınlar)
	Yaprak, çiçekler	Bronşit, nefes darlığı

Çizelge 13'ün devamı		
<i>Malva nicaeensis</i>	Yaprakları	<u>Öksürük kesici</u> , <u>ağrı kesici</u> , <u>karın ağrısı</u> , <u>sindirim düzenleyici</u> , <u>iltihap söktürücü</u> , <u>işitme duyusu rahatsızlıkları</u>
	Toprak üstü kısmı	<u>İdrar yolları enfeksiyonu</u> , <u>kısırlık (kadınlar)</u>
	Kökü	<u>Guatr</u>
<i>Ficus carica</i> subsp. <i>carica</i>	Lateks	Arı sokması, siğil
	Yaprakları	Akrep sokması, <u>kireçlenme</u>
	Meyve	Konstipasyon, süt arttırıcı
* <i>Morus rubra</i>	Yaprakları	<u>Ağrı kesici</u>
	Meyveleri	<u>Kansızlık</u> , <u>süt arttırıcı</u>
* <i>Olea europea</i> var. <i>europea</i>	Yaprakları	Hiperkolesterol, diabet, bronşit
	Meyveleri	<u>Eklem çıkmaları</u> , <u>burkulma</u>
	Tohumları	Bağırsak çalıştırıcı
<i>Phillyrea latifolia</i>	Yaprakları	<u>Kanser</u>
<i>Dactylorhiza saccifera</i>	Kökü	Şifa verici , nefes açıcı , ağrı kesici
<i>Paeonia peregrina</i>	Toprak üstü kısmı	Şifa verici
<i>Papaver rhoeas</i>	Petalleri	Öksürük kesici, bronşit, gül hastalığı
	Yaprakları	<u>Bağırsak çalıştırıcı</u>
<i>Plantago lanceolata</i>	Yaprakları	İltihap söktürücü, hemoroid
<i>Plantago major</i> subsp. <i>intermedia</i>	Yaprakları	İltihap söktürücü, <u>balgam söktürücü</u>
<i>Platanus orientalis</i>	Yaprakları	Kireçlenme, iltihap söktürücü, romatizma, eklem ağrıları

Çizelge 13'ün devamı		
<i>Calamagrostis arundinaceae</i>	Kökü	İltihap söktürücü
<i>Cynodon dactylon</i> var. <i>villosus</i>	Bitki	Böbrek iltihabı, <u>kireçlenme</u> , idrar yolu enfeksiyonu, böbrek taşı düşürücü, <u>ağrı kesici</u>
	Rizomları	Diüretik, böbrek taşı düşürücü, <u>romatizma</u>
* <i>Zea mays</i> subsp. <i>mays</i>	Stilusları	İdrar yolu enfeksiyonu, diüretik, <u>konstipasyon</u>
	Meyve	Süt arttırıcı
<i>Rumex acetosella</i>	Yapraklar	Diş ağrısı, <u>diş eti iltihabı</u> , <u>sedef hastalığı</u>
<i>Rumex crispus</i>	Yaprakları	Sindirim düzenleyici, bağırsak çalıştırıcı, <u>kanserden koruyucu</u> , <u>kansızlık</u>
<i>Portulaca oleracea</i>	Toprak üstü kısmı	Böbrek taşı düşürücü
	Yaprakları	Konstipasyon, kemik güçlendirici, <u>kan durultucu</u> , <u>kan temizleyici</u>
* <i>Punica granatum</i>	Çiçekleri	<u>Astım</u> , <u>kansızlık</u> , <u>soğuk algınlığı</u> , <u>kısırlık (kadınlar)</u>
	Petalleri	Nezle, grip, zayıflatıcı, hipertansiyon
	Meyve	<u>Damar tıkanıklığı</u> , hipertansiyon, <u>kanserden koruyucu</u> , <u>kansızlık</u>
	Meyve kabuğu	Diyare, <u>gebelikten korunma</u>
* <i>Nigella sativa</i>	Tohumları	Şifa verici, iştah açıcı, <u>zayıflatıcı</u> , <u>mide ve bağırsak hastalıkları</u> , süt arttırıcı
<i>Reseda lutea</i> var. <i>lutea</i>	Yaprak ve meyveleri	Şifa verici
<i>Paliurus spina-christi</i>	Meyveleri	Boğaz ağrısı, bronşit, öksürük, hemoroid, diabet, iltihap söktürücü, damar tıkanıklığı

Çizelge 13'ün devamı		
* <i>Cerasus avium</i>	Meyve sapsarı	Diüretik, böbrek hastalıkları, idrar yolu enfeksiyonu, prostat hastalıkları, bağırsak çalıştırıcı, böbrek taşı düşürücü
	Meyve sapsarı ve yaprakları	<u>Romatizma</u> , iltihap söktürücü
<i>Crataegus monogyna</i> subsp. <i>monogyna</i>	Çiçekleri	Damar tıkanıklığı, kalp hastalıkları, <u>balgam söktürücü</u> , hipertansiyon
	Yaprakları	Şifa verici, <u>romatizma</u> , <u>diabet</u>
	Yaprak ve tohumları	Şifa verici
	Çiçekli dalları	Şifa verici, ağrı kesici, kalp hastalıkları, karın ağrısı, mide ağrısı
	Meyveleri	<u>Kan durultucu</u> , <u>konstipasyon</u> , <u>romatizma</u>
<i>Crataegus tanacetifolia</i>	Çiçekleri	<u>Boğaz ağrısı</u> , <u>damar tıkanıklığı</u> , <u>hipertansiyon</u>
	Çiçekli dalları	<u>Nefes darlığı</u>
	Yaprak ve çiçekleri	<u>Zayıflatıcı</u> , <u>idrar yolları enfeksiyonu</u> , <u>gaz giderici</u>
* <i>Cydonia oblonga</i>	Yaprakları	Öksürük kesici, balgam söktürücü, nefes darlığı, astım, bronşit, grip, soğuk algınlığı, nezle, diyare, mide yumuşatıcı, <u>kanserden korunma</u> , <u>kansızlık</u>
	Tohumları	<u>Akne</u> , <u>Herpes virüs enfeksiyonları</u>
	Meyveleri	Öksürük kesici, <u>süt arttırıcı</u>
<i>Prunus spinosa</i> subsp. <i>dasyphylla</i>	Meyveleri	Diabet, <u>konstipasyon</u> , <u>hararet giderici</u> , <u>vücut kuvvetlendirici</u>

Çizelge 13'ün devamı		
<i>Pyrus elaeagnifolia</i> subsp. <i>elaagnifolia</i>	Meyveleri	<u>Damar tıkanıklığı</u> , diabet, <u>mide hastalıkları</u> , diyare, sindirim düzenleyici,
	Yaprakları	Damar tıkanıklığı
	Çiçekleri	Damar tıkanıklığı
<i>Rosa canina</i>	Meyveleri	Grip, soğuk algınlığı, şifa verici, öksürük kesici, böbrek hastalıkları, <u>kan durultucu</u> , astım, nefes darlığı, diabet, ağrı kesici, balgam söktürücü, diyare, diüretik, hemoroid, kan temizleyici, mide hastalıkları, bağırsak çalıştırıcı, vücut direnci artırıcı, iştah açıcı, iltihap söktürücü, rahatlatıcı
	Meyveleri ve kökü	Öksürük kesici
	Meyve ve tohumları	Hemoroid
	Kökü	Böbrek taşı düşürücü, <u>prostat hastalıkları</u> , zayıflatıcı
<i>Rubus sanctus</i>	Kökü	Mide ağrısı, romatizma
	Meyveleri	Bademcik iltihabı, diş eti iltihabı, ağız yaraları, kan temizleyici
	Çiçekleri	Bademcik iltihabı, diş eti iltihabı
<i>Salix babylonica</i>	Yaprakları	<u>Diabet</u> , <u>uykusuzluk</u> , <u>sakinleştirici</u>
	Gövde kabuğu	Ağrı kesici
<i>Arceuthobium oxycedri</i>	Tüm bitki	<u>Nefes darlığı</u> , şifa verici
<i>Verbascum glomeratum</i>	Yaprak	<u>Yara iyileştirici</u>
	Toprak üstü kısmı	<u>Horlama</u>
	Kökü	Hemoroid

Çizelge 13'ün devamı		
<i>Datura stramonium</i>	Tohumları	Ruh hali değiştirici
<i>Tilia rubra</i> subsp. <i>caucasica</i>	Çiçek durumları	Şifa verici, öksürük kesici, boğaz enfeksiyonu, grip, soğuk algınlığı, <u>mide hastalıkları</u> , <u>karın ağrısı</u> , <u>sakinleştirici</u> , <u>balgam söktürücü</u>
<i>Celtis australis</i>	Meyveleri	Nefes darlığı
<i>Urtica dioica</i>	Yaprakları	Romatizma, kanser, kanserden korunma, karın ağrısı, karın şişkinliği, ağrı kesici, sedef, mide hastalıkları, ülser, karaciğer hastalıkları, mide ağrısı, bağırsak hastalıkları, egzema, baş ağrısı, böbrek hastalıkları, vücut direnci artırıcı, kireçlenme, boğaz enfeksiyonu, ses kısıklığı, şifa verici, diabet, hiperkolesterol, hipertansiyon, öksürük kesici, iltihap söktürücü, mantar enfeksiyonları, süt artırıcı, göğüs yumuşatıcı, bronşit, böbrek taşı düşürücü, adet sancısı
	Toprak üstü kısmı	Kansızlık, sindirim düzenleyici, hazımsızlık, bağışıklık sistemi güçlendirici, romatizma, nefes darlığı, süt artırıcı
	Yaprakları ve tohumları	İltihap söktürücü, diüretik
	Tüm bitki	Süt artırıcı
	Tohumları	Kanser
<i>Vitex agnus-castus</i>	Meyve	Diyare, romatizma
	Tohum	<u>Tutulmalar</u>

Çizelge 13'ün devamı		
<i>Vitis vinifera</i>	Meyveleri	Kanser, kansızlık, hafıza <u>kuvvetlendirici</u> , <u>süt arttırıcı</u>
<i>Peganum harmala</i>	Tohumları	Hemoroid, <u>egzema</u>
<i>Tribulus terrestris</i>	Tüm bitki	Kalp hastalıkları, damar tıkanıklığı
<i>Polygonum cognatum</i>	Yaprakları	İdrar yolları enfeksiyonu

Tıbbi karışımlar

Karışım 1: *Equisetum ramosissimum* bitkisinin toprak üstü kısmı ve *Achillea setacea* bitkisinin toprak üstü kısmı beraber dekoksion şeklinde hazırlanarak kadınların vajinal mikozis enfeksiyonlarında geniş bir leğene doldurularak günde 1 kez rahatsızlık geçene kadar içine oturularak haricen uygulanır. (Dutluca)

Karışım 2: *Pinus nigra* subsp. *pallasiana*'nın kozalakları ve Çalı bakıldıkları (*Paliurus spina-christi* meyveleri) astım tedavisinde dekoksion şeklinde hazırlanarak günde 1-2 bardak içilir. (Sakarılıca)

Karışım 3: *Anthemis tinctoria* var. *pallida*'nın toprak üstü kısmı, *Thymus* türlerinin toprak üstü kısmıyla beraber dekoksion şeklinde hazırlanarak kan sulandırıcı olarak günde 1-2 çay bardağı içilir. (Oklubalı)

Karışım 4: *Quercus cerris* var. *cerris* meyveleri (meşe palamutları) ezilerek robotta çekilir, kuru üzümle dövülür. İdrar tutamama rahatsızlığında kasları sıkıdığı için ve fitik önleyici olarak isteğe göre yoğurt ile karıştırılarak günde 1 kaşık yenilir. (İnönü Merkez)

Karışım 5: *Malva neglecta* yaprakları, *Urtica dioica* yaprağı ve *Mentha* sp. yaprağı ve bir parça limon ile beraber dekoksion şeklinde hazırlanarak mide ağrısında 1 bardak içilir. (Aşağıkuzfındık)

Karışım 6: *Paliurus spina-christi* meyveleri ile *Cydonia oblonga* (Ayva) yaprağı beraber dekoksion şeklinde hazırlanarak idrar yolu iltihabında günde 3 kere sabah, öğle ve akşam birer çay bardağı içilir. (Sakarılıca)

Karışım 7: *Cydonia oblonga* yaprakları *Tilia* sp ve *Mentha* sp yaprakları ile beraber dekoksion şeklinde hazırlanarak soğuk algınlığında ve öksürük kesici olarak günde 1-2 su bardağı içilir. (Alpagut)

Karışım 8: *Cydonia oblonga* yaprakları *Tilia* sp yaprakları ile beraber infüzyon şeklinde hazırlanarak şifa verici çay olarak, gripte, soğuk algınlığında günde 1-2 çay bardağı içilir. (Sakarılıca, Alpagut, İnönü Merkez)

Karışım 9: *Cydonia oblonga* meyve kabuğu, *Mentha* sp yaprakları, limon kabuğu ile beraber dekoksion şeklinde hazırlanarak soğuk algınlığı ve karın ağrısında içilir. (Oklubalı)

Karışım 10: *Rosa canina* meyveleri ile *Cydonia oblonga* yaprakları beraber infüzyon şeklinde hazırlanarak soğuk algınlığında ve boğaz yumuşatma amacıyla sabah akşam birer bardak içilir. (İnönü Merkez)

Karışım 11: *Rosa canina* meyveleri *Tilia* sp. ve *Cydonia oblonga* yaprakları ile beraber dekoksasyon şeklinde hazırlanarak soğuk algınlığında günde 2-3 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez)

Karışım 12: *Rubus sanctus* meyveleri ile *Thymus leucostomus* var. *argillaceus* (kaya kekiği) bitkisinin toprak üstü kısmı ile beraber dekoksasyon şeklinde hazırlanarak şeker hastalığında günde 1 bardak içilir. (Oklubalı)

Karışım 13: *Arceuthobium oxycedri* bitkisi ile *Juniperus oxycedrus* dalları beraber dekoksasyon şeklinde hazırlanarak kan durultucu çay olarak içilir. (İnönü Merkez)

Karışım 14: *Arceuthobium oxycedri* bitkisi ile *Juniperus oxycedrus* dalları beraber dekoksasyon şeklinde hazırlanarak banyodan sonra son durulanma suyuna 1 demlik konularak kılcal damarlara kan akışını arttırmak amacıyla kullanılır. (İnönü Merkez)

Karışım 15: *Tilia rubra* subsp. *caucasica* çiçek durumları ile *Salvia* sp yaprakları ve *Cydonia oblonga* yaprakları beraber infüzyon şeklinde hazırlanarak öksürük kesici olarak günde 1-2 çay bardağı içilir. (İnönü Merkez)

Farmakolojik Sınıflandırma

Abortif: *Juniperus excelsa*

Adet düzenleyici: *Petroselinum crispum*, *Achillea setacea*, *Malva neglecta*

Afrodizyak olarak: *Pistacia terebinthus* subsp. *palaestina*

Ağız yaraları: *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*, *Rubus sanctus*

Ağrı kesici: *Arum detruncatum* var. *detruncatum*, *Achillea setacea*, *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*, *Malva neglecta*, *Malva nicaeensis*, *Morus rubra*, *Dactylorhiza saccifera*, *Cynodon dactylon* var. *villosus*, *Crataegus monogyna* subsp. *monogyna*, *Rosa canina*, *Salix babylonica*, *Urtica dioica*, *Anthemis tinctoria* var. *pallida*, *Petroselinum crispum*, *Anthemis tinctoria* var. *pallida*

Akrep sokması: *Ficus carica* subsp. *carica*

Antihelmentik: *Allium sativum*

Antioksidan: *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*

Antiseptik: *Salvia tomentosa*

Arı sokması: *Allium sativum*, *Ficus carica* subsp. *carica*

Aşırı adet kanamaları tedavisi: *Capsella bursa-pastoris*

Ateş düşürücü: *Allium cepa*, *Matricaria chamomilla* var. *recutita*, *Cornus mas*

Bağırsak hastalıkları: *Elaeagnus angustifolia*, *Urtica dioica*, *Nigella sativa*

Bağıışıklık sistemi kuvvetlendirici: *Beta vulgaris* var. *altissima*, *Spinacia oleracea*, *Allium sativum*, *Corylus maxima*, *Juglans regia*, *Prunus spinosa* subsp. *dasyphylla*, *Rosa canina*, *Urtica dioica*

Balgam söktürücü: *Pinus nigra* subsp. *pallasiana*, *Anthemis tinctoria* var. *pallida*, *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*, *Plantago major* subsp. *intermedia*, *Crataegus monogyna* subsp. *monogyna*, *Cydonia oblonga*, *Rosa canina*, *Tilia rubra* subsp. *caucasica*

Boğaz enfeksiyonu: *Allium cepa*, *Raphanus sativus* var. *niger*, *Mentha spicata* subsp. *tomentosa*, *Salvia tomentosa*, *Malva neglecta*, *Rubus sanctus*, *Tilia rubra* subsp. *caucasica*, *Urtica dioica*

Böbrek hastalıkları (Nefrit, böbrek kum ve taşları vb.): *Juniperus excelsa*, *Petroselinum crispum*, *Eruca sativa*, *Cerasus avium*, *Rosa canina*, *Urtica dioica*, *Cynodon dactylon* var. *villosus*, *Equisetum ramosissimum*, *Quercus cerris* var. *cerris*, *Centaurea solstitialis* subsp. *solstitialis*, *Raphanus sativus* var. *niger*, *Elaeagnus angustifolia*, *Hypericum perforatum*, *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*, *Portulaca oleracea*

Cilt hastalıkları (Siğil, uçuk, akne vb.): *Cydonia oblonga*, *Ficus carica* subsp. *carica*, *Urtica dioica*, *Calendula arvensis*, *Papaver rhoeas*, *Centaurea solstitialis* subsp. *solstitialis*

Diabet: *Pinus nigra* subsp. *pallasiana*, *Beta vulgaris* var. *altissima*, *Rhus coriaria*, *Eryngium campestre* var. *virens*, *Petroselinum crispum*, *Berberis vulgaris*, *Eruca sativa*, *Nasturtium officinale*, *Cornus mas*, *Juglans regia*, *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*, *Viscum album* subsp. *austriacum*, *Olea europea* var. *europea*, *Paliurus spina-christi*, *Crataegus monogyna* subsp. *monogyna*, *Pyrus elaeagnifolia* subsp. *elaegnifolia*, *Rosa canina*, *Salix babylonica*, *Urtica dioica*

Diş ve diş eti hastalıkları: *Matricaria chamomilla* var. *recutita*, *Salvia tomentosa*, *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*, *Rumex acetosella*, *Chondrilla juncea* var. *juncea*, *Rhus coriaria*, *Rubus sanctus*

Diüretik: *Juniperus excelsa*, *Petroselinum crispum*, *Matricaria chamomilla* var. *recutita*, *Taraxacum serotinum*, *Salvia tomentosa*, *Cynodon dactylon* var. *villosus*, *Zea mays* subsp. *mays*, *Cerasus avium*, *Rosa canina*, *Urtica dioica*

Diyare: *Cornus mas*, *Punica granatum*, *Cydonia oblonga*, *Prunus spinosa* subsp. *dasyphylla*, *Pyrus elaeagnifolia* subsp. *elaegnifolia*, *Rosa canina*, *Vitex agnus-castus*

Egzema: *Beta vulgaris* var. *altissima*, *Taraxacum serotinum*, *Peganum harmala*, *Urtica dioica*

Eklem rahatsızlıkları (Burkulma, çıkık, ağrılar): *Allium cepa*, *Petroselinum crispum*, *Olea europea* var. *europea*, *Equisetum ramosissimum*, *Matricaria chamomilla* var. *recutita*, *Platanus orientalis*

El uyuşması giderici: *Malva neglecta*

Fıtık: *Equisetum ramosissimum*, *Quercus cerris* var. *cerris*

Gaz giderici: *Achillea setacea*, *Crataegus tanacetifolia*

Gebelik önleyici: *Punica granatum*

Göz hastalıkları: *Petroselinum crispum*, *Viscum album* subsp. *album*

Grip ve soğuk algınlığı: *Allium cepa*, *Arum detrunctum* var. *detrunctum*, *Anthemis tinctoria* var. *pallida*, *Alkanna tubulosa*, *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*, *Punica granatum*, *Cydonia oblonga*, *Rosa canina*, *Tilia rubra* subsp. *caucasica*, *Achillea setacea*, *Raphanus sativus* var. *niger*, *Cornus mas*, , *Salvia tomentosa*

Guatr: *Petroselinum crispum*, *Malva nicaeensis*

Hararet giderici: *Prunus spinosa* subsp. *dasyphylla*

Hemoroid: *Allium sativum*, *Achillea setacea*, *Plantago lanceolata*, *Paliurus spina-christi*, *Rosa canina*, *Verbascum glomeratum*, *Peganum harmala*

Hiperkolesterol: *Allium sativum*, *Equisetum ramosissimum*, *Olea europea* var. *europea*, *Urtica dioica*

Hipertansiyon: *Petroselinum crispum*, *Juglans regia*, *Punica granatum*, *Crataegus monogyna* subsp. *monogyna*., *Crataegus tanacetifolia*, *Urtica dioica*

Horlama: *Verbascum glomeratum*

İdrar yolu enfeksiyonu: *Petroselinum crispum*, *Centaurea solstitialis* subsp. *solstitialis*, *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*, *Viscum album* subsp. *austriacum*, *Malva nicaeensis*, *Cynodon dactylon* var. *villosus*, *Zea mays* subsp. *mays*, *Cerasus avium*, *Crataegus tanacetifolia*, *Polygonum cognatum*

İltihap söktürücü: *Pinus nigra* subsp. *pallasiana*, *Allium cepa*, *Hedera helix*, *Matricaria chamomilla* var. *recutita*, *Taraxacum serotinum*, *Salvia tomentosa*, *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*, *Malva neglecta*, *Malva nicaeensis*, *Plantago lanceolata*, *Plantago major* subsp. *intermedia*, *Platanus orientalis*, *Calamagrostis arundinaceae*, *Paliurus spina-christi*, *Cerasus avium*, *Rosa canina*, *Urtica dioica*

İşitme duyusu rahatsızlıkları: *Malva nicaeensis*

İştah açıcı: *Allium cepa*, *Nasturtium officinale*, *Nigella sativa*, *Rosa canina*

Kadın hastalıkları: *Achillea setacea*

Kalp-damar hastalıkları: *Juniperus excelsa*, *Centaurea solstitialis* subsp. *solstitialis*, *Melissa officinalis* subsp. *officinalis*, *Crataegus monogyna* subsp. *monogyna*, *Tribulus terrestris*, *Petroselinum crispum*, *Equisetum ramosissimum*, *Viscum album* subsp. *album*, *Punica granatum*, *Paliurus spina-christi*, *Crataegus tanacetifolia*, *Pyrus elaeagnifolia* subsp. *elaeagnifolia*

Kan durultucu: *Portulaca oleracea*, *Crataegus monogyna* subsp. *monogyna*, *Rosa canina*

Kan temizleyici: *Matricaria chamomilla* var. *recutita*, *Taraxacum serotinum*, *Eruca sativa*, *Portulaca oleracea*, *Rosa canina*, *Rubus sanctus*

Kanser: *Carduus nutans* subsp. *leiophyllus*, *Ecballium elaterium*, *Phillyrea latifolia*, *Vitis vinifera*, *Urtica dioica*, *Petroselinum crispum*, *Viscum album* subsp. *austriacum*, *Punica granatum*, *Cydonia oblonga*

Kansızlık: *Beta vulgaris* var. *altissima*, *Spinacia oleracea*, *Cornus mas*, *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*, *Morus rubra*, *Rumex crispus*, *Punica granatum*, *Cydonia oblonga*, *Vitis vinifera*, *Urtica dioica*

Karaciğer Hastalıkları: *Beta vulgaris* var. *altissima*, *Taraxacum serotinum*, *Urtica dioica*

Karın Ağrısı: *Achillea setacea*, *Anthemis tinctoria* var. *pallida*, *Matricaria chamomilla* var. *recutita*, *Cornus mas*, *Hypericum perforatum*, *Salvia tomentosa*, *Teucrium chamaedrys* subsp. *lydium*, *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*, *Malva neglecta*, *Malva nicaeensis*, *Crataegus monogyna* subsp. *monogyna*, *Tilia rubra* subsp. *caucasica*, *Urtica dioica*

Karında Şişkinlik: *Juniperus excelsa*, *Anthemis tinctoria* var. *pallida*, *Matricaria chamomilla* var. *recutita*, *Malva neglecta*, *Urtica dioica*

Kas Gevşetici: *Hypericum perforatum*, *Vitex agnus-castus*, *Malva neglecta*

Kemikleri Güçlendirici: *Spinacia oleracea*, *Portulaca oleracea*

Kısırlık: *Equisetum ramosissimum*, *Allium cepa*, *Petroselinum crispum*, *Capsella bursa-pastoris*, *Malva neglecta*, *Malva nicaeensis*, *Punica granatum*

Kireçlenme: *Ficus carica* subsp. *carica*, *Platanus orientalis*, *Cynodon dactylon* var. *villosus*, *Urtica dioica*

Konstipasyon: *Petroselinum crispum*, *Matricaria chamomilla* var. *recutita*, *Malva neglecta*, *Ficus carica* subsp. *carica*, *Zea mays* subsp. *mays*, *Portulaca oleracea*, *Crataegus monogyna* subsp. *monogyna*, *Prunus spinosa* subsp. *dasyphylla*

Kuvvet Ve Enerji Verici: *Cornus mas*, *Salvia tomentosa*

Menopoz Şikayetleri Giderici: *Capsella bursa-pastoris*

Mide Ağrısı: *Rhus coriaria*, *Achillea setacea*, *Hypericum perforatum*, *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*, *Malva neglecta*, *Crataegus monogyna* subsp. *monogyna*, *Rubus sanctus*, *Urtica dioica*

Mide Hastalıkları: *Matricaria chamomilla* var. *recutita*, *Eruca sativa*, *Nasturtium officinale*, *Elaeagnus angustifolia*, *Hypericum perforatum*, *Ocimum basilicum*, *Teucrium chamaedrys* subsp. *lydium*, *Viscum album* subsp. *album*, *Pyrus elaeagnifolia* subsp. *elaegnifolia*, *Rosa canina*, *Tilia rubra* subsp. *caucasica*, *Urtica dioica*, *Salvia tomentosa*, *Juniperus excelsa*, *Cydonia oblonga*, *Nigella sativa*

Nefes Kokusu Giderici: *Salvia tomentosa*

Öksürük Kesici: *Allium cepa*, *Petroselinum crispum*, *Raphanus sativus* var. *niger*, *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*, *Alcea pallida*, *Malva neglecta*, *Malva nicaeensis*, *Papaver rhoeas*, *Paliurus spina-christi*, *Cydonia oblonga*, *Rosa canina*, *Tilia rubra* subsp. *caucasica*, *Urtica dioica*

Prostat Hastalıkları: *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*, *Cerasus avium*, *Rosa canina*

Rahatlatici: *Centaurea solstitialis* subsp. *solstitialis*, *Matricaria chamomilla* var. *recutita*, *Rosa canina*

Romatizma: *Taraxacum serotinum*, *Hypericum perforatum*, *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*, *Platanus orientalis*, *Cynodon dactylon* var. *villosus*, *Cerasus avium*, *Crataegus monogyna* subsp. *monogyna*, *Rubus sanctus*, *Vitex agnus-castus*, *Urtica dioica*

Ruh hali değiştirici: *Datura stramonium*

Sakinleştirici: *Anthemis tinctoria* var. *pallida*, *Matricaria chamomilla* var. *recutita*, *Hypericum perforatum*, *Melissa officinalis* subsp. *officinalis*, *Salvia tomentosa*, *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*, *Salix babylonica*, *Tilia rubra* subsp. *caucasica*

Sedef hastalığı: *Beta vulgaris* var. *altissima*, *Carduus nutans* subsp. *leiophyllus*, *Rumex acetosella*, *Urtica dioica*

Ses kısıklığı: *Urtica dioica*

Sindirir dzenleyici: *Petroselinum crispum*, *Eruca sativa*, *Raphanus sativus* var. *niger*, *Salvia tomentos*, *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*, *Malva nicaeensis*, *Olea europea* var. *europea*, *Papaver rhoeas*, *Rumex crispus*, *Cerasus avium*, *Pyrus elaeagnifolia* subsp. *elaeagnifolia*, *Rosa canina*, *Urtica dioica*

Sinziti: *Anthemis tinctoria* var. *pallida*, *Ecballium elaterium*

Solunum yolu hastalıkları (Bronşit, nefes darlığı vb.): *Salvia tomentosa*, *Eruca sativa*, *Raphanus sativus* var. *niger*, *Alcea pallida*, *Punica granatum*, *Nigella sativa*, *Cydonia oblonga*, *Rosa canina*, *Malva neglecta*, *Olea europea* var. *europea*, *Papaver rhoeas*, *Nigella sativa*, *Paliurus spina-christi*, *Urtica dioica*, *Crataegus tanacetifolia*, *Pinus nigra* subsp. *pallasiana*, *Anthemis tinctoria* var. *pallida*, *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*, *Abelmoschus esculentus*, *Dactylorhiza saccifera*, *Crataegus tanacetifolia*, *Arceuthobium oxycedri*, *Celtis australis*

Slklerin vcuttan uzaklaştırılması: *Juniperus excelsa*

St arttırıcı: *Allium cepa*, *Allium sativum*, *Petroselinum crispum*, *Ficus carica* subsp. *carica*, *Morus rubra*, *Zea mays* subsp. *mays*, *Nigella sativa*, *Cydonia oblonga*, *Vitis vinifera*, *Urtica dioica*

şifa verici: *Equisetum ramosissimum*, *Petroselinum crispum*, *Arum detruncatum* var. *detruncatum*, *Anthemis tinctoria* var. *pallida*, *Matricaria chamomilla* var. *recutita*, *Chenopodium botrys*, *Salvia tomentosa*, *Viscum album* subsp. *austriacum*, *Malva neglecta*, *Dactylorhiza saccifera*, *Paeonia peregrina*, *Nigella sativa*, *Reseda lutea* var. *lutea*, *Crataegus monogyna* subsp. *monogyna*, *Rosa canina*, *Arceuthobium oxycedri*, *Tilia rubra* subsp. *caucasica*, *Urtica dioica*

Tberkloz: *Pinus nigra* subsp. *pallasiana*, *Beta vulgaris* var. *altissima*

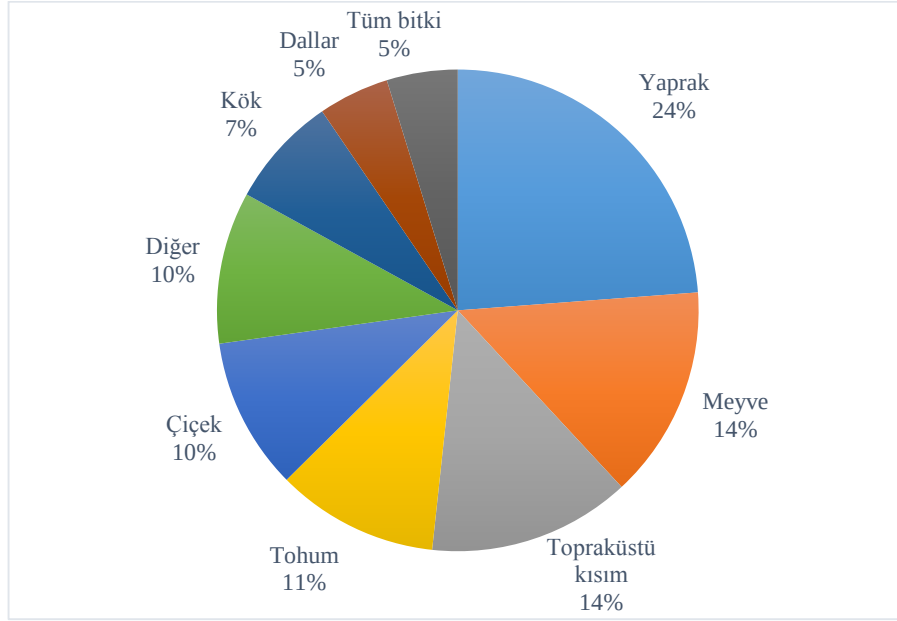
Uykusuzluk: *Salix babylonica*

Yara iyileştirici: *Pinus nigra* subsp. *pallasiana*, *Cornus mas*, *Hypericum perforatum*, *Verbascum glomeratum*

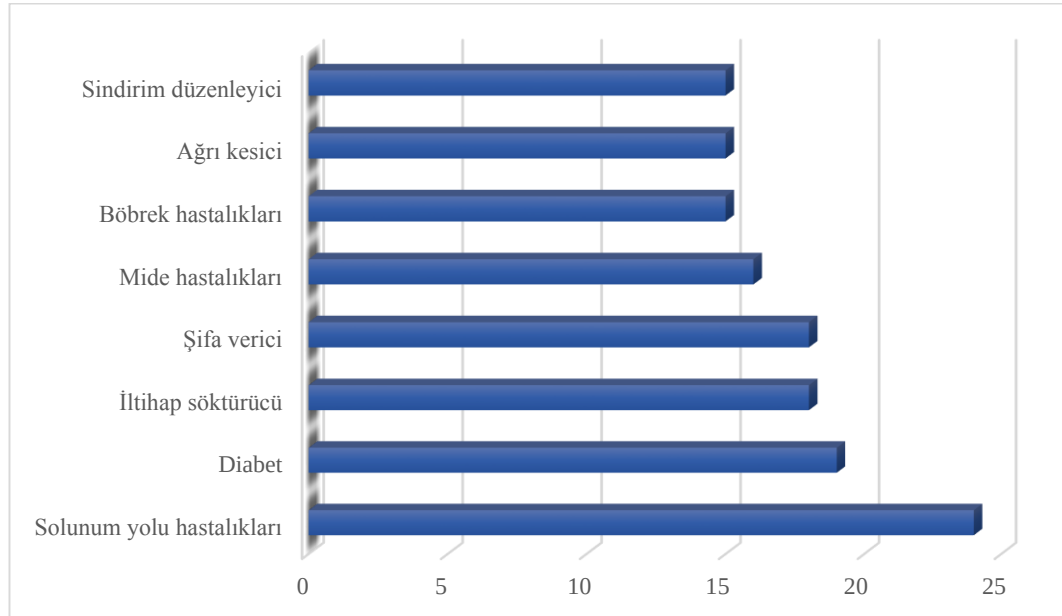
Zayıflatıcı: *Equisetum ramosissimum*, *Petroselinum crispum*, *Punica granatum*, *Nigella sativa*, *Crataegus tanacetifolia*, *Rosa canina*

Zihin kuvvetlendirici: *Corylus maxima*, *Juglans regia*, *Vitis vinifera*

Tıbbi bitkilerin kullanılan kısımlarında yapraklar birinci sırada yer almaktadır. Meyve, toprak üstü kısımlar, çiçek ve tohum diğer sıklıkla kullanılan bitki kısımlarıdır (Şekil 157).

Şekil 157. Tıbbi bitkilerin kullanılan kısımlarına göre dağılımı

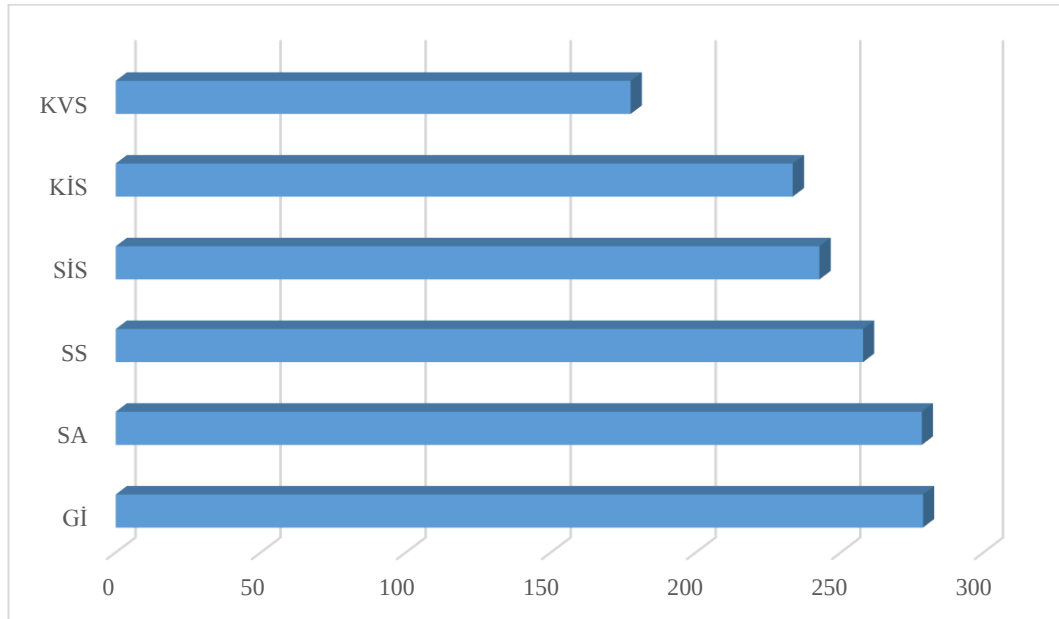

Şekil 158. Bitkilerin en sık kullanıldığı sağlık problemleri veya tedavi amaçları

Elde edilen verilere göre, halk bitkilerden en fazla solunum yolu hastalıklarını tedavi etmek amacıyla yararlanmaktadır. Bunu takip eden kullanım amaçları ise; diabette, iltihap söktürücü amaçla, şifa verici olarak, mide hastalıklarında, böbrek hastalıklarında, ağrı kesici olarak ve sindirim düzenleyici olarak kullanımlardır (Şekil 158).

Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu 2012 verilerine göre en çok ilaç tüketimi gastrointestinal kanal ve metabolizma (antasitler, peptik ülser tedavisinde kullanılan ilaçlar, diyabet ilaçları vb.) hastalıklarında olmuştur. Bunu sistemik antienfektifler (antibakteriyeller vb.), solunum sistemi (boğaz preparatları, öksürük ve nezle preparatları, solunum tıkanması ilaçları vb.), sinir sistemi (analjezikler vb.), kas ve iskelet sistemi (antienflamatuar ve antiromatizmal ilaçlar vb.), kardiyovasküler sistem (kardiyak tedavide kullanılan ilaçlar vb.) hastalıklarında kullanılan ilaçlar izlemektedir (Şekil 159).

Çalışmamızda bitkilerin sıklıkla kullanıldığı alanlardan olan solunum yolu hastalıkları, mide hastalıkları, diyabet, ağrı kesici ve iltihap söktürücü amaçla kullanımlar ülkemizde en çok tüketilen ilaç grupları ile örtüşmektedir. Bu durum yöre halkının en yaygın görülen hastalıkların tedavisinde ilaçlarla beraber ya da ilaç almaksızın bitkilerden yararlandığını göstermektedir.

Şekil 159. 2012 yılı Türkiye ilaç tüketim miktarı (milyon kutu)

Gİ: Gastrointestinal Kanal ve Metabolizma (Antasitler, peptik ülser tedavisinde kullanılan ilaçlar, diyabet ilaçları vb.)

SA: Sistemik Antienfektifler (Antibakteriyeller vb.)

SİS: Solunum Sistemi (Boğaz preparatları, öksürük ve nezle preparatları, solunum tıkanması ilaçları vb.)

SS: Sinir Sistemi (Analjezikler vb.)

KİS: Kas ve İskelet Sistemi (Antienflamatuar ve antiromatizmal ilaçlar vb.)

KVS: Kardiyovasküler Sistem (Kardiyak tedavide kullanılan ilaçlar vb.)

Gıda Olarak Kullanılan Bitkiler

Araştırma bölgesinde yapılan çalışmalar sonucunda yöre halkının gıda olarak faydalandığı 61 takson tespit edilmiştir (Çizelge 14). Bunların her biri bulgular bölümünde arazi fotoğrafı, deskripsiyon bilgileri, yörede elde edilen veriler ve literatür bilgileri ile beraber ayrıntılı olarak verilmiştir.

Yapılan literatür çalışmaları sonucunda herhangi bir kullanımına rastlanmayan 6 taksonun gıda olarak kullanımı çalışmamızca ilk kez tespit edilmiştir. Bunlar; *Leontodon asperrimus*, *Colchicum triphyllum*, *Crocus antalyensis*, *Crocus olivieri* subsp. *olivieri*, *Crocus sieheanus* taksonlarıdır.

Senecio vernalis bitkisinin ise literatürde kayıtlı olan kullanımlarına ek olarak gıda olarak kullanıldığı ilk kez gösterilmiştir.

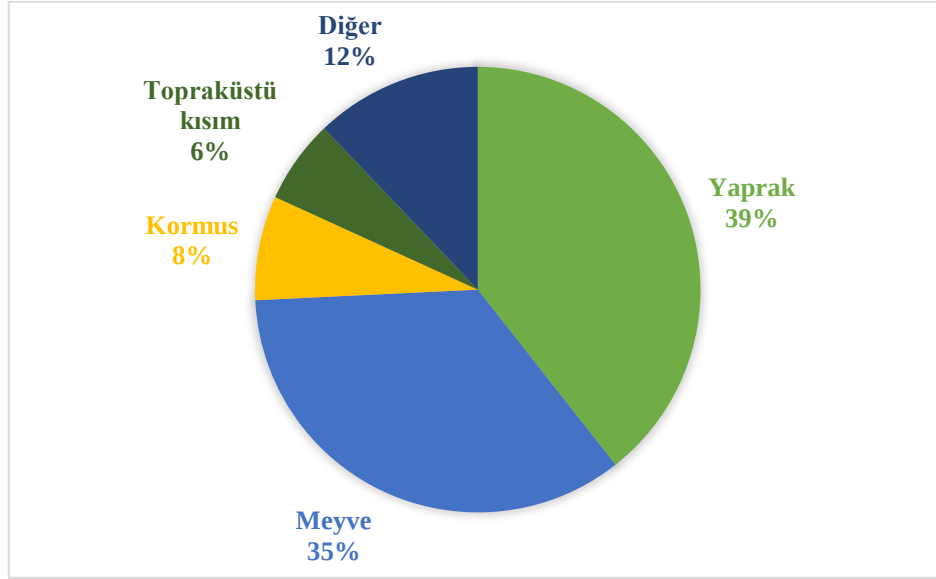
Çizelge 14. Gıda olarak kullanılan bitkiler (Tabloda koyu renkle belirtilenler kullanılışı ilk kez saptananlar, altı çizgili olanlar literatürdeki kullanımlarından farklı kullanımı tespit edilenler)

Bitki adı	Kullanılan kısım
<i>Juniperus oxycedrus</i> subsp. <i>oxycedrus</i>	Kozalakları
<i>Amaranthus retroflexus</i>	Yaprakları
<i>Beta maritima</i> var. <i>pilosa</i>	Yaprakları
* <i>Beta vulgaris</i> var. <i>altissima</i>	Kökü, yaprakları, yaprak sapı
* <i>Spinacia oleracea</i>	Toprak üstü kısmı
<i>Pistacia terebinthus</i> subsp. <i>palaestina</i>	Meyveleri
* <i>Pistacia vera</i>	Meyveleri
<i>Eryngium campestre</i> var. <i>virens</i>	Taze dalları
* <i>Petroselinum crispum</i>	Toprak üstü kısmı
<i>Arum detrunctatum</i> var. <i>detrunctatum</i>	Yaprakları
<i>Chondrilla juncea</i> var. <i>juncea</i>	Yaprakları
<i>Cichorium intybus</i>	Yaprakları
<u><i>Senecio vernalis</i></u>	Yaprakları
<i>Sonchus oleraceus</i>	Yaprakları

Çizelge 14'ün devamı	
<i>Leontodon asperimus</i>	Yaprakları
<i>Leontodon crispus</i> var. <i>asper</i>	Yaprakları
<i>Taraxacum serotinum</i>	Yaprakları
<i>Capsella bursa-pastoris</i>	Yaprakları
<i>Eruca sativa</i>	Yaprakları
<i>Nasturtium officinale</i>	Yaprakları
<i>Capparis spinosa</i> var. <i>spinosa</i>	Tomurcukları
* <i>Sambucus nigra</i>	Çiçekleri
<i>Chenopodium album</i> subsp. <i>album</i> var. <i>album</i>	Yaprakları
<i>Cornus mas</i>	Meyveleri
<i>Elaeagnus angustifolia</i>	Meyveleri
<i>Erodium cicutarium</i> subsp. <i>cutarium</i>	Yaprakları
<i>Colchicum triphyllum</i>	Kormusu
<i>Crocus antalyensis</i>	Kormusu
<i>Crocus chrysanthus</i>	Kormusu
<i>Crocus olivieri</i> subsp. <i>olivieri</i>	Kormusu
<i>Crocus sieheanus</i>	Kormusu
* <i>Juglans regia</i>	Meyveleri
<i>Lamium purpureum</i> var. <i>purpureum</i>	Yapraklı dalları
<i>Thymus leucostomus</i> var. <i>argillaceus</i>	Toprak üstü kısmı
* <i>Abelmoschus esculentus</i>	Meyveleri
<i>Malva neglecta</i>	Yaprakları
<i>Malva nicaeensis</i>	Yaprakları
<i>Ficus carica</i> subsp. <i>carica</i>	Meyveleri
* <i>Morus rubra</i>	Meyveleri

Çizelge 14'ün devamı	
<i>*Olea europea</i> var. <i>europea</i>	Meyveleri
<i>Papaver rhoeas</i>	Yaprakları, petalleri
<i>*Zea mays</i> subsp. <i>mays</i>	Meyveleri
<i>Polygonum cognatum</i>	Yaprakları
<i>Rumex acetosella</i>	Yaprakları
<i>Rumex crispus</i>	Yaprakları
<i>Portulaca oleracea</i>	Yaprakları
<i>*Punica granatum</i>	Meyveleri
<i>Reseda lutea</i> var. <i>lutea</i>	Yaprakları ve meyveleri
<i>* Amygdalus communis</i>	Tohumları
<i>*Cerasus avium</i>	Meyveleri
<i>Crataegus monogyna</i> subsp. <i>monogyna</i>	Meyveleri
<i>Crataegus tanacetifolia</i>	Meyveleri
<i>*Cydonia oblonga</i>	Meyveleri
<i>Prunus spinosa</i> subsp. <i>dasyphylla</i>	Meyveleri
<i>Pyrus elaeagnifolia</i> subsp. <i>elaeagnifolia</i>	Meyveleri
<i>Rosa canina</i>	Meyveleri
<i>Rubus sanctus</i>	Meyveleri
<i>*Capsicum annuum</i>	Meyveleri
<i>Celtis australis</i>	Meyveleri
<i>Urtica dioica</i>	Toprak üstü kısmı
<i>*Vitis vinifera</i>	Yaprak ve meyveleri

Yöre halkının gıda olarak faydalandığı bitkilerin en sık kullanılan kısmı yaprakları olup, ardından meyve, kormus ve toprak üstü kısımlar gelmektedir (Şekil 160).

Şekil 160. Gıda bitkilerinin kullanılan kısımlarına göre dağılımı

Baharat Olarak Kullanılan Bitkiler

Yörede halkın baharat olarak kullandığı 6 takson belirlenmiştir (Çizelge 15). Bunların her biri bulgular bölümünde arazi fotoğrafı, deskripsiyon bilgileri, yörede elde edilen veriler ve literatür bilgileri ile beraber ayrıntılı olarak verilmiştir. Baharat olarak kullanılan bitkiler kurutulduktan sonra el ile ufalanarak, dövülerek ya da öğütülerek hazırlanırlar.

Çizelge 15. Baharat olarak kullanılan bitkiler

Bitki adı	Kullanılan kısım
* <i>Capsicum annum</i>	Meyveleri
<i>Rhus coriaria</i>	Meyveleri
* <i>Ocimum basilicum</i>	Toprak üstü kısmı
<i>Thymus leucostomus</i> var. <i>argillaceus</i>	Toprak üstü kısmı
<i>Urtica dioica</i>	Yaprakları
<i>Mentha spicata</i> subsp. <i>tomentosa</i>	Toprak üstü kısmı

Kozmesötik ve Kozmetik Olarak Kullanılan Bitkiler

Bölge halkının 4 taksondan kozmesötik ve 3 taksondan kozmetik olarak faydalandığı saptanmıştır (Çizelge 16). Bunların her biri bulgular bölümünde arazi fotoğrafı, deskripsiyon bilgileri, yörede elde edilen veriler ve literatür bilgileri ile beraber ayrıntılı olarak verilmiştir.

Matricaria chamomilla var. *recutita*, *Cichorium intybus*, *Urtica dioica* ve *Ecballium elaterium* bitkilerinden kozmesötik olarak faydalanılırken, *Anthemis tinctoria* var. *pallida*, *Juglans regia* ve *Papaver rhoeas* bitkilerinden kozmetik olarak faydalanılmaktadır.

Çizelge 16. Kozmesötik ve Kozmetik olarak kullanılan bitkiler

Bitki Adı	Kullanılan kısım	Kullanılış
<i>Matricaria chamomilla</i> var. <i>recutita</i>	Çiçekleri	Saç güçlendirici, saç rengi açıcı
<i>Cichorium intybus</i>	Tüm bitki	Saçkıran
<i>Urtica dioica</i>	Yaprakları	Saç güçlendirici, saç dökülmesi, saçta kepeklenme
	Toprak üstü kısmı	Saç dökülmesi
<i>Ecballium elaterium</i>	Meyveleri	Saç dökülmesi
<i>Anthemis tinctoria</i> var. <i>pallida</i>	Çiçekleri	Saç rengi açıcı
* <i>Juglans regia</i>	Yaprakları ve meyve kabukları	Saç boyama
<i>Papaver rhoeas</i>	Petalleri	Boyası çocuklar tarafından ruj olarak kullanılır

Hayvan Sağlığında Kullanılan Bitkiler

Araştırma bölgesinde yapılan çalışmalar sonucunda yöre halkının hayvanların hastalıklarını tedavi etmek amacıyla ya da hayvan sağlığında yararlandığı 21 takson tespit edilmiştir (Çizelge 17). Bunların her biri bulgular bölümünde arazi fotoğrafı, deskripsiyon bilgileri, yörede elde edilen veriler ve literatür bilgileri ile beraber ayrıntılı olarak verilmiştir. Yapılan literatür çalışmalarında 6 taksonun çalışmamızca tespit edilen kullanımlarına rastlanmamıştır, *Leontodon crispus* var. *asper* taksonunun kullanımı ise ilk kez kayıt altına alınmıştır.

Çizelge 17. Hayvan sağlığında kullanılan bitkiler (Tabloda altı çizgili olanlar farklı kullanılışı olan taksonlar)

Bitki adı	Kullanılan kısmı	Kullanılış
<i>Pinus nigra</i> subsp. <i>pallasiana</i>	Dalları	Kuvvetlendirici
* <i>Beta vulgaris</i> var. <i>altissima</i>	Yaprakları	Bağırsak hastalıkları
* <i>Helianthus annuus</i>	Toprak üstü kısmı	Süt arttırıcı
<i>Sonchus oleraceus</i>	Toprak üstü kısmı	<u>Süt arttırıcı</u>
<i>Leontodon crispus</i> var. <i>asper</i>	Yaprakları	Süt arttırıcı
<i>Ecballium elaterium</i>	Meyveleri	<u>Görme bozukluğu</u>
* <i>Medicago sativa</i> subsp. <i>sativa</i>	Tüm bitki	<u>Süt arttırıcı, şifa verici, hazmettirici, kabızlık, şişkinlik, iştah arttırıcı</u>
<i>Consolida orientalis</i>	Tüm bitki	Süt arttırıcı, şifa verici
<i>Salvia tomentosa</i>	Toprak üstü kısmı	<u>Antiseptik</u>
<i>Thymus leucostomus</i> var. <i>argillaceus</i>	Toprak üstü kısmı	Şifa verici
<i>Viscum album</i> subsp. <i>austriacum</i>	Yapraklı dallar	İdrar yapamama
<i>Ficus carica</i> subsp. <i>carica</i>	Yaprakları	Süt arttırıcı
* <i>Olea europea</i> var. <i>europea</i>	Dalları	Hastalıklardan koruyucu
<i>Papaver rhoeas</i>	Yaprakları	Süt arttırıcı
<i>Plantago lanceolata</i>	Yaprakları	Çıban, iltihaplı yaralar
<i>Platanus orientalis</i>	Yaprakları	Üşütme
<i>Cynodon dactylon</i> var. <i>villosus</i>	Tüm bitki	Süt arttırıcı

Çizelge 17'nin devamı		
* <i>Zea mays</i> subsp. <i>mays</i>	Stilusları	<u>İdrar yapamama</u>
	Meyve hariç kısımları	<u>Süt arttırıcı, şap hastalığı</u>
	Yaprakları	<u>Bağırsak hastalıkları</u>
<i>Salix babylonica</i>	Dalları	<u>Karın şişmesi</u>
<i>Urtica dioica</i>	Toprak üstü kısmı	Şifa verici, süt arttırıcı
<i>Peganum harmala</i>	Tüm bitki	İdrar yapamama

Hayvan Yemi Olarak Kullanılan Bitkiler

Araştırma bölgesinde yapılan çalışmalar sonucunda yöre halkının hayvan yemi olarak yararlandığı 13 takson tespit edilmiştir (Çizelge 18). Bunların her biri bulgular bölümünde arazi fotoğrafı, deskripsiyon bilgileri, yörede elde edilen veriler ve literatür bilgileri ile beraber ayrıntılı olarak verilmiştir.

Hayvan yemi olarak kullanılan *Ephedra campylopoda*, *Setaria adhaerens* ve *Colchicum triphyllum* bitkilerinin literatürde kayıtlı herhangi bir kullanımına rastlanmamış olup ilk kez çalışmamızca kaydedilmektedir.

Literatür taramalarında çeşitli tıbbi kullanımlarına ve yakacak olarak kullanımına rastlanan *Cistus laurifolius* araştırma bölgemizde yalnızca hayvan yemi olarak kullanılmaktadır.

Çizelge 18. Hayvan yemi olarak kullanılan bitkiler

Bitki adı	Kullanılan kısmı
<i>Juniperus oxycedrus</i> subsp. <i>oxycedrus</i>	Dallar ve kozalakları
<i>Ephedra campylopoda</i>	Tüm bitki
* <i>Beta vulgaris</i> var. <i>altissima</i>	Toprak üstü kısmı
* <i>Helianthus annuus</i>	Toprak üstü kısmı
<i>Sonchus oleraceus</i>	Toprak üstü kısmı
<i>Capsella bursa-pastoris</i>	Tüm bitki

Çizelge 18'in devamı	
<i>Cistus laurifolius</i>	Dalları
* <i>Medicago sativa</i> subsp. <i>sativa</i>	Tüm bitki
<i>Colchicum triphyllum</i>	Tüm bitki
* <i>Morus rubra</i>	Yaprakları
<i>Cynodon dactylon</i> var. <i>villosus</i>	Tüm bitki
<i>Setaria adhaerens</i>	Tüm bitki
* <i>Zea mays</i> subsp. <i>mays</i>	Meyve hariç kısımları

Yakacak Olarak Kullanılan Bitkiler

Araştırma bölgesinde yapılan çalışmalar sonucunda yöre halkının yakacak olarak kullandığı 8 takson tespit edilmiştir (Çizelge 19). Bunların her biri bulgular bölümünde arazi fotoğrafı, deskripsiyon bilgileri, yörede elde edilen veriler ve literatür bilgileri ile beraber ayrıntılı olarak verilmiştir. Yöre halkı odununu yakacak olarak kullandığı bitkileri haziran ve ekim ayları arasında toplamakta ve sonbahar aylarında bir kısmını ateş tutuşturma amacıyla çıra haline getirmektedir. Kozalaklar ise genellikle kasım ayında toplanmaktadır.

Çizelge 19. Yakacak olarak kullanılan bitkiler

Bitki adı	Kullanılan kısmı
<i>Juniperus excelsa</i>	Gövde ve dalları
<i>Pinus nigra</i> subsp. <i>pallasiana</i>	Gövdesi ve dalları, kozalakları
<i>Quercus cerris</i> var. <i>cerris</i>	Gövde ve dalları, meyveleri
* <i>Punica granatum</i>	Gövde ve dalları
<i>Prunus spinosa</i> subsp. <i>dasyphylla</i>	Gövde ve dalları
<i>Populus alba</i>	Gövde ve dalları
<i>Salix babylonica</i>	Gövde ve dalları
* <i>Helianthus annuus</i>	Gövde

Boyama Amaçlı Kullanılan Bitkiler

Bölge halkının 8 taksondan boyama amaçlı olarak faydalandığı saptanmıştır (Çizelge 20). Bunların her biri bulgular bölümünde arazi fotoğrafı, deskripsiyon bilgileri, yörede elde edilen veriler ve literatür bilgileri ile beraber ayrıntılı olarak verilmiştir.

Çocukların yumurta boyama amaçlı olarak kullandığı *Rubia peregrina* bitkisinin yapılan literatür araştırmalarında daha önce kaydedilmiş herhangi bir kullanımına rastlanmamış olup ilk defa çalışmamızca bildirilmektedir.

Çizelge 20. Boyama amaçlı kullanılan bitkiler (Koyu renkle belirtilenler kullanılışı ilk kez saptananlar)

Bitki adı	Kullanılan kısım	Kullanılış
* <i>Allium cepa</i>	Toprak altı gövdesi	İplik ve kumaş boyama
<i>Achillea wilhelmsii</i>	Çiçekleri	İplik ve kumaş Boyama
<i>Anthemis tinctoria</i> var. <i>tinctoria</i>	Çiçekleri	İplik ve kumaş boyama
* <i>Juglans regia</i>	Meyve kabuğu, yaprakları	İplik ve kumaş boyama
* <i>Punica granatum</i>	Meyve kabuğu	İplik ve kumaş boyama
<i>Cydonia oblonga</i>	Tohumları, yaprakları	İplik ve kumaş boyama
<i>Rubus sanctus</i> Schreber	Meyveleri	İplik ve kumaş boyama
<i>Rubia peregrina</i>	Kökü	Çocuklar yumurta boyar

Farklı Etnobotanik Kullanışı Olan Bitkiler

Araştırma bölgesinde yapılan çalışmalar sonucunda yöre halkının farklı etnobotanik amaçlarla kullandığı 33 takson tespit edilmiştir (Çizelge 21). Bunların her biri bulgular bölümünde arazi fotoğrafı, deskripsiyon bilgileri, yörede elde edilen veriler ve literatür bilgileri ile beraber ayrıntılı olarak verilmiştir.

Çizelge 21. Farklı etnobotanik kullanışı olan bitkiler

Bitki adı	Kullanılan kısmı	Kullanılış
<i>Juniperus excelsa</i>	Gövde ve dalları	Kirman (yün eğermek için) yapılır
<i>Pinus nigra</i> subsp. <i>pallasiana</i>	Gövdesi	Masa, sandalye, merdiven yapılır
	Yaprakları	Çocuklar küpe yapar
* <i>Beta vulgaris</i> var. <i>altissima</i>	Kökü	Çocuklar araba yapar
* <i>Allium cepa</i>	Toprak altı gövdesi	Çocuklar topaç olarak oynar

Çizelge 21'in devamı		
<i>Pistacia terebinthus</i> subsp. <i>palaestina</i>	Meyve yağı	Lamba yağı
	Gövde ve dalları	Sepet ve baston yapılır
<i>*Helianthus annuus</i>	Çiçekleri	Çocuklar tekerlek olarak oynar
<i>Matricaria chamomilla</i> var. <i>recutita</i>	Çiçekleri	Çocuklar taç yapar
<i>Kochia scoparia</i>	Tüm bitki	Süpürge yapımında
<i>Cornus mas</i>	Gövde ve dalları	Baston, sapan, balta sapı, diren ve keser sapı yapılır
<i>Corylus maxima</i>	Dallar ve sürgünleri	Sepet, baston yapılır, çocuklar ok yaparak oynar
<i>*Medicago sativa</i> subsp. <i>sativa</i>	Çiçekleri	Arıların bal yapımında yararlanılır
<i>Quercus cerris</i> var. <i>cerris</i>	Gövde ve dalları	Merdiven, sandalye ve baston yapılır
<i>*Juglans regia</i>	Gövde ve dalları	Masa, sandalye ve sandık yapılır
	Dalları	Çocuklar düdük yapar
<i>Lamium purpureum</i> var. <i>purpureum</i>	Çiçekleri	Gelinlerin başına süs olarak takılır
<i>*Ocimum basilicum</i>	Tüm bitki	Koku verici ve süs bitkisi olarak
<i>Alcea pallida</i>	Çiçekleri	Çocuklar küpe yapar
<i>Malva neglecta</i>	Çiçekleri	Kolye yapılır
<i>*Morus rubra</i>	Dalları	Çocuklar uçurtma yapımında kullanır
<i>Paeonia peregrina</i>	Çiçekleri	Süs bitkisi
<i>Cynodon dactylon</i> var. <i>villosus</i>	Tüm bitki	Çaydanlıklarda kireç sökücü olarak kullanılır
<i>Hordeum murinum</i>	Toprak üstü kısmı	Çocuklar oynar

Çizelge 21'in devamı		
<i>Phragmites australis</i>	Gövdesi	Hasır, sepet ve düdük yapılır, çocuklar araba yaparak oynar
* <i>Zea mays</i> subsp. <i>mays</i>	Sapı	Çocuklar keman yaparak oynar
	Meyvesi	Çocuklar bebek yaparak oynar
	Spatası	Hasır yapılır
<i>Fagopyrum esculentum</i>	Çiçekleri	Arıların bal yapımında yararlanılır
* <i>Punica granatum</i>	Dalları	Sapan yapılır
<i>Adonis flammea</i>	Çiçekleri	Gelinlerin başına süs olarak takılır
<i>Paliurus spina-christi</i>	Meyveleri	Çocuklar küpe yapar
<i>Prunus spinosa</i> subsp. <i>dasyphylla</i>	Gövde ve dalları	Baston yapılır
<i>Pyrus elaeagnifolia</i> subsp. <i>elaeagnifolia</i>	Gövde ve dalları	Kaşık yapılır
<i>Populus alba</i>	Gövde ve dalları	Merdiven, masa, sandalye, çatı, divan ve flüt yapılır
<i>Salix babylonica</i>	Dalları	Sepet ve düdük yapılır
	Gövdesi	Kasa ve sandık yapılır
<i>Peganum harmala</i>	Bitki	Nazardan korunma amaçlı tütsü ve nazarlık yapılır

Bitkilerin Yöresel İsimleri

Araştırma bölgesinde etnobotanik kullanımı tespit edilen 126 taksonun yöresel isimleri saptanmıştır (Çizelge 24). Yöre halkının tür farkı gözetmeksizin bazı bitkilere aynı ismi verdiği tespit edilmiştir. Bu taksonlar Çizelge 22'de gösterilmiştir.

Çizelge 22. Aynı yöresel isim verilen türler

<i>Crocus antalyensis</i> - <i>Crocus olivieri</i> subsp. <i>olivieri</i>	Çiğdem
<i>Crocus sieheanus</i> - <i>Crocus chrysanthus</i>	Sarı çiğdem
<i>Malva neglecta</i> - <i>Malva nicaeensis</i>	Ebegümeçi, Ebengümeçi
<i>Plantago lanceolata</i> - <i>Plantago major</i> subsp. <i>intermedia</i>	Sinir otu, Damar otu

Bazı bitkilerin ise cins farkı gözetmeksizin isimlerinin aynı olduğu gözlemlenmiştir. Bu taksonlar Çizelge 23’de gösterilmiştir.

Çizelge 23. Aynı yöresel isim verilen cinsler

<i>Cichorium intybus</i> – <i>Leontodon crispus</i> var. <i>asper</i>	Acı ülek
<i>Paeonia peregrina</i> - <i>Papaver rhoeas</i>	Gelincik
<i>Paeonia peregrina</i> - <i>Arceuthobium oxycedri</i>	Gili Gili
<i>Alkanna tubulosa</i> - <i>Achillea setacea</i>	Ayvadana

Çizelge 24. Bitkilerin yöresel isimleri

Bilimsel ismi:	Yöresel ismi:
<i>Equisetum ramosissimum</i>	Kırkkilit otu, Ulu
<i>Juniperus excelsa</i>	Ardıç, Kara Ardıç
<i>Juniperus oxycedrus</i> subsp. <i>oxycedrus</i>	Dikenli Ardıç
<i>Ephedra campylopoda</i>	Ula
<i>Pinus nigra</i> subsp. <i>pallasiana</i>	Çam, Karaçam
<i>Amaranthus retroflexus</i>	Yabani sirken, Kızılback
<i>Beta maritima</i> var. <i>pilosa</i>	Kızılca
* <i>Beta vulgaris</i> var. <i>altissima</i>	Şeker pancarı
* <i>Spinacia oleracea</i>	Ispanak
* <i>Allium cepa</i>	Soğan
* <i>Allium sativum</i>	Sarımsak
<i>Pistacia terebinthus</i> subsp. <i>palaestina</i>	Menengiç, Çitlembik
* <i>Pistacia vera</i>	Antepfıstığı
<i>Rhus coriaria</i>	Sumak ağacı, Tetri, Tetre
<i>Daucus carota</i> subsp. <i>carota</i>	Acı ot

Çizelge 24'ün devamı	
<i>Eryngium campestre</i> var. <i>virens</i>	Şekerdikeni
* <i>Petroselinum crispum</i>	Maydanoz
<i>Arum detrunctatum</i> var. <i>detrunctatum</i>	Gavur pancarı
<i>Hedera helix</i>	Kaya Sarmaşığı
<i>Achillea setacea</i>	Beyaz civanperçemi, Ayvadana, Ayvadene, Akbaşı
<i>Achillea wilhelmsii</i>	Sarı civanperçemi
<i>Anthemis tinctoria</i> var. <i>pallida</i>	Beyaz papatya, Papatya
<i>Anthemis tinctoria</i> var. <i>tinctoria</i>	Sarı papatya
<i>Calendula arvensis</i>	Aynısefa, Nergiz
<i>Carduus nutans</i> subsp. <i>leiophyllus</i>	Pembe diken
<i>Centaurea solstitialis</i> subsp. <i>solstitialis</i>	Kuşkonmaz
<i>Chondrilla juncea</i> var. <i>juncea</i>	Karakavuk
<i>Cichorium intybus</i>	Acı ülek, Saçkıran otu
<i>Helianthus annuus</i>	Ayçiçeği, Gündöndü
<i>Matricaria chamomilla</i> var. <i>recutita</i>	Beyaz papatya
<i>Senecio vernalis</i>	Acı ünek
<i>Sonchus oleraceus</i>	Acı gıcı, Sütleğen, Sütlengeç
<i>Leontodon crispus</i> var. <i>asper</i>	Acı ülek, Acı güneş, Acı yünek, Acı güney
<i>Leontodon asperimus</i>	Keklik otu
<i>Taraxacum serotinum</i>	Kaplumbağa otu, Yabani hindiba, Karahindiba
<i>Berberis vulgaris</i>	Karamuk
<i>Alkanna tubulosa</i>	Şıvanberberi, Ayvadana
<i>Capsella bursa-pastoris</i>	Çoban çantası, Kuşpidesi, Kuşpide, Kuşbide, Cacık, Ebemekmeği, Gelin tırnağı

Çizelge 24'ün devamı	
<i>Eruca sativa</i>	Roka
<i>Nasturtium officinale</i>	Su teresi, Gerdeme, Gerdime
<i>Raphanus sativus</i> var. <i>niger</i>	Siyah turp
<i>Capparis spinosa</i> var. <i>spinosa</i>	Kebere
* <i>Sambucus nigra</i>	Mürver
<i>Chenopodium album</i> subsp. <i>album</i> var. <i>album</i>	Sirken
<i>Chenopodium botrys</i>	Kokar ot
<i>Kochia scoparia</i>	Süpürge otu
<i>Cistus laurifolius</i>	Tavşancık, Tavşancılık
<i>Cornus mas</i>	Kızılcık
<i>Corylus maxima</i>	Fındık ağacı
<i>Ecballium elaterium</i>	Eşek hıyarı, Acı kevirdek, Acı kavun, Cırtlambıç
<i>Elaeagnus angustifolia</i>	İğde
* <i>Medicago sativa</i> subsp. <i>sativa</i>	Yonca
* <i>Consolida orientalis</i>	Fiğ otu, Fi otu
<i>Quercus cerris</i> var. <i>cerris</i>	Meşe
<i>Erodium cicutarium</i> subsp. <i>cicutarium</i>	İnnelik
<i>Hypericum perforatum</i>	Sarı kantaron
<i>Colchicum triphyllum</i>	Koyungözü, Gökdemir
<i>Crocus antalyensis</i>	Çiğdem
<i>Crocus chrysanthus</i>	Sarı çiğdem
<i>Crocus olivieri</i> subsp. <i>olivieri</i>	Çiğdem
<i>Crocus sieheanus</i>	Sarı çiğdem
<i>Juglans regia</i>	Ceviz

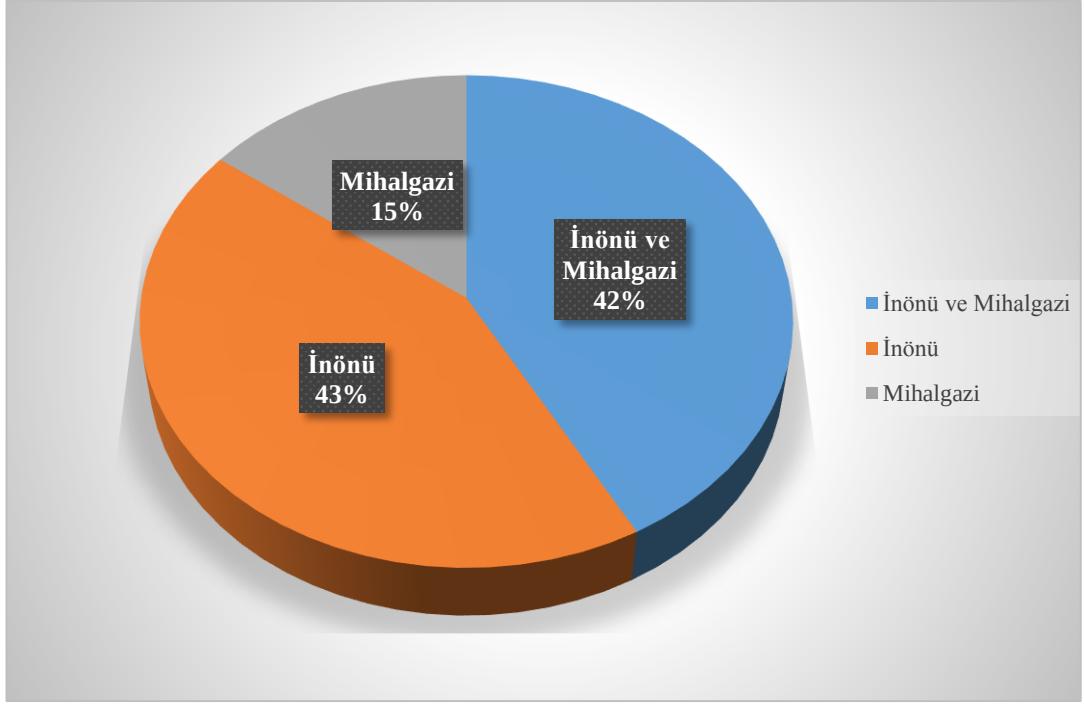
Çizelge 24'ün devamı	
<i>Lamium purpureum</i> var. <i>purpureum</i>	Gelin süsü, Balıbbaba
<i>Melissa officinalis</i> subsp. <i>officinalis</i>	Oğul otu, Melisa
<i>Mentha spicata</i> subsp. <i>tomentosa</i>	Su nanesi
<i>Ocimum basilicum</i>	Fesleğen, Reyhan
<i>Salvia tomentosa</i>	Adaçayı, Boşşapla, Boşçapla
<i>Teucrium chamaedrys</i> subsp. <i>lydium</i>	Bodur mahmut, Kısa mahmut otu
<i>Thymus leucostomus</i> var. <i>argillaceus</i>	Kekik, Kaya kekiği, Taş kekiği
<i>Viscum album</i> subsp. <i>album</i>	Ökse otu, Gevelek, Ağaç burucu, Alıç burucu, Ahlat Burucu
<i>Viscum album</i> subsp. <i>austriacum</i>	Çam burucu, Çam burcu
* <i>Abelmoschus esculentus</i>	Bamya, Bamiye
<i>Alcea pallida</i>	Gülhatmi, Fatmagül, Horozibiği, Fatmacık otu
<i>Malva neglecta</i>	Ebegümeci, Ebemgümeci
<i>Malva nicaeensis</i>	Ebegümeci, Ebemgümeci, Ebegöbece
<i>Ficus carica</i> subsp. <i>carica</i>	İncir, Yemiş
* <i>Morus rubra</i>	Dut, Tut
<i>Olea europea</i> var. <i>europea</i>	Zeytin
<i>Phillyrea latifolia</i>	Pina, Pinar
<i>Dactylorhiza saccifera</i>	Salep
<i>Paeonia peregrina</i>	Gili gili, Gelincik
<i>Papaver rhoeas</i>	Gelincik, Deli Hayvan
<i>Plantago lanceolata</i>	Damar otu, Sinir otu, Bağaotu, Bağa yaprağı
<i>Plantago major</i> subsp. <i>intermedia</i>	Sinir otu, Sinirli ot, Damar otu
<i>Platanus orientalis</i>	Çınar
<i>Calamagrostis arundinaceae</i>	Beka otu

Çizelge 24'ün devamı	
<i>Cynodon dactylon</i> var. <i>villosus</i>	Ayrık otu, Sarı ayrık otu
<i>Hordeum murinum</i>	Kılçık otu
<i>Phragmites australis</i>	Kamış
<i>Setaria adhaerens</i>	Püskül otu
* <i>Zea mays</i> subsp. <i>mays</i>	Mısır
<i>Fagopyrum esculentum</i>	Karabuğday otu
<i>Polygonum cognatum</i>	Madımak, Kuş ekmeği, Kadıncık parmağı, Altıparmak, Gelin parmağı, Kadınparmak
<i>Rumex acetosella</i>	Kuzukulağı
<i>Rumex crispus</i>	Labada, Evelik, Efelik, Mancar
<i>Portulaca oleracea</i>	Semiz otu, Zemiz otu
* <i>Punica granatum</i>	Nar
<i>Adonis flammea</i>	Gelin tacı
* <i>Nigella sativa</i>	Çörek otu
<i>Reseda lutea</i> var. <i>lutea</i>	Eşek biberi
<i>Paliurus spina-christi</i>	Sarı çalı, Sarı diken, Çalı bakıldağı
* <i>Amygdalus communis</i>	Badem ağacı
* <i>Cerasus avium</i>	Kiraz
<i>Crataegus monogyna</i> subsp. <i>monogyna</i>	Yemişen
<i>Crataegus tanacetifolia</i>	Alıç
<i>Cydonia oblonga</i>	Ayva
<i>Prunus spinosa</i> subsp. <i>dasyphylla</i>	Göven, Göğem, Dağ eriği, Domuz eriği, Yaban eriği, Tomuz eriği
<i>Pyrus elaeagnifolia</i> subsp. <i>elaegnifolia</i>	Ahlat, Ağlat, Yaban armutu, Dağ armutu
<i>Rosa canina</i>	Kuşburnu, Öküzgözü, İpburnu
<i>Rubus sanctus</i>	Böğürtlen, Orman, Zirdan

Çizelge 24'ün devamı	
<i>Rubia peregrina</i>	Dilkesen otu
<i>Populus alba</i>	Kavak ağacı
<i>Salix babylonica</i>	Salkım söğüt
<i>Arceuthobium oxycedri</i>	Ardıç burcu, Gili Gili
<i>Verbascum glomeratum</i>	Sığır kuyruğu
* <i>Capsicum annuum</i>	Biber
<i>Datura stramonium</i>	Tatala
<i>Tilia rubra</i> subsp. <i>caucasica</i>	İhlamur
<i>Celtis australis</i>	Çetlemik, Çitlembik
<i>Urtica dioica</i>	Isırgan otu, İstirgan
<i>Vitex agnus-castus</i>	Hayıt, İshal otu
<i>Vitis vinifera</i>	Asma, Üzüm
<i>Peganum harmala</i>	Üzerlik, Yüzerlik otu
<i>Tribulus terrestris</i>	Demirdiken, Bıtırak otu, Çobançökerten

Verilerin araştırma bölgelerine göre ve diğer çalışmalarla karşılaştırılması

Araştırma sonucu tıbbi olarak kullanımı tespit edilen 87 taksondan, 37 takson İnönü ve Mihalgazi ilçelerinde ortak olarak, 38 takson yalnızca İnönü ilçesinde, 13 takson ise yalnızca Mihalgazi ilçesinde tıbbi amaçlarla kullanılmaktadır (Şekil 161). Bu taksonlar Çizelge 25'de ayrıntılı olarak gösterilmektedir.

Şekil 161. Tıbbi amaçlarla kullanılan bitkilerin araştırma bölgeleri arasında karşılaştırılması

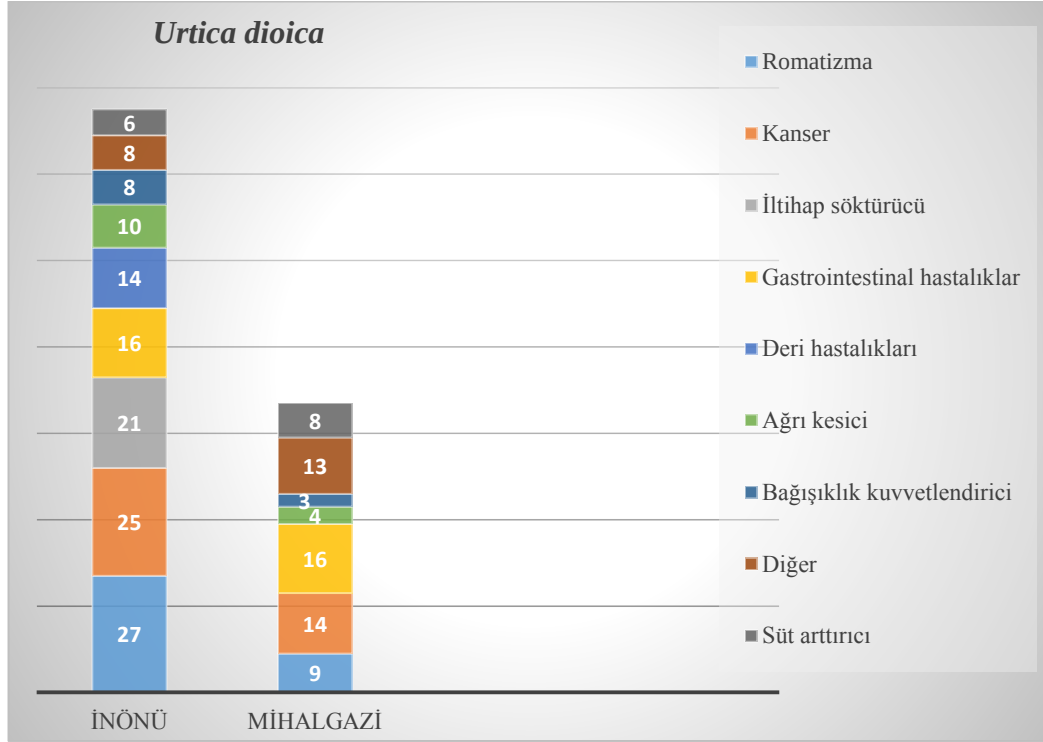
Çizelge 25. Araştırma bölgelerine göre tıbbi amaçlarla kullanılan bitkiler

İNÖNÜ VE MİHALGAZİ	İNÖNÜ	MİHALGAZİ
<i>Equisetum ramosissimum</i>	<i>Beta vulgaris</i> var. <i>altissima</i>	<i>Pistacia terebinthus</i> subsp. <i>palaestina</i>
<i>Juniperus excelsa</i>	<i>Eryngium campestre</i> var. <i>virens</i>	<i>Rhus coriaria</i>
<i>Pinus nigra</i> subsp. <i>pallasiana</i>	<i>Arum detruncatum</i> var. <i>detruncatum</i>	<i>Calendula arvensis</i>
<i>Spinacia oleracea</i>	<i>Hedera helix</i>	<i>Chondrilla juncea</i> var. <i>juncea</i>
<i>Allium cepa</i>	<i>Anthemis tinctoria</i> var. <i>pallida</i>	<i>Abelmoschus esculentus</i>
<i>Allium sativum</i>	<i>Carduus nutans</i> subsp. <i>leioophyllus</i>	<i>Malva nicaeensis</i>
<i>Petroselinum crispum</i>	<i>Centaurea solstitialis</i> subsp. <i>solstitialis</i>	<i>Phillyrea latifolia</i>
<i>Achillea setacea</i>	<i>Cichorium intybus</i>	<i>Calamagrostis arundinaceae</i>
<i>Matricaria chamomilla</i> var. <i>recutita</i>	<i>Berberis vulgaris</i>	<i>Paliurus spina-christi</i>
<i>Vitis vinifera</i>	<i>Alkanna tubulosa</i>	<i>Crataegus tanacetifolia</i>
<i>Eruca sativa</i>	<i>Capsella bursa-pastoris</i>	<i>Celtis australis</i>

Çizelge 25'in devamı		
<i>Raphanus sativus</i> var. <i>niger</i>	<i>Nasturtium officinale</i>	<i>Vitex agnus-castus</i>
<i>Cornus mas</i>	<i>Chenopodium botrys</i>	<i>Tribulus terrestris</i>
<i>Ecballium elaterium</i>	<i>Corylus maxima</i>	
<i>Hypericum perforatum</i>	<i>Elaeagnus angustifolia</i>	
<i>Juglans regia</i>	<i>Quercus cerris</i> var. <i>cerris</i>	
<i>Teucrium chamaedrys</i> subsp. <i>lydium</i>	<i>Melissa officinalis</i> subsp. <i>officinalis</i>	
<i>Viscum album</i> subsp. <i>album</i>	<i>Ocimum basilicum</i>	
<i>Viscum album</i> subsp. <i>austriacum</i>	<i>Thymus leucostomus</i> var. <i>argillaceus</i>	
<i>Ficus carica</i> subsp. <i>carica</i>	<i>Alcea pallida</i>	
<i>Olea europea</i> var. <i>europea</i>	<i>Malva neglecta</i>	
<i>Dactylorhiza saccifera</i>	<i>Morus rubra</i>	
<i>Plantago lanceolata</i>	<i>Paeonia peregrina</i>	
<i>Platanus orientalis</i>	<i>Papaver rhoeas</i>	
<i>Cynodon dactylon</i> var. <i>villosus</i>	<i>Plantago major</i> subsp. <i>intermedia</i>	
<i>Zea mays</i> subsp. <i>mays</i>	<i>Polygonum cognatum</i>	
<i>Portulaca oleracea</i>	<i>Rumex acetosella</i>	
<i>Punica granatum</i>	<i>Rumex crispus</i>	
<i>Nigella sativa</i>	<i>Reseda lutea</i> var. <i>lutea</i>	
<i>Cerasus avium</i>	<i>Crataegus monogyna</i> subsp. <i>monogyna</i>	
<i>Cydonia oblonga</i>	<i>Prunus spinosa</i> subsp. <i>dasyphylla</i>	
<i>Pyrus elaeagnifolia</i> subsp. <i>elaegnifolia</i>	<i>Arceuthobium oxycedri</i>	
<i>Rosa canina</i>	<i>Verbascum glomeratum</i>	
<i>Rubus sanctus</i>	<i>Datura stramonium</i>	
<i>Salix babylonica</i>	<i>Peganum harmala</i>	
<i>Tilia rubra</i> subsp. <i>caucasica</i>	<i>Salvia tomentosa</i>	
<i>Urtica dioica</i>	<i>Mentha spicata</i> subsp. <i>tomentosa</i>	
	<i>Taraxacum serotinum</i>	

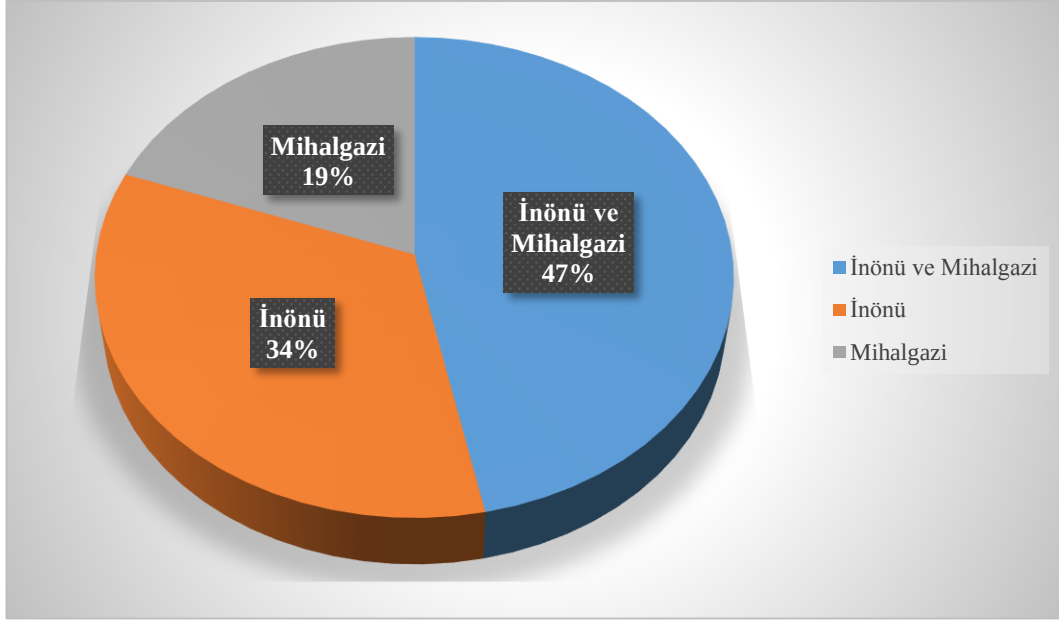
İnönü ilçesinde tıbbi amaçlarla en yaygın kullanılan taksonlar sırasıyla; *Urtica dioica*, *Thymus leucostomus* var. *argillaceus*, *Tilia rubra* subsp. *caucasica*, *Rosa canina*, *Salvia tomentosa*'dır. Mihalgazi ilçesinde ise tıbbi amaçlarla en yaygın kullanılan taksonlar sırasıyla; *Urtica dioica*, *Petroselinum crispum*, *Tilia rubra* subsp. *caucasica*, *Rosa canina*'dır.

Her iki ilçede de tıbbi amaçla en yaygın kullanılan takson olan *Urtica dioica*'nın bildirim sayılarına göre kullanım amaçlarının karşılaştırılması Şekil 162'de gösterilmiştir.

Şekil 162. *Urtica dioica* bitkisinin İnönü ve Mihalgazi ilçelerinde tıbbi kullanım amaçlarına göre kullanım sıklığı

Bölgede gıda olarak kullanımı tespit edilen 61 taksondan, 28 takson İnönü ve Mihalgazi ilçelerinde ortak olarak, 21 takson yalnızca İnönü ilçesinde, 12 takson ise yalnızca Mihalgazi ilçesinde gıda olarak kullanılmaktadır (Şekil 163). Bu taksonlar Çizelge 26'da ayrıntılı olarak gösterilmektedir.

Şekil 163. Gıda olarak kullanılan bitkilerin araştırma bölgeleri arasında karşılaştırılması

Çizelge 26. Araştırma bölgelerine göre gıda olarak kullanılan bitkiler

İNÖNÜ VE MİHALGAZİ	İNÖNÜ	MİHALGAZİ
<i>Beta vulgaris</i> var. <i>altissima</i>	<i>Juniperus oxycedrus</i> subsp. <i>oxycedrus</i>	<i>Pistacia terebinthus</i> subsp. <i>palaestina</i>
<i>Spinacia oleracea</i>	<i>Amaranthus retroflexus</i>	<i>Pistacia vera</i>
<i>Petroselinum crispum</i>	<i>Beta maritima</i> var. <i>pilosa</i>	<i>Capparis spinosa</i> var. <i>spinosa</i>
<i>Chondrilla juncea</i> var. <i>juncea</i>	<i>Eryngium campestre</i> var. <i>virens</i>	<i>Sambucus nigra</i>
<i>Senecio vernalis</i>	<i>Arum detruncatum</i> var. <i>detruncatum</i>	<i>Crocus antalyensis</i>
<i>Capsella bursa-pastoris</i>	<i>Cichorium intybus</i>	<i>Crocus olivieri</i> subsp. <i>olivieri</i>
<i>Eruca sativa</i>	<i>Sonchus oleraceus</i>	<i>Mentha spicata</i> subsp. <i>tomentosa</i>
<i>Chenopodium album</i> subsp. <i>album</i> var. <i>album</i>	<i>Leontodon crispus</i> var. <i>asper</i>	<i>Malva nicaeensis</i>
<i>Cornus mas</i>	<i>Leontodon asperimus</i>	<i>Olea europea</i> var. <i>europea</i>
<i>Juglans regia</i>	<i>Nasturtium officinale</i>	<i>Amygdalus communis</i>
<i>Abelmoschus esculentus</i>	<i>Colchicum triphyllum</i>	<i>Crataegus tanacetifolia</i>
<i>Ficus carica</i> subsp. <i>carica</i>	<i>Erodium cicutarium</i> subsp. <i>cicutarium</i>	<i>Celtis australis</i>
<i>Morus rubra</i>	<i>Crocus chrysanthus</i>	
<i>Papaver rhoeas</i>	<i>Crocus sieheanus</i>	

Çizelge 26'nın devamı		
<i>Zea mays</i> subsp. <i>mays</i>	<i>Lamium purpureum</i> var. <i>purpureum</i>	
<i>Rumex acetosella</i>	<i>Malva neglecta</i>	
<i>Rumex crispus</i>	<i>Polygonum cognatum</i>	
<i>Portulaca oleracea</i>	<i>Reseda lutea</i> var. <i>lutea</i>	
<i>Punica granatum</i>	<i>Crataegus monogyna</i> subsp. <i>monogyna</i>	
<i>Cerasus avium</i>	<i>Elaeagnus angustifolia</i>	
<i>Cydonia oblonga</i>	<i>Taraxacum serotinum</i>	
<i>Prunus spinosa</i> subsp. <i>dasyphylla</i>		
<i>Pyrus elaeagnifolia</i> subsp. <i>elaeagnifolia</i>		
<i>Rosa canina</i>		
<i>Rubus sanctus</i>		
<i>Capsicum annuum</i>		
<i>Urtica dioica</i>		
<i>Vitis vinifera</i>		

Elde edilen bulgular Eskişehir ilinde ve yakın çevrelerde yapılmış çalışmalarla karşılaştırılmıştır. Çalışmamızca tespit edilen tıbbi amaçlarla kullanılan bitkiler ele alındığında; Sezik ve ark. (2001) tarafından yapılan Ankara, Kayseri, Niğde, Karaman ve Konya'nın güneydoğu kesimlerini kapsayan çalışma ile 20 ortak takson, Keskin ve Bağcı (2011) tarafından yapılan Konya ilini kapsayan çalışma ile 17 ortak takson, Kargıoğlu ve ark (2008) tarafından yapılan Afyonkarahisar'ın batı kesimlerini kapsayan çalışma ile 15 ortak takson ve Sarper ve ark. (2009) tarafından Haymana (Ankara) bölgesinde yapılan çalışma ile 10 ortak takson, Köse ve ark. (2005) tarafından Eskişehir Merkezinde yapılan çalışma ile 11 ortak takson bulunmaktadır. 1 takson tüm çalışmalarda, 3 takson ise 4 çalışma ile ortak olarak bulunmaktadır (Çizelge 27).

Çalışmamızca tespit edilen gıda olarak kullanılan bitkiler ele alındığında; Keskin ve Bağcı (2011) tarafından yapılan Konya ilini kapsayan çalışma ile 17 ortak takson, Doğan ve ark (2004) tarafından yapılan İç ve Batı Anadolu'yu kapsayan çalışma ile 15 ortak takson, Yücel ve ark. (2010) tarafından Mihalıççık (Eskişehir) ilçesinde yapılan çalışma ile 9 ortak takson bulunmaktadır (Çizelge 28).

Çizelge 27. Tıbbi amaçlarla kullanılan bitkilerinin seçilmiş çalışmalarla karşılaştırılması (kullanım amaçları farklı olan taksonlar “-“ ile, ortak kullanımlarının dışında farklı kullanımları bulunan taksonlar “+/-“ ile işaretlenmiştir)

Bitki adı	Sezik ve ark. (2001)	Sarper ve ark. (2009)	Kargıoğlu ve ark. (2008)	Keskin ve Bağcı (2011)	Köse ve ark. (2005)
<i>Pinus nigra</i> subsp. <i>pallasiana</i>	+/-				
* <i>Allium cepa</i>	+/-		-		
* <i>Allium sativum</i>	+/-				+/-
<i>Pistacia terebinthus</i> subsp. <i>palaestina</i>	-				
<i>Rhus coriaria</i>	-				
<i>Eryngium campestre</i> var. <i>virens</i>		+/-		-	
* <i>Petroselinum crispum</i>				+/-	
<i>Centaurea solstitialis</i> subsp. <i>solstitialis</i>			-	-	
<i>Capsella bursa-pastoris</i>		-			+/-
<i>Nasturtium officinale</i>	-	+/-			
<i>Chenopodium botrys</i>					+/-
<i>Ecballium elaterium</i>	+/-		-		+/-
<i>Elaeagnus angustifolia</i>	+/-			-	
<i>Quercus cerris</i> var. <i>cerris</i>				-	
<i>Hypericum perforatum</i>	+/-				
<i>Juglans regia</i>	-	-	-	-	
<i>Salvia tomentosa</i>			-		

Çizelge 27'nin devamı					
<i>Viscum album</i> subsp. <i>album</i>	-		-	-	
<i>Alcea pallida</i>				+/-	
<i>Malva neglecta</i>	+/-	+/-	-	+/-	
<i>Ficus carica</i> subsp. <i>carica</i>			-		
<i>Papaver rhoeas</i>					+/-
<i>Plantago lanceolata</i>	+/-			+/-	+/-
<i>Plantago major</i> subsp. <i>intermedia</i>		+/-			
<i>Cynodon dactylon</i> var. <i>villosus</i>			+/-		
* <i>Zea mays</i> subsp. <i>mays</i>				-	
<i>Rumex crispus</i>		-			
* <i>Punica granatum</i>	+/-				
* <i>Nigella sativa</i>	+/-				
<i>Paliurus spina-christi</i>			+/-		
* <i>Cydonia oblonga</i>	+/-		+/-	+/-	
<i>Pyrus elaeagnifolia</i> subsp. <i>elaagnifolia</i>				+/-	
<i>Rosa canina</i>	+/-	+/-	+/-	+/-	+/-
<i>Rubus sanctus</i>					+/-
<i>Salix babylonica</i>		+/-		+/-	+/-
<i>Datura stramonium</i>	+/-				

Çizelge 27'nin devamı					
<i>Tilia rubra</i> subsp. <i>caucasica</i>			+/-		
<i>Urtica dioica</i>	+/-	+/-	+/-	+/-	
<i>Vitis vinifera</i>	-				
<i>Peganum harmala</i>			-	+/-	-
<i>Tribulus terrestris</i>					-

Çizelge 28. Gıda olarak kullanılan bitkilerinin seçilmiş çalışmalarla karşılaştırılması (ortak taksonlar “+” ile işaretlenmiştir)

Bitki adı	Yücel ve ark. (2010)	Doğan ve ark. (2004)	Keskin ve Bağcı (2011)
<i>Amaranthus retroflexus</i>	+	+	
<i>Chondrilla juncea</i> var. <i>juncea</i>			+
<i>Cichorium intybus</i>	+	+	+
<i>Sonchus oleraceus</i>		+	
<i>Capsella bursa-pastoris</i>	+	+	+
<i>Eruca sativa</i>			+
<i>Nasturtium officinale</i>		+	
<i>Chenopodium album</i> subsp. <i>album</i> var. <i>album</i>	+		+
<i>Cornus mas</i>		+	
<i>Elaeagnus angustifolia</i>			+
<i>Erodium cicutarium</i> subsp. <i>cicutarium</i>			+
<i>Crocus chrysanthus</i>	+		
* <i>Juglans regia</i>			+

Çizelge 28'in devamı			
<i>Malva neglecta</i>			+
<i>Papaver rhoeas</i>	+	+	
* <i>Zea mays</i> subsp. <i>mays</i>			+
<i>Polygonum cognatum</i>	+	+	+
<i>Rumex acetosella</i>		+	
<i>Rumex crispus</i>	+	+	
<i>Portulaca oleracea</i>		+	+
<i>Crataegus monogyna</i> subsp. <i>monogyna</i>			+
<i>Crataegus tanacetifolia</i>		+	
* <i>Cydonia oblonga</i>			+
<i>Pyrus elaeagnifolia</i> subsp. <i>elaegnifolia</i>		+	+
<i>Rosa canina</i>		+	+
<i>Rubus sanctus</i>		+	
<i>Urtica dioica</i>	+		+

İnönü ve Mihalgazi yörelerinde yaptığımız etnobotanik araştırmalar sonucunda, yöre halkının günlük yaşamında çeşitli amaçlarla kullandığı bitkiler ile ilgili birçok bilgiler derlenmiş ve bitkilerin kullanım alanlarına yeni ve değişik ilaveler yapılmıştır. Halkın tedavi amacıyla kullandığı bitkilerle ilgili morfolojik, kimyasal ve biyolojik aktivite çalışmalarının yapılması ilaca giden yolda yeni bulguların elde edilmesi adına son derece önemlidir. Araştırma bulgularımıza göre bazı bitkilerin yörede kullanılışlarının çeşitli nedenlere bağlı olarak eski önemini yitirdiği, bazı araç ve gereçlerin yerini daha kolay bir şekilde sağlanabilenlerin aldığı belirlenmiş, bununla birlikte birçok geleneksel bitki kullanımının zamanımızda da geçerli olduğu gözlenmiştir.

İnönü ve Mihalgazi yörelerinde bitkilerle ilgili halk kültürünün günümüzdeki durumu bu araştırmada bilimsel kanıtlarıyla birlikte ayrıntılı olarak sunulmuş ve bu konudaki bilgilerin gelecek kuşaklara unutulmadan aktarılması sağlanmıştır.

Şekil 164. Bozaniç köylüleri ile yapılan bir görüşme

Şekil 165. Oklubah köyünde bahçelerinde yetiştirdikleri bitkileri toplayan köylüler

Şekil 166. Göktepe (Esnevez)' de köylüler rehberliğinde bitki toplama

Şekil 167. Göktepe (Esnevez)'de bitki toplama

Şekil 168. *Prunus spinosa* subsp. *dasyphylla* odunundan yapılmış baston

Şekil 169. *Verbascum glomeratum* yaprağının kullanımının gösterilişi

Şekil 170. Esnemez’de köylüler rehberliğinde bitki toplama

Şekil 171. Kepeztepe (Erenköy)’de köylüler rehberliğinde bitki toplama

Şekil 172. Yürükyayla köylüleriyle yapılan bir görüşme ve tarlalarındaki su kaynağından su ikramı

Şekil 173. Karaoğlan'da *Calamagrostis arundinaceae* bitkisinin kullanımının gösterilmesi

Şekil 174. *Cornus mas* meyvelerinden yapılmış marmelat

Şekil 175. *Kochia scoparia* bitkisinden yapılmış süpürge (Oklubalı ve Sakarılıca)

Şekil 176. Sakarılıca’da biber salçası yapımı

Şekil 177. Sakarılıca köylüleri ile bir görüşme

Şekil 178. İnönü Merkez Pazar görüşmeleri

Şekil 179. İnönü Merkez’de *Quercus cerris* var. *cerris* odunundan yakacak hazırlanışı

Şekil 180. Dutluca'da köylülerle yapılan bir görüşme

Şekil 181. Kurutulmuş *Capsicum annuum* meyveleri

Şekil 182. Dutluca'da köylülerle yapılan bir görüşme

Şekil 183. Dutluca Ilıcaksu'da yetiştirilen süs kabakları

Şekil 184. Gıda olarak tüketmek üzere hazırlanmış *Portulaca oleraceae* bitkisi

Şekil 185. İnönü Merkez’de köylülerle yapılan bir görüşme

Şekil 186. İnönü Merkez’de köylülerle yapılan bir görüşme ve *Prunus spinosa* subsp. *dasyphylla* meyvelerinden hazırlanmış hoşaf ikramı

Şekil 187. Seyitalıköy’de şeker pancarından pekmez yapılışı

Şekil 188. Seyitaliköy’de şeker pancarı pekmezi ve haşlamasının tadılması

Şekil 189. Yukarıkuzfındık’ta köylülerle yapılan bir görüşme

Şekil 190. Kümbetyeniköy’de *Pinus nigra* odunundan yapılmış bank

Şekil 191. Kümbetapınar’da çam ağacından yapılmış masa ve banklar

Şekil 192. Sakarnıca’da köylüler tarafından *Paliurus spina-christi* meyveleri toplanması

Şekil 193. Bozaniç’te *Hypericum perforatum* bitkisinden hazırlanmış halk ilacı

Şekil 194. Oklubalı'da köylülerle yapılan bir görüşme

Şekil 195. İnönü Merkez'de *Polygonum cognatum* toplayan köylüler

Şekil 196. Yürükyayla'da *Urtica dioica* toplayan köylüler

Şekil 197. Halk ilacı olarak kullanılmak üzere hazırlanmış *Rubus sanctus* kökleri

Şekil 198. Ilgınderesi (Kümbetapkınar)'nda bir köylü ve çobanla görüşme

Şekil 199. Oklubalı'da köylülerle yapılan bir görüşme

Şekil 200. Dutluca'da köylülerle yapılan bir görüşme

Şekil 201. Bozaniç köyünde köylülerle yapılan bir görüşme

KAYNAKLAR

- Akaydın, G., Şimşek, I., Arıtuluk, Z. C., Yeşilada, E., An ethnobotanical survey in selected towns of the Mediterranean subregion (Turkey), *Turkish J. of Bio.*, 37, 230-247 © TÜBİTAK (2013).
- Akbulut, S., Bayramoglu, M. M., The Trade and Use of Some Medical and Aromatic Herbs in Turkey, *Ethno Med*, 7(2), 67-77 (2013).
- Akyol, Y., Altan, Y., Ethnobotanical studies in the Maldan Village (Province Manisa, Turkey), *Marmara Pharmaceutical J.*, 17, 21-25 (2013).
- Bağcı, Y., Savran, A., Dural, H., Pozantı (Adana) ve Çevresindeki Bazı Bitkilerin Yerel Adları ve Etnobotanik Özellikleri, *Selçuk Üniversitesi Fen Edb. Fak. Fen Dergisi*, (27) 77- 82, (2006).
- Balemie, K. and Kebebew, F., Ethnobotanical study of wild edible plants in Derashe and Kucha Districts, South Ethiopia, *J. of Ethnobiology and Ethnomed.*, 2 (53) (2006).
- Baytop, A., *Botanik Klavuzu İngilizce-Türkçe*, İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları, İstanbul, No. 70 (1998).
- Baytop, T., *Türkiye’de bitkiler ile tedavi*, Nobel Tıp Kitapevi (1984).
- Bebka (Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı) İnönü Durum Raporu (2012a).
- Bebka (Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma ajansı) Mihalgazi Durum Raporu (2012b).
- Bulut, G., Tuzlacı, E., An ethnobotanical study of medicinal plants in Turgutlu (Manisa, Turkey), *J. of Ethnopharmacology*, 149, 633–647 (2013).
- Bulut, G.E., Tuzlacı, E., Bayramiç (Çanakkale) Yöresinde Etnobotanik Araştırmalar, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye (2008).
- Campbell, C. G, *Buckwheat, Fagopyrum esculentum Moench*, International Plant Genetic Resources Institute, ISBN 92-9043-345-0 (1997).
- Cansaran, A., Kaya, Ö. F., Contributions of the ethnobotanical investigation carried out in Amasya district of Turkey (Amasya-Center, Bağlarüstü, Boğaköy and Vermiş villages; Yassıçal and Ziyaret towns), *Biological Diversity and Conservation*, ISSN 1308-5301, 3 (2), 97-116 (2010).
- Cox, P. A., *The ethnobotanical approach to drug discovery: strengths and limitations*, *Ethnobotany and the search for new drugs*, Wiley, Chichester, Ciba Foundation Symposium, 185, 25-41 (1994).
- Çakılcıoğlu U., Sengün M. T., Türkoğlu İ., An ethnobotanical survey of medicinal plants of Yazıkonak and Yurtbaşı districts of Elazığ province, Turkey, *J. of Medicinal Plants Research*, 4(7), 567-572 (2010).

Çakılcıoğlu, U., Türkoğlu, İ., An ethnobotanical survey of medicinal plants in Sivrice (Elazığ-Turkey), *J. of Ethnopharmacology*, 132, 165–175 (2010).

Çakılcıoğlu, U., Türkoğlu, İ., Kürşat, M., Harput (Elazığ) ve çevresinin etnobotanik özellikleri, *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları (DAUM) Dergisi*, 5 (2), 22-28 (2007).

Davis, P.H., *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*. Ed: Davis P.H., Vol. 1-9, Edinburgh University Press, Edinburgh (1965-1985).

Davis, P.H., Mill, R.R., Tan, K.: *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*. Vol. 10, Edinburgh University Press, Edinburgh (1998).

Deniz, L., Serteser, A., Kargıoğlu, M., Uşak Üniversitesi ve Yakın Çevresindeki Bazı Bitkilerin Mahalli Adları ve Etnobotanik Özellikleri, *Deniz, Serteser ve Kargıoğlu/ AKÜ Fen Bilimleri Dergisi*, 01, 57-72 (2010).

Dogan, Y., Baslar, S., Ay, G., Mert, H. H., The use of wild edible plants in Western and Central Anatolia (Turkey), *Economic Botany*, 58 (4), 684-690 (2004).

Elçi B., Erik S., Gündül (Ankara) ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri, *Hacettepe Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 26 (2), 57-64 (2006).

Erik, S. ve Tarıkahya, B., Türkiye Florası Üzerine, *Kebikeç*, 17, 139-163 (2004).

Ertuğ F., Bodrum yöresinde halk tıbbında yararlanılan bitkiler, 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Bildiriler, Eskişehir, ISBN 975-94077-2-8 (2002).

Eskişehir Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2004 yılı Eskişehir İl Çevre Durum Raporu, Eskişehir, (2005).

Ezer N., Arısan Ö. M., Folk Medicines in Merzifon, Amasya, Turkey, *Turkish Journal of Botany*, 30, 223-230 (2006).

Ezer N., Avcı K., 2004. Çerkeş (Çankırı) yöresinde kullanılan halk ilaçları. *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 24 (2), 67-80.

FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations), *Annual Report: The state of food insecurity in the world. Monitoring the progress towards the world food summit and millennium development goals*, Rome (2004).

Fidan, M.S., Alma, M.H., Çınar, İ., Ertaş, M., Köse E., *Ethnobotanical Characteristics of Traditional Plants Used in Tokat Regions (Turkey)*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van (Geleneksel Gıdalar Sempozyumu) (2004).

Fujita, T., Sezik, E., Tabata, M., Yeşilada, E., Honda, G., Takeda, Y., Tanaka, T., Takaishi, Y., *Traditional Folk Medicine in Turkey VII. Folk Medicine in Middle and West Black Sea Regions*. *Economic Botany*, 49 (4), 406-422 (1995).

Genç, E. G., Özhatay, N., Çatalca Yöresinde Etnobotanik Bir Çalışma. İ.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Türkiye (2003).

Güner, A., Özhatay, N., Ekim, T., Başer K.H.C.: Flora of Turkey and the East Aegean Islands. Vol. 11, Edinburgh University Press, Edinburgh (2000).

Güner, A., Türkiye Bitkiler Listesi Damarlı Bitkiler, Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi Yayınları, ISBN 978-605-60425-7-7, İstanbul (2012).

Gürdal, B., Kültür, Ş., An ethnobotanical study of medicinal plants in Marmaris (Muğla, Turkey), Journal of Ethnopharmacology, 146, 113–126 (2013).

Hayta S., Polat R., Selvi S., Traditional uses of medicinal plants in Elazığ (Turkey), Journal of Ethnopharmacology, 154, 613–623 (2014).

Honda, G., Yeşilada, E., Tabata, M., Sezik, E., Fujita, T., Takeda, Y., Takaishi, Y., Tanaka, T., Traditional medicine in Turkey VI. Folk medicine in West Anatolia: Afyon, Kiitahya, Denizli, Muğla, Aydın provinces, Journal of Ethnopharmacology 53, 75-87 (1996).

http 1 <http://www.who.int/medicines/areas/traditional/en/> (9.6.2015)

http 2 http://tr.wikipedia.org/wiki/Geleneksel_Anadolu_Halk_Hekimli%C4%9F (9.6.2015)

http 3 <http://www.folklor.org.tr/Lists/Posts/Post.aspx?ID=84> (5.2.2015)

http 4 <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,81051/halk-hekimligi.html> (9.6.2015)

http 5 <http://en.wikipedia.org/wiki/Ethnobotany> (9.6.2015)

http 6 <http://www.fao.org/publications/sofi/2014/en/> (9.6.2015)

http 7 (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Eski%C5%9Fehir#Tarihi>) (9.6.2015)

http 8 <http://www.inonu.gov.tr> (9.6.2015)

http 9 <http://www.mihalgazi.gov.tr> (9.6.2015)

http 10 <http://www.inonu.gov.tr/sayfa.aspx?ID=8> (9.6.2015)

http 11 http://mihalgazi.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=7 (9.6.2015)

http 12 <http://tr.wikipedia.org/wiki/Mihalgazi> (9.6.2015)

http 13 <http://www.inonu.gov.tr/sayfa.aspx?ID=4> (9.6.2015)

http 14 http://www.mihalgazi.gov.tr/default_B0.aspx?content=1012 (9.6.2015)

http 15 <http://www.saglikkitabi.org/inonu-ovasi> (9.6.2015)

http 16 <http://tuikapp.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zul> (9.6.2015)

http 17 <http://tuikapp.tuik.gov.tr/hayvancilikapp/hayvancilik.zul> (9.6.2015)

http 18 http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2 & ENVID=adnksdb2 Env&report= wa_ idari_yapi_10sonrasi.RDF& p_il1=26&p_yil= 2013&p_dil= 1&desformat =html (9.6.2015)

http 19 [http://www.pfaf.org/user/plant.aspx? latinname=Abelmoschus+esculentus](http://www.pfaf.org/user/plant.aspx?latinname=Abelmoschus+esculentus) (9.6.2015)

http 20 [http://tr.wikipedia.org/wiki /Eski%9Fehir'in_il%_C3%A7eleri](http://tr.wikipedia.org/wiki/Eski%9Fehir'in_il%_C3%A7eleri) (9.6.2015)

http 21 <http://mihalgazi.meb.gov.tr/>

http 22 <http://inonu.meb.gov.tr/>

Kargıoğlu, M., Cenkci, S., Serteser, A., Evliyaoğlu, N., Konuk, M., Kök, M. Ş., Bağcı, Y., An Ethnobotanical Survey of Inner-West Anatolia, Turkey, Hum Ecol 36, 763–777 (2008).

Kargıoğlu, M., Cenkçi, S., Serteser, A., Konuk, M., Vural, G., Traditional Uses of Wild Plants in the Middle Aegean Region of Turkey, Hum Ecol, 38, 429–450 (2010).

Kaval, İ., Behçet, L., Cakilcioglu, U., Ethnobotanical study on medicinal plants in Geçitli and its surrounding (Hakkari-Turkey), Journal of Ethnopharmacology 155, 171–184 (2014).

Kendir, G., Güvenç, A., Etnobotanik ve Türkiye’de yapılmış etnobotanik çalışmalara genel bakış, Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi, 30 (1), 49-80 (2010).

Keskin, L., Bağcı, Y., Kadınhanı (Konya) ve çevresinde yetişen bitkilerin etnobotanik özellikleri, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, Türkiye (2011).

Keskin, M., Alpınar, K., Kışlak (Yayladağı-Hatay) hakkında etnobotanik bir araştırma, OT Sistematik Botanik Dergisi, 9 (2), 91-100, ISSN 1300-2953 (2002)

Kızıllarslan, Ç., Özhatay, N., An ethnobotanical study of the useful and edible plants of İzmit, Marmara Pharmaceutical Journal, 16, 194-200 (2012).

Kızıllarslan, Ç., Özhatay, N., İzmit Körfezi’nin güneyinde etnobotanik bir araştırma, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye (2008)

Koçak, S., Özhatay, N., Karaman Yöresinde Etnobotanik Bir Çalışma. İ. Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Türkiye (1999).

Koçyiğit, M., Özhatay, N., The wild edible and miscellaneous useful plants in Yalova province (Northwest Turkey), Turkish J. Pharm. Sci. 3 (2), 91-103 (2006).

Korkut M. M. ve Akan, H., Arat Dağı (Şanlıurfa) Florası ve Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şanlıurfa, Türkiye (2006).

Koyuncu, O., Yaylacı, Ö. K., Öztürk, D., Erkara, İ. P., Savaroğlu, F., Akçoşkun, Ö., Ardıç, M., Risk categories and ethnobotanical features of the Lamiaceae taxa

growing naturally in Osmaneli (Bilecik/Turkey) and environs, *Biological Diversity and Conservation*, ISSN 1308-8084, 3 (3), 31-45 (2010).

Köse, Y. B., Ocak, A., Duran, A., Öztürk, M., Eskişehir Kent Florasına Ait Bazı Bitkilerin Tıbbî Kullanımları Ve Türkçe Yerel Adları, *Selçuk Üniv. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 115-130 (2005).

Kültür Ş., An Ethnobotanical Study of Kırklareli (Turkey), *Phytologia Balcanica*, 14 (2), 279-289 (2008).

Lange, D., International Trade in Medicinal and Aromatic Plants, *Medicinal and Aromatic Plants*, 155-170 (2006).

Mamıkoğlu, N. C., Türkiye'nin Ağaçları ve Çalıları, NTV yayınları, ISBN 978-605-5813-49-9, İstanbul (2007)

Ocak A., Eskişehir, Afyon ve Kütahya'nın Floristik Çeşitliliği, *Biyolojik çeşitlilik sempozyumu bildiri kitabı*, 23-24 (2012).

Ocak, A., Eskişehir Çatacık Florası I-II, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Eskişehir, ISBN 978-975-94323-5-5 (2010).

Oral, D. Ç., Aslan M., Konya ilinde Kullanılan Halk İlaçları Üzerinde Etnobotanik Araştırmalar, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye (2007).

Özata N., Fitoterapi ve Aromaterapi, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık. ISBN: 978-605-111-350-0 (2009).

Özbucak, T. B., Kutbay, H. G., Akcin, Ö. E., The Contribution of Wild Edible Plants to Human Nutrition in the Black Sea Region of Turkey, *Ethnobotanical Leaflets*, 10, 98-103 (2006).

Özgen, U., Kaya, Y., Houghton, P., Folk medicines in the villages of Ilıca District (Erzurum, Turkey), *Turk J Biol*, (36) 93-106, © TÜBİTAK, (2012).

Özgökçe, F., Özçelik H., Ethnobotanical Aspects of some Taxa in East Anatolia, Turkey, *Economic Botany* 58 (4), 697-704 (2004).

Özhatay, N., Demirci, S., An ethnobotanical study in Kahramanmaraş (Turkey); wild plants used for medicinal purpose in Adıyaman, Kahramanmaraş, *Turk J. Pharm. Sci.* 9 (1), 75-92, İstanbul (2012).

Öztürk, M., Dinç. M., Nizip (Aksaray) bölgesinin etnobotanik özellikleri, *Ot Sistematiği Botanik Dergisi* 12 (1), 93-102 (2005).

Özüdoğru, B., Akaydın, G., Erika, S., Yesilada, E., Inferences from an ethnobotanical field expedition in the selected locations of Sivas and Yozgat provinces (Turkey), *Journal of Ethnopharmacology*, 137, 85– 98 (2011).

Polat R., Cakilcioglu U., Satıl F., Traditional uses of medicinal plants in Solhan (Bingöl, Turkey), *Journal of Ethnopharmacology*, 148, 951–963 (2013).

- Polat R., Satıl A., An ethnobotanical survey of medicinal plants in Edremit Gulf (Balıkesir – Turkey), *Journal of Ethnopharmacology*, 139, 626– 641 (2011).
- Sargın, S. A., Akçicek, E., Selvi, S., An ethnobotanical study of medicinal plants used by the local people of Alaşehir (Manisa) in Turkey, *Journal of Ethnopharmacology*, 150, 860–874 (2013).
- Sarı, A. O., Oğuz, B., Bilgiç, A., Tort, N., Güvensen, A., Şenol, S. G., Ege ve Güney Marmara Bölgelerinde Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkiler, *Anadolu Journal of Aari* 20 (2), 1 – 21 (2010).
- Sarper, F., Akaydın, G., Şimşek, I., Yeşilada, E., An Ethnobotanical Field Survey in the Haymana District of Ankara Province in Turkey, *Turk J Biol*, 33, 79-88 © TÜBİTAK, (2009).
- Satıl, F., Akçicek, E., Selvi, S., Madra Dağı (Balıkesir/İzmir) ve Çevresinde Etnobotanik Bir Çalışma, *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1 (1), 31-36, (2008).
- Sezik E., Yeşilada E., Honda G., Tokoishi Y., Tokedo Y., Tonoko T., Traditional Medicine in turkey X. Folk Medicine in Central Anatolia. *Journal of Ethnopharmacology*, 75, 95-115 (2001).
- Sezik E., Yeşilada E., Tabata M., Honda G., Takaishi Y., Fujita T., Tanaka T., Takeda Y., Traditional medicine in Turkey VIII. Folk medicine in East Anatolia; Erzurum, Erzincan, Ağrı, Kars, Iğdır Provinces. *Journal of Economic Botany*, 51 (3), 195-211 (1997).
- Sezik, E., Bitkilerle Tedavi. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 277, 12-14 (1990).
- Şığva, H. Ö., Seçmen, Ö., Ethnobotanic survey of Işıklı (Çarpın), Dağdancık and Tokdemir in Gaziantep, Turkey, *Journal of Biology*, 68 (1), 19-26 (2009).
- Şimşek, I., Aytekin, F., Yeşilada, E., Yıldırımli Ş., Anadolu’da halk arasında bitkilerin kullanım amaçları üzerinde etnobotanik bir çalışma, 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Bildiriler, Eskişehir, (2002).
- Şimşek, I., Aytekin, F., Yeşilada, E., Yıldırımli, Ş., An ethnobotanical survey of the Beypazarı, Ayas, and güdül district towns of Ankara province (Turkey), *Economic Botany*, 58 (4), 705-720 (2004).
- Tanker, N., Koyucu, M., Coşkun, M., *Farmasotik Botanik. Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları*, No. 105, ISBN No: 978-605-136-138-3 (2014).
- Tekin, E., Türkiye’nin En Güzel Yaban Çiçekleri 1. cilt, *Kültür Yayınları*, ISBN 978-975-458-628-2, İstanbul (2005).
- Tekin, E., Türkiye’nin En Güzel Yaban Çiçekleri 2. cilt, *Kültür Yayınları*, ISBN 978-9944-88-117-3, İstanbul (2007).
- Tetik, F., Civelek, Ş., Çakılcioglu, U., Traditional uses of some medicinal plants in Malatya (Turkey), *Journal of Ethnopharmacology*, 146, 331–346 (2013).

Tuzlacı E., Aymaz P. E., Turkish Folk Medicinal Plants, Part IV: Gönen (Balıkesir), *Fitoterapia*, 72 (4), 323-343 (2001).

Tuzlacı E., Datça Yarımadası (Muğla) florası ve bu yörede halkın yararlandığı bitkiler, 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Bildiriler, Eskişehir, ISBN 975-94077-2-8 (2002a).

Tuzlacı E., Erol M. K., Turkish folk medicinal plants, Part II: Eğirdir (Isparta), *Fitoterapia*, 70, 593- 610 (1999).

Tuzlacı, E., Baba Dağı (Muğla) florası ve Fethiye yöresinde halkın yararlandığı bitkiler hakkında bir ön araştırma, 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Bildiriler, ISBN 975-94077-2-8, Eskişehir (2002b).

Tuzlacı, E., Doğan, A., Turkish folk medicinal plants, IX: Ovacık (Tunceli), *Marmara Pharmaceutical Journal*, 14, 136-143 (2010).

Tuzlacı, E., Şenkardeş, İ., Turkish folk medicinal plants, X: Ürgüp (Nevşehir), *Marmara Pharmaceutical Journal*, 15, 58-68 (2011).

Tuzlacı, E., Tolon, E., Turkish folk medicinal plants, part III: Şile, İstanbul, *Fitoterapia*, 71, 673-685, İstanbul (2000).

Tuzlacı, E., Türkiye Bitkileri Sözlüğü, Alfa Yayınları, İstanbul (2006).

Tuzlacı, E., Türkiye'nin Yabani Besin Bitkileri ve Ot Yemekleri, Alfa Yayınları, ISBN 978-605-106-348-5, İstanbul (2007).

Tuzlacı E. And Emre G., Ezine (Çanakkale) Yöresinin Geleneksel Halk İlacı Olarak Kullanılan Bitkileri. M.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Türkiye (2003).

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), Seçilmiş göstergelerle Eskişehir 2012, Yayın No: 4046, ISSN 1307-0894, Ankara (2013)

Ugulu, I., Baslar, S., Yorek, N., Dogan, Y., The investigation and quantitative ethnobotanical evaluation of medicinal plants used around Izmir province, Turkey, *Journal of Medicinal Plants Research*, 3 (5), 345-367, (2009).

Uysal, İ., Onar, İ., Karabacak, E., Çelik, S., Ethnobotanical aspects of Kapıdağ Peninsula (Turkey), *Biological Diversity and Conservation*, 3 (3), 15-22 (2010).

WHO, WHO Traditional Medicine Strategy 2014-2013. World Health Organization, Geneva, ISBN 978 92 4 150609 0 (2013).

Yapıcı, İ. Ü., Hoşgören, H., Saya, Ö., Kurtalan (Siirt) ilçesinin etnobotanik özellikleri, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 191-196 (2009).

Yeşil, Y., Akalın, E., Kürecik (Akçadağ/Malatya) bucağında etnobotanik bir araştırma, yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye (2007).

Yeşilada E., Sezik E., Honda G., Takaishi Y., Takeda Y, Tanaka T., Traditional medicine in Turkey IX: Folk medicine in northwest Anatolia. *Journal of Ethnopharmacology*, 64, 195-210 (1999).

Yücel, E. ve Unay, N., Çifteler ilçesinde gıda olarak tüketilen yabani bitkilerin tüketim biçimleri ve besin ögesi değerleri, *Cetemenler Dijital*, Eskişehir (2008).

Yücel, E., Güney, F., Şengün, İ., The wild plants consumed as a food in Mihaliççık district (Eskişehir/Turkey) and consumption forms of these plants, *Biological Diversity and Conservation (BioDiCon)*, 3 (3), 158-175 (2010).

Yücel, E., Tapırdamaz, A., Şengün, İ. Y., Yılmaz, G., Ak, A., Determining the usage ways and nutrient contents of some wild plants around Kisecik Town (Karaman/Turkey), *Biological Diversity and Conservation*, 4 (3), 71-82 (2011).

Yücel, E., ve Tülükoğlu, A., Gediz (Kütahya) çevresinde halk ilacı olarak kullanılan bitkiler, *Çev. Kor.*, 9 (36), 12-14 (2000).

EK-1. Etnobotanik Araştırma Anket Formu

ANKET

Bünyesine bağlı olarak köyünüzde “İnönü ve Mihalgazi ilçelerinde etnobotanik araştırmalar” adlı proje yürütülmektedir. Bu anket çalışmasını eşiniz ve çocuklarınız ile yanıtlayarak çok değerli bilgilerinizle katılımınızı beklemekteyiz.

Anketimize verdiğiniz destek için teşekkür ederiz.

Not: Ankette yer alan bilgiler tamamen gizli tutulacaktır.

Sizin, eşinizin ve çocuğunuzun;

Adı – Soyadı :

Yaşı:

Eğitim durumu:

Köyünüzün adı:

SORULAR

1. Şifalı olarak tanıdığınız bitkilerin adlarını ve bunların neye iyi geldiklerini yazar mısınız?
2. Bu şifalı bitkilerin hangi kısımlarını(kök,yaprak, meyve gibi..), ne şekilde (çay, yiyerek vb.) ve günde kaç kere ne kadar süreyle uygularsınız?
3. Bunlardan hangilerini kendiniz toplayıp uygularsınız?
4. Gıda olarak yemek için doğadan topladığınız ot, meyve gibi bitkiler nelerdir?
5. Gıda olarak yemek için kendiniz yetiştirdiğiniz ot, meyve gibi bitkiler nelerdir?
6. Toplayıp kuruttuğunuz ot, meyve vb. nelerdir?
7. Otları evinizde kim daha çok toplar? (karı/koca/kızınız/oğlunuz)
8. Turşu, şerbet, reçel vb yaptığınız bitkiler neler var?
9. Eskiden bu yörede çok topladığınız, ama artık bulunmayan ya da azalan bitki var mı? İsimleri nelerdir?
10. Gebeyken zararlı olduğu için yemediğiniz bitkiler (ot,meyve vb.) nelerdir, zararı nedir?
11. Gebeyken yararlı olduğu için yediğiniz bitkiler (ot,meyve vb.) nelerdir, yararı nedir?
12. Lohusada sütü arttırmak için neler yenilir, içilir ?
13. Çocuğu olmayan kadınlara önerilen bitkiler var mıdır?
14. Hasır, sepet, nazarlık dokumalarında, baston masa sandalye merdiven yapımı gibi el işlerinde kullandığınız bitkiler, ağaçlar nelerdir? Neler yaparsınız?

15. Çocukken oyuncak olarak bitkilerden yararlanır mıydınız? Hangileri ile nasıl oyunlar oynardınız? Çocuklarınız hala oynarlar mı?
16. Çocukken yumru toplar ve yer miydiniz? Hangi bitkilerin yumruları yenir? Çocuklarınız hala yer mi?
17. Hayvanlara yemesi için hangi otlar toplanıp getirilir?
18. Hayvanların sütünü arttırıcı otlar nelerdir?
19. Hayvanlar hastalandığında hangi otlar hangi hastalıklarına iyi gelir?
20. Yakacak ya da tutuşturma için hangi çalıları/ ağaçları toplarsınız? Hangi aylarda?
21. Boyama amaçlı boyasını çıkararak kullandığınız bitkiler nelerdir?
22. Şikayetçi olduğunuz hastalıklarınız nelerdir?